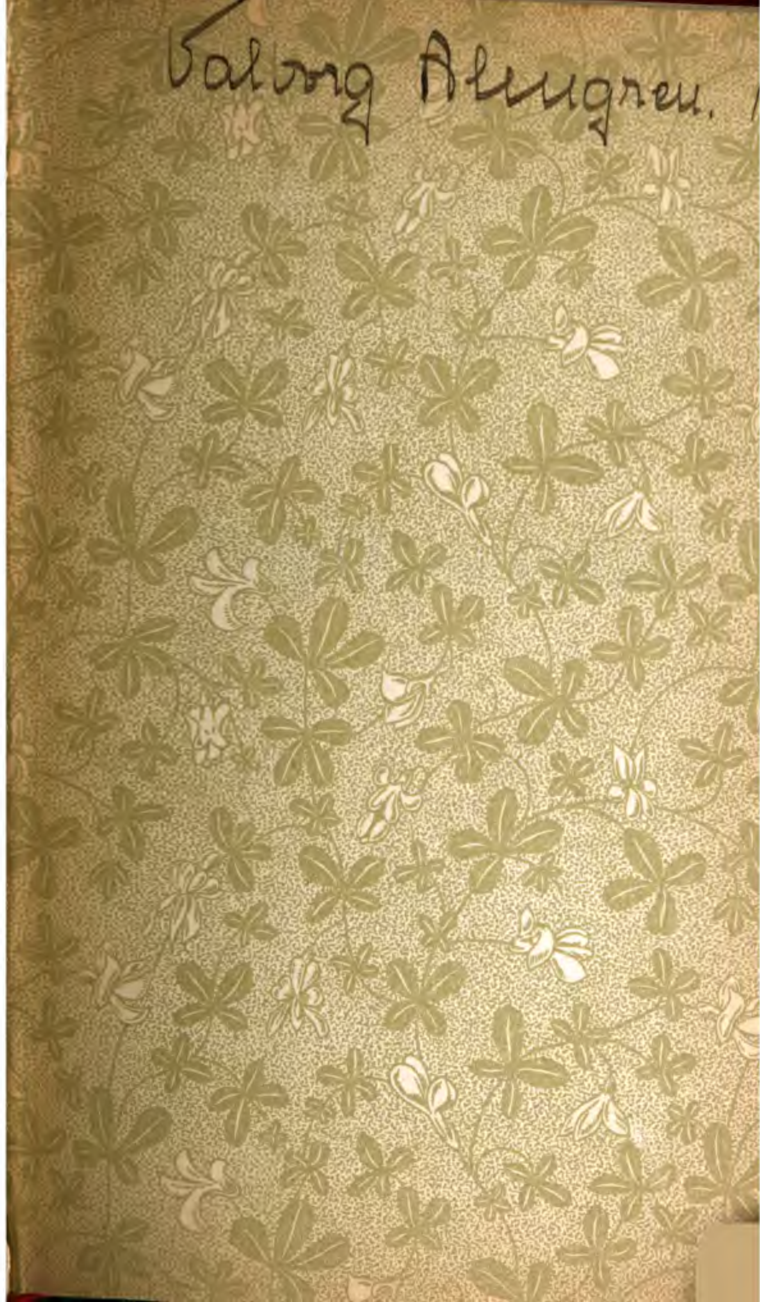

SELMA LAGERLÖF

OSYNLIGA LÄNKAR

SIGILLVM · VNIVERSITATIS · CALIFORNIENSIS
FIAT LVX
MDCCCLXVIII

Valborg Almgren.

SELMA LAGERLÖF

OSYNLIGA LÄNKAR

OSYNLIGA LÄNKAR

BERÄTTELSER

AV

SELMA LAGERLÖF

FEMTE UPPLAGAN
(BILLIGHETSUPPLAGA)

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

G. H. - Forsslius

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1910

EN JULGÄST

EN AV DEM, som levde kavaljersliv på Ekeby, var den lille Ruster, som kunde transponera noter och spela flöjt. Han var av låg härkomst och fattig, utan hem och utan släkt. Det kom svåra tider för honom, då kavaljersskaran skingrades.

Han hade då inte längre häst och karriol, inte päls eller rödmålat matsäcksskrin. Han måste färdas till fots från gård till gård och bar sin packning inknuten i en blårandig bomullsnäsduk. Rocken knäppte han igen ända upp till hakan, så att ingen skulle behöva veta hur det var beställt med skjortan och västen, och i dess vida fickor förvarade han sina dyrbaraste ägodelar: den isärskruvade flöjten, den platta lomflaskan och notpennan.

Hans yrke var att skriva av noter, och om allt hade varit som i de gamla tiderna, skulle det inte ha fattats honom arbete. Men för varje gångande år blev musiken mindre övad däruppe i Värmland. Gitarren med sitt murkna sidenband och sina nötta skruvar och det buckliga valthornet med urblekta

tofsar och snören flyttades upp på den skräpiga vinden, och dammet lade sig tumstjockt över de långa, järnbeslagna fiollådorna. Men ju mindre den lille Ruster fick att göra med flöjten och notpennan, desto mer måste han sköta om lomflaskan, och till sist blev han rent försupen. Det var stor synd om den lille Ruster.

Än så länge blev han mottagen på herregårdarna som en gammal vän, men det var jämmer, då han kom, och glädje, då han gick. Det luktade snusk och brännvin om honom, och bara han hade fått ett par supar eller en toddy, blev han oredig och berättade otrevliga historier. Han var de gästfria gårdarnas plåga.

En jul gick han till Lövdala, där Liljekrona, den store fiolspelarn, hade sitt hem. Liljekrona hade också varit en av Ekebykavaljererna, men efter majorskans död drog han till sin goda gård Lövdala och förblev där. Nu kom Ruster till honom dagarna före julaftonen, mitt i stöket, och begärde arbete. Liljekrona gav honom litet notskrivning att syssla med.

»Du skulle hellre ha låtit honom gå genast,» sade hustrun, »nu drar han nog ut så länge med detta, att vi måste behålla honom här över julafton.»

»Någonstans måste han ju vara,» svarade Liljekrona. Och han bjöd Ruster på toddy och brännvin, höll honom sällskap och levde om hela Ekebytiden med honom. Men han var förstämd och leddes vid honom, han som alla de andra, fast

han inte ville låta märka det, ty gammal vänskap och gästfrihet voro honom heliga.

I Liljekronas hem hade de nu i tre veckors tid rustat sig för att taga emot julen. De hade levat i otrevnad och brådska, vakat sina ögon röda vid talgljus och törstickor, frusit i boden vid köttsaltningen och i brygghuset vid ölbrygden. Men såväl husfrun som tjänstfolket hade underkastat sig det alltsammans utan knot, för de visste, att då alla sysslor voro slutade och den heliga kvällen ingick, skulle en ljuv förtrollning sänka sig över dem. Julen skulle verka, att skämt och gyckel, rim och lustigheter skulle komma dem på tungan alldeles utan ansträngning. Allas fötter skulle få lust att svinga i dans, och ur minnets mörka vrår skulle danslekarnas ord och melodier komma fram, fastän man alls inte kunde tro, att de funnos kvar där. Och så skulle allesamman bli så goda, så goda.

När nu Ruster kom, tyckte hela hushållet på Lövdala, att julen var förstörd. Husfrun och de äldre barnen och de gamla trotjänarna voro alla av samma mening. Ruster väckte hos dem en kvävande ångest. De voro rädda för att när han och Liljekrona började tumla om i de gamla minnena, så skulle konstnärsblodet flamma upp hos den store fiolspelarn, och hans hem skulle förlora honom. Fordom hade han inte länge kunnat stanna i hemmet.

Ingen kan beskriva hur de nu älskade husbonden där på gården, sedan de hade fått behålla

honom hos sig ett par år. Han var mycket för sitt hem, synnerligast om julen. Han hade inte plats i någon soffa eller gungstol, utan på en hög, smal, glattsliten träbänk i spiselvrån. När han hade kommit upp där, red han åstad på äventyr. Han for runtom jorden, steg upp till stjärnorna och högre ändå. Han ömsom spelade och talade, och allt husfolket samlades omkring honom och hörde på. Hela livet blev stolt och skönt, då denna enda själs rikedom överstrålade det.

Därför älskade de honom, såsom de älskade julen, glädjen, vårsolen. Och när den lille Ruster kom, var deras julfrid förstörd. De hade arbetat fåfängt, om denne skulle komma att locka bort husbonden. Det var orättfärdigt, att den suparen skulle sitta vid julbordet i ett fromt hus och fördärva all julglädjen.

På julaftonens förmiddag hade den lille Ruster sina noter färdigskrivna, och han nämnde då några ord om att han borde ge sig av, fast det naturligtvis var hans mening att stanna.

Liljekrona hade blivit påverkad av den allmänna förstämningen och sade därför helt tamt och matt, att det var väl bäst, att Ruster stannade, där han var, julen över.

Den lille Ruster var eldfängd och stolt. Han vred upp sina mustascher och skakade det svarta artisthåret, som stod likt en mörk sky över hans huvud. Vad menade Liljekrona? Skulle han stanna, därför att han inte hade andra ställen att fara till? Å, tänk bara hur de sutto och väntade

på honom på de stora järnbruken i Bro socken! Gästrummet var i ordning, välkomstbägaren fylld. Han hade en sådan brådska. Han visste bara inte till vem han skulle resa först.

»Bevars väl,» svarade Liljekrona, »du skall nog få fara.»

Efter middagen lånade den lille Ruster häst och släde, päls och fäll. Drängen från Lövdala skulle skjutsa honom till något ställe i Bro och köra raskt undan, för det såg ut att bli yrväder.

Ingen trodde, att han var väntad eller att det fanns ett enda ställe i trakten, där han var välkommen. Men de ville så gärna bli av med honom, att de fördolde detta för sig och läto honom fara. »Han har själv velat det,» sade de. Och så tänkte de, att nu ville de vara glada.

Men då de vid femtiden samlades i salen för att dricka te och dansa omkring julgranen, var Liljekrona tyst och förstämd. Han satte sig inte på äventyrsbänken, han rörde inte vid te eller punsch, han mindes ingen polska, fiolen var i olag. De, som kunde leka och dansa, finge göra det utan honom.

Då blev hustrun orolig, barnen blevo missnöjda, allt i hela huset gick på tok. Det var den bedrövligaste julafton.

Gröten skar sig, ljusen fräste, veden rykte, vinden rörde upp yrväder och blåste bitter köld in i rummen. Drängen, som skjutsade Ruster, kom inte hem. Hushållerskan grät, och pigorna grälade.

Äntligen påminde sig Liljekrona, att ingen kärve

hade blivit utsatt åt sparvarna, och han klagade högt över alla kvinnorna omkring honom, som övergåvo gammal sed och voro nymodiga och hjärtlösa. Men de förstodo nog, att det, som pinade honom, var samvetskval över att han hade låtit den lille Ruster resa bort från hans hem på själva julaftonen.

Bäst det var, gick han in i sitt rum, stängde dörren och började spela, såsom han inte hade spelat, sedan han hade upphört att vandra. Det var hat och hån, det var längtan och storm. »Ni tänkte binda mig, men ni skall smida om edra fjättrar. Ni tänkte göra mig småsinnad som ni själva. Men jag drar ut i det stora, i det fria. Vardagsmänniskor, hemträlar, fånga mig, om det står i er makt!»

Då hustrun hörde de tonerna, sade hon: »I morgon är han borta, om inte Gud gör ett under. Nu har vår ogästvänlighet framkallat just det, som vi tänkte oss kunna undvika.»

Emellertid reste den lille Ruster omkring i yrvädret. Han for från den ena gården till den andra och frågade om där fanns arbete för honom, men han blev ingenstädes mottagen. . Man bjöd honom inte ens att stiga ur släden. Somliga hade huset fullt av främmande, andra skulle resa bort på själva juldagen. »Far till nästa granne!» sade de allesamman.

Han kunde väl få komma och förstöra ett par vardagars trevnad, men inte julaftonens. Året hade endast en julafton, och åt den hade barnen

glatt sig hela hösten. Inte kunde man sätta den karlen vid ett julbord, där det fanns barn. Förr hade de gärna tagit emot honom, men inte nu, sedan han hade blivit försupen. Var skulle man göra av den fyren? Drängstugan var för simpel och gästrummet för fint.

Sålunda fick den lille Ruster köra från gård till gård i det piskande yrvädret. De våta mustascherna hängde slappa ned över munnen, ögonen voro rödsprängda och töckniga, men brännvinet blåste bort ur hans hjärna. Han började undra och förvåna sig. Var det möjligt, var det möjligt, att ingen ville ta emot honom?

Så såg han med ens sig själv. Han såg hur ömklig och förfallen han var, och han begrep, att han var människorna förhatlig. »Det är förbi med mig,» tänkte han. »Det är förbi med notskrivningen, det är förbi med flöjten. Ingen på jorden behöver mig, ingen har barmhärtighet med mig.»

Yrvädret snurrade och lekte, rev upp drivorna och vräkte ihop dem igen, tog en snöpelare i famnen och dansade utåt fältet, lyfte en flinga skyhögt och körde en annan ner i en grop. »Så är det, så är det,» sade den lille Ruster, »medan man dansar och far, är det lek, men när man skall ner i drivan, bäddas ner och gömmas, då är det bedrövelse och sorg.» Men ner skulle de alla, och nu var det hans tur. Tänk, att han nu var kommen till slutet!

Han frågade inte mer efter vart drängen körde honom. Han tyckte, att han åkte in i dödens land.

De kunde och kunde inte. Det var skralt med vetandet. Ruster blev ivrig, fick piltarna upp på var sitt knä och började lära dem. Liljekronas hustru gick ut och in och hörde på helt förvånad. Det lät som en lek, och barnen skrattade hela tiden, men lärde sig gjorde de.

Ruster höll på en stund, men han var inte rätt närvarande vid det, som han gjorde. Han välvde på de gamla tankarna ute ifrån yrvädret. Detta var gott och behagligt, men för honom var det i alla fall slut. Han var utsliten. Han skulle kastas bort. Och rätt som det var, slog han händerna för ansiktet och började gråta.

Liljekronas hustru kom hastigt fram till honom.

»Ruster,» sade hon, »jag kan förstå, att han tror, att allt är slut för honom. Det går inte för honom med musiken, och han förstör sig med brännvinet. Men det är inte slut än, Ruster.»

»Jo,» snyftade den lille flöjtspelarn.

»Ser han, att sitta så som i kväll med de små, det vore något för honom, det. Om han ville lära barn läsa och skriva, så skulle han om igen bli välkommen överallt. Det är inga ringare instrument detta att spela på, Ruster, än flöjt och fiol. Se på dem, Ruster!»

Hon ställde de två små framför honom, och han såg upp, blinkande, som om han hade sett in i solen. Det var, som om hans små töckniga ögon hade svårt att möta barnens, som voro stora, klara och oskyldiga.

»Se på dem, Ruster!» uppmanade Liljekronas hustru.

»Jag törs inte,» sade Ruster, för det var honom som en skärseld att genom de vackra barnaögonen se in i de obefläckade själarnas skönhet.

Då skrattade Liljekronas hustru högt och glatt. »Så skall han få vänja sig vid dem, Ruster. Han kan stanna i mitt hus som skolmästare det här året.»

Liljekrona hörde sin hustru skratta och kom ut ur sitt rum.

»Vad står på?» sade han. »Vad står på?»

»Ingenting annat,» svarade hon, »än att Ruster har kommit igen och att jag har statt honom till skolmästare för våra små pojkar.»

Liljekrona blev alldeles häpen. »Törs du?» sade han, »vågar du? Har han lovat att sluta upp — — —»

»Nej,» sade hustrun, »Ruster har ingenting lovat. Men det blir mycket han får taga sig i akt för, när han var dag skall se små barn i ögonen. Om det inte hade varit jul, skulle jag väl inte ha vågat detta, men när Vår Herre tordes sätta ett litet barn, som var hans egen son, in bland oss syndare, så törs väl också jag låta mina små barn försöka rädda en människa.»

Liljekrona kunde alls inte tala, men det ryckte och slet i varenda rynka i hans ansikte, såsom alltid, då han hörde något storslaget.

Sedan kysste han sin hustru på handen så

fromt som ett barn, som ber om förlåtelse, och ropade högt: »Alla barnen ska komma och kyssa mor på hand!»

Det gjorde de, och sedan hade de en god jul i Liljekronas hem.

EN HISTORIA
FRÅN HALSTANÄS

NÅGONSTADES UTMED VÄGEN låg förr i världen en gammal gård, som kallades Halstanäs. Den hade skogsbrynet alldeles bakom sig och var lågbyggd med långa räckor av rödmålade hus. Bredvid boningshuset stod en stor hägg, som översållade det röda tegeltaket med svarta bär. En vällingklocka med skärmtak hängde uppe över stallgaveln.

Alldeles utanför köksdörren fanns ett duvslag med små nätta balustrader vid flyghålen, på kontorsväggen hängde en ekorrbur, som bestod av två små gröna hus och ett stort ståltrådshjul, och framför den stora syrenhäcken stod en hel lång rad av barktäckta bikupor.

Gården hade en damm, som var full av breda rudor och smärta vattenödlor. Den hade en hundbur vid inkörsporten, den hade vita grindar vid allén och vid trädgårdsgången och överallt, där en grind hade kunnat anbringas.

Den hade stora vindar med mörka vindskontor, som gömde urmodiga officersfrackar och hundraåriga fruntimmershattar. Den hade stora kistor,

fyllda med silkesschalar och »brudgrannlåt», den hade gamla klavér och violiner och gitarrer och fagotter.

I byråar och skåp lågo handskrivna visor och gamla, gulnade brev, på väggarna i förstugan hängde jaktgevär och stora pistoler och skinnklädda jaktväskor, på golven lågo trasmattor, där spillror av gamla satinklädningar voro sammanvävda med utnötta bomullsgardiner.

Gården hade en stor förstukvist, där hundrovan sommar efter sommar kröp uppför ett glest spjällgaller. Den hade stora, gula förstudörrar, som stängdes med klinka och järnslå, den hade förstuga, som var strödd med enris, den hade låga fönster med många små rutor och tunga träluckor.

En sommar kom gamle överste Beerencreutz resande till just denna gård. Det lär nog ha varit något av åren närmast efter det, då han hade flyttat från Ekeby. På den tiden var han inackorderad i en bondgård i Svartsjö, och det var blott sällan han begav sig ut på resor. Han hade karriolen och hästen i behåll, men de fingo merendels vara i stillhet året om. Han sade alltid, att nu hade han blivit gammal på allvar, och för gammalt folk passar det bäst att sitta hemma.

Beerencreutz hade också svårt att lämna det arbete, som han hade företagit sig. Han höll på att väva mattor till sina två rum: stora, mångfärgade mattor i rikt och underfullt utfunderade mönster. Detta tog honom en oändlighet av tid, framförallt därför att han hade sin egen metod att väva på.

Han begagnade nämligen ingen vävstol, utan spände ut garnet tvärsöver sitt ena rum, från vägg till vägg. Det gjorde han, för att han skulle kunna överse hela mattan på en gång, men att sedan smyga in väften och slå samman trådarna till en fast mattväv, det var inget lätt arbete. Och så var det mönstret, som han tänkte ut själv, och färgerna, som skulle passas samman. Det tog mer tid för översten, än någon kunde tro.

Medan Beerencreutz arbetade på att få mönstret att gå ihop, och medan han arbetade med skäl och inslag, satt han ofta och tänkte på Vår Herre. Han satt nog i en än större vävstol, han, och hade ett än underfullare mönster att väva efter. Och översten förstod, att det fick lov att vara både ljust och mörkt i den väven, för att den skulle ta sig något ut. Men Beerencreutz kunde ibland sitta och fundera på detta så länge, att han tyckte sig se hur hans liv och de människors liv, som han hade känt och följt, bildade en liten del av Guds stora väv, och han såg det stycket så tydligt utbrett för sig, att han kunde se både konturer och färger. Och om man nu hade frågat Beerencreutz riktigt noga, skulle han ha erkänt, att han vävde in sitt eget och sina vänners liv i mattan i en ringa efterlikning av det, som han menade, att han hade sett framställt i Guds vävstol.

Men så upptagen översten var, brukade han ändå göra en tur till några gamla gästvänner varje år strax efter midsommar. Han tyckte av gammalt bäst om att resa genom landet vid denna tid, då

klövern ännu doftade på ängarna, och då blåa och gula midsommarblomster blommade utmed vägkanterna i två långa, obrutna linjer.

Detta år hade översten knappast hunnit ut på stora landsvägen, förrän han mötte sin gamle vän fänrik von Örneclou. Och fänriken, som året om var ute på resor och kände alla gårdar i Värmland, gav honom ett gott råd. »Far till Halstanäs och hälsa på fanjunkar Vestblad!» sade han till översten. »Jag vill säga bror, att jag inte vet en gård i hela landet, där jag trivs bättre.»

»Vad är det för en Vestblad bror talar om?» sade översten. »Bror kan inte mena den galna fanjunkarn, som majorskan körde på porten.»

»Just den menar jag,» sade fänriken, »men Vestblad är inte den han var förr. Han har blivit gift med en fin fröken, med ett riktigt durabelt fruntimmer, som har gjort folk av honom. Det var en särdeles oväntad tur och lycka för Vestblad, att en så utmärkt dam blev kär i honom. Hon var väl inte så ung just, men ung är inte Vestblad heller. Kära bror bör fara till Halstanäs och skåda kärlekens underverk.»

Och så for översten till Halstanäs för att se om Örneclou hade talat sanning. Han hade nog ibland undrat vad det hade blivit av Vestblad. I ungdomen hade denne farit fram så vilt, att inte en gång majorskan på Ekeby hade kunnat ha fördrag med honom. Hon hade inte kunnat tåla honom på Ekeby mer än ett par år, sedan hade hon nödgats driva bort honom. Vestblad hade varit så djupt för-

fallen, att en kavaljer knappast hade velat umgås med honom. Och nu påstod Örneclou, att han ägde en gård och var gift med ett framstående fruntimmer!

Så reste översten fram till Halstanäs och såg då vid första ögonkastet, att det var en riktig gammal herrgård. Han behöve bara se björkallén med alla de inskurna namnen och de höga, utgrenade träden. Han hade aldrig sett sådana björkar annat än på gamla, ansenliga ställen.

Översten körde sakta in på gården, och för varje ögonblick blev han allt nöjdare. Där funnos lindhäckar av den riktiga sorten, så täta, att man kunde gå ovanpå dem, och där funnos ett par terrasser med stentrappsteg, som hade legat där så länge, att de halvt hade grävt sig ned i jorden.

Då översten for förbi dammen, såg han rudornas mörka ryggar skymta i det gulaktiga vattnet. Duvorna flögo upp från vägen med smällande vingslag, ekorren stannade sitt hjul, bandhunden låg stilla med nosen på frambenen, viftade och småmorrade på samma gång.

Alldeles bredvid förstukvisten såg översten en myrstack, där myrorna gingo ostörda i sina ärenden fram och åter, åter och fram. Han såg på blomlisten i gräskanten. Där växte alla de gamla sorterna: narcissa och vintergröna och morgonstjärna och taklök. Men uppe i gräsvallen växte små, vita bellis, som hade blivit så gamla på orten, att de sådde sig själva och voro hållna som ogräs.

Beerencreutz upprepade det för sig själv. Detta

var verkligen en riktig herregård, här hade visserligen både växter och djur och människor den allra största trevnad.

Då han äntligen körde upp till förstugudörren, blev han mottagen så väl, som han kunde önska, och så snart han hade borstat av sig resdammet, blev han förd till bords. Och han bjöds på god, riklig, gammaldags mat, och till efterrätt fick han struvor, sådana som hans mor brukade bjuda honom, då han kom hem från skolan om julen, och som han aldrig förr hade ätit maken till någonstans i världen.

Och Beerencreutz lade med förvåning märke till fanjunkar Vestblad. Där såg han honom gå omkring stilla och nöjd med lång pipa i munnen och rökmössa på huvudet. Han hade en gammal vardagsrock, som han hade svårt för att krypa ur, då han skulle göra sig fin till middagen. Detta var den enda kvarleva av gammal vildman, som Beerencreutz såg hos honom. Han gick och skötte arbetsfolk, räknade dagsverken, såg efter hur det växte på åker och äng, plockade en ros till sin fru, då han gick genom trädgården, och varken svor eller spottade.

Men mest förvånad blev översten, då han såg, att den gamle fanjunkar Vestblad förde böcker. Han tog in översten på kontoret och visade honom stora böcker med röda skinnryggar. Och dem förde han själv. Han linjerade upp dem med rött bläck och svart bläck, textade konton och namn och skrev upp allt ända till ett brevporto.

Men fanjunkare Vestblads fru, som var en född fröken, kallade Beerencreutz för kusin, och de kommo snart att räkna släkt med varandra och talade om alla släktingar. Och till sist fick Beerencreutz sådant förtroende för fru Vestblad, att han rådgjorde med henne om mattväven.

Det var given sak, att Beerencreutz skulle stanna över natten. Han blev bäddad i bred sparlakanssäng på ett helt lass bolstrar i det bästa gästrummet till höger i förstugan, alldeles bredvid sängkammaren.

Översten somnade gott, så snart han hade kommit i säng, men frampå natten vaknade han. Han steg då genast ur bädden och gick och skruvade luckorna från fönstret.

Han hade utsikt åt trädgårdssidan, och nu såg han i den ljusa sommarnatten alla gårdens gamla äppelträd, som stodo knotiga med maskstungna blad och med otaliga stöttor under de murkna grenarna. Han såg den stora vildapeln, där man till hösten skulle kunna skörda hela tunnor av oätbar frukt. Han såg jordgubbarna, som just hade börjat rodna under de täta tuvorna.

Översten stod och såg på det, som om han inte hade råd att sova. Utanför sitt fönster hemma i bondgården hade han en stenig skogsbacke med ett par enbuskar. Det var inte utan, att en sådan man som Beerencreutz kände sig mera hemmastadd bland klippta häckar och blommande rosor.

När man ser en trädgård en stilla natt, får man ofta en känsla av att den inte kan vara äkta

och verklig. Den kan vara så stilla, att man snarast kan tycka sig vara på en teater, man tror, att träden äro målade och rosorna hopklistrade av papper. Och något sådant var det också, som översten kände, bäst han stod där. »Det kan inte vara möjligt,» tänkte han, »att allt detta är riktigt. Det är väl en dum dröm.»

Men så föllo sakta ett par rosenblad till marken från den stora törnrosbusken, som stod alldeles utanför fönstret, och då kände han åter, att allt var äkta. Allt var äkta och riktigt, dag som natt var det samma frid och belåtenhet över alltsamman.

Då han åter gick och lade sig, lät han fönsterluckorna stå öppna. Han låg i sin högbäddade säng och såg gång på gång ut på rosenbusken. Det var inte ord för vad den behagade honom. Han tyckte nog, att det var märkvärdigt, att en sådan en som Vestblad skulle ha ett sådant paradisbarn utanför sitt fönster.

Ju mer översten tänkte på Vestblad, ju mer förvånade det honom, att den fålen hade hamnat i ett sådant stall.

Det hade inte varit mycket med honom på den tiden, då han hade blivit bortkörd från Ekeby. Det hade inte varit lätt att förutse, att han skulle bli en stadgad och förmögen man.

Översten låg och småskrattade och undrade om Vestblad numera kom ihåg hur han brukade roa sig förr i världen, då han bodde på Ekeby. Så snart det kom en riktigt mörk och ruskig natt, hade han brukat smörja in sig med fosfor, sätta

sig upp på en svart häst och rida bort över bruksbackarna, där smeder och mjölnare hade sina bostäder. Och om då någon gammal kvinna händelsevis hade tittat ut och sett en ryttare spränga förbi, lysande av blåvitt ljus, så hade hon skyndat sig att stänga både lucka och spjäll och sagt, att i natt var det bäst att väl läsa sina böner, för nu var den onde själv ute på själajakt.

Åja, åja, att skrämma enfaldigt folk på det där sättet, det var det mången, som roade sig med förr i tiden. Men Vestblad drev skämtet längre än någon annan, som översten hade hört talas om.

Det hade dött en gammal rotegumma i Viksta, som var ett torp under Ekeby. Och Vestblad råkade att få veta det, och likaså fick han veta, att liket var utflyttat och inburet i en lada. Då det blev natt, tog Vestblad på sig eldkläderna, besteg den svarta hästen och red bort i sporrsträck. Och folk på torpet, som hade varit uppe och ute, hade sett en eldryttare rida upp till ladan, där liket låg, kretsa omkring den tre gånger och så försvinna in genom porten. Man hade också sett ryttaren komma ut, återigen kretsa tre gånger om huset och så försvinna.

Men på morgonen, när man kom till ladan för att se till liket, hade det varit borta. Och då trodde man, att den lede fienden hade bemäktigat sig den döda och fört bort henne, och härmed hade man låtit sig nöja.

Men ett par veckor senare fann man liket uppkastat på höskullen inne i ladan, och så blev

det stort bråk om saken. Då spanade man ut vem eldryttaren var, och bönderna lade sig på lur för Vestblad för att få ge honom en minnesbeta, och majorskan ville inte se honom mer vid sitt bord och i sitt hus, utan fyllde hans matsäcksskrin och bad honom draga annorstädes hän.

Och Vestblad for ut i världen, han, och gjorde sin lycka.

Med ens erfor nu översten något helt besynnerligt. Det var nästan något i den vägen, som om han skulle börja bli rädd. Hade just aldrig förr riktigt tänkt på hur otäck den där historien var. Hade nog skrattat åt den till och med. Det var ju inte vanligt, att man tog sig så mycket av vad som hände en gammal rotekäring. Men Gud sig förbarme, så rasande man skulle ha blivit, om någon hade gjort så mot ens egen mor.

Det kom som en kvävande känsla över översten. Han andades med svårighet. Det stod skrämmande styggt för honom det där, som Vestblad hade gjort. Det blev till en riktig mara för honom. Han var rädd för att han skulle få se den döda gumman komma fram bakom sängen. Han tyckte, att hon måste finnas här i närheten.

Och från rummets fyra hörn ljöd det till översten med en förfärande visshet: »Detta förlåter inte Gud. Detta har aldrig Gud glömt.»

Översten slöt ögonen, men då såg han med ens framför sig Guds stora vävstol, där väven var vävd av människoöden. Och han tyckte sig se den ruta, som var fanjunkar Vestblads, och såg

den omgiven av mörker på tre sidor. Och han insåg, han, som förstod sig på vävning och mönster, att den fjärde sidan också måste beläggas med mörker. Det gick inte an annorlunda, eljest bleve väven förfelad.

Kallsvetten bröt fram i pannan på honom. Han tyckte, att han skådade ned på det obevekligaste och hårdaste i hela världen. Han såg hur det öde, som en människa hade skapat sig i sitt flydda liv, förföljde henne. Och det var detta, som en och annan tänkte att man skulle kunna komma ifrån!

Komma ifrån, komma ifrån! Allt var upptecknat och uppritat, och den ena färgen och figuren framtvingade den andra, och allt blev så, som det måste bli.

Överste Beerencreutz satte sig med ens rätt upp i sängen, han ville se ut på blommor och rosor och tänka på att kanske ändå Vår Herre kunde glömma.

Då, i samma stund som Beerencreutz satte sig upp i sängen, öppnades sängkammardörren, och en främmande karl stack in huvudet och nickade till översten.

Det var så ljust, att översten såg mannen alldeles tydligt. Det var sannerligen det fulaste ansikte han någonsin hade sett. Han hade grå grisögon och intryckt näsa och ett tunt och borstigt skägg. Inte kunde han säga, att mannen var lik ett djur, för djur äro oftast vackra. Men han hade ändå något djuriskt över sig. Hans underkäk var fram-

skjuten, hakan var tjock, och hans panna försvann alldeles under det lurviga håret.

Han nickade åt översten tre gånger, och mellan var nickning flinade han till med ett brett grin. Så sträckte han fram en hand, som var röd av blod, och visade den liksom triumferande.

Ända hittills hade översten suttit stilla i ett slags förlamning, men nu rusade han upp och var framme vid dörren i två steg. Men när han kom dit, så var karlen borta och dörren stängd.

Översten ämnade just ropa och bulta, då det föll honom in, att dörren måste vara reglad från hans sida, såsom han själv hade gjort det på kvällen. Och när han undersökte den, var det så, och den hade ingalunda varit öppnad.

Och det kom som ett slags blygsel över översten, att han på sina gamla dar hade börjat se spöken. Han gick och lade sig utan vidare.

Då natten äntligen var över och frukosten äten, var översten än mer skamsen över sig själv. Han hade skrämt upp sig så, att han både hade darrat och kallsvettats. Han nämnde inte ett ord om hela historien.

Men fram på dagen voro Vestblad och han ute på en vandring kring ägorna. Och då de nu råkade gå förbi en arbetare, som stod och skar upp torv ur ett dike, kände Beerencreutz igen honom. Det var mannen, som han hade sett på natten. Han kände igen honom drag för drag.

»Kära bror, den mannen skulle jag inte behålla

i min tjänst en dag längre,» sade Beerencreutz, då de hade gått ett stycke.

Och nu berättade han Vestblad vad han hade sett under natten. »Jag berättar detta endast och allenast, för att bror skall låta varna sig och driva bort denna människan ur sin tjänst,» sade han.

Men Vestblad ville inte, han ville inte driva bort just den arbetaren. Och då Beerencreutz blev allt enträgnare, erkände han till sist, att han inte ville göra den mannen något, därför att han var son till en rotekäring, som hade dött på Viksta nära Ekeby. »Bror minns nog historien,» tillade han.

»Är det så, då skulle jag hellre fara till världens ända än leva en dag i närheten av den mannen,» sade Beerencreutz.

Och en timme därefter reste översten. Han hade råkat i sådant vredesmod över att inte hans varning blev åtlydd, att han inte ville stanna längre.

»Här sker en olycka, innan jag kommer hit igen,» sade översten till Vestblad, då han tog farväl.

— — — —

Nästa år vid samma tid gjorde sig översten redo att fara till Halstanäs. Men innan han kom fram, fick han höra hemska nyheter därifrån. Just precis ett år efter den natten, då han hade legat där, hade fanjunkare Vestblad och hans hustru blivit mördade inne i sin sängkammare av en bland sina torpare, en man med tjock tjurhals och intryckt näsa och grisögon.

DEN FÖRSTE I FÖRSTE ÅR NITTONHUNDRA

DET VAR NYÅRSMORGONEN år nittonhundra. Klockan var nära nio, men i Svartsjö socken i Värmland var det ännu nästan mörkt. Solen hade inte hunnit upp över de långa, låga skogsåsarna.

Just då klockan slog, öppnades dörren till prästgården, och prästen kom ut för att gå till kyrkan. Men då han hade gått utför trappan, stannade han för att invänta någon. Han var en ung och otålig man, han stod och trampade upp och ned i snön som en ivrig häst.

Äntligen syntes hustrun i dörren. Hon blev förvånad över att han hade givit sig tid att vänta på henne. »Det var snällt, att du väntade,» sade hon. — »Nej,» svarade mannen och smålog, »det var inte snällt. Det var något, som jag ville tala med dig om.»

Klockorna i Svartsjö kyrka började ringa, då han sade detta. Han gick närmare hustrun och frågade henne om hon kunde höra, att just nu ringde klockorna i Lövvik på andra sidan om sjön och i Bro däruppe i norr?

»Det är vackert med all denna klockklangen,» sade prästen. — »Ja,» sade hon, »ja, det är det.» — »Har du tänkt på att i natt ha de ringt in det nya året i varenda kyrka i hela Värmland? De stora malmgapen ha ropat ut i den mörka vinternatten likaväl från de små Finnmarkskapellen som från Karlstads domkyrkotorn.» — »Ja,» sade hon återigen, »det har jag också tänkt på.»

»Men det är inte nog med Värmland,» sade prästen. »Kyrkklockor ha dånat i natt över hela Sverige, ja, över en god del av jorden.» — »Ja, det ha de väl,» sade prästfrun och undrade vad det var, som mannen ville komma till.

»Det nya året, som föddes i natt, har ännu knappast varit med om annat än klockringning,» fortfor prästen. »Det låg i början och vaggade uppe i skyn litet bortkommet och yrvaket och kunde inte för det djupa mörkrets skull se vart det var kommet. Så möttes det av klockklangen, som trängde upp till det, stark och fulltonig från de stora städerna, där kyrkorna stå nära varandra, svagare och liksom rörande entonig från de små glesa lantkyrkorna.

»Detta låg jag och tänkte på i dag på morgonen, sedan vi hade kommit hem från midnattsbönen,» sade mannen. »Du sade något, då vi gingo hem från kyrkan, som gjorde, att jag inte kunde sova.»

Hustrun visste strax vad han menade. På hemvägen hade de kommit att tala om den gamla låsta och förseglade kistan, som magister Eberhard Berggren för en åttio år sedan hade satt ned i

Svartsjö kyrka, med föreskrift att den inte skulle få öppnas förrän nyårsdagen år nittonhundra. Hustrun hade sagt, att hon fann det orätt, att den nu skulle bli framtagen och öppnad. Varenda människa visste ju, att kistan inte innehöll annat än otrosskrifter och gudsförsmädelse.

Prästen hade menat, att då socknen en gång hade åtagit sig vården om kistan och lovat uppfylla magister Eberhards vilja, kunde man inte underlåta att öppna den. Ingen visste ju heller riktigt vad som fanns i den.

»Jag har hört, att gubben Eberhard var en gudsförnekare,» hade hustrun svarat. — Ja, det hade ju prästen också hört. — »Vore jag som du,» envisades prästfrun, »skulle jag utverka, att församlingen beslöte att låta kistan stå, som den står.» — »Nej, men hustru,» inföll då prästen, »vill du inbilla mig, att du tror, att den där gamla Ekebykavaljeren kan vara i stånd att rubba en enda människa i hennes gudstro?»

Prästfrun hade medgivit, att hon inte trodde, att skrifterna voro farliga, men hon tyckte, att det var styggt, att de skulle dragas fram i ljuset genom en kristen präst och hans församling. Det var något anstötligt däri. Mannen kunde väl åtminstone föreslå sockenborna, att kistan finge vara oöppnad.

»Men det är död mans vilja,» hade prästen svarat, och då hustrun hade sett, att de inte kunde bli eniga, hade hon tegat.

Då nu hennes man sade, att hennes ord hade

hållit honom vaken på morgonen, blev hon glad och frågade genast om han hade gått över till hennes mening.

»Det får bero på något, som jag nu skall fråga dig om.» — »Ja, inte blir det jag, som ger dig lov att öppna den där kistan.» Prästen skrattade åt henne. — »Det skall du inte vara så viss på,» sade han.

»Jag vaknade mycket tidigt,» fortfor prästen och drog genast eld på en tändsticka. »Klockan slog tre, och det första jag tänkte på var, att adertonhundratalet hade gått till ända i natt, och att vi nu skrevo nittonhundra. I och med detsamma kom jag att tänka på klockklangen, som fyllde natten, och på det nyfödda året, som låg och lyssnade. Som jag låg där i halvsömn, såg jag tydligt för mig, att det gamla året hade blivit bränt på bål någonstans borta i östern, och det nya året hade krupit fram ur askan och brett ut sina vingar och farit åstad att taga världen i besittning. Nu ligger det och vaggar i klockklangen från Palestinas kloster och kyrkor, tänkte jag.

»Det behöver alls inte röra vingarna, tänkte jag vidare, det bara håller dem utspända, och så komma ljudvågorna och ta fatt i det och gunga det från ett land till ett annat. Det ligger bara och vaggar och gungar. I mörkret vet det inte alls vart det tar vägen. Allt, vad det förnimmer, är klockklang och så kanhända kyrkosång, orgeltoner och trampet från dem, som vandra till midnattsbönen.

»Det nya året kommer allt att tycka, att det är en helig jord, som det far fram över, tänkte jag, och jag kände mig rörd, där jag låg. Nu har det vaggats fram över Sankt Peterskyrkan i Rom, och sedan har det gungats över Alperna uppåt Tyskland. Längre fram på dagen skall det komma svävande ända upp till oss.

»Men då jag tänkte så, blev jag fullt vaken, för nu kommo dina ord igen till mig. Om alltså det nya året skulle komma svävande över Värmland och Svartsjö, skulle det här få se en präst och hans församling, som öppna kistan med otrosskrifterna. Och jag tyckte, att det var synd, att det skulle få vara med om något sådant efter allt det vackra, som det hade upplevat förut. I Rom hos katolikerna hade det sett påven öppna »den heliga dörren» och inviga jubelåret, och häruppe i norden skulle det se oss öppna det lås, som stängde till om tvivlet och förnekelsen. 'Det nya året får dåliga tankar om oss,' sade jag. 'Det kan rakt inte gå an att öppna den där kistan.'»

»Ser du det! Jag visste, att du skulle komma att övergå på min sida,» sade prästfrun.

»Det var inte långt ifrån,» sade prästen, »men genast stod det för mig hur ogörligt det var att handla mot en död mans vilja. Det var ogörligt det ena som det andra, både att öppna och låta bli att öppna. Och så började jag undra om det inte fanns någon utväg. Bara man tänker tillräckligt på en sak, brukar man till sist kunna fundera ut vad som är rätt att göra. Jag låg och grubblade

i ett par timmar. Jag tänkte igenom allt vad jag visste om magister Eberhard Berggren för att kunna bli klok på vad han hade lagt ner i den där kistan.»

»Fann du så reda på det?»

»Jag tror nog, att jag fann ut det, men jag vill också höra din tanke.» — »Den vet du redan,» sade hustrun envist.

»Du skall inte säga detta så säkert,» sade prästen, »du skall först försöka att tänka dig in i saken. Du skall försöka sätta dig in i magister Eberhards tankar. Så gjorde jag nu på morgonen. Om du nu vore en gammal man, sade jag till mig själv, om du vore magister Eberhard Berggren, en gammal lärd man, som inte trodde på Gud! Jag försökte inbilla mig, att jag hade tillbringat hela mitt liv vid skrivbordet, tänkande, skrivande utan avbrott. Jag tänkte mig, att jag hade suttit år efter år i en vrå i kavaljersflygeln på Ekeby med böcker och papper omkring mig, och liv och skämt, sång och spel hade brusat genom rummet, men jag hade suttit knarrig och tyst bakom en mur av böcker och arbetat.

»Och så tänkte jag mig vidare, att efter många, oändligt många och långa år var jag äntligen färdig med mitt arbete. Då hade jag offrat det alla mitt livs krafter. Jag hade blivit gammal och trött, och på sista tiden hade jag också börjat bli sjuklig. Jag hade ibland känt brännande smärtor i högra sidan, i trakten av levern, fastän jag inte gett mig tid att fråga efter dem. Men jag skulle

nog inte tänka på vad verket hade kostat mig, jag skulle bara ha varit lycklig över att ha det färdigt.

»Jag skulle också förstås vara viss om att det var alldeles fulländat, att ingenting fattades. Alla andra filosofer hade blivit överbevisade om någon lucka i tankegången, men sådant skulle inte kunna hända mig. Jag hade hittat på min egen filosofi, och den var alldeles utan brist. Den var säker och fast, från grunden och upp till tornspiran.

»Ja, jag försökte tänka mig än vidare in i saken,» fortfor prästen. »Om jag nu hade min bok färdig, vad skulle jag då göra med den? Det skulle ju vara det allra enklaste att genast skicka den till tryckeriet, men om jag vore en sådan där gammal man, skulle jag säkert betänka mig. Jag skulle betänka mig just därför, att jag så väl visste, att så snart min filosofi bleve känd, så kunde ingen motstå den. Alla människor skulle då på en gång upphöra att tro på Gud, och hoppet om evigt liv skulle de likaledes mista. Och jag måste ju säga mig, att detta skulle komma att kännas som en stor olycka för en hel mängd av dem, som jag kände och älskade. Människorna äro svaga, skulle jag säga till mig själv, de kunna inte tåla sanningen. Och så småningom skulle jag komma därhän, att jag beslöte mig för att gömma undan min bok och inte låta den komma i dagen förrän någon tid efter min död. Om jag gömde undan den ända till år nittonhundra, borde väl ett nytt släkte ha kommit, som bättre kunde tåla sanningens ljus. Jag tror inte, att det skulle vara omöjligt, att

jag fattade ett dylikt beslut, om jag vore en sådan där gammal man,» sade prästen och såg vädjande på hustrun.

»Ånej,» svarade hon, »det skulle nog inte vara omöjligt.»

»Jag låg där i mörkret och tyckte mig helt och fullt leva hans liv,» återtog prästen. »Var skulle jag nu för det första kunna deponera manuskriptet? Jag skulle inte kunna förvara det i någon herrgårdsbyggnad. De voro alla av trä, förr eller senare skulle de brinna upp, och då vore mitt arbete förlorat. Och om jag satte ner det i en källare, skulle kanhända fukten förstöra det lika grundligt, som någonsin elden kunde ha gjort.

»Nej, det enda säkra förvaringsrum, som jag skulle kunna tänka mig, vore väl en av kyrkorna i Bro eller Svartsjö, som voro uppförda av sten. Nu vill jag säga, att om jag vore en sådan där gammal hednisk människa, skulle jag känna en viss motvilja vid att sätta ner mitt arbete i en kyrka. Men jag skulle väl snart trösta mig därmed, att då jag så säkert visste, att ingen Gud fanns, så kunde jag ju lika gärna sätta ner mitt arbete i en kyrka som i varje annan byggnad.

»Ja, jag skulle nog räkna det som en stor högtid den dagen, då jag hade fått allting klart, så att jag kunde sätta min stora dokumentkista i släden och köra ner till Svartsjö med den. För jag tänker, att om jag vore en sådan där gammal omtänksam man, skulle jag hellre förvara min kista i Svartsjö än i Bro, därför att komministern i Svartsjö var

en vida medgörligare man än prosten i Bro. Jo, sannerligen skulle jag inte vara glad den vinterdagen, då jag för lätt före och en god häst åkte i väg från Ekeby. Om jag än de senaste dagarna hade känt av de där inre smärtorna, så är jag säker om att en dag som denna skulle de ha varit alldeles försvunna. Jag skulle endast och allenast sitta och tänka på vilken verkan det skulle ha, då min bok en gång kom ut i världen, och hur berömt mitt namn skulle bli då på en gång. Genom hela år nittonhundra skulle människorna inte tala om någon annan än Eberhard Berggren.

»Men fastän jag hade så stolta tankar, då jag åkte framåt vägen, så skulle jag dock lägga märke till en vandringsman, som gick vid vägkanten med ränsel på ryggen och ett stort pressjärn i handen. Och jag skulle säga till mig själv: 'Se där går den där lustiga skräddar Lilje! Det är synd om honom att gå med ränsel och pressjärn. Jag skall fråga honom om han inte vill åka en bit här i min släde.'

»Och nu föreställer jag mig, att sedan skräddar Lilje hade lagt ner pressjärnet och ränseln i släden och ställt sig själv på meden, så skulle han och jag snart komma i samspråk.

»Skräddar Lilje skulle fråga vart jag ämnade mig med den där vackra kistan, och jag skulle inte kunna låta bli att berätta honom vad som fanns i den. 'Ser han, Lilje,' skulle jag väl då säga, 'den här kistan innehåller hela den där boken, som jag har skrivit, och nu reser jag ner till Svartsjö kyrka med den och sätter ner den där. Vi ska låsa

och försegla kistan, prästen och jag, och ingen skall få öppna den förrän år nittonhundra.'

»Men nu skulle jag lägga märke till att Lilje höll sig tyst nästan hela tiden, och han brukade eljest inte kunna tiga en minut i sänder. Och detta skulle göra mig så förvånad, att jag till sist skulle fråga: 'Hur är det fatt med honom, Lilje, vad är det han tänker på?' Och ser du, hustru, om då Lilje svarade, att han bara stod och undrade om han tordes be mig om en sak, så skulle jag genast ge honom lov att tala ut.

»Troligtvis skulle jag inte höra mycket på Liljes historia just då, men efteråt skulle jag ändå kunna påminna mig vartenda ord av den. Jag skulle minnas, att Lilje hade talat om, att han för ett par dar sedan hade råkat på en landstrykare, just som denne låg och dog vid vägkanten. Den karlen hade bett Lilje ta i förvar ett litet paket, som han räckte honom. Han hade uppdragit åt honom att gömma det någonstans, där ingen kunde finna det. Han fick inte förstöra det. Om han bleve så gammal, att alla, som nu levde, vore döda, skulle han få öppna det, eljest skulle han anförtro åt någon annan att förvara det. Och Lilje hade inte haft hjärta att neka en döende hans sista önskan, utan hade tagit emot paketet.

»Nå, om nu Lilje hade berättat mig allt detta, så skulle jag naturligtvis ha sagt: 'Det är bra, Lilje, jag förstår vart han vill komma. Han skall få gömma paketet här i min kista.'

»Och så skulle jag ha stannat hästen och öppnat

kistan, och vi skulle ha stoppat ner Liljes paket. Jag skulle ha fäst så liten vikt vid det, att jag knappt skulle ha brytt mig om att betrakta det, men efteråt skulle jag nog mången gång ha sett det för mina ögon. Det var ett blått konvolut utan adress eller skrivet ord. Det såg ut att innehålla papper, men eljest kunde man inte på något sätt gissa sig till vad det kunde gömma för hemligheter.

»Ja,» sade prästen, »nu på morgonen tänkte jag mig in i att det hade varit helt naturligt, om allt hade gått till på så sätt. Och jag tänkte mig också in i att sedan Lilje hade stigit ur släden vid en korsväg, så skulle jag förstås inte alls ha tänkt mer på honom, utan bara suttit och gått igenom min bok i tankarna ännu en sista gång, och då skulle jag ha funnit, att allt uti den var felfritt och fulländat och att inte ett ord fanns att ändra.

»Ja, om jag hade varit i Eberhard Berggrens kläder, skulle jag ha varit i samma goda humör också efter framkomsten till Svartsjö, och medan kistan låstes och förseglades. Men om prästen i Svartsjö då hade sagt något sådant, som att det här ju lätt kunde göras om igen, ifall jag skulle komma att ångra mig, så hade jag kanske svarat litet häftigt, därför att det skulle ha retat mig, att han trodde, att jag inte noga hade övertänkt vad jag hade gjort. Nej, bror, här kommer ingen ånger i fråga, hade jag nog svarat, men det lovar jag, att om brors Gud kan tvinga mig att öppna den här kistan, skall jag förstöra allt, vad jag har skrivit emot honom.

»Och om då prästen i Svartsjö hade förmanat mig att inte utmana den, som var starkare än jag, så skulle jag ha svarat, att jag bara utmanade den, som inte fanns till annat än i människors inbillning.

»Tror du inte, att jag skulle ha svarat alldeles så, om jag hade varit magister Eberhard?» frågade prästen och såg än en gång vädjande på hustrun.

»Åjo,» svarade hustrun och retades med honom, »det tror jag visst. Du håller ju på att bli alldeles lik gubben Eberhard.»

»Ja, det är just detta det gäller,» sade prästen. »Man måste alldeles vara som ett med den man skall bedöma. Eljest kan man inte komma till någon klarhet.

»Och tror du nu inte,» fortfor han, »tror inte du, som känner mig, att om jag hade varit Eberhard Berggren, skulle jag ha känt mig djupt olycklig i samma stund, som jag satte mig i släden för att resa tillbaka till Ekeby? Tror du inte, att jag skulle ha känt en alldeles förfärlig saknad efter mitt arbete? Trots det, att jag nog skulle ha tyckt, att det var gott att vara färdig, skulle jag ha blivit ytterligt nedslagen? Och tror du inte, att det skulle ha kommit en plötslig ålderdom över mig, och att sjukdomen, som jag allt hittills har mäktat kväva med min vilja, nu skulle ha ansatt mig så svårt, att jag knappast hade förmått hålla mig uppe, tills jag hade kommit hem? Inte sant, tror du inte, att det skulle ha gått så?»

»Jag kan ju inte riktigt veta vad jag skall

tro,» sade hustrun, »men jag tänker nog, att du skulle ha saknat ditt arbete.»

»Ja,» sade prästen, »jag föreställde mig allt detta nu på morgonen. Jag förstod, att jag inte bara skulle ha saknat min bok, utan jag skulle också ha blivit fruktansvärt sjuk. Det onda skulle ha brutit in över mig med förfärlig kraft, därför att en sådan där gammal man, som jag var, inte nu mer hade något, varmed han kunde hålla det tillbaka, intet, som han måste leva för, intet, alls intet annat att göra än att ligga och vänta på att få dö.

»Du skall komma ihåg, att på den tiden fanns ingen läkare här på orten, men någon klok gumma skulle väl bli tillkallad, och hon skulle känna igen sjukdomen och säga, att det var kräfta. Och märkvärdigt nog skulle detta nästan räknas som en lycka, för i de dagarna troddes det visst inte, att den sjukdomen ovillkorligen måste föra till döden. Och detta berodde på att det fanns en gammal familj, Amnerus hette den visst, som ägde ett recept, som botade för kräfta. Det ansågs som en stor skatt, det hölls alldeles utomordentligt hemligt och gick som ett fideikommiss inom släkten.

»Och nu förstår du väl, hustru, att om jag vore en gammal sjuk man, skulle jag passa på första dag, då jag vore så bra, att jag kunde sitta i en släde för att resa till de där människorna Amnerus, som ägde receptet, och visste bot för de förfärliga plågorna.

»Nu tänker jag mig således, ser du, hustru, att jag kommer resande till herrskapet Amnerus. De bodde djupt inne i en skog. Där funnos inga ägor, ingen trädgård, utan skogen stod alldeles inpå huset. Och människorna voro små och ljusskygga med gammaldagskläder och tunna, pipande röster.

»Jag tänker, att jag genast skulle lägga märke till huru förskrämda de sågo ut, då de fingo se mig. Jag skulle allt undra varför de tycktes vilja springa sin väg, då jag framförde mitt ärende. Men det skulle snart bli min tur att bli rädd, jag skulle snart få höra, att anledningen till deras förskräckelse var den, att de inte mer hade det där receptet. Ja, vad tror du, hustru, att en sjuk stackare skulle känna, då han finge höra, att det där receptet hade stulits från dem av en dräng, som hade varit i deras tjänst och fattat agg till dem? Vad skulle en dödssjuk, som hade väntat lindring och förbättring, tänka, då de drogo ut lönnlådan i chiffonjén, där de hade brukat förvara receptet, och visade, att den var tom? Se, den var tom, de hade inte mer någon makt över sjukdomen.

»Naturligtvis skulle den sjuke fråga dem om de inte kände till den där blandningen så väl, att de kunde laga till den utan recept. Men detta skulle inte hjälpa honom. Det var ingen, som kände till läkemedlet, för saken hade hållits så förfärligt hemlig, att endast en i sänder hade fått syssla med den. Och den av systrarna, som hade skött tilllagningen av läkemedlet, hade dött, dagen innan

det stals bort. Tjuven hade valt ut just den tiden, eljest hade det ju ingen skada varit. Men var tjuven nu fanns, det visste de inte. Det hade varit en försupen och vildsint karl, han hade kanske redan omkommit i något slagsmål. De visste bara en sak säkert, och det var, att det var han, som hade tagit receptet. Han hade visat pigorna ett blått konvolut, innan han hade rymt, och skrutit med att husbondfolket nog skulle komma att sakna honom.

»Och nu vet jag säkert och visst, att om jag hade varit en sådan där sjuk, gammal man, skulle jag, då jag hade fått höra detta om det blå konvolutet, inte ha frågat ett ord vidare, bara gått ut ur rummet och satt mig i åkdonet och farit min väg.

»Ja, bara rest min väg, du hustru, för att få vara ensam och tänka igenom saken med mig själv. Det där blå konvolutet, det där blå konvolutet, jag skulle naturligtvis genast begripa var det fanns. Och det var jag, som hade sagt endast några få dagar förut: 'Om brors Gud kan förmå mig öppna den där kistan så — —' Nej, det kunde inte åtkommas, det där receptet, med mindre än att hela livsarbetet måste tillintetgöras. Men det var i det där arbetet, som Eberhard Berggren levde i ungdom och klarhet, det, som eljest i världen fanns kvar av honom, var bara en utlevad gubbe. I forna dagar hade Eberhard Berggren aktat sitt arbete högre än glädje och lust och kärlek. Och så skulle jag väl knyta mina nävar och tänka — — —»

Prästen kom tätt inpå hustrun. »Du, som känner mig, vad tror du, att jag skulle besluta, om

jag vore en sådan där gammal man? Tänk på att jag förvisso tror, att min bok är den bästa och visaste bok, som någonsin har skrivits, och tänk på att jag tror, att receptet ofelbart kan göra mig frisk! Säg, hur du tror att jag skulle ha handlat!»

»Nog tror jag, att du skulle ha valt att dö för din bok,» sade hustrun.

»Ja,» sade prästen, »just så. Nog skulle jag ha knutit näven och tänkt, att jag ju inte nödvändigt behövde det där receptet, jag kunde ju dö. Och tror du också, att jag skulle ha hållit fast vid min föresats?»

»Jag vet inte,» sade prästfrun, »jag känner dig inte nog. Om det endast hade varit döden, men nu var det ju också plågor.»

»Jag skulle ha kämpat manligen,» sade prästen, »och de första dagarna skulle sjukdomen till och med ha vikit en smula, därför att jag hade fattat ett så fast beslut att låta den göra sitt värsta. Men om någon vecka skulle den falla över mig med en ny kraft, och på nytt skulle jag bli nerbäddad uppe i kavaljersflygeln och ligga där ensam hela långa dagen och kämpa med smärtorna.

»Men jag tror nog, att om jag vore en sådan där gammal orubblig man, skulle jag stundom alldeles mot min vilja få den föreställningen, att jag kämpade mot Gud. Jag skulle ha visat bort tanken. Jag skulle ha tänkt, att jag inte kunde kämpa med den, som inte fanns till. Det var bara en enkel tillfällighet, skulle jag säga, att jag mötte Lilje med receptet. Det var ingalunda någon styrande försyn,

som sände honom i min väg. Det finns ingen försyn, så att den kan ingenting sända.

»Men gång på gång skulle jag komma på mig med att jag låg och tvistade med Vår Herre. 'Kanske somliga skulle anse det som mildhet och nåd,' skulle jag säga till honom, 'att du har låtit mig få reda på var det stulna receptet är till finnandes. Tjuven kunde ju lika gärna ha förstört det. Du vill väl, att jag skall räkna det som en synnerlig nåd, att det kom i Liljes händer. Men jag önskar, att det hade blivit förstört. Jag räknar det inte som en nåd, att jag vet var det finns. Jag anser det — —' Ja, och så skulle jag på nytt påminna mig, att jag alldeles säkert hade bevisat i min bok, att det inte fanns någon Gud, och avbryta tvisten.

»Jag tänker, att det måtte ha varit en stor frestelse, en förfärlig frestelse för den gamle sjuke magister Eberhard. Bara ett ord till prästen i Svartsjö, och så hade han haft botemedlet i sin hand! Tror du inte, att plågorna kändes mångdubbelt svårare för denna frestelses skull? Det var ett förfärligt pris det gällde, men den, som är riktigt sjuk, frågar väl inte efter något annat än hälsan.

»Men i alla fall, om det hade varit jag, nog skulle jag ha försökt att härda ut, nog skulle jag ha försökt att visa Gud och människor vad mannakraft förmår.

»Men värst skulle det ha varit en dag, då skräddar Lilje kom till gården. Då skulle plågorna ha blivit så svåra, att jag varje timme kunde vänta min död. Och då skulle nog den tanken ha kommit för mig, att jag måste säga någon vad som fanns i

det blå konvolutet. Jag skulle plötsligen ha blivit skrämd av den tanken, att jag gjorde en stor orätt mot mina medmänniskor, om jag inte bekände var det utmärkta läkemedlet fanns. Jag kunde ju ordna om det så, att det bleve framtaget efter min död. Då var det inte jag, som hade öppnat kistan, då kunde ju mitt arbete få ligga kvar orubbat.

»Jag skulle nog tänka på att det vore säkrast att skriva ned hemligheten och inte låta någon få ta kännedom om skriften förrän efter min död, men ser du, hustru, det skulle väl inte ha varit så lätt att föra pennan för en dödssjuk, som led svåra plågor av varje den minsta rörelse.

»Och till sist hade jag väl kallat in Lilje och anförtrott honom hemligheten och befallt honom att lämna det stulna konvolutet åter till ägarna. Men på samma gång skulle jag alldeles ha förbjudit honom att taga upp det ur kistan förrän efter min död. Först sedan jag väl vore nerbäddad på kyrkogården, skulle han gå och tala med Svartsjöprästen.

»Du kan vara viss om att så fort som jag hade talat vid Lilje, skulle jag ångra mig. Inte kunde jag lita på en sådan karl. Det var klart, att jag fick lov att säga någon var receptet fanns, men jag skulle ha skrivit. Jag skulle inte ha låtit någon veta om det förrän efter min död.

»Och mitt under detta skulle jag ligga med ett tyst, hemligt hopp, att Lilje skulle vara mig olydig.

»Någon dag senare skulle jag lägga märke till något eget, hemlighetsfullt hos kvinnan, som skötte

mig. Jag skulle se, att det var något särskilt glatt och högtidligt över henne, då hon kom in till mig med en varm dryck. Jag skulle bli rädd, och jag skulle viska till mig själv: 'Akta dig, drick inte! Det här kostar dig hela ditt livs arbete.'

»Men inte förty, ser du, hustru, skulle jag nog sträcka upp huvudet och dricka, och för var droppe, som flöt in över mina läppar, skulle jag känna lindring. Jag skulle vilja skjuta bägaren ifrån mig, då den var halvtömd, men jag skulle inte kunna. Och när jag hade tömt den, skulle jag på en gång känna mig helt frisk, och jag skulle gråta av glädje.

»Nu skall jag säga dig hur det vidare skulle ha gått med mig, om jag hade varit gubben Eberhard. Nästa dag hade nog plågorna kommit tillbaka, och då skulle jag återigen ha druckit av den där drycken. Smärtorna skulle ha domnat av och vaknat till liv med små mellanrum, men på tredje dagen skulle de ha varit helt borta. Och jag skulle nog veta vad det var för en dryck man hade givit mig, jag skulle nog förstå, att jag hade lidit nederlag, men jag skulle vara alltför lycklig att fråga efter det.

»Så skulle jag gå uppe igen och känna mig alldeles frisk. Men jag skulle nog akta mig att fråga någon varifrån den drycken kom, som botade mig. Och jag tror visserligen inte heller, att någon skulle säga mig, att kistan hade blivit öppnad och receptet uttaget. Ingen skulle säga det, men jag skulle veta det i alla fall. Jag skulle åka ner till Svartsjö och se på kistan, och den skulle stå låst

och förseglad inne i kyrkan, men jag skulle i alla fall veta, att den hade varit öppnad. Och så — —»

»Skulle du då anse dig tvungen att förstöra din bok?» frågade prästfrun.

»Jag tror nog, att jag skulle försöka att finna smyghål och undanflykter, men jag skulle inte kunna neka till att om jag ville vara en ordhållig man, så måste jag förstöra min bok.»

»Och skulle du också göra det?»

»Ja, vad tror du? Tänk nu riktigt på vad den där boken betydde för mig! Förstördes den, så förstördes också mitt namn och min berömmelse.»

Prästfrun såg upp på sin man med en varm blick. »Jo, du förstörde den,» sade hon, »du förstörde den!»

»Tack!» sade prästen.

Han gick tyst en stund.

»Nå, men vad tänker du nu om kistan?» frågade hustrun.

»Jag tänker, att det inte är farligt att öppna den. Du har nu svarat på min fråga så, som jag önskade.»

»Du och magister Eberhard äro inte samma person,» sade hustrun.

»Kära vän,» sade prästen, »vi veta ju, att gubben Eberhard gick igenom allt det, som jag nu har talat om, och att man måste öppna kistan för att ta fram receptet, som botade honom. Men vi få inte tro, att magister Eberhard var en sämre man än vem som helst av oss. Det är min fasta tro, sedan jag nu har tänkt igenom saken, att han i all hemlighet

har tagit ut manuskriptet ur kistan, och att den stora otrosboken för länge länge sedan är förstörd.»

»Men kistan står där ju med alla sina sigill.»

»Ja, ser du,» sade prästen småleende, »alltför mycket får du väl inte begära av en gammal filosof. Du kan inte begära av honom, att han skulle låta alla människor veta, att han hade blivit tvungen att ge vika. Jag tror nog, att det naturligaste var, att han lät kistan i alla fall stå kvar, som den stod. Han kunde väl inte tåla, att varenda gammal bekant skulle komma över honom och säga, att nu måtte han väl vara omvänd och tro på Gud.»

Hustrun funderade en smula över detta, och så sade hon: »Ja, vi få snart se, för nu ämnar du visst öppna den där kistan.»

»Ja, nu öppnar jag den med glatt mod,» sade prästen.

Och om det unga året hade legat och svävat i skyarna över Svartsjö kyrka, så där framemot middagstiden på nyårsdagen år nittonhundra, då hade det fått se prästen och socknens förnämligaste män stå samlade kring en skön, gammal mosaikkista, som, då den högtidligen öppnades, befanns innehålla några packor gamla rättegångshandlingar och tidningar.

Men av gudsförnekande, himlastormande filosofi — inte en rad.

DE FÅGELFRIE

EN BONDE, som hade mördat en munk, flydde till skogs och dömdes fredlös. Han fann före sig i vildmarken en annan fredlös man, en fiskare från de yttersta skären, som hade blivit anklagad för att ha stulit ett sillnät. Dessa båda slogo sig samman, bodde i en jordkula, satte ut snaror, skäftade pilar, bakade bröd på en gråstenshäll och vakade över varandras liv. Bonden gick aldrig ur skogen, men fiskaren, som inte hade begått ett så avskyvärt brott, lade stundom över skuldran bördor av fällda djur och smög sig ned bland människorna. Då fick han i utbyte mot svart tjäder och blåglänsande orre, mot långörad hare och finlemmat rådjur mjölk och smör, pilspetsar och kläder. Detta satte de fredlöse i stånd att uppehålla livet.

Kulan, där de bodde, var grävd i en backsluttning. Breda hällar och taggiga slånbuskar skyddade ingången. På taket stod en risig gran. Vid dess rot var jordkulans vindfång. Den uppstigande röken silades genom trädets täta, barrfyllda grenar och försvann omärklig i rymden.

Männen brukade färdas till och från sin bostad, vadande i skogsbäcken, som sprang upp under bergssluttningen. Ingen sökte de fredlöses spår under det lustigt porlande vattnet.

I förstone hade de blivit jagade som vilddjur. Bönderna samlades som till skall på björn eller varg. Skogen omringades av bågskyttar. Spjutbärare gingo in där och lämnade ingen mörk klyfta, intet risigt snår outforskade. Medan det larmande drevet gick fram över skogen, lågo de fredlöse i sin mörka håla, andlöst lyssnande, flämtande av förfäran. Härmed höll fiskaren ut en hel dag, men han, som hade mördat, jagades av outhärdlig ångest ut i det fria, där han kunde se sin fiende. Då blev han upptäckt och jagad, men detta tycktes honom sjufalt bättre än att ligga stilla i maktlös overksamhet. Han flydde undan sina jägare, åkte utför bråddjup, hoppade över strömmar, klättrade uppåt lodräta bergväggar. All fördold kraft och färdighet inom honom framlockades av farans eggelse. Hans kropp blev spänstig som en stålfjäder, foten sprang inte miste, handen släppte inte fäste, öga och öra uppfattade dubbelt så skarpt som fordom. Han förstod vad löven viskade och stenarna varnade. Då han hade klättrat över en brant, vände han sig mot förföljarna, sändande dem speglosor i bitande rim. Då de vinande spjuten väste, grep han dem blixtsnabbt och sände dem ned mot fienderna. Då han trängde fram mellan piskande grenar, sjöng någon inom honom en äredikt om hans färd.

Där löpte den kala bergsryggen fram genom skogen, och ensam på dess brant stod den skyhöga furan. Den brunröda stammen var bar, men i den grenrika toppen vaggade rovfågelsnästet. Så överdådigt modig var nu den flyende, att han steg dit upp, medan förföljarna sökte honom på de skogiga sluttningarna. Där satt han i trädtoppen, vridande nacken av hökungarna, medan jakten drog fram djupt under honom. Hökhanne och hökhona sköto hämndlystna ned mot rövaren. De fladdrade framför hans ansikte, riktade näbbarna mot hans ögon, slogo honom med vingarna och klöste med klorna upp blodstrimmor i hans väderbitna hy. Han kämpade skrattande mot dem. Stående upprätt bredvid nästet, högg han efter dem med sin vassa kniv och glömde i lekens lust livsfaran och förföljarna. Då han fick tid att se efter dessa, hade de dragit åt annat håll. Ingen hade tänkt på att söka jaktbytet på den kala bergsryggen. Ingen hade lyft ögonen mot skyarna för att se honom öva pojkstreck och sömngångarbragder, medan hans liv var i den yttersta nöd.

Mannen skalv till, då han fann sig räddad. Med darrande händer grep han efter stöd, hisnande mätte han den höjd, dit han hade klättrat. Och stönande av ängslan att falla, rädd för fåglarna, rädd för att bli sedd, rädd för allt, gled han utför stammen. Han lade sig ned på berget för att inte synas och släpade sig fram över dess hällar, tills småskogen skylde honom. Då gömde han sig under unggranarnas hoptrasslade grenar. Svag och

maktlös sjönk han ned på mossan. En ensam man skulle ha kunnat fånga honom.

* * *

Tord var fiskarens namn. Han var inte mer än sexton år gammal, men stark och djärv. Han hade redan levat ett år i skogen.

Bonden hette Berg, med tillnamnet Rese. Han var den längsta och starkaste man, som fanns i häradet, och därtill skön och välväxt. Han var bred över skuldrorna och smärt om livet. Hans händer voro så välbildade, som om han aldrig hade prövat på hårt arbete. Håret var brunt och ansiktet ljuslätt. Sedan han hade vistats någon tid i skogen, fick han i allt ett fruktansvärdare utseende än förut. Hans blickar blevo vassa, ögonbrynen växte buskiga, och de muskler, som rynkade dem, lågo fingertjocka framme vid näsroten. Det framträdde tydligare än förr hur den övre delen av hans panna sköt ut över den nedre. Läpparna slötos nu fastare än fordom, hela ansiktet blev magrare, gropen vid tinningen blev mycket djup, och de väldiga käkbenen framträdde märkbarare. Hans kropp blev mindre fyllig, men dess muskler knöto sig järnhårda. Håret grånade hastigt.

Denne man kunde den unge Tord inte se sig mätt på. Något så skönt och väldigt hade han aldrig förr skådat. För hans inbillning stod han hög som skogen, stark som bränningen. Han tjänade honom som en husbonde och dyrkade honom

som en gud. Det föll sig naturligt, att Tord skulle bära jaktspjuten, släpa hem villebrådet, hämta vatten och göra upp eld. Berg Rese tog emot alla hans tjänster, men sade honom nästan aldrig ett vänligt ord. Han föraktade honom, därför att han var en tjuv.

De fredlöse förde inte ett rövare- eller stigmansliv, utan närde sig av jakt och fiske. Om inte Berg Rese hade mördat en helig man, skulle bönderna snart ha upphört att förfölja honom och lämnat honom i fred uppe bland fjällen. Men nu fruktade de stor ofärd för bygden, därför att den, som hade burit händer på Guds tjänare, ännu gick ostraffad. Då Tord kom ned till dalen med villebråd, bjödo de honom stora ägodelar och förlåtelse för hans eget brott, om han ville visa dem vägen till Berg Reses håla, så att de skulle kunna ta denne, medan han sov. Men gossen nekade alltid, och om någon ville smyga efter honom uppåt skogen, förde han denne så slugt på villospår, att han uppgav förföljandet.

En gång sporde honom Berg om inte bönderna ville locka honom till förräderi, och då han hörde vad de bjödo honom i lön, sade han hånfullt, att Tord vore dum, som inte antoge ett sådant tillbud.

Tord såg då upp på honom med en blick, vars make Berg Rese aldrig förr hade sett. Inte hade någon fager kvinna i hans ungdom, inte hade hans hustru eller barn sett så på honom. »Du är min

herre, min självvalde härskare,» sade blicken. »Vet då, att du får slå mig och skymfa mig hur du vill. Jag är ändock trogen.»

Berg Rese gav sedan mera akt på gossen och märkte, att han var modig att handla, men blyg att tala. För döden hade han ingen fasa. Då sjöarna nyss hade frusit eller då kärren stodo som farligast om våren, då gungflyn doldes under rikt blommande ängsull och hjortron, tog han helst sin väg över dessa. Det syntes vara ett behov för honom att utsätta sig för faror liksom till ersättning för de stormar och fasor på havet, som han inte mer hade att möta. Om natten var han rädd i skogen, och även mittpå dagen kunde de mörkaste snåren eller en kullvräkt furas vitt utsträckta rötter skrämma honom. Men då Berg Rese frågade honom om detta, var han för blyg att ens svara.

Tord brukade inte sova på den långt framme i kulan nära elden uppförda sängplatsen, som gjordes mjuk av mossa och varm av fällar, utan han kröp var natt, sedan Berg hade somnat, fram till ingången och låg där på en stenhäll. Berg upptäckte detta, och fastän han väl förstod skälet, frågade han vad det skulle betyda. Tord förklarade det inte för honom. För att slippa frågor låg han inte vid dörren på två nätter, men sedan återtog han vaktposten.

En natt, då yrsnön rök omkring skogstopparna och virvlade in i de mest stormtäta snår, sökte sig de yrande snöfjunen in i de fredlöses

kula. Tord, som låg strax inom den av hällar stängda ingången, var nedbäddad under en smältande driva, då han vaknade om morgonen. Några dagar senare blev han sjuk. Lungorna väste, och då de vidgade sig för att intaga luft, erfor han sönderslitande smärtor. Han höll sig uppe, så länge krafterna räckte, men då han en kväll lutade sig ned för att blåsa på elden, föll han omkull och blev liggande.

Berg Rese kom fram till honom och bad honom gå till sin bädd. Tord stönade av smärta och mäktade inte resa sig. Berg stack då armarna under honom och lyfte honom dit. Men han kände det, som om han hade tagit i en slemmig orm, han hade på tungan en smak, som om han hade ätit det oheliga hästköttet, så lett var det för honom att röra vid denne usle tjuv.

Han lade sin egen stora björnfäll över honom och gav honom vatten. Mer kunde han inte göra. Det blev inte heller farligt. Tord blev snart frisk. Men därigenom att Berg måste göra hans sysslor och vara hans tjänare, hade de kommit varandra närmare. Tord vågade tala till honom, då han om kvällarna satt och slöjdade pilskaft inne i kulan.

»Du är av god ätt, Berg,» sade Tord. »De rikaste i dalen äro dina fränder. Dina ättmän ha tjänat hos konungar och stritt i deras sköldborg.»

»Oftast ha de kämpat i upprorsflockarna och gjort konungarna all skada,» genmälde Berg Rese.

»Dina fäder gjorde stora gillen om julen, och så gjorde också du, då du satt på din gård. Hun-

drade män och kvinnor kunna finna bänkplatser i din stora stuga, som var byggd, redan innan Sankt Olov döpte här i Viken. Du ägde gammaldags silverkärl och stora dryckeshorn, som gingo från man till man, fyllda med mjöd.»

Åter måste Berg Rese se på gossen. Han satt uppe, med benen hängande utom bädden och huvudet vilande mot händerna, med vilka han på samma gång höll undan den vilda hårmassan, som ville ramla ned över hans ögon. Ansiktet hade blivit blekt och fint under sjukdomens härjning. I ögonen lyste ännu febern. Han smålog åt de bilder han framtrollade för sig: åt den smyckade stugan, åt silverkärlen, åt de festklädda gästerna och åt Berg Rese, sittande i högsätet i sina fäders sal. Bonden tänkte, att ingen ännu hade sett på honom med sådana av beundran lysande ögon eller funnit honom så härlig, iförd festkläderna, som den där gossen fann honom i den slitna skinndräkten.

Han blev både rörd och retad. Denne usle tjuven hade ingen rätt att beundra honom.

»Gavs det då inga gillen i ditt hem?» sporde han.

Tord skrattade. »Där ute på skäret, hos far och mor! Far är ju vrakplundrare och mor är en häxa. Till oss vill ingen komma.»

»Är mor din en häxa?»

»Det är hon,» svarade Tord alldeles obesvärad. »I stormigt väder rider hon på en säl ut mot de

skepp, som störtvågorna spola över, och de, som då vräkas i havet, bli hennes.»

»Vad skall hon med dem?» frågade Berg.

»Å, en häxa behöver alltid lik. Hon kokar väl salvor av dem, eller kanske hon äter dem. I månskensnätter sitter hon ute i bränningen, där den går som vitast, och skummet sprutar över henne. De säga, att hon sitter och letar efter förlista barns fingrar och ögon.»

»Det där är styggt,» sade Berg.

Gossen svarade med oändlig tillförsikt: »Det vore styggt för andra, men inte för häxor. De måste göra så.»

Berg Rese fann, att här stötte han på ett nytt sätt att betrakta världen och tingen.

»Måste också tjuvar stjäla, liksom häxor måste trolla?» frågade han skarpt.

»Ja visst,» svarade gossen, »var och en måste göra vad han är bestämd till.» Men så tillade han med ett inbundet leende: »Det finns också tjuvar, som aldrig ha stulit.»

»Säg du ut vad du menar!» sade Berg.

Gossen fortfor med sitt hemlighetsfulla leende, stolt över att vara en olöslig gåta. »Det är som att tala om fåglar, som inte flyga, det att tala om tjuvar, som inte stjäla.»

Berg Rese gjorde sig dum för att få veta något. »Ingen kan väl kallas för tjuv utan att ha stulit,» sade han.

»Nenej, män,» sade gossen och knep ihop munnen som för att hålla orden instängda. »Än

om någon hade en far, som stule?» framkastade han om en stund.

»Gods och gård ärver man,» gentog Berg Rese, »men tjuvnamn bär ingen, som inte själv har förvärvat det.»

Tord skrattade stilla. »Än om någon har en mor, som tigger och ber en att ta fars brott på sig? Än om någon så lurar bödeln på hans arbete och flyr till skogs? Än om någon blir dömd fredlös för ett fisknäts skull, som han aldrig har sett?»

Berg Rese slog knytnäven i stenbordet. Han var vred. Där hade denne fagre ungersven gått och kastat bort hela sitt liv. Inte kärlek, inte ägodelar, inte anseende bland män kunde han vinna efter detta. Den usla omsorgen om mat och kläder var allt, som återstod honom. Och den dåren hade låtit honom, Berg Rese, gå här och förakta en oskyldig. Han bannade honom med stränga ord, men Tord blev inte ens så pass rädd, som det sjuka barnet blir för modern, då hon bannar det, därför att det har förkylt sig genom att vada i vårbäcken.

* * *

På ett av de breda, skogbevuxna fjällen låg en mörk tjärn. Den var fyrkantig med så raka stränder och så skarpa hörn, som om den hade blivit grävd av människor. På tre sidor omgavs den av branta bergväggar, vid vilka granarna klängde sig fast med armstjocka rötter. Runtom tjärnen, där jordtorvan så småningom hade blivit bortsköljd,

stodo dess rötter upp ur vattnet, nakna och krokiga och underbart vridna om varann. Det var en oändlig massa ormar, som på en gång hade velat kräla upp ur tjärnen, men trasslat ihop sig och blivit stående. Eller det var en mängd mörknade skelett efter drunknade jättar, som tjärnen hade velat vräka upp på land. Armar och ben krökte sig om varandra, de långa fingrarna grävde sig ned i själva klippan efter fäste, de ofantliga revbenen bildade valvbågar, som uppburo uråldriga träd. Det hade dock hänt, att de järnarmar, de stålhårda jättefingrar, varmed granarna höllo sig fast, givit vika, och av en väldig nordan hade en gran förts i en vid båge från bergskammen ned i tjärnen. Med toppen före hade den trängt djupt ned i den dyiga bottnen och blivit sittande. Nu hade fiskynglet en god tillflyktsort mellan dess grenar, men roten stack upp ovan vattnet, liknande ett mångarmat vidunder, och dess svarta rotgrenar bidrogo att göra tjärnen stygg och skrämmande.

På tjärnens fjärde sida sänkte sig bergen. Där förde en liten skummande ström bort dess vatten. Innan denna ström kunde finna den enda möjliga vägen, måste den söka sig fram mellan stenar och tuvor och kom så att bilda en liten värld av öar, somliga blott en tuva stora, andra bärande ett tjogtal träd.

Här, varest de kringstående bergen inte skymde bort all sol, trivdes även lövträd. Här stodo törstiga, grågröna alar och glattbladiga pilar. Björken var

där, liksom den kommer tillstädes överallt, där det gäller att tränga undan barrskogen, och häggen och rönnen, de två, som pläga kanta skogsängarna, fyllande dem med doft och bekransande dem med fägring.

Här åt utloppet till fanns också en manshög vass-skog, som förorsakade, att solljuset föll grönt över vattnet, såsom det faller över mossan i den riktiga skogen. I vassen funnos öppna platser, små, runda dammar, och där flöto näckrosor. De höga stråna sågo med milt allvar ned på dessa ömtåliga skönheter, som misslynta förvarade sina vita blad och gula ståndare inom läderhårda överdrag, så snart solen inte ville visa sig.

En solskensdag kommo de fredlöse till denna tjärn för att meta. De vadade ut till ett par stora stenar inne i vass-skogen och sutto där och kastade ut agn för de stora, grönstrimmiga gäddor, som stodo och sovo i vattenbrynet.

Dessa män, som ständigt färdades ute i skog och fjäll, hade, utan att de själva visste det, kommit in under naturmakternas välde lika mycket som växter och djur. I solsken blevo de öppenhjärtiga och modiga, men om kvällen, så snart solen hade försvunnit, blevo de tysta, och natten, som förekom dem mycket större och väldigare än dagen, gjorde dem ängsligt maktlösa. Nu försatte dem det gröna ljuset, som föll in mellan vassen och färgade vattnet i guldstrimmigt brunt och svartgrönt, i ett slags underverksstämning. All utsikt var stängd. Stundom vaggade vassen för

en omärklig vind, stråna rasslade, och de långa, bandlika bladen fladdrade mot deras ansikten. De sutto i gråa skinndräkter på de gråa stenarna. Skiftningarna i skinnet härmade den vittrade, lavklädda stenens skiftningar. Var och en såg kamraten i hans tystnad och orörlighet förbytt till en stenbild. Men inne i vassen gingo jättefiskar med regnbågsfärgade ryggar. Då männen kastade ut krokarna och sågo vågringarna fortplantas inne bland vassen, var det, som om rörelsen skulle bli starkare och starkare, till dess de märkte, att den inte blott berodde av deras kast. Ett sjörå, till hälften en människa, till hälften en glimmande fisk, låg och sov i vattenbrynet. Hon låg på rygg med hela kroppen under vatten. Vågen smög sig så nära efter kroppen, att de inte förr hade märkt henne. Det var hennes andedrag, som inte tilläto vågorna att stanna. Men det var ingenting underligt i att hon låg där, och då hon nästa ögonblick var borta, visste de inte rätt om hon blott hade varit en synvilla.

Det gröna ljuset trängde genom ögonen in i hjärnan som ett blitt rus. Männen sutto och stirrade med förslöade tankar, seende inne bland vassen syner, som de inte vågade anförtro varandra. Fångsten blev dålig. Dagen var ägnad åt drömmar och uppenbarelser.

Det hördes årslag inne i vassen, och de sprutto upp som ur en sömn. Nästa ögonblick visade sig en ekstock, tung, urholkad utan all konstfärdighet, mossgrodd i alla sprickor och med

åror smala som käppar. En ung flicka, som hade hämtat näckrosor, rodde den. Hon hade mörkbrunt hår, samlat i stora flätor, och stora mörka ögon, eljest var hon egendomligt blek. Men hennes blekhet skiftade i skärt och inte i grått. Kinderna hade ingen högre färg än det övriga ansiktet, knappt nog hade läpparna det. Hon bar vit linnetröja och ett läderskärp med guldspänne. Kjorteln var blå med röd fåll. Hon rodde tätt förbi de fredlöse utan att se dem. De höllo sig andlöst stilla, dock inte av fruktan för att bli sedda, utan blott för att riktigt väl kunna se henne. Så snart hon var borta, blevo de liksom förvandlade från stenbilder till människor. De sågo leende på varandra.

»Hon var vit som näckrosorna,» sade den ene. »Hon var mörkögd som vattnet därborta under granrötterna.»

De voro så uppspelta, att de hade velat skratta, riktigt skratta, som det aldrig förr hade skrattats vid den tjärnen, så att bergväggarna hade dånat av ekon och granarnas rötter hade lossnat av skräck.

»Tyckte du hon var vacker?» frågade Berg Rese.

»Å, jag vet inte, jag såg henne så kort. Kanske hon var det.»

»Du tordes nog inte se på henne. Du tänkte väl, att det var sjöjungfrun.»

Och åter skakades de av samma orimliga munterhet.

* * *

Tord hade en gång som barn sett en drunknad man. Han hade funnit liket på stranden vid ljus dag och inte alls blivit rädd, men om natten hade han drömt förfärliga drömmar. Han såg ett hav, där varje våg rullade en död man fram till hans fötter. Han såg ock, att alla holmar och öar i skärgården voro betäckta av drunknade, som voro döda och hörde havet till, men ändå kunde tala och röra sig och hota honom med vissnade, vita händer.

Så hände det honom även nu. Flickan, som han hade sett inne bland vassen, vände tillbaka i hans drömmar. Han mötte henne på tjärnens botten, där solljuset föll ännu mycket grönare än inne bland vassen, och han hade tid att se, att hon var vacker. Han drömde sig uppkrupen på den stora granroten mitt ute i den mörka tjärnen, men granen sviktade och gungade så, att han ibland var alldeles under vatten. Då trädde hon fram på de små holmarna. Hon stod under de röda rönnarna och skrattade åt honom. I den sista drömsynen bragte han det så vitt, att hon kysste honom. Det var morgon då, och han hörde, att Berg Rese var uppstigen, men han slöt envist ögonen för att få fortsätta att drömma. Då han vaknade, var han liksom yr och bedövad av det, som hade hänt honom under natten. Han tänkte nu mycket mer på flickan, än han hade gjort förra dagen.

Mot kvällen föll det honom in att fråga Berg Rese om han kände hennes namn.

Berg såg på honom liksom prövande. »Kanske är det bäst, att du får veta det strax,» sade han. »Hon är Unn. Vi äro fränder.»

Tord visste då, att det var för denna bleka ungmös skull Berg Rese gick fredlös omkring i skog och fjäll. Tord sökte påminna sig vad han visste om henne.

Unn var en storbondes dotter. Hennes mor var död, så att hon styrde sin faders gård. Detta behagade henne, ty hon var härsklysten, och hon hade ingen lust att taga en man.

Unn och Berg Rese voro syskonbarn, och det hade länge sagts, att Berg hellre satt hos Unn och hennes tärnor och skämtade med dem, än han arbetade på sin gård. Då det stora julgillet firades hos Berg, hade hans hustru inbjudit en munk från Dragsmark, ty hon ville, att denne skulle förehålla Berg, att han glömde henne för en annan kvinna. Denne munk var förhatlig för Berg och för många på grund av sitt yttre. Han var mycket fet och alldeles vit. Hårkransen kring hans kala hjässa, ögonbrynen över hans vattniga ögon, ansiktshyn, händerna och hela kåpan, allt var vitt. Många hade svårt att uthärda hans åsyn.

Vid gästabudsbordet, i alla gästernas åhörande, sade nu denne munk, ty han var orädd och menade, att hans ord skulle verka mer, om de hördes av många: »Man plägar säga, att göken är den sämsta av fåglar, därför att han inte uppföder sina ungar i eget bo, men här sitter en man, som inte sörjer för hem och barn, utan söker sin

fröjd hos en främmande kvinna. Honom vill jag kalla den sämste av män.» — Unn steg då upp. »Detta, Berg, är sagt åt dig och mig,» sade hon. »Aldrig har jag blivit så skymfad, men så är inte heller min far med på gillet.» Hon hade velat gå, men Berg sprang efter henne. »Rör dig inte!» sade hon. »Aldrig mer vill jag se dig.» Han hann henne i förstugan och frågade henne vad han skulle göra, för att hon måtte stanna. Med flammande ögon hade hon svarat, att det måtte han själv bäst veta. Då gick Berg in och drap munken. —

Nu voro Berg och Tord inne på samma tankar, ty om en stund sade Berg: »Du skulle ha sett henne, Unn, då den vita munken var fallen. Husfrun församlade de små barnen omkring sig och förbannade henne. Hon vände deras ansikten mot henne, för att de evigt måtte minnas den, som hade gjort deras far till mördare. Men Unn stod lugn och så skön, att männen bävade. Hon tackade mig för dådet och bad mig genast draga till skogs. Hon uppmanade mig att inte bliva en rövare och inte förr nyttja kniven, än jag kunde göra det för en lika rättfärdig sak.»

»Din bragd hade höjt henne,» sade Tord.

Här stod nu Berg Rese inför detsamma, som han förr hade undrat på hos gossen. Han var som en hedning, sämre än en hedning, han fördömde aldrig det, som var orätt. Han kände intet ansvar. Det, som måste ske, det skedde. Gud och Kristus och helgonen kände han, men blott till

namnet, såsom man känner främmande länders gudar. Skärens gastar voro hans gudar. På de dödes andar hade hans trollkunniga moder lärt honom tro.

Då företog Berg Rese sig ett arbete, som var likaså dåraktigt som att sno rep åt sin egen hals. Han ställde inför denne okunniges ögon den store Guden, rättfärdighetens herre, illgärningars hämnare, som nedstörtar de brottsliga i de eviga pinorummen. Och han lärde honom älska Kristus och hans moder och de heliga män och kvinnor, som med lyfta händer lågo inför Guds tron för att avvärja den store hämnarens vrede från syndarskarorna. Han lärde honom allt, vad människor göra för att försona Guds vrede. Han visade honom pilgrimsskarorna, vallfärdande till heliga orter, de självplågande botgörarna och munkarnas flykt från världslivet.

Allteftersom han talade, blev gossen ivrigare och blekare, hans ögon vidgades som för fruktansvärda syner. Berg Rese ville upphöra, men tankarnas ström var över honom, och han fortsatte att tala. Natten sänkte sig över dem, den svarta skogsnatten, under vilken ulvarna tjuta. Gud kom dem så nära, att de sågo hans tron skymma bort stjärnorna, och straffänglarna sänkte sig ned mot skogstopparna. Men under dem flammade underjordens lågor ända upp mot jordens platta skiva, girigt slickande denna skälvande tillflyktsort för kvaltyngda människosläkter.

* * *

Hösten hade kommit, och det var skarp storm. Tord gick ensam ute i skogen för att undersöka donor och giller. Berg Rese satt hemma för att laga sina kläder. Tords väg gick uppför en skogig höjd. Där var bred stig.

Varje stormil, som kunde tränga in mellan trädvimlet, förde de torra löven i prasslande virvlar uppåt stigen. Tord tyckte gång på gång, att någon gick bakom honom. Han såg sig ofta tillbaka. Stundom stannade han för att lyssna, men han förstod, att det var bladen och vinden, och gick vidare. Så snart han åter började gå, hörde han någon komma dansande på silkesfot uppåt sluttningen. Små barnfötter kommo trippande. Alva och rå lekte bakom honom. Då han vände sig om, var där ingen, alltjämt ingen. Han knöt näven åt de prasslande bladen och gick vidare.

De tystnade inte därmed, men de togo upp en annan ton. De började väsa och flämta bakom honom. En stor huggorm kom glidande. Den etterdrypande tungan hängde ut ur munnen, och den blanka kroppen lyste mot de skrumpna bladen. Bredvid ormen tassade en varg, ett stort, magert gråben, som beredde sig att hugga fast i hans nacke, då huggormen slingrade in mellan hans fötter och stack honom i hälen. Ibland voro de båda tysta, liksom för att nalkas honom obemärkta, men strax därpå förråddes de av väsandet och flämtandet, och stundom slogo vargklorna klingande mot en sten. Tord gick ovillkorligen allt fortare,

men djuren hastade efter honom. Då han kunde tro, att de voro på två stegs avstånd och beredde sig till språng, vände han sig om. Där fanns ingen, och det hade han vetat hela tiden.

Han satte sig på en sten för att vila. Då lekte de torra bladen vid hans fötter som för att förlusta honom. Där voro de, alla skogens blad: klargula små björklöv, rödbrokiga rönnblad, almens torra, brunsvarta blad, aspens sega, klarröda och sälgens gulgröna. Förvandlade och skrumpna, ärriga och kantstötta voro de, och mycket olika de dunmjuka, ljusgröna, finformade skivor, som för några månader sedan rullades ut ur knopparna.

»Syndare,» sade gossen, »syndare! Intet är rent inför Gud.. Hans vredes lågor hava redan nått er.»

Då han åter upptog vandringen, såg han skogen under sig gå för stormen som ett böljande hav, men nere på stigen var stilla lugnt. Men han hörde vad han inte kände. Skogen var full av röster.

Det kom som viskningar, som klagande sånger, som grova hotelser, som dånande eder. Det skrattade och det klagade, det var som larm av mycket folk. Detta, som hetsade och eggade, som prasslade och väste, som tycktes vara något och ändå intet var, gjorde hans tankar vilda. Han kände åter dödsångesten, som då han låg på sin hålas golv, och människojakten gick fram genom skogen. Han hörde åter brakandet av grenar, folkmassans tunga steg, klangen av vapen, de dånande ropen, det vilt blodtörstiga sorl, som följde hopen.

Men det var inte ensamt detta, som låg i skogsstormen. Det var något annat, något ännu förskräckligare, röster, som han inte kunde tyda, ett virrvarr av stämmor, som tycktes honom tala ett främmande språk. Han hade hört väldigare stormar än denna fräsa genom tackel och tåg. Men aldrig förr hade han hört vinden spela på en så mångstämmig harpa. Varje träd hade sin röst, inte susade granen som aspen eller poppeln som rönnen. Varje klyfta hade sin ton, varje bergväggs ljudande eko sin egen klang. Och bäckarnas larm samt rävarnas skall ljödo med in i den vidunderliga skogsstormen. Detta allt kunde han tyda, men det fanns andra, underbarare ljud. Det var dessa, som gjorde, att det började skrika och hånskratta och jämra sig inom honom i kapp med stormen.

Han hade alltid blivit rädd, då han var ensam i skogsdunklet. Han tyckte om öppet hav och nakna skär. Andar och skuggor smögo om inne bland träden.

Så hörde han med ens vem det var, som talade i stormen. Gud var det, den store hämnaren, rättfärdighetens Gud. Han jagade honom för kamratens skull. Han fordrade, att han skulle utlämna munkens mördare åt hans hämnd.

Då började Tord tala mitt i stormen. Han talade om för Gud vad han hade velat göra, men inte mäktat. Han hade velat tala till Berg Rese och bedja honom försona sig med Gud, men han hade

varit för skygg. Blygheten hade gjort honom stum. »Då jag fick veta, att jorden styres av en rättfärdig Gud,» ropade han, »förstod jag, att han var en förlorad man. Jag har legat och gråtit över min vän i långa nätter. Jag visste, att Gud skulle finna honom, hur han än dolde sig. Men jag mäktade inte tala, inte lära honom att förstå. Jag blev ordlös, emedan jag älskade honom så högt. Begär inte, att jag skall tala med honom, begär inte, att havet skall resa sig i höjd med bergen!»

Han tystnade, och i stormen tystnade den djupa stämma, som hade varit Guds röst för honom. Det blev med ens vindstilla och skarp sol och ett plaskande som av åror och ett stilla rassel som av styva vassblad. Dessa milda ljud förde Unns bild fram för honom. Den fredlöse kan intet vinna, inte ägodelar, inte kvinnor, inte anseende bland män. Om han förrådde Berg, bleve han intagen under lagens hägn. Men Unn måste älska Berg efter vad han hade gjort för henne. Ur detta allt fanns ingen utväg.

Då stormen tog till, hörde han åter steg bakom sig och stundom ett andtrutet flämtande. Nu tordes han inte se sig om, ty han visste, att han hade bakom sig den vite munken. Han kom från gillet i Berg Reses hus, nedstänkt av blod, med ett gapande yxhugg i pannan. Och han viskade: »Angiv honom, förråd honom, rädda hans själ! Lämna hans kropp åt bålet, så att hans själ må bli skonad! Lämna honom åt pinbänkens långa kval, så att hans själ må få tid att ångra!»

Tord sprang. Allt detta skrämmande, som i och för sig intet var, växte, då det så oupphörligt spelade in i själen, till en stor förfäran. Han ville bort från detta. Som han började springa, dånade åter den djupa, förskräckliga stämman, som var Guds. Gud själv jäktade honom med skrämskott, för att han skulle utlämna mördaren. Berg Reses brott stod avskyvärdare än någonsin för honom. En vapenlös man var mördad, en Guds man genomborrad med blankt stål. Det var att trotsa världarnas herre. Och mördaren vågade leva! Han gladdes åt solens sken och markens frukt, som om den allsmäktiges arm vore för kort att nå honom.

Han stannade, knöt nävarna och tjöt ut en hotelse. Sedan gav han sig som en vansinnig på språng från skogen, från skräckriket, nedåt dalen.

* * *

Tord behövde blott säga sitt ärende, strax voro tio bönder färdiga att följa honom. Det beslöts, att Tord skulle gå ensam upp till kulan, på det att inte Bergs misstankar skulle väckas. Men där han gick fram, skulle han strö ut ärter, så att bönderna kunde finna vägen.

Då Tord kom in i kulan, satt den fågelfrie på stenbänken och sömmade. Ljuset från brasan var knappt, och arbetet syntes gå dåligt. Gossens hjärta svällde av ömkan. Den härlige Berg Rese syntes honom fattig och olycklig. Och det enda

han ägde, livet, skulle tagas ifrån honom. Tord började gråta.

»Vad är det?» sporde då Berg. »Är du sjuk? Har du varit rädd?»

För första gången talade då Tord om sin rädsla. »Det var styggt i skogen. Jag hörde vålnader och såg spöken. Jag såg vita munkar.»

»Guds död, pojke!»

»De mässade för mig hela vägen uppåt Bredfjället. Sprang gjorde jag, men de följde med och sjöngo. Kan jag aldrig bli kvitt det oväsendet? Vad har jag med dem att göra? Jag menar, att de kunde mässa för en, som bättre behövde det.»

»Är du galen i kväll, du Tord?»

Tord talade, knappt vetande vad ord han begagnade. Han var fri från all blyghet. Talet strömmade oförhindrat över hans läppar.

»De äro alla vita munkar, vita, likbleka. Alla ha de blod på kåpan. De draga huvan ner i pannan, men såret lyser ändå fram under den. Det stora, röda, gapande såret efter yxhugget.»

»Det stora, röda, gapande såret efter yxhugget?»

»Är det jag, som har huggit det kanske? Varför skall jag se det?»

»Det må helgonen veta, Tord,» sade Berg Rese blek och med hemskt allvar, »vad det betyder, att du ser sår efter yxhugg. Jag dödade munken med ett par knivsting.»

Tord stod nu skälvande framför Berg och vred händerna. »De begära dig av mig. De vilja tvinga mig att förråda dig.»

»Vilka? Munkarna?»

»De, ja visst, munkarna. De visa mig syner. De visa mig henne, Unn. De visa mig det glittrande, solblanka havet. De visa mig fiskarnas lägerplatser, där det är dans och lustighet. Jag sluter ögonen, men ser ändå. Lämna mig i fred! säger jag. Min vän har mördat, men han är inte ond. Låt mig vara, och jag skall tala till honom, så att han ångrar och gör bot. Han skall erkänna sin synd och draga till Kristi grav. Vi båda skola följas åt till ställen, som äro så heliga, att all synd förtages från den, som nalkas dem.»

»Vad svara då munkarna?» sporde Berg. »De vilja inte ha mig frälst. De vilja ha mig på pinbänk och bål.»

»Skall jag förråda min käraste vän? frågar jag dem,» fortsatte Tord. »Han är mitt allt på jorden. Han har frälst mig från björnen, som höll sin ram på min strupe. Vi ha frusit samman och lidit allt slags nöd samman. Han har brett sin egen björnfäll över mig, då jag var sjuk. Jag har burit ved och vatten för honom, jag har vakat över hans sömn, jag har gäckat hans fiender. Varför tro de, att jag är en sådan, som förråder en vän? Min vän skall snart självmant gå till prästen och bikta, sedan följas vi åt till försoningens land.»

Berg lyssnade allvarligt, med ögonen skarpt utforskande Tords ansikte. »Du skall själv gå till prästen och säga honom sanningen,» sade han. »Du måste åter ner bland människor.»

»Hjälper det mig, om jag går ensam? För din

synd förfölja mig den döde och alla skuggor. Ser du inte hur jag fasar för dig? Du har lyft din hand mot Gud själv. Intet brott är som ditt. Jag tänker, att jag måste glädja mig, då jag ser dig på stegel och hjul. Väl den, som i denna världen undfår sitt straff och undgår den tillkommande vreden. Varför talade du till mig om den rättfärdige Guden? Du tvingar mig att förråda dig. Hjälp mig från denna synd! Gå till prästen!» Och han föll på knä framför Berg.

Mördaren lade handen på hans huvud och såg på honom. Han kom till att mäta sin synd med kamratens ångest, och den växte sig stor och fasaväckande för hans själ. Han såg sig i strid med den vilja, som leder världen. Ångern höll sitt intåg i hans hjärta.

»Ve mig, att jag har gjort vad jag gjort!» sade han. »Vad som väntar mig, är för tungt att frivilligt mötas. Utlämnar jag mig till prästerna, skola de pina mig i timslånga kval. De skola steka mig vid sakta eld. Och är inte detta eländets liv, som vi föra i ångest och nöd, botgöring nog? Har jag inte förlorat gård och hem? Lever jag inte skild från vänner och allt, som gör en mans glädje? Vad fordras mer?»

Då han talade så, sprang Tord upp, vild av förfäran. »Kan du ångra?» ropade han. »Kunna mina ord rubba ditt hjärta? Kom då genast! Hur kunde jag tro detta? Kom med ut till flykt! Det är ännu tid.»

Berg Rese sprang upp även han. »Du har då gjort det —»

»Ja, ja, ja. Jag har förrått dig. Men kom nu fort! Kom nu, då du kan ångra! De skola låta oss gå. Vi skola undkomma dem!»

Mördaren böjde sig då mot golvet, där hans fäderneärvda stridsyxa låg vid hans fötter. »Du son av en tjuv!» sade han, väsande fram orden. »Dig har jag trott och hållit kär!»

Men då Tord såg honom böja sig efter yxan, visste han, att det nu gällde hans eget liv. Han fick upp sin egen yxa ur bältet och högg efter Berg, innan denne hann att resa sig. Eggen skar genom den vinande luften och for in i det nedböjda huvudet. Berg Rese for till marken med huvudet före, hela kroppen tumlade efter. Blod och hjärna sprutade fram, yxan ramlade ur såret. Mellan det toviga håret såg Tord ett stort, rött, gapande hål efter ett yxhugg.

Nu kommo bönderna inrusande. De blevo glada och prisade gärningen.

»Nu står din sak väl,» sade de till Tord.

Tord såg ned på sina händer, som om han där märkte de fjättrar, varmed han hade släpats fram till att döda den han älskade. De voro som Fenrisulvens, smidda av intet. Av vassens gröna dager, av skogens skuggors lek, av stormens sång, av lövens prassel, av drömmars tjusning voro de skapade. Och han sade högt: »Gud är stor.»

Men åter kom han in i sin förra tankegång.

Han föll ned på knä vid liket och lade sin arm under dess huvud.

»Gör honom intet!» sade han. »Han ångrar, han vill gå till de heliga gravarna. Han är inte död, men fängsla honom inte! Vi voro just färdiga att gå, då han föll. Den vite munken ville väl inte, att han skulle ångra, men Gud, rättfärdighetens Gud, älskar ångern.»

Han låg kvar bredvid liket, talade med det, grät och bad den döde att vakna. Bönderna lagade i ordning en bår av några spjut. De ville bära storbondens lik ned till hans gård. De hade vördnad för den döde och talade sakta i hans närhet. Då de lyfte honom på båren, steg Tord upp, skakade håret ur ansiktet och talade med en röst, som skälvde av snyftningar:

»Säg då till Unn, som gjorde Berg Rese till en mördare, att han blev dödad av Tord, fiskaren, vars fader är vrakplundrare och vars moder är häxa, därför att han lärde honom, att denna jordens grundval heter rättfärdighet!»

STENKUMLET

DET VAR vid den tid på året, då ljungen står röd. Över sandmon växte den i täta tuvor. Från låga, trädlika stammar höjde sig tätt sittande, gröna grenar med barrhårda, härdiga blad och små, sent vissnande blommor. Dessa tycktes inte vara gjorda av vanlig saftrik blomstervävnad, utan av torra och hårda fjäll. De voro mycket oansenliga till storlek och form, inte heller var det stort bevänt med deras lukt. Barn av de öppna vidderna, hade de inte blivit utvecklade i den vindfria luft, varest liljorna utspänna sina kalkblad, eller i den rika jordmån, varur rosorna hämta näring för sina svällande kronor. Det, som gjorde dem till blommor, var egentligen färgen, ty lysande röda voro de. Det färgalstrande solskenet hade de haft nog av. Det var inga bleka källarväxter, inga skuggkära innesittare. Det låg hälsans välsignade munterhet och styrka över hela den stora, blomstrande mon.

Ljungen klädde det fattiga fältet med sin röda mantel ända upp mot skogsbrynet. Där reste sig, på en svagt uppskjutande bergås, några uråldriga,

halvt sammanstörtade stenkummel, och hur nära än ljungen sökte att smyga sig intill dessa, funnos dock däruppe revor i dess vävnad, genom vilka framskymtade stora, flata hällar, flikar av bergets eget skrovliga skinn. Under det största av kumlen vilade en gammal kung, Atle kallad. Under de andra slumrade de av hans kämpar, som hade fallit, då det stora slaget hade stått där på mon. Nu hade de legat där så länge, att dödens fruktan och vördnad hade vikit från deras gravar. Vägen gick fram mellan deras viloställen. Den nattlige vandraren tänkte aldrig på att se till huruvida dimomsvepta skepnader vid midnattstid sutto på kullens topp och i tyst längtan stirrade mot stjärnorna.

Det var en glittrande morgon, daggfrisk och solvarm. Skytten, som hade varit ute på jakt alltsedan dagningen, hade kastat sig ned i ljungen bakom kung Atles hög. Han låg på rygg och sov. Hatten hade han dragit ned över ögonen, och jaktväskan av skinn, ur vilken harens långa öron och orrens krokiga stjärtfjädrar stucko fram, låg under hans huvud. Bågen och pilarna hade han bredvid sig.

Fram ur skogen kom en flicka med ett matknyte i handen. Då hon trädde ut på de flata hällarna mellan kumlen, tänkte hon på vilken god dansplats detta kunde vara. Hon fick en innerlig lust att pröva den. Hon satte ned knytet i ljungen och började dansa helt ensam. Ingen vetskap hade hon om att en man låg och sov bakom kungshögen.

Skytten sov alltjämt. Brinnande röd stod

ljungen mot den skarpt högblåa himlen. Myrlejonet hade uppkastat sin håla tätt bredvid den sovande. Däri låg ett stycke kattguld och gnistrade, som om det hade velat sätta eld på alla sandmons gamla stubbar. Ovanför skyttens huvud utbredde sig orrfjädrarna som en plym, och deras metallfärger skiftade från djup purpur till stålblått. På den oskuggade delen av hans ansikte glödde brännande solsken. Men han öppnade inte ögonen för att skåda förmiddagsglansen.

Emellertid fortsatte flickan att dansa och svängde om så ivrigt, att den svartnade mossjorden, som hade samlat sig i hällarnas ojämnheter, rök om henne. En gammal torr fururot, blank och grå av ålder, låg uppryckt inne bland ljungen. Den tog hon och svängde om med. Spånor foro ut ur det multnade träet. Tusenfotingar och tvestjärtar, som hade haft bo i springorna, kastade sig huvudyra ut i den ljusfyllda luften och borrade sig ned bland ljungens rötter.

Då de svingande kjortlarna snuddade vid ljungen, fladdrade därur upp skaror av små grå fjärilar. Dessa, som hade vingarnas undersida vit och silverglänsande, virvlade upp som torra löv för en stormil. De syntes då helt vita, och det var, som om det röda ljunghavet stänkte upp vitt skum. Fjärilarna höllo sig en kort stund uppe i luften. Deras sköra vingar dallrade så häftigt, att färgstoft lossnade och föll ned i ljungen som tunt, silvervitt fjun. Då var det, som om luften hade genomfarits av ett solbestrålat duggregn.

Runtom i ljungen sutto gräshoppor och gnedo bakbenen mot vingarna, så att de klingade som harpsträngar. De höllo god takt och voro så samspelta, att envar, som gick över mon, trodde sig höra samma gräshoppa under hela vandringen, fast han än hade henne till höger, än till vänster, än före, än efter. Men hon, som dansade, var inte nöjd med deras spel, utan började om en liten stund att själv tralla takten till en danslek. Hennes röst var gäll och sträv. Skytten blev väckt av sången. Han vände sig på sidan, höjde sig på armbågen och såg över kumlet bort till henne, som dansade.

Han hade drömt, att haren, som han nyss hade dödat, hade sprungit ut ur väskan och tagit hans egna pilar för att skjuta på honom. Han såg nu bort till flickan, halvvaken, yr av drömmar, med huvudet brinnande efter sömnen i solskenet.

Hon var storväxt och grovlemmad, inte fager i anletet, inte lätt i dansen, inte taktfast i sången. Hon hade stora kinder, tjocka läppar och platt näsa. Hon var mycket röd på kinderna, mycket mörk i håret, yppig i växten, kraftig i rörelserna. Hennes kläder voro torftiga, men bjärta. Röda bårder kantade den randiga kjorteln, och brokiga ullgarnssnodder följde livets sömmar. Andra unga tärnor likna rosor och liljor, men hon var som ljungen, stark, munter och lysande.

Med glädje såg skytten den stora, granna kvinnan dansa på den röda heden, mittibland spelande gräshoppor och fladdrande fjärilar. Medan han såg på henne, skrattade han, så att munnen

drogs upp mot öronen. Men så fick hon plötsligen syn på honom och blev stående orörlig.

»Du menar väl jag är tokig,» var det första hon kom sig för att säga. På samma gång undrade hon hur hon skulle få honom till att tiga med vad han hade sett. Hon ville inte höra förtäljas nere i bygden, att hon hade dansat med en fururot.

Han var en ordfattig man. Inte en stavelse fick han över läpparna. Han var så blyg, att han inte visste bättre att göra än att fly, fastän han gärna hade velat stanna. Hastigt fick han hatten på huvudet och skinnväskan på ryggen. Sedan lopp han bort mellan ljungtuvorna.

Hon ryckte till sig matknytet och sprang efter. Han var liten, stel i sina rörelser och hade synbarligen ringa krafter. Hon hann honom snart och slog hatten av honom för att förmå honom att stanna. Egentligen hade han mest lust att bli stående, men han var yr av blyghet och flydde med än större fart. Hon sprang efter och började rycka i hans väska. Då måste han stanna för att försvara den. Hon anföll honom med all makt. De brottades, och hon lade omkull honom. »Nu talar han inte om det för någon,» tänkte hon och var glad.

I detsamma blev hon dock helt rädd, ty han, som låg på marken, tycktes alldeles blekna bort, och ögonen vände sig i huvudet på honom. Han hade dock inte på något sätt skadat sig. Det var sinnesrörelsen han inte hade tålt. Aldrig förr hade så stridiga och starka känslor rört sig inom denne

enslige skogsbo. Han var glad över flickan och ond och blyg och ändå stolt över att hon var så stark. Han blev alldeles huvudyr av det.

Den stora, starka ungmön lade armen om hans rygg och reste upp honom. Hon bröt ljung och piskade hans ansikte med de styfva kvistarna, tills blodet kom i rörelse. Då hans små ögon åter vände sig mot dagsljuset, lyste de av nöje vid att se henne. Alltjämt teg han; men handen, som hon hade lagt om hans liv, drog han fram och smekte den sakta.

Han var ett barn av svält och tidiga mödor. Torr och gulblek, köttlös och blodfattig var han. Hon kände sig rörd av att han var så försagd, han, som dock syntes vara bortemot trettitalet. Hon tänkte, att han måtte leva alldeles ensam inne i skogen, eftersom han var så ömklig och så illa klädd. Ingen månde han äga, som såg om honom, ingen mor eller syster eller käresta.

* * *

Den stora, barmhärtiga skogen utbredde sig över obygden. Döljande och skyddande upptog den i sitt sköte allt, som sökte dess hjälp. Med höga stammar stod den vakt kring björnens ide, och i täta buskars skymning inrymde den småfåglarnas äggfyllda bon.

På denna tid, då folket ännu höll trälar, rymde många av dessa till skogen och funno skydd bakom dess gröna murar. Den blev för dem ett stort

fängelse, som de inte vågade lämna. Skogen höll dessa sina fångar i sträng tukt. Den tvang de slöa till omtanke och uppfostrade de i träldomen förfallna till ordning och ärlighet. Endast den flitige gav den nåden att leva.

De båda, som möttes på heden, voro ättlingar av sådana skogens fångar. De gingo stundom ned till de bebyggda, odlade dalarna, ty de fruktade inte mer att återföras i den träldom, varur deras fäder flytt, men helst hade de sina vägar inne i skogsdunklet. Skyttens namn var Tönne. Hans egentliga yrke var att utföra röjningsarbeten, men han förstod sig också på andra ting. Han samlade töre, kokade tjära, torkade fnöske och gick ofta på jakt. Hon, som dansade, hette Jofrid. Hennes fader var kolare. Hon band kvastar, plockade enbär och bryggde öl av den doftande porsen. De voro båda mycket fattiga.

Förut hade de aldrig mötts i den stora skogen, men nu tyckte de, att alla skogens vägar slingrade sig till ett nät, i vilket de lupo fram och åter och omöjligen kunde undgå varandra. Aldrig visste de nu välja den stig, på vilken de inte möttes.

Tönne hade en gång haft en stor sorg. Han hade länge bott med sin mor i en usel rishydda, men så snart han blev vuxen, uppgjorde han den planen att bygga henne en varm stuga. Under alla sina fristunder gick han ut på skogshygge, fällde träd och högg dem i avpassade stycken. Sedan gömde han det hopade timret i mörka klyftor

under mossa och kvistar. Det var hans mening, att hans mor inte skulle veta något om allt detta arbete, förrän han var färdig att resa stugan. Men hans mor dog, innan han hade fått visa henne vad han hade samlat, innan han hade hunnit att säga henne vad han hade velat göra. Han, som hade arbetat med samma nit som David, Israels konung, då han samlade skatter för Guds tempel, sörjde övermåttan bittert häröver. Han förlorade all lust för nybygget. För honom var riskojan god nog. Dock hade han det föga bättre i sitt hem än ett djur i sin håla.

Då nu han, som hittills alltid hade smugit omkring ensam, fick lust att söka Jofrids sällskap, betydde detta helt visst, att han gärna hade velat hava henne till käresta och brud. Jofrid väntade ock dagligen, att han skulle tala vid hennes far eller vid henne själv om saken. Men Tönne var inte i stånd härtill. Det märktes på honom, att han var av trälaätt. Tankarna, som funnos i hans huvud, rörde sig långsamt som solen, då hon färdas över himlen. Och svårare var det för honom att forma dessa tankar till sammanhängande tal än för en smed att smida ett armband av rullande sandkorn.

En dag förde Tönne Jofrid fram till en av de klyftor, varest han hade dolt sitt timmer. Han rev undan grenarna och mossan och visade henne de avhuggna stockarna. »Mor skulle ha haft det,» sade han.

Han såg förväntningsfullt på Jofrid. »Detta skulle ha blivit mors stuga,» upprepade han.

Märkvärdigt sen var denna ungmö att fatta en ungersvens tankar. Då han visade henne mors stockar, så borde hon väl förstå, men hon förstod inte.

Då beslöt han att än ytterligare förklara sin mening. Ett par dagar efteråt började han släpa upp stockarna till platsen mellan kumlen, där han första gången hade sett Jofrid. Hon kom som vanligt vägen fram och såg honom arbeta. Dock gick hon vidare utan att säga något. Sedan de hade blivit vänner, hade hon ofta givit honom ett gott handtag, men med detta tunga arbete tycktes hon inte vilja hjälpa honom. Tönne tyckte dock, att hon hade bort kunna förstå, att det nu var hennes stuga, som han ämnade timra.

Hon förstod det fullväl, men hon hade ingen lust att skänka bort sig åt en sådan man som Tönne. Hon ville ha en stark och frisk man. Det tycktes henne bli dålig utkomst att gifta sig med en, som var svag och klent begåvad. Dock var det mycket, som drog henne till denne tyste, blyge man. Tänk dock, att han hade strävat så mycket för att glädja sin mor och inte fått njuta lyckan att bli färdig i tid! Hon kunde vilja gråta för hans skull. Och nu byggde han stugan, just där han hade sett henne dansa. Det fanns ett gott hjärtelag hos honom. Och detta lockade henne och fäste hennes tankar vid honom, men hon ville alls inte gifta sig med honom.

Varje dag gick hon över ljungfältet och såg

stugan resa sig, fattig och utan fönster, med solsken insilande mellan otäta väggar.

Tönnes arbete gick övermåttan fort, men inte med omsorg. Hans timmer var inte kanthugget, knappast barkat. I golvet lade han in kluvna ungträd. Det blev mycket ojämnt och sviktande. Ljungen, som stod och blommade därunder, ty ett år var gånget sedan den dagen, då Tönne hade legat och sovit bakom kung Atles hög, stack upp förvägna röda klasar genom springorna, och myrorna vandrade opåtalt ut och in, granskande detta bräckliga människoverk.

Vart Jofrid än styrde stegen under dessa dagar, stod den tanken för henne, att det byggdes en stuga åt henne. Det reddes ett eget hem åt henne däruppe på ljungmon. Och hon visste, att om hon inte stege in där som husmor, så skulle björn eller räv få bo där. Ty så mycket kände hon Tönne, att hon förstod, att om han fann sig hava arbetat förgäves, så skulle han aldrig flytta in i den nya stugan. Han skulle gråta, den stackaren, då han fick höra, att hon inte ville bo där. Det skulle bli en ny sorg för honom, lika stor som då hans mor dog. Men han fick väl skylla sig själv, då han inte hade frågat henne i tid.

Hon tyckte sig ge honom tecken nog därmed, att hon inte hjälpte honom med stugan. Därtill hade hon dock god lust. Varje gång hon såg mjuk vit mossa, ville hon plocka den för att driva in i de gistna väggarna. Hon var ock sinnad att hjälpa Tönne vid murandet av spiseln.

Såsom han förfor därvid, skulle all röken samlas i stugan. Men det var detsamma hur där blev. Där skulle ingen mat koka, ingen brygd sjuda. Lett var det dock, att den stugan aldrig ville gå henne ur tankarna.

Tönne arbetade, glödande ivrig, viss, att Jofrid skulle förstå meningen, blott stugan bleve färdig. Han undrade inte mycket på henne. Han hade nog att göra med att hugga och timra. Tiden gick raskt för honom.

En eftermiddag, då Jofrid kom gående över mon, såg hon, att det var kommen dörr för stugan och stenhäll för tröskeln. Då förstod hon, att allt nu måste vara färdigt, och hon blev mycket upprörd. Tönne hade täckt taket med tuvor av blommande ljung, och hon greps av en stark längtan att träda in under detta röda tak. Han var inte själv vid nybygget, och hon beslöt sig för att gå in. Den stugan var ju timrad för henne. Den var hennes hem. Det stod inte till att motstå lusten att se den.

Därinne var mer hugnesamt, än hon hade väntat. Enris var strött över golvet. Frisk doft av barr och kåda härskade där. Solstrålarna, som spelade in genom luckor och springor, drogo ljusband genom luften. Det såg ut, som om hon hade varit väntad: i väggspringorna voro gröna kvistar instuckna, och i spiseln stod en nyhuggen gran. Tönne hade inte flyttat dit sitt gamla husgeråd. Där funnos blott ett nytt bord och en bänk, över vilken en älghud var kastad.

Så snart Jofrid hade kommit över tröskeln, kände hon ett hems glada trevnad omge henne. Hon var till freds och lugn, medan hon stod där, men att gå därifrån syntes henne svårt som att gå bort och tjäna hos främmande. Det var så, att Jofrid hade nedlagt mycken flit på att skaffa sig ett slags hemgift. Hon hade med konstfärdiga händer vävt bonader, sådana som tarvas för att pryda ett rum, och dessa ville hon sätta upp i sitt eget hem, då hon fick något. Nu undrade hon hur dessa dukar skulle passa härinne. Hon skulle gärna vilja pröva dem i den nya stugan.

Hon begav sig raskt hemåt, hämtade sin vävrulle och började att fästa de färgrika tygstyckena uppe under taket. Hon slog upp dörren, så att den stora kvällssolen lyste på henne och hennes arbete. Hon rörde sig ivrigt i stugan, brådskande, munter, trallande på en kämpavisa. Hjärtligt nöjd var hon. Det blev grant därinne. De vävda rosorna och stjärnorna lyste som aldrig förr.

Medan hon arbetade, höll hon god utkik utåt ljungmon och gravställena, ty det förekom henne, som om Tönne även nu skulle kunna ligga dold bakom ett av kumlen och skratta åt henne. Kungahögen låg mittför dörren, och bakom den såg hon just solen sjunka. Gång på gång såg hon dit. Hon kände det, som om någon skulle sitta där och betrakta henne.

Just då solen var så djupt nere, att blott några blodröda strålar silade fram över det gamla stenröset, såg hon vem det var, som betraktade henne.

Hela kumlet var inte mer ett kummel, utan en stor, gammal kämpe, som satt där, ärrig och grånad, och stirrade på henne. Runtom hans huvud bildade solstrålarna en krona, och hans röda mantel var så vid, att den utbredde sig över hela mon. Hans huvud var stort och tungt, anletet grått som sten. Hans kläder och vapen voro ock stenfärgade och härmade så noga stenarnas skiftningar och lavklädnad, att man måste se väl efter för att märka, att det var en kämpe och inte en stenhög. Det var som med dessa larver, vilka likna trädgrenar. Man kan gå dem förbi tjugu gånger, innan man märker, att det är en mjuk djurkropp man har tagit för hårt trä.

Men Jofrid kunde inte längre taga fel på att det var den gamle kung Atle själv, som satt där. Hon stod i dörren, höll handen skuggande över ögonen och såg rakt in i hans stenansikte. Han hade mycket små, sneda ögon under sin högvälvda panna, bred näsa och ett stritt skägg. Och han levde, denne stenman! Han log och blinkade mot henne. Rädd blev hon, och vad som mest förfärade henne, var hans tjocka, muskelstyva armar och håriga händer. Ju längre hon såg på honom, dess bredare blev hans löje, och till sist lyfte han en av de skeppundstunga armarna för att vinka henne till sig. Då gav Jofrid sig på flykt hemöver.

Men då Tönne kom hem och fann stugan klädd med stjärnströdda bonader, fick han så stort mod, att han sände sin böneman till Jofrids fader. Denne sporde Jofrid om hennes mening, och hon

gav sitt samtycke. Hon var mycket nöjd med den vändning saken hade tagit, om hon än skänkte bort sin hand halvt tvingad. Hon kunde inte säga nej till den man, till vars stuga hon redan hade burit sin hemgift. Dock såg hon först efter, att gamle kung Atle åter hade blivit till ett stenkummel.

* * *

Tönne och Jofrid levde lyckliga under många år. De fingo ett gott namn om sig. »De äro goda människor,» sade man. »Se, hur de bistå varandra, se, hur de arbeta tillsammans, se, hur den ena inte kan leva skild från den andra!»

Tönne blev för varje dag starkare, uthålligare och mindre trögtänkt. Jofrid syntes hava gjort en hel man av honom. Mestadels lät han henne råda, men han förstod ock att med seg envishet genomföra sin egen vilja.

Det följde skämt och glädje med Jofrid, vart hon kom. Hennes kläder blevo allt brokigare, ju äldre hon blev. Hela ansiktet var skarpt rött. Men i Tönnes ögon var hon fager.

De voro inte så fattiga som mången annan av deras stånd. De åto smör till gröten och blandade varken sådor eller bark i brödet. Porsölet skummade i deras stånkor. Deras får- och gethjordar förökades så hastigt, att de kunde unna sig köttmat.

Tönne utförde en gång ett röjningsarbete åt en bonde i dalen. Denne, som då såg hur han och hans hustru under stor munterhet arbetade

tillsammans, tänkte som mången annan: »Se, detta är goda människor.»

Bonden hade nyss förlorat sin hustru, och hon hade efterlämnat ett halvårsgammalt barn. Han bad Tönne och Jofrid mottaga hans son till fostring. »Barnet är mig mycket kärt,» sade han, »därför lämnar jag det till er, för ni är goda människor.»

De hade inga egna barn, så att det syntes mycket lämpligt, att de togo detta. De mottogo det ock utan tvekan. De menade sig få fördelar därav, att de fostrade en bondes barn, och därjämte väntade de sig hugnad på ålderdomen av att äga en fosterson.

Men barnet blev inte gammalt hos dem. Innan året var gånget, var det dött. Detta sades av mången vara fosterföräldrarnas fel, ty barnet hade varit synnerligen friskt, innan det kom till dem. Härmed menade dock ingen, att de uppsåtligen hade dödat det, utan snarare att de hade åtagit sig vad som hade varit över deras förmåga. De hade inte haft förstånd eller kärlek nog för att ge det den vård, som det behövde. De hade vant sig att endast tänka på sig själva och sörja för sitt eget. De hade ingen tid att omhulda ett barn. De ville gå tillsammans på arbetet om dagen och sova en lugn sömn om natten. De tyckte, att den lille drack för mycket av den goda mjölken och unnade inte honom så gott som sig själva. Det var dock långt ifrån, att de visste, att de behandlade gossen illa. De tänkte, att de voro

just så ömma om honom, som föräldrar bruka vara. Snarare föreföll det dem, som om fostersonen hade varit för dem ett straff och en plåga. De sörjde inte över att han dog.

Kvinnor bruka ha sin stora lust och glädje av att handskas med barn, men Jofrid hade en man, för vilken hon i mycket måste bära en mors omsorg, så att hon åstundade ingen annan att ha vård om. Det brukar ock vara dem kärt att se de smås hastiga förkovran; men Jofrid hade fröjd nog av att se Tönne utveckla sig till förstånd och manlighet, av att pynta och ansa i sin stuga, av hjordarnas tillväxt och av nyodlingen, som de bedrevo nere på ljungmon.

Jofrid gick till bondens gård och sade honom, att barnet var dött. Då sade mannen: »Nu har det gått mig som den, vilken lägger så mjuka dynor i sin säng, att han sjunker ner till den hårda bottnen. Alltför väl ville jag akta min son, och se, nu är han död!» Och han var bedrövad.

Vid hans ord började Jofrid bitterligen gråta. »Gud give, att du inte hade lämnat oss din son!» sade hon. »Vi voro för fattiga. Han har inte haft det gott nog hos oss.»

»Detta var inte min mening,» svarade bonden. »Snarare tror jag, att ni har klemat bort barnet. Dock vill jag inte anklaga någon, ty över liv och död råder Gud allena. Nu är det min mening att fira min ende sons gravöl med samma kostnad, som om han hade varit vuxen, och till gästabudet

bjuder jag både Tönne och dig. Därav kan ni märka, att jag inte bär agg till eder.»

Sedan bevistade Tönne och Jofrid gravölet. De blevo väl undfägnade, och ingen sade något ovänligt till dem. Visst hade det berättats av de kvinnor, som svepte liket, att det hade varit ömkligen avfallet och hade burit märke av svår vanvård. Men sådant kunde väl ock ha kommit av sjukdom. Ingen ville tro något ont om fosterföräldrarna, ty man visste, att de voro goda människor.

Jofrid grät mycket under de dagarna, framför allt då hon hörde kvinnor tala om hur de måste vaka och slita för sina små barn. Hon märkte ock, att det ständigt talades om barn bland kvinnorna där på gravölet. Somliga voro så glada åt dem, att de aldrig kunde upphöra att tala om deras frågor och lekar. Jofrid skulle ha velat tala om Tönne, men de flesta talade aldrig om sina män.

Sent en kväll återvände Jofrid och Tönne från gravölet. De gingo genast till sängs. Men knappast hade de hunnit somna, förrän de stördes av ett svagt kvidande. »Det är barnet,» tänkte de, ännu halvt sovande, och kände vrede över att bli störda. Men plötsligen satte sig båda två rätt upp i bädden. Barnet var ju dött. Varifrån kom då detta kvidande? Då de voro fullt vakna, hörde de intet, men så snart de höllo på att somna in, hörde de det. Små vacklande fötter hördes trampa stenhällen utanför stugan, en liten hand famlade på dörren, och då den inte var öppen, vandrade barnet kvidande och famlande längs

med väggen, tills det stannade utanför deras sängplats. Så snart de talade eller sutto uppe, förnummo de intet, men då de ville somna, hörde de tydligt de osäkra stegen och de kvävda snyftningarna.

Det, som de inte hade velat tro, men som hade stått för dem som en möjlighet under de sista dagarna, blev dem nu till visshet. De insågo, att de hade dödat barnet. Varför skulle det eljest ha makt att gå igen?

Från den natten var all lycka viken från dem. De levde i ständig fruktan för gengångaren. Om dagarna hade de väl någon ro, men om nätterna blevo de så störda av barnets gråt och kvävda snyftningar, att de inte vågade ligga ensamma. Jofrid gick ofta långa vägar för att hämta någon, som kunde stanna i deras stuga över natten. Kom någon främmande, hade de lugn, men så snart de voro ensamma, hörde de barnet.

En natt, då de ingen hade funnit till sällskap och voro ur stånd att sova för barnets skull, steg Jofrid upp ur bädden.

»Sov du, Tönne!» sade hon. »Om jag håller mig vaken, lär intet höras.»

Hon gick ut och satte sig på dörrstenen, tänkande på vad de borde göra för att få ro, ty på detta sätt kunde de inte fortfara att leva. Hon undrade om bikt och bot och förödmjukelse och ånger kunde hjälpa dem från denna svåra hemsökelse.

Då hände sig, att hon lyfte ögonen och såg

samma syn som en gång förr från denna plats. Gravhögen hade blivit till en kämpe. Det var en rätt mörk natt, men dock kunde hon tydligt se och förnimma, att gamle kung Atle satt där och betraktade henne. Hon såg honom så väl, att hon urskilde de mossgrodda armringarna om hans handleder och kunde märka hurusom hans ben voro omlindade med korslagda band, mellan vilka vadmusklerna svällde.

Denna gång blev hon inte rädd för den gamle. Han tycktes henne vara en vän och tröstare i olyckan. Han såg på henne liksom ömkande, liksom ville han inge henne mod. Hon tänkte då på, att den väldige kämpen en gång hade haft sin dag, då han hade nedlagt högtals med fiender där på ljungfältet och vadat fram i blodströmmar, som hade forsat mellan tuvorna. Vad hade han då frågat efter en död man mer eller mindre? Hur mycket hade suckan av barn, vilkas fäder han hade slagit, rört hans stenhjärta? Fjäderlätt skulle bördan av ett barns död ha legat på hans samvete.

Och hon förnam hans viskning, densamma som den gamla stenkalla hedendomen har viskat i alla tider. »Varför ångra? Gudarna äro de, som styra. Nornorna spinna livets tråd. Varför skola jordens barn sörja över att de ha gjort vad de odödliga ha tvungit dem att göra?»

Då bemannade sig Jofrid och sade till sig själv: »Vad rådde jag för att barnet dog? Det är Gud ensam, som styr. Intet sker utan hans vilja.» Och hon tänkte, att hon snarast skulle

stilla gengångaren genom att hålla all ånger fjärran från sig.

Men nu öppnades stugdörren, och Tönne kom ut till henne. »Jofrid,» sade han, »det är inne i stugan nu. Det kom fram och klappade på sängkanten och väckte mig. Vad ska vi göra, Jofrid?»

»Barnet är ju dött,» sade Jofrid. »Du vet, att det ligger djupt under jord. Detta allt är bara drömmar och inbillningar.» Hon talade hårt och avvisande, ty hon fruktade, att Tönne i denna sak skulle vara för blödig och därmed vålla dem olycka.

»Vi måste ha slut på detta,» sade Tönne.

Jofrid skrattade hemskt. »Vad vill du göra? Gud har sänt det över oss. Kunde han inte ha hållit barnet vid lif, om han hade velat? Han ville det inte, och nu förföljer han oss för dess död. Säg mig med vad rätt han förföljer oss!»

Hon hämtade sina ord från den gamle stenkämpen, som satt mörk och hård på sin hög. Det var, som om han hade ingivit henne allt, vad hon svarade Tönne.

»Vi måste erkänna, att vi ha vanvårdat barnet, och göra bot,» sade Tönne.

»Aldrig vill jag lida för vad som inte är mitt fel,» sade Jofrid. »Vem ville, att barnet skulle dö? Inte jag, inte jag. Vad vill du väl göra för slags bot? Vill du gissla dig eller fasta, som munkarna göra? Jag menar du kan behöva dina krafter för arbetet.»

»Jag har redan prövat med gisslande,» sade Tönne. »Det båtar till intet.»

»Ser du där!» sade hon och skrattade åter.

»Det skall annat till,» fortfor Tönne med ihärdig beslutsamhet. »Vi måste bekänna.»

»Vad vill du säga Gud, som han inte vet?» hånade Jofrid. »Styr inte han dina tankar, Tönne? Vad vill du säga honom?» Hon fann nu, att Tönne var dum och envis. Så hade hon funnit honom i början av deras bekantskap, men sedan hade hon inte tänkt på det, utan hållit av honom för hans goda hjärtelag.

»Vi ska bekänna för fadern, Jofrid, och bjuda honom böter.»

»Vad vill du bjuda honom?» frågade hon.

»Stugan och getterna.»

»Helt visst fordrar han full mansbot för sin ende son. Den gäldas inte med allt, vad vi äga.»

»Vi ska ge oss själva som trälar i hans våld, om han inte nöjer sig med mindre.»

Vid dessa ord greps Jofrid av kall förtvivlan, och hon hatade Tönne ur djupet av sin själ. Allt, som hon skulle förlora, framstod så klart för henne. Friheten, för vilken förfäderna hade vågat livet, stugan, välståndet, hedern och lyckan.

»Märk mina ord, Tönne,» sade hon hest, halvkvävd av smärta, »att vad dag du gör något sådant blir min dödsdag!»

Sedan vart intet mer ord växlat mellan dem, men de sutto kvar på dörrstenen, tills dagen kom. Ingen fann ett ord för att blidka och för-

lika. De kände båda fruktan och förakt för varandra. Den ene mätte den andre med sin vredes mått, och de funno varandra trångbröstade och onda.

Efter den natten kunde Jofrid inte avhålla sig från att låta Tönne känna, att han var henne underlägsen. Hon lät honom i främmandes närvaro förstå, att han var enfaldig, och hjälpte honom vid arbetet så, att han måste tänka på hur stark hon var. Hon ville synbarligen fråntaga honom husbondeväldet. Stundom låtsade hon sig vara mycket glad för att förströ honom och hindra honom från grubbel. Han hade inte gjort något för att sätta sin plan i verket, men hon trodde inte, att han hade uppgivit den.

Under denna tid blev Tönne mer och mer densamme som före sitt giftermål. Han blev mager och blek, ordfattig och trögtänkt. Jofrids förtvivlan blev för varje dag allt större, ty det var, som om nu allting skulle tagas ifrån henne. Hon fick dock tillbaka sin kärlek för Tönne, då hon såg honom olycklig. »Vad är mig alltsammans värt, om Tönne fördärvas?» tänkte hon. »Det är bättre att gå i träldom med honom än att se honom dö som fri.»

* * *

Jofrid kunde dock inte med ens bestämma sig för att lyda Tönne. Hon stred en lång och svår kamp. Men en morgon vaknade hon ovanligt

lugn och blid till sinnes. Då tyckte hon, att nu skulle hon kunna göra vad han fordrade. Och hon väckte honom, sägande, att det nu fick bli, som han ville. Blott denna enda dag skulle han unna henne, så att hon finge säga farväl till allt sitt.

Hela förmiddagen gick hon omkring sällsamt blid. Hon fick lätt tårarna i ögonen, liksom en den där säger farväl. Ljungmon stod vacker för hennes skull denna dag, tyckte hon. Frosten hade gått över den, blommorna voro borta, och hela fältet hade övergått i brunt. Men då höstdagens sol lät sina sneda strålar glida däröver, var det, som om ljungen åter glödde röd. Och hon mindes den dag, då hon första gången såg Tönne.

Hon önskade, att hon skulle få se den gamle kungen än en gång, ty han hade varit med om att skapa hennes lycka. Hon hade dock varit allvarsamt rädd för honom på sista tiden. Det var, som om han hade lurat efter att gripa henne. Men nu kunde han inte mer få makt över henne, menade hon. Hon skulle passa på och se efter honom mot natten, då det blev månsken.

Det hände vid middagstiden, att ett par kringvandrande spelmän kommo dragande förbi. Då fick Jofrid den tanken att bedja dem stanna i hennes hem hela eftermiddagen, ty nu ville hon hålla gille. Tönne måste skyndsamligen gå till hennes föräldrar och bedja dem komma. Sedan lupo hennes små syskon vidare nedåt bygden efter gäster. Snart var mycket folk församlat.

Lustigheten blev stor. Tönne höll sig undan i ett hörn av stugan, som han hade för vana, då det kom främmande, men Jofrid var nära nog vild i sin munterhet. Med gäll röst anförde hon danslekarna och var ivrig att bjuda gästerna det skummande ölet. Trångt var det i stugan, men spelmännen voro flinka, och dansen gick med liv och lust. Det blev kvävande varmt därinne. Dörren slogs upp, och med ens såg Jofrid, att natten var kommen och månen uppstigen. Då gick hon ut i stugdörren och såg ut i månskenets vita värld.

Det hade fallit stark dagg. Hela ljungfältet var vitt av att månljuset speglade sig i de täta droppar, som hade samlat sig på alla kvistar. Den korta mossan, som växte runt om på hällar och stenar, var redan frusen och rimbeklädd. Jofrid steg ned på den, behagligt sviktande var den att träda på.

Hon gick ett par steg på gångstigen, som ledde nedåt bygden, liksom ville hon pröva hur det kunde kännas att gå där. Tönne och hon skulle nästa dag vandra där hand i hand för att gå den tyngsta vanära till mötes. Ty hur än mötet med bonden skulle avlöpa, vad han toge och vad han läte dem behålla, för visso skulle vanäran bli deras lott. De, som denna kväll ägde en god stuga och många vänner, skulle nästa dag avskys av alla, kanske skulle de även vara plundrade på allt, vad de hade förvärvat, kanske till och med vara ärelösa trälar. Hon sade till sig själv: »Detta är dödens väg.» Och nu kunde hon inte

fatta huru hon skulle få kraft att vandra den. Det förekom henne, som om hon vore av sten, ett tungt stenbeläte liksom gamle kung Atle. Fastän hon levde, kände hon, som om hon inte skulle mäkta lyfta sina tunga stenlemmar för att gå denna väg.

Hon vände sina ögon mot kungahögen och såg tydligt den gamle kämpen sitta där. Men i denna natt var han smyckad som till fest. Han bar inte mer den gråa, mossgrodda stenskruden, utan vitt, speglande silver. Nu bar han åter en krona av strålar, som då hon första gången såg honom, men denna var vit. Och vita lyste bröstplåt och armring, glittrande vita voro svärdfäste och sköld. Han satt och betraktade henne med tyst likgiltighet. Det sällsamt outgrundliga, som finnes hos stora stenansikten, hade nu sänkt sig över honom. Där satt han dunkel och mäktig, och Jofrid hade en svag, oklar föreställning om att han var en bild av något, som fanns inom henne och inom alla människor, av något, som var gravlagt i fjärran sekler, höljt av många stenar och dock inte dött. Hon såg honom, den gamle kungen, sitta mitt inne i människohjärtat. Över dess ofruktbara fält bredde han sin vida kungamantel. Där dansade njutningslusten, där jublade praktbegäret. Han var den store stenkämpen, som såg nöd och armod vandra förbi, utan att hans stenhjärta rördes. »Gudarna vilja det så,» sade han. Han var den starke stenmannen, som kunde bära på oförsonad

synd utan att svikta. Alltid sade han: »Varför sörja över det, som du har gjort, tvingad av de odödliga?»

Jofrids bröst höjde sig under en suck, djup som en snyftning. Det var en aning inom henne, som hon inte kunde reda, en aning om att hon borde kämpa med stenmannen, om hon skulle bli lycklig. Men på samma gång kände hon sig så hjälplöst svag.

Hennes obotfärdighet och stenkämpen ute på heden tycktes henne vara en och samma sak, och kunde hon inte besegra den förra, så skulle den senare på ett eller annat sätt få makt över henne.

Såg hon åter mot stugan, där bonaderna lyste uppe under takbjälkarna, där spelmännen spredo lustighet och allt, vad hon älskade, fanns, så kände hon, att hon inte kunde gå till träldom. Inte ens för Tönnes skull kunde hon det. Hon såg hans bleka ansikte inne i stugan, och hon frågade sig med sammankrympande hjärta om han var värd, att hon offrade allt för hans skull.

Men inne i stugan hade folket ställt upp sig till långdans. De ordnade sig i en lång rad, togo varandra vid handen, och med en vild, stark ungersven i spetsen rusade de framåt i yrande fart. Anföraren drog dem genom den öppna dörren ut på den månskensglittrande ljungmon. De stormade förbi Jofrid, flämtande och vilda, snavande mot stenar, stupande i ljungen, slående vida ringar runt om stugan, görande vilda svängar omkring stenkumlen. Den sista i räckan ropade

åt Jofrid och sträckte handen åt henne. Hon fattade den och sprang med.

Dans var det inte, blott ett ursinnigt framstormande, men det var glädje däri, livslust och överdåd. Svängarna togos allt djärvare, ropen ljödo högre, skrattet blev alltmer stormande. Från kummel till kummel, där de lågo spridda över heden, slingrade sig raden av dansande. Den, som stupade i de häftiga svängarna, rycktes upp, den långsamme drevs framåt, spelmännen stodo i stugdörren och eldade upp yrseln. Ingen tid var att vila, att tänka, att se sig för. Dansen gick med allt galnare fart över sviktande mossa och glatta hällar.

Under allt detta kände Jofrid allt tydligare, att hon ville behålla friheten, att hon ville dö hellre än förlora den. Hon märkte, att hon inte förmådde följa Tönne. Hon tänkte på att fly, på att ila bort i skogen och aldrig komma åter.

Omkring alla högar hade de nu kretsat utom kring kung Atles. Jofrid såg, att det nu bar upp mot denna, och hon höll sina ögon skarpt fästa på högmannen. Då såg hon hur hans jättearmar sträcktes efter de framstormande. Hon skrek högt, men gapskratt svarade henne. Hon ville stanna, men en stark näve ryckte henne framåt. Hon såg kungen gripa efter de förbiilande, men så snabba voro de, att de tunga armarna inte kunde nå någon av dem. Det var henne ofattligt, att ingen såg honom. Men dödsångest kom över henne. Hon tänkte, att henne skulle han nå. Det

var henne han lurat efter i många år. Med de andra var det blott lek. Det var henne han nu äntligen skulle bemäktiga sig.

Det blev hennes tur att ila fram förbi kung Atle. Hon såg hur han reste sig och krökte sig till språng för att göra allvar av saken och fånga henne. I denna yttersta nöd kände hon, att kunde hon blott besluta sig att gå morgondagens vandring, så skulle han inte hava makt att fånga henne, men hon kunde inte. Hon kom sist, och för henne blevo svängningarna så häftiga, att hon mera släpades och rycktes fram än själv sprang, och hon hade svårt för att inte falla omkull. Och fast hon kom i den starkaste fart, var den gamle kämpen henne för snabb. De tunga armarna sänkte sig över henne, stenhänderna grepo henne, hon drogs intill det med silverblankt harnesk klädda bröstet. Dödsångesten lade sig allt tätare över henne, men hon visste ännu i det sista, att det var därför, att hon inte hade kunnat besegra stenkonungen i sitt eget hjärta, som Atle blev henne övermäktig.

Det blev slut med dans och lustighet. Jofrid låg döende. Hon hade i loppets häftighet slungats mot kungahögen och fått dråpslaget mot dess stenar.

REORS SAGA

EN MAN HETTE REOR. Han var från Fuglekärr i Svarteborgs socken och ansågs vara den bäste skytten i häradet. Han blev döpt, då kung Olov utrotade den gamla läran i Viken, och var sedan en ivrig kristen. Han var friboren, men fattig; vacker, men inte storväxt; stark, men blid. Han tämde unghästar endast med blickar och ord och kunde locka till sig småfåglar med endast ett tillrop. Han vistades nästan ständigt i skogen, och naturen hade stort välde över honom. Plantornas växt och trädens knoppning, hararnas lek på skogens öppna platser och abborrens språng i den kvällslugna sjön, årstidernas kamp och vädrets växlingar, detta var huvudhändelserna i hans liv. Sorg och glädje tog han av sådant och inte av det, som skedde bland människor.

En dag gjorde den skicklige jägaren en god fångst. Han mötte djupt inne i den tjocka skogen en gammal björn och fällde honom med ett enda skott. Den stora pilens vassa spets for rätt in i den väldiges hjärta, och han sjönk död ned vid jägarens fötter. Det var sommar, och

björnens päls var varken tät eller jämn, dock drog skytten av den, rullade den tillsammans till ett hårt bylte och gick vidare med björnfällen på ryggen.

Långt hade han inte vandrat, innan han förnam en utomordentligt stark honungsdoft. Den kom från de små blommande växter, som täckte marken. De växte på späda stänglar, hade klargröna, glatta blad, som voro mycket vackert ådrade, och i toppen en liten spira, tätt besatt med vita blommor. Deras små kronor voro tilltagna i minsta mått, men ur dem trängde fram en liten borste av ståndare, vilkas frömjölsfyllda knoppar dallrade på vita strängar. Reor tänkte, medan han gick ibland dem, att dessa blommor, som stodo ensamma och obemärkta inne i skogsdunklet, sände ut bud på bud, kallelse på kallelse. Den starka, honungsljuva doften var deras rop, den spred kunskapen om deras tillvaro långt bort mellan träden och högt upp mot skyarna. Men det var något ängslande i den tunga doften. Blommorna hade fyllt sin bägare och dukat sitt bord under väntan på sina vingade gäster, men ingen kom. De trånade sig till döds i den tunga ensamheten i det mörka, vindfria skogssnåret. De tycktes vilja skrika och jämra sig över att de vackra fjärilarna inte ville komma och gästa dem. Där blommorna stodo tätast samman, tyckte han, att de hjälptes åt att sjunga en entonig sång: »Kommen, vackra gäster, kommen i dag, ty i morgon äro vi döda, i morgon ligga vi döda på det torra lövet.»

Det tillstaddes Reor att få se den glada

upplösningen på blomsteräventyret. Han förnam bakom sig ett fladder som av den lättaste vind och såg en vit fjäril irra omkring i dunklet mellan de tjocka stammarna. Han flög fram och åter i oroligt sökande, liksom oviss om vägen. Inte heller var han ensam, fjäril efter fjäril skymtade fram borta i mörkret, tills där slutligen fanns en hel här av vitvingade honungssökare. Men den första var anföraren, och han fann blommorna, vägledd av doften. Efter honom kom hela fjärilhären framstormande. Den kastade sig ned bland de längtande blommorna, som segraren kastar sig över bytet. Som ett snöfall av vita vingar sänkte den sig över dem. Och där blev fest och dryckeslag runtom varje blomspira. Skogen var full av tyst jubel.

Reor gick vidare, men nu var det, som om den honungsljuva doften följde honom, vart han gick. Och han förnam, att där inne i skogen doldes en längtan, starkare än blommornas, att där fanns något, som drog honom till sig, liksom blommorna hade lockat fjärilarna. Han gick framåt med en stilla fröjd i hjärtat, som om han väntade på en stor, obekant lycka. Det enda, som ängslade honom, var, att han inte skulle kunna finna vägen fram till detta, som längtade efter honom.

Framför honom på den smala stigen krälade en vit snok. Han böjde sig ned för att taga upp det lyckobådande djuret, men ormen gled ur hans händer och rann snabbt uppåt stigen. Där rul-

lade han sig samman och låg stilla, men då skytten åter grep efter honom, gled han hal som is bort mellan hans fingrar. Reor blev nu ivrig att äga det visaste av djur. Han sprang efter ormen, men mäktade inte nå den, och den lockade honom bort från stigen in på den obanade skogsmarken.

Denna var beväxt med furuskog, och i en sådan finner man sällan gräsklädd mark. Men nu försvunno plötsligen torr mossa och brunt barr, ormbunkar och styva lingonbuskar drogo sig undan, och Reor kände under foten silkeslent gräs. Över den gröna mattan dallrade fjunlätta blomvippor på lätt böjda strån, och mellan de långa, smala bladskivorna syntes den röda nejlikans små halvutslagna blommor. Det var blott en helt liten plats, och däröver utbredde de högstammiga furorna knotiga, rödbruna grenar, flockvis täckta av täta barrklungor. Mellan dessa kunde solstrålarna finna många vägar ned till marken, och där var kvävande hett.

Men mittför den lilla ängen steg en fjällvägg lodrätt upp ur marken. Den låg i skarpt solsken, och där syntes tydligt de lavklädda stenytorna, de färska brotten, där vinterfrosten sist lossade några väldiga block, de stora stånden av stensöta, som slängde in de bruna rötterna i jordfyllda rämnor, och de tumsbreda avsatser, där bägarlaven radade upp sina rödkantade pokaler och en gräsgrön mossart lyfte över sig på nålfina stift små grå mössor.

Denna fjällvägg syntes i allt lik varje annan fjällvägg, men Reor märkte genast, att han hade kommit mittför gavelväggen till en jätteboning, och han upptäckte under mossa och lav de stora gångjärn, på vilka bergets gråstensdörr svängde.

Nu trodde han, att ormen hade smugit sig in bland gräset för att gömma sig där, tills han obemärkt skulle kunna komma in i berget, och han uppgav hoppet att fånga honom. Han kände nu åter den honungsljuva doften av de längtande blommorna och märkte, att här uppe under bergväggen rådde en kvävande hetta. Där var också förunderligt stilla: inte en fågel rörde sig, inte ett barr spelade i vinden, det var, som om allt höll andan, väntande och lyssnande i obeskrivlig spänning. Han var liksom kommen in i ett rum, där han inte var ensam, ehuru han ingen såg. Han trodde, att någon gav akt på honom, han kände det, som om han hade varit väntad. Han erfor ingen ängslan, men genomilades av en välbehaglig rysning, som om han snart skulle få se något övermåttan skönt.

I detta ögonblick blev han åter varse ormen. Den hade inte gömt sig, fastmer hade den krälat upp på ett av blocken, som frosten hade sprängt ned från fjällväggen. Och strax nedanför den vita ormen såg han den ljusa kroppen av en flicka, som låg och sov i det mjuka gräset. Hon låg utan annat täcke än några spindelvävstunna slöjor, just som om hon hade kastat sig ned där efter att natten om hava lekt med i älvedansen, men gräsets långa blad och dess dallrande, fjunlätta blomvippor

stodo högt över den sovande, så att Reor blott kunde skymta kroppens mjuka linjer. Inte heller gick han närmare för att se bättre. Men sin goda kniv drog han ur slidan och kastade den mellan flickan och fjällväggen, så att den stålrädda jättedottern inte måtte kunna fly in i berget, då hon vaknade.

Sedan stod han stilla i djupa tankar. Ett visste han genast, att den tärnan, som sov där, ville han äga; men ännu var han inte rätt ense med sig själv hur han skulle handla med henne.

Men då lyssnade han, som kände naturens tungomål bättre än människornas, till den stora, allvarliga skogen och det stränga berget. »Se,» sade de, »åt dig, som älskar vildmarken, lämna vi vår fagra dotter. Bättre passar hon dig än slättens döttrar. Reor, är du värdig den ädlaste gåva?»

Då tackade han i sitt hjärta den stora välgörande naturen och beslöt att göra flickan till sin hustru och inte blott till trälkvinna. Och då han tänkte, att hon, sedan hon hade kommit till kristendom och människoseder, skulle blygas vid tanken på att hon hade legat så ohöljd, så löste han björnhuden från sin rygg, vecklade upp det styva skinnet och kastade den gamla björnens grånade, raggiga fäll över henne.

Men då han så gjorde, dånade bakom fjällväggen ett skratt, vid vilket marken riste. Det ljöd inte som hån, endast som om någon hade suttit i stor ängslan och inte kunde låta bli att skratta, då han helt plötsligt blev fri från denna. Den förfärliga stillheten och den tryckande hettan togo ock slut.

Över gräset svävade en svalkande vind, och barren började sin susande sång. Den lycklige jägaren kände, att hela skogen hade hållit andan, undrande hur vildmarkens dotter skulle behandlas av människosonen.

Snoken rann nu ned i det höga gräset; men den sovande låg bunden i trollsömn och rörde sig inte. Då rullade Reor in henne i den grova björnhuden, så att blott hennes huvud syntes ovanom det raggiga skinnet. Fast hon säkerligen var en dotter av den gamle jätten i fjället, var hon späd och finlemmad, och den starke skytten lyfte henne på sin arm och bar henne bort genom skogen.

Om en stund kände han, att någon lyfte i hans bredskyggiga hatt. Han såg upp och fann, att jättedottern var vaken. Hon satt lugnt kvar på hans arm, men nu ville hon se hur mannen såg ut, som bar henne. Han lät henne hållas. Han tog ut stegen längre, men sade intet.

Då måtte hon ha märkt hur hett solen brände på hans huvud, sedan hon hade tagit hatten av honom. Hon höll då ut den över hans huvud som en solskärm, men hon satte inte ned den, utan höll den så, att hon alltjämt kunde se ned i hans ansikte. Då syntes det honom, att han ingenting behövde spörja eller tala. Han bar henne tyst ned till sin mors hydda. Men hela hans väsen genomströmmades av lycksalighet, och då han stod på hemmets tröskel, såg han den vita ormen, som ger tomtebolycka, glida in under dess grundmur.

GUDSFREDEN

DET VAR EN GÅNG en gammal bondgård, och det var en julafton med tung himmel såsom före ett stort snöfall och med pinande blåst från norr. Det var just vid den tiden på eftermiddagen, då folk hade brått med att avsluta sitt arbete, därför att man skulle gå och bada i badstugan. Därinne eldade man så häftigt, att lågan slog ut genom skorstenen, och massor av gnistor och sotflingor flögo för vinden och föllo ned på de snöhöljda uthustaken.

I och med det att lågan steg upp ur badstuskorstenen och reste sig över gården som en eldpelare, började alla människor känna, att julen var för handen. Pigan, som låg i förstugan och skurade, började småsjunga, fastän skurvattnet frös till is i baljan bredvid henne. Drängarna, som stodo i skjulet och höggo julved, började klyva två vedträn i taget och svängde yxorna så lustigt, som hade arbetet endast varit en lek.

Ur boden kom en gammal kvinna med en stor hög runda vörtbrödskakor på armen. Hon gick långsamt över gården in i det stora, rödmålade

boningshuset och kom försiktigt in i storstugan, där hon satte ned brödet på långbänken. Så bredde hon duk på bordet och lade ut brödet i högar, ett stort och ett litet i varje. Hon var en besynnerlig, ful gammal människa med rödaktigt hår, tunga, släpande ögonlock och ett eget stramt drag vid munnen och hakan, som skulle halssenorna vara för korta. Men nu i julkvällen var det en sådan frid och glättighet över henne, att man just inte kunde se hur ful hon var.

Men det var en på gården, som inte var glad, och det var hon, som höll på att binda björkrisviskorna, vilka skulle begagnas under badet. Hon satt framme vid spiseln och hade ett helt fång fint björkris framför sig på golvet, men hon hade inga hållbara vidjor till att binda samman kvistarna. Storstugan hade ett långt och lågt fönster med små rutor, och genom dessa föll skenet från badstugan in i rummet, lekte på golvet och förgyllde björkriset. Men flickan blev olyckligare, ju högre elden brann. Hon visste, att viskorna skulle falla isär, så snart man rörde vid dem, och att hon skulle få lida smälek för detta, åtminstone ända till dess det flammade en ny julbrasa i den där skorstenen.

Rätt som hon satt så och kände sig olycklig, kom den in i stugan, som hon var mest rädd för av alla. Det var självaste Ingmar Ingmarsson, husbonden. Säkert hade han varit i badstugan för att se till, att ugnen skulle bli het tillräckligt, och nu ville han se hur det gick med viskorna. Han

var gammal, Ingmar Ingmarsson, och han tyckte om det, som var gammalt. Och just därför, att folk började lägga bort att bada i badstuga och låta piska sig med björkris, lade han stor vikt vid att det skulle göras på hans gård och göras riktigt.

Ingmar Ingmarsson gick i en gammal fårskinnspäls och bar skinnbyxor och becksömsskor. Han var smutsig och orakad, sävlig i sättet och kom in så stillsamt, att man likaså gärna kunde ha tagit honom för en tiggare. Han hade ungefär samma drag och samma fulhet som hustrun, ty de voro släkt med varandra, och tösen hade av ålder lärt att ha helig vördnad för envar, som hade det utseendet. Ty det var mycket, bara det att vara av Ingemarernas gamla släkt, som alltid hade varit den förnämsta i bygden, men det mesta, som en människa kunde vara, var att vara Ingmar Ingmarsson själv och vara rikast och klokast och mäktigast i en hel kyrksocken.

Ingmar Ingmarsson kom fram till flickan, böjde sig ned efter en av de färdiga viskorna och svängde den genom luften. Och genast flögo riskvistarna åtskils, en hamnade på julbordet och en annan i himmelssängen.

»Hej, du tös,» sade gubben Ingmar och skrattade, »tänker du, att man begagnar sådana viskor, då man badar hos Ingemarerna? Eller är du mycket rädd om skinnet, du flicka?»

När husbonden inte tog det värre än så, blev pigan modig och svarade, att hon nog skulle binda

viskor, som höllo, om man bara gåve henne vidjor att binda med.

»Får väl skaffa dig vidjor då, flickan min,» sade gamle Ingmar, för han var i ett riktigt jullynne.

Han gick ut ur storstugan, klev över henne med skurbaljan och stannade på dörrstenen för att se sig om efter någon, som han kunde sända till björkhagen efter vidjor. Drängarna höllo ännu på med julveden, sonen kom ned från logen med julhalmen, de båda mågarna höllo på att släpa in arbetsåkdonen i skjulen, för att det skulle se helgdagslikt ut på gårdsplanen. Det var ingen av dem, som hade tid att gå bort från gården.

Då beslöt gubben helt saktmodigt att gå själv. Han gick snett över gårdsplanen, som om han ämnade sig till fähuset, såg sig om för att veta, att ingen gav akt på honom, och gled så bakom ladugårdsväggen, där det fanns en något så när banad väg, som gick upp mot skogen. Gubben höll det inte för nödigt att tala om för någon vart han gick, för då kunde det nog ha fallit sonen eller mågarna in att be honom stanna hemma. Och gammalt folk vill helst ha sin egen vilja.

Han följde vägen över gärdena genom den lilla grandungen och kom fram till björkhagen. Här vek han av från vägen och vadade upp i snön för att finna ett par årsgamla björktelningar.

Vid samma tid hade vinden äntligen blivit färdig med det, som den hade arbetat på hela dagen. Den hade rivit loss snön ur molnen, och nu kom

den svepande uppåt skogen med ett långt släp av snöflingor efter sig.

Ingmar Ingmarsson hade just lutat sig mot marken och skurit av en telning, då vinden kom farande alldeles fullastad med snö. I samma stund som gubben rätade upp sig, pustade vinden till och blåste en hel hög flingor in i hans ansikte. Han fick ögonen fulla av snö, och vinden virvlade så häftigt omkring honom, att han måste snurra runt ett par gånger.

Hela olyckan torde nog i själva verket ha berott därpå, att Ingmar Ingmarsson hade blivit gammal. I sina unga dagar skulle han väl inte ha blivit huvudyr av en snöstorm. Men nu gick allting så runt för honom, som hade han svängt om i en julpolska. Och då han ville gå hemåt, gick han åt alldeles orätt håll. Han gick rätt in i den stora granskogen, som tog vid bakom björkhagen, i stället för att gå nedåt mot gärdena.

Mörkret föll hastigt, och bland ungträden i skogsbrynet fortsatte yrvädret alltjämt att vina och svänga omkring honom. Gubben såg nog, att han gick bland granar, men han förstod inte, att detta var på tok, för det växte granar också på den sidan om björkskogen, som vette mot gården. Men så kom han så långt inåt skogen, att det blev stilla och lugnt, stormen kändes inte, och träden blevo höga och grovstammiga. Då såg han, att han hade råkat vilse, och ville vända.

Han hade blivit yr och upphetsad därav, att han hade kunnat gå vilse, och där han stod mitt i

spårlösa skogen, hade han inte nog reda i huvudet till att känna på sig varåt han skulle gå. Han tog först av åt ett håll och så åt ett annat. Äntligen föll det honom in att gå tillbaka i sina egna spår, men så kom mörkret, och han kunde inte följa dem. Och det blev bara högre och högre träd omkring honom. Han måtte gå, hur han ville, så förstod han, att han kom längre och längre från skogsbrynet.

Det var som förgjort och förtrollat, att han skulle löpa omkring där på skogen hela kvällen och komma för sent till badningen.

Han vände om mössan och knöt om strumpebandet, men han förblev lika yr i hjärnan i alla fall. Och det blev alldeles mörkt, och han började tro, att han skulle bli tvungen att stanna i skogen över natten.

Han stödde sig mot en granstam och stod stilla för att få reda i tankarna. Den här skogen var han väl bekant med, han hade gått här så mycket, att han borde känna vartenda träd. Han hade gått här som pojke och vallat får. Han hade gått här och satt ut snaror för skogsfågeln. I ungdomen hade han varit med om att hugga ned skogen. Han hade sett den ligga fälld på stubbmarken, och han hade sett den växa upp på nytt.

Äntligen tyckte han, att han började känna igen var han var, och han trodde, att om han bara gick så och så, skulle han komma rätt. Men hur

han gick, kom han endast längre och längre in i skogsdjupet.

En gång kände han fast och glatt mark under foten, och då förstod han, att han äntligen var kommen in på en väg. Den försökte han nu följa, ty en väg skulle väl ändå alltid föra någonstans. Men så löpte vägen in på en skogsäng, och där hade yrvädret fritt spelrum, där fanns inte mer någon stig, där var endast drivor och djup snö. Då sjönk modet på gubben, och han kände sig som en arm stackare, som skulle nödgas dö ute i vildmarken.

Han började bli trött av att släpa sig fram genom snön, och gång på gång satte han sig ned på en sten för att vila. Men så snart han satte sig, höll han på att somna, och han visste, att han skulle frysa ihjäl, om han somnade. Därför försökte han gå och gå, det var det enda, som kunde rädda honom.

Men bäst han gick, kunde han inte motstå lusten att sitta ned. Han tyckte, att bara han fick vila, så brydde han sig inte mycket om, att det skulle kosta hans liv.

Han erfor ett sådant behag av att sitta stilla, att dödstanken inte alls plågade honom. Han kände ett slags glädje vid att tänka på att, då han vore död, skulle det läsas upp långa personalier över honom i kyrkan. Han kom ihåg hur vackert gamle prosten hade talat över hans far, och helt säkert skulle det nu bli sagt något vackert också över honom. Det skulle talas om att han hade ägt den

äldsta gården i bygden, och det skulle talas om den heder, som det ligger i att vara kommen av en ansenlig ätt. Och så skulle det nämnas om ansvaret.

Jojo män, det var ansvar vid saken, det hade han alltid vetat. Man fick hålla ut till det yttersta, då man var en av Ingmarssönerna.

Det for igenom honom såsom en stöt, att det inte var något hedersamt för honom att bli funnen ihjälfrusen uppe i vilda skogen. Han ville inte ha in detta i sitt eftermäle. Och så steg han åter upp och började vandra. Då hade han suttit stilla så länge, att hela massor av snö välte ned från hans päls, när han började röra sig.

Men så om en stund satt han åter och drömde.

Nu kom dödstanken än ljuvare till honom. Han tänkte igenom hela begravningen och all den heder, som skulle visas hans döda kropp.

Han såg det stora gästabudsbordet dukat i högtidssalen i övervåningen, prosten och prostinnan i högsätet, lagmannen sittande där med vitt krås utbrett över det smala bröstet, majorskan ståtande i svart siden och tjock guldkedja, virad många varv kring halsen.

Han såg alla gästabudsrummen dragna med vitt. Vita lakan för fönsterna, vitt över möblerna. Granrisat på vägen alltifrån förstugan ända ned till kyrkan.

Bak och slakt och brygd och byk i två veckor före begravningen. Tjugu famnar ved uppeldade på fjorton dagar.

Liket på bår i innerstugan, os i de nyuppeldade rummen. Sång vid liket, då kistlocket påskruvas, silverplåtar på kistan. Hela gården vimlande av gäster.

Allt byalaget i rörelse för att laga i ordning förning, alla kyrkhattarna uppborstade, allt höstbrännvin utdrucket under gravölet, alla vägar myllrande av folk som vid en marknad.

Åter for gubben upp. Han hade hört dem sitta och tala om honom under gravölet. »Men hur kunde han gå och frysa ihjäl på det sättet?» frågade lagmannen. »Vad kunde han ha att göra uppe i storskogen?»

Och så svarade kaptenen, att det hade väl berott på julöl och brännvin.

Och detta väckte honom på nytt. Ingmarssönerna voro nyktert folk. Det skulle inte sägas om honom, att han hade varit oredig i sin sista stund. Han började åter gå och gå. Men han var så trött, att han knappast kunde stå. Han var kommen högt uppåt skogen nu, det märkte han, för där var en oländig mark, full av stora klippor, sådana som inte funnos längre ned. Han fastnade med foten mellan ett par stenar, så att han knappast kunde komma lös, och under tiden stod han och jämrade sig. Det var alldeles förbi med honom.

Rätt som det var, föll han omkull över en stor rishög. Han föll mjukt på snö och ris, så det skedde honom ingen skada, men nu gitte han inte resa sig vidare. Han hade inte lust till något annat i världen än att sova. Han lyfte undan

riset en smula och kröp in under det, som hade det varit en fäll. Men då han sköt in kroppen under kvistarna, kände han, att därinne i högen låg något, som var varmt och mjukt. »Här ligger visst en björn och sover,» tänkte han.

Han kände hur djuret rörde sig, och hörde hur det vädrade omkring sig. Han låg stilla i alla fall. Han tänkte intet annat, än att björnen gärna kunde få äta upp honom. Han orkade inte gå ett steg till för att komma undan.

Men björnen tyckte sig väl inte vilja göra något åt den, som sökte skydd under hans tak under en sådan ovädersnatt. Han flyttade sig något längre ned i sin håla liksom för att ge rum åt gästen, och strax därefter sov han med jämna, susande andetag.

* * *

Under tiden hade de inte mycken julfröjd nere i den gamla Ingmarsgården. De hade sökt Ingmar Ingmarsson hela julkvällen.

Först hade de gått runt i hela boningshuset och i alla uthusen. De hade sökt från vinden till källaren. Sedan hade de gått omkring till granngårdarna och frågat efter Ingmar Ingmarsson.

Då de inte hade funnit honom, hade söner och mågar begett sig ut kring marker och gärden. Blossen, som skulle ha lyst kyrkvandrarna vid färden till julottan, tändes och buros under det rasande yrvädret omkring på vägar och stigar. Men vinden hade sopat igen alla spår, och dess vinande för-

tog ljudet av rösterna, då de sökte ropa och hojta. De voro uppe och ute till långt över midnatt, men då insågo de klarligen, att de måste vänta till dager, om de skulle finna den försvunne.

I den första bleka dagningen voro alla på Ingmarsgården åter uppe, och karlarna stodo på gården färdiga att bege sig till skogen. Men innan de hade hunnit gå, kom den gamla husmodern och kallade in dem i storstugan. Hon bjöd dem sitta ned på långbänkarna i stugan, själv satte hon sig vid julbordet med bibeln framför sig och började läsa. Och då hon efter fattig förmåga hade sökt efter vad som kunde vara passande att läsa under en sådan stund, hade hon funnit rätt på historien om mannen, som for från Jerusalem till Jeriko och föll i rövarehänder.

Hon läste långsamt och sjungande om den nödställde, som blev hulpen av den barmhärtige samaritanen. Söner och mågar, döttrar och sondöttrar sutto omkring henne på bänkarna. De voro alla lika henne och varandra, stora och tungföra med fula, gammalkloka ansikten, ty alla voro av Ingemarernas gamla ätt. Alla hade rödaktigt hår, fräknig hy och ljusblå ögon med vita ögonfransar. De kunde väl annars te sig olika nog, men de hade alla ett strängt drag kring munnen, sömniga ögon och tunga rörelser, såsom hade de svårt för allting. Men på var och en av dem kunde man dock se, att de hörde till de yppersta i bygden, att de visste med sig, att de voro förmer än andra.

Alla Ingmarssönerna och Ingmarsdöttrarna drogo djupa suckar under läsningen. De frågade sig om någon samaritan hade funnit husbonden och tagit vård om honom. Ty för alla Ingmarssönerna var det, som hade de mistat något av sin egen själ, då någon, som hörde till ätten, träffades av en olycka.

Den gamla kvinnan läste och läste och kom till frågan: »Vilken var nu hans nästa, som för rövarena kommen var?» Men innan hon hade hunnit läsa svaret, sköts dörren upp, och gamle Ingmar kom in i rummet.

»Mor! Far är här,» sade en av döttrarna, och det blev aldrig uppläst, att mannens nästa var den, som hade bevisat honom barmhärtighet.

* * *

Något senare framåt dagen satt husmodern åter på samma plats och läste i sin bibel. Hon var ensam, kvinnorna hade gått till kyrkan, och männen voro på björnjakt i storskogen. Så snart Ingmar Ingmarsson hade ätit och druckit, hade han tagit sönerna med sig och begivit sig till skogs på björnjakt. Ty det är så, att björnen är det en mans plikt att fälla, var och när han råkar honom. Det går inte an att skona en björn, ty förr eller senare får han dock smak på kött, och då sparar han varken djur eller människa.

Men sedan de hade gått bort till jakten, hade den gamla husmodern fått en stor ängslan över sig och hade tagit till att läsa. Nu började hon läsa

om det, som den dagen predikades i kyrkan, men hon kom inte längre än till detta: »Frid på jorden, och människorna en god vilje!» Hon blev sittande och stirrade på dessa ord med sina slocknande blickar, och alltemellanåt drog hon en tung suck. Hon läste inte vidare, men hon upprepade gång på gång med långsam och släpande röst: »Frid på jorden, människorna en god vilje!»

Så kom äldsta sonen in i stugan, just medan hon på nytt höll på att släpa sig igenom orden. »Mor!» sade han mycket lågt.

Hon hörde honom, men vände inte ögonen från boken, då hon frågade: »Är du inte med i skogen?» — »Jo,» sade han än lägre, »jag har varit med där.»

»Kom hit fram till bordet,» sade hon, »så att jag ser dig.» Han kom närmare, men då hennes blick föll på honom, såg hon, att han darrade. Han måste gripa om bordkanten för att kunna hålla händerna stilla. »Har ni fällt björnen?» frågade hon åter. Nu kunde han inte svara mer, han endast skakade på huvudet.

Gumman steg upp och gjorde vad hon inte hade gjort, sedan sonen hade varit barn. Hon gick till honom, lade smekande sin hand på hans arm, klappade honom på kinden och drog ned honom på bänken. Så satte hon sig bredvid honom och tog hans hand i sin. »Säg mig nu vad som har hänt, gossen min!»

Karlen kände igen smekningen, som hade tröstat honom i barndomen, då han hade varit olycklig och

hjälplös, och han blev rörd, så att han började gråta. »Jag kan förstå, att det är något med far,» sade hon. — »Ja, men det är värre än så,» snyftade sonen. — »Är det värre än så?» Karlen grät allt häftigare, han visste inte, hur han skulle få makt med sin röst. Slutligen lyfte han upp sin grova hand med de breda fingrarna och pekade på detta, som hon nyss hade läst. »Frid på jorden.»

»Är det något med detta?» frågade hon. — »Ja,» svarade han. — »Är det något med julfreden?» — »Ja.» — »Ni ville göra en ond gärning i morse?» — »Ja.» — »Och Gud har straffat oss?» — »Gud har straffat oss.»

Hon fick nu äntligen höra hur det hade gått till. De hade sökt sig fram till björnidet, och då de varit så nära, att de hade kunnat se rishögen, hade de stannat för att göra i ordning bössorna. Men innan de voro färdiga, kom björnen rusande ut ur idet och rätt på dem. Han såg varken åt höger eller vänster, han kom rakt emot den gamle Ingmar Ingmarsson och gav honom ett slag över hjässan, som fällde honom, såsom hade han träffats av blixten. Men ingen av de andra anfölls av björnen, utan han bröt sig fram förbi dem och rusade bort genom skogen.

* * *

På eftermiddagen foro Ingmar Ingmarssons hustru och son till prostgården och anmälde dödsfallet. Sonen förde ordet. Den gamla husmodern

satt och hörde på med ett ansikte, som var orörligt som en stenbild.

Prosten satt i sin länstol framme vid skrivbordet. Han hade haft sina böcker framme och antecknat dödsfallet. Han gjorde det litet långsamt, han ville ha tid att tänka över vad han skulle säga till änkan och sonen, ty detta var dock ett ovanligt fall. Sonen hade helt öppet berättat hur alltsammans hade tillgått, men prosten skulle ha velat veta huru de själva togo saken. Det var ett egendomligt folk därborta i Ingmarsgården.

Då nu prosten slog ihop boken, sade sonen:

»Vi tänkte också säga prosten, att vi inte vilja ha några personalier över far.»

Prosten sköt glasögonen upp i pannan och såg skarpt forskande över till den gamla kvinnan. Hon satt lika orörlig som förut. Hon endast vred något litet på näsduken, som hon höll mellan händerna.

»Vi ska begrava honom på en vardag,» fortfor sonen.

»Jaså, jaså,» sade prosten. Det var så, att det svindlade för honom. Gamle Ingmar Ingmarsson skulle komma i jorden, utan att någon skulle veta det. Kyrkfolket skulle inte stå på vallen och se ståten, då han bars till graven.

»Det blir inget gravöl efter honom. Vi ha låtit grannarna veta det, så att de inte ska behöva tänka på någon förning.»

»Jaså, jaså,» sade prosten på nytt. Kunde inte

komma sig för med något annat. Han visste väl vad det var för sådant folk att avstå från gravölet. Han hade sett hur det hade tröstat både änkor och faderlösa, att de hade fått hålla ett ståtligt gravöl.

»Det blir inget liktåg, bara jag och bröderna mina.»

Prosten såg liksom vädjande bort till gumman. Kunde hon då verkligen vara med om detta? Han undrade om sonen uttalade hennes vilja. Hon satt där ju och lät plundra sig på allt det, som måste vara henne dyrbarare än silver och guld.

»Vi ska inte ha klockringning och inte silverplåtar på kistan. Vi vilja ha det så, mor och jag, men vi tala om det för prosten för att höra om han tycker, att det är orätt mot far.»

Nu talade också kvinnan. »Det är så, att vi vilja veta om prosten tycker, att det kan vara orätt mot far.»

Prosten teg ännu, och då fortsatte kvinnan ivrigare: »Jag skall säga prosten, att hade min man brutit mot kung eller fogde, eller hade jag måst skära ner honom ur galgen, skulle han ändå ha fått en hederlig begravning såsom hans far före honom, för Ingmarssönerna frukta ingen, och det är ingen, de behöva gå ur vägen för. Men om julen har Gud satt fred mellan djur och människor, och det arma djuret höll Guds bud, men vi bröto det, och därför äro vi nu under Guds straff. Och det går inte an för oss att fara fram med ståt och uppståndelse.»

Prosten reste sig och gick bort till gumman. »Det är rätt vad ni säger,» sade han, »och ni skall följa er egen vilja.» Och ovillkorligen tillade han, kanske mest för sig själv: »Ingemarerna äro storslaget folk.»

Gumman rätade litet på sig vid dessa ord. Prosten såg henne för ett ögonblick såsom en symbol för hela ätten. Han förstod vad som sekel efter sekel hade gett dessa tungföra och fåmälta människor makt att vara hela socknens ledare.

»Det tillhör Ingmarssönerna att ge folket ett gott föredöme,» sade hon. »Det tillkommer oss att visa, att vi äro ödmjuka inför Gud.»

VALDEMAR ATTERDAG
BRANDSKATTAR VISBY

DEN VÅR, då Hellqvists stora tavla *Valdemar Atterdag brandskattar Visby* var utställd i konstföreningen, kom jag dit upp en stilla förmiddag, alldeles okunnig om att detta konstverk då fanns där. Den stora, färgrika duken med dess många figurer gjorde redan vid första anblicken ett utomordentligt intryck. Jag kunde inte se på någon annan tavla, utan gick rätt fram till denna, tog en stol och försjönk i stilla betraktande. Jag levde medeltidsliv under en halvtimme.

Snart var jag inne i den scen, som utspelades på Visby torg. Jag såg ölkaren, som började fyllas av den gyllene brygd kung Valdemar hade önskat sig, och grupperna, som hade samlats omkring dem. Jag såg den rike köpmannen med pagen, som dignar under hans guld- och silverfat, den unge borgaren, som knyter näven åt kungen, munken med det skarpa ansiktet, som forskande ger akt på majestätet, den trasiga tiggaren, som offrar sin slant, kvinnan, som har sjunkit ner vid sidan av det ena karet, kungen på sin tron, krigshären, som kommer frammyllrande ur den smala gränden, de höga

husgavlarna och de spridda grupperna av pockande soldater och tredskande borgare.

Men plötsligt märkte jag, att tavlans huvudfigur inte är kungen, inte någon av borgarna, utan den ene av kungens järnklädda sköldbärare, den med det nedfällda visiret.

På denna gestalt har konstnären nedlagt en sällsam kraft. Man ser inte en flik av mannen själv, han är stål och järn hela karlen, och dock gör han intryck av att vara situationens rätte herre.

»Jag är våldet, jag är rovlystnaden,» säger han. »Det är jag, som brandskattar Visby. Jag är ingen människa, jag är blott stål och järn. Jag har min lust i plågor och ondska. Må de gå på och pina varandra! I dag är det jag, som är herre på Visby torg.»

»Se,» säger han till betraktaren, »kan du se, att det är jag, som är herre? Så långt ditt öga når, finns här ingenting annat än människor, som pina varandra. Suckande komma de besegrade och lämna sitt guld. De hata och hota, men de lyda. Och segerherrarnas lystnad blir allt vildare, ju mera guld de mäkta frampressa. Vad är Danmarks konung och hans soldater annat än mina tjänare, åtminstone för denna dag? I morgon skola de gå i kyrkorna eller sitta i fredlig gamman på ölstugorna, eller ock kanske visa sig som goda fäder i eget hem, men i dag tjäna de mig, i dag äro de ogärningsmän och våldsverkare.»

Och ju längre man hör på honom, dess bättre förstår man vad tavlan är: ingenting annat än en

illustration till den gamla sagan om hur människor kunna pina varandra. Intet försonande drag finnes där, endast grymt våld och trotsigt hat och hopplöst lidande.

Det var ju också så, att dessa tre ölkar skulle fyllas, på det att inte Visby måtte bli plundrat och bränt. Varför komma de inte, dessa hanseater, i lågande hänförelse? Varför komma inte kvinnorna ilande med sina smycken, drinkaren med sin bägare, prästen med relikskrinet, ivriga, glödande av offerlust? »För dig, för dig, vår älskade stad! Onödigt att sända soldater efter oss, då det gäller dig! O Visby, vår moder, vår ära! Tag tillbaka vad du har givit oss!»

Men så har inte målaren velat se dem, och så var det inte heller. Ingen hänförelse, blott nödtvång, blott kuvat trots, blott jämmer. Guldet är dem allt, kvinnor och män sucka över detta guld, som de måste lämna.

»Se på dem!» säger våldet, som står på tronens trappa. »Det går dem djupt till hjärtat att offra det. Må vem som vill ha medlidande med dem! De äro snåla, vinningslystna, övermodiga. De äro inte bättre än den snikne rövaren, som jag har utsänt emot dem.»

En kvinna har dignat ner på marken framför karet. Kostar det henne så mycket lidande att lämna sitt guld? Eller är kanske hon den skyldiga? Är hon jämmerns upphov? Är det hon, som har förrått staden? Ja, det är hon, som har varit kung Valdemars käresta. Det är Ung-Hanses dotter.

Hon vet väl, att hon inte behöver lämna sitt guld. Hennes faders hus blir ändå inte plundrat, men hon har samlat vad hon äger och bringar det. Kommen ner på torget har hon blivit överväldigad av allt elände hon där ser och har sjunkit ner i gränslös förtvivlan.

Han hade varit rask och glad, den unge guldsmedsgesällen, som förra året tjänade i hennes faders hus. Det hade varit härligt att vandra vid hans sida över detta samma torg, då månen sköt upp bakom gavlarna och belyste Visby glans. Stolt hade hon varit över honom, stolt över sin fader, stolt över sin stad. Och nu ligger hon där, bruten av jämmer. Oskyldig och dock skyldig! Han, som sitter kall och grym på tronen och har dragit all denna förhärjelse över staden, är han densamme, som viskade ömma ord till henne? Var det till hans möte hon smög sig, då hon förra natten stal sin fars nycklar och öppnade stadsporten? Och då hon fann sin guldsmedsgesäll som en väpnad herre med en stålklädd här bakom sig, vad tänkte hon? Blev hon inte vansinnig vid att se stålfloden vältra sig in genom den port, som hon hade öppnat? För sent att klaga, jungfru! Varför älskade du din stads fiende? Fallet är Visby, dess glans skall förgå. Varför kastade du dig inte mitt i porten och lät järnhälarna trampa dig till döds? Ville du leva för att se himlens blixtar drabba förbrytaren?

O jungfru, vid hans sida står våldet och skyddar honom. På heligare saker än en lättrogen ungmö förgriper han sig. Inte ens Guds eget

tempel skonar han. De lysande karbunklarna bryter han ut ur kyrkväggen för att fylla det sista bryggkaret.

Alla tavlans figurer ändra hållning. Blind fasa slår allt levande. Den vildaste krigsknekt bleknar, borgarna vända sina blickar mot himlen, alla vänta Guds straff, alla bäva utom våldet vid tronens trappa och kungen, som är dess tjänare.

Jag önskar, att konstnären hade fått leva, så att han hade kunnat föra mig ner till Visby hamn och låtit mig se dessa samma borgare, då de med blickarna följa den bortseglande flottan. De ropa förbannelser ut över vågorna. »Förstör dem!» ropa de. »Förstör dem! O hav, du vår vän, tag åter våra skatter! Öppna ditt kvävande djup under de gudlöse, under de trolöse!»

Och havet mullrar ett dovt bifall, och våldet, som står på kungaskeppet, nickar gillande. »Detta är gott,» säger det. »Förfölja och förföljas, så är min lag. Må stormen och havet förstöra rövarflottan och roffa åt sig min kunglige tjänares skatter! Desto förr blir det oss givet att draga ut på nya härjningståg.»

Men borgarna på stranden vända sig om och se upp mot sin stad. Brand har flammat där, plundring har gått fram över den, bakom spräckta rutor gapa skövlade bostäder Sotade gavlar se de, skändade kyrkor, blodiga lik ligga kvar i de trånga gränderna, och av skräck vansinniga kvinnor genomila staden. Skola de stå vanmäktiga inför allt detta?

Finnes ingen, som deras hämnd kan nå, ingen, som de i sin ordning kunna plåga och förgöra?

Gud i himlen, se dock! Guldsmedens hus är inte plundrat, inte bränt. Vad är detta? Var han i förbund med fienden? Hade han inte nyckeln till en av stadens portar i sitt förvar? O, du Ung-Hanses dotter, svara, vad skall detta betyda?

Borta på kungaskeppet står våldet och betraktar sin kunglige tjänare, leende bakom visiret. »Hör stormen, min herre, hör stormen! Guldet, som du har rövat, skall snart ligga på havsbottnen, oåtkomligt för dig. Och se tillbaka på Visby, min höge herre! Kvinnan, som du bedrog, föres mellan präster och knektar bort till stadsmuren. Kan du höra folkhopen, som följer henne, förbannande, veropande? Se, murarna komma med kalk och murslev! Se, kvinnorna komma med stenar! Alla bära de stenar, alla, alla!

O kung, om du inte kan se vad som försiggår i Visby, må du dock höra och veta vad som där sker. Inte är du av stål och järn, som våldet vid din sida. Då ålderdomens dystra dagar komma och du lever under dödens skugga, skall bilden av Ung-Hanses dotter träda fram för ditt minne.

Blek skall du se henne, dignande under sitt folks hån och förakt. Du skall se henne draga fram mellan präster och knektar under klockringning och hymnsång. Hon är redan död i folkets ögon. Död känner hon sig i sitt innersta, dödad av allt hon har älskat. Du skall se henne stiga in i tornet, se hur stenarna infogas, höra mursleven skrapa

och höra folket, som skyndar fram med sina stenar. »O murare, tag min, tag min! Begagna min sten vid hämndens verk! Låt min sten vara med om att stänga Ung-Hanses dotter från ljus och luft! Fallet är Visby, det härliga Visby! Gud välsigne edra händer, murare! Låt mig vara med och fullborda hämnden!»

Och hymnsången ljuder, och klockorna ringa som över en död.

O Valdemar, kung av Danmark, det blir även din lott att möta döden. Då skall du ligga på din bädd, höra och se mycket och våndas därvid. Och även dessa skrapningar med mursleven, dessa hämndens rop skall du höra. Var äro de då, de heliga klockor, som överrösta själens marter? Var äro de, de vida metallgapen, vilkas tungor ropa till Gud om nåd för dig? Var är denna av välljud dallrande luft, som för själen upp till Guds rymder?

O hjälp, Esrom, hjälp, Sorö, och du stora klocka i Lund!

— — — —

Vilken dyster historia var det inte denna tavla berättade! Det kändes underligt och främmande att åter träda ut i Kungsträdgården, i strålande solsken, bland levande människor.

TALE THOTT

DET VAR EN GÅNG EN MAN, som hittade ett stycke gift. Han tog upp det, stoppade det på sig och förde det troget med sig, vart han for, fastän han alls inte hade någon tanke på att använda det. Men då han hade gömt giftklumpen i femton år, träffade han på en människa, som han inte kunde uthärda att leva tillsammans med, och då gjorde han bruk av den. Han trodde sedan, att om han inte just då hade haft giftklumpen till hands, hade han aldrig blivit en mördare.

Det var något i samma väg med Arild Urups hund. Han skaffade sig den och dresserade den, långt innan den kom till någon egentlig användning.

Han var en stor, stark karl, Arild Urup, men så trög. Han hade starka tandrader och stort, blänkande vitöga. Han hade ett vilt utseende, men man visste intet ont om honom. Men det är så, att den, som skaffar sig gift och bevarar det, han känner väl på sig, att han kan bli frestad att använda det, och den, som behåller en sådan hund som Arild Urups...

Det var i Köpenhamn vid gamle kung Kristians hov. Där hörde herr Arild en dag den franske gesanten tala om att riddersmännen i Franken och Burgund brukade öva in hundar till att göra jakt på krypskyttar.

Kungen själv och flera av rådsherrarna utfrågade gesanten noga angående dessa hundar och deras dressyr. De fingo veta, att de övades att kasta omkull krypskytten och hålla honom stilla under sig, tills deras herre kom. De fingo inte nyttja tänderna, såvida inte tjuven försökte fly.

De danska herrarna funno saken förträfflig, men de trodde inte, att den kunde införas i Danmark. Kungen var gammal, han tyckte inte om de nya utländska bruken. Inte heller fanns det någon hundras, som ansågs passande.

Herr Arild hade varit av samma åsikt som de andra, så länge han var kvar i Köpenhamn, men han var inte förr hemma på Ugerup, än han kom på andra tankar. Det var för övrigt just det vanliga med honom. Han behövde komma inom egen hank och stör för att riktigt veta vad han ville.

Han behövde en sådan där hund bättre än någon anade. För det första hade han en dyrbar och präktig vilddjursstam i djurgården på Ugerup, för det andra förmådde han inte skydda den. Han kunde inte sätta sig i respekt som andra herrar. Han var för trög att göra sig fruktad och kom sig inte för med att straffa. Somliga människor följas av lydnad, andra av olydnad.

Han hade just då under inövning en ovanligt

stor hund, som skulle läras att gå på varg och björn. Han kallades Kark och var så klok, att herr Arild beslöt att försöka lära honom jaga tjuvskytt. Det lyckades så väl, att det såg ut, som om hunden hade haft det i blodet.

Då hunden hade lärt ut i hundgården, förde Arild Urup honom med ut i djurgården. Det är inte för mycket sagt, att herr Arild kände varje träd och buske där och varje djurstånd och fågelbo. Han hade lagt ned all sin kärlek där, kan man säga. Men om han märkte, att något djur hade blivit bortstulet, kom han sig i alla fall inte för att förfölja tjuven. Han var dock inte mindre ond för det.

Så snart han kom in under träden, fick han syn på en snara, som inte var utsatt av honom eller hans jägare. Han lät Kark lukta på den och tog så av honom kopplet.

Det bar av med hunden rätt in i ett snår, och om ett par sekunder hörde herr Arild ett skrik och ett tungt fall. Tjuvskytten hade just varit framme för att vittja sin snara och hade inte hunnit ut ur djurgården.

Då herr Arild bröt in i snåret, såg han karlen ligga kullslagen på marken och hunden stå över honom med fötterna på bröstet och gapet om strupen, alldeles som fransmannen hade sagt, att det borde vara.

Herr Arild tog genast till hundpiskan och började slå karlen. Han blev rent förvånad över sig själv, men han kände, att för denna enda gång

måste han visa kraft. Han kände dessutom karlen, och han visste ingen skälm, som han hellre hade velat komma åt. Det föll sig ock så behagligt att slå, då tjuven låg stilla, som om han hade varit bunden vid stupstock, och bara gav akt på hundens gnistrande ögon och på tänderna, som kittlade strupen vid varje rörelse han försökte.

Då Arild Urup hade slagit ett par duktiga rapp, kom det över honom något märkvärdigt. Han tyckte armen började gå av sig själv; utan att han tänkte på det, började han slå med piskskaftet, och rätt som det var, skrattade han högt, då karlen framför honom ryckte till för smärtan av slagen.

Det var något alldeles nytt uppe i honom, han blev som främmande för sig själv. Han hade en sådan glädje av varje slag han gav den ryckande, sprittande människokroppen, att han inte kunde minnas, att något förut hade givit honom sådan vällust.

Han piskade sönder kläderna och huden. Han längtade efter den första bloddroppen, och då han hade piskat fram den, kände han, att han längtade efter att piska ut själva livet.

Karlen hade i början tjutit, men med ens blev han tyst. Man skulle ha trott honom död, om inte kroppen hade fortfarit att rycka och skälva under slagen. Hans usla gamla kläder voro sönderpiskade, och kroppen svällde upp blå och blodig.

Hunden hade lämnat honom och stod bredvid Arild Urup. Vid varje slag gjorde han en sats som för att kasta sig över sitt rov och gav till

ett glatt skall. Då Arild Urup kom att se på honom hur han vädrade in blodlukten och hade alla vilda lustar uppe, blev han med ens gripen av leda.

Det slutade så, att Kark fick sig ett slag över ryggen, som kom honom att ligga på marken och vrida sig i smärta, och att Arild Urup gick hem. Vildtjuven fick reda sig, bäst han gitte.

Herr Arild kände en besynnerlig otrevnad och ruskighet ett par dagar framåt. Han tyckte om att befinna sig i lugn och sävlighet, han tålde inte dylika hetsigheter. Och till trots för det, att han hade varit i krig och tornering och gjort sin sak alls inte illa, hade han aldrig känt sig vild och uppskakad. Det föll honom in, att det kunde vara något med hunden. Ty grymheten hade kommit över honom, då han hade sett Karks ögon gnistra och hans vita tänder kittla mannens strupe. Dödssynder smitta värre än pesten.

Och så fick det sannerligen gå hur det ville med hans djurgård, men ur sitt stadiga lugn ville han inte rubbas. Därför lät han binda Kark. Han fick stå vid sin hundkoja år efter år och blev aldrig mer tagen med till skogs.

Men han dödade honom inte, han skänkte inte bort honom, utan hunden stod där med sina anlag uppodlade, färdig för den avlägsna dag, då herr Arild hade behov av den.

* * *

Men innan dess, vilken rad av händelser, hur den buktar och kröker, hur den snor sig fram och tillbaka genom tidernas väv! Den breder ut sig i glans och färg, den dör bort i mörker, den förvirras och försvinner.

Vilken rad av händelser! Den kommer som en lång följd av vågor, de dåna och brytas, de upplösas till fradga och skum.

Vilken kall, tråkig rad av händelser! Hur litet den, sådan den är upptecknad av de gamle, bär spår av att den har genomlevats av människor! Den är som en gammal skrumpen och blekt helgonbild. En gång skars den dock ut efter friska lemmar, en gång målades den efter färgen på blomstrande kinder.

Låt den glida förbi, tänk om den som om skuggspelet, att det finns liv och rörelse bakom den spända väven, fast man inte ser någon människa! Låt händelsernas skuggtåg glida förbi utan att stanna vid källor och lundar, utan att gå upp på höjderna och hälsa morgonen, utan att dröja vid havsstranden och se solnedgången!

Hör nu, hör händelser, endast händelser! Där är herr Lave, prästen. Han friar hos fru Elsa Ulvstand till Eriksholm, herr Tage Thotts änka, för herr Arild Urups räkning. Han begär den unga jungfru Tale Thott åt honom. Och jungfru Tale vill inte, men fru Elsa vill, och släkten vill, för herr Arild är rik.

Och där är herr Lave åter på Eriksholm och herr Arild med honom, och där firas en kostbar trolovning. Och så, min käraste, kan du hinna att

se en levande varelse bakom skuggorna? Kan du se jungfru Tale, kan du se ett armt, förgråtet barnansikte, som har stelnat i förtvivlan? Kan du hinna se hur denna stela förtvivlan, som har hållit henne bunden och förlamad, medan de ha lovat bort henne för allan tid till Arild Urup med ett löfte, som binder liksom en vigsel, hur denna stela förtvivlan, säger jag, upplöser sig i raseri, då herr Arild lägger fram för henne sina fästegåvor? Vänta, vänta! Här är mer än en händelse, här är en kraftigt framträdande vilja, här är ett stolt och häftigt hjärta. Bröllopsgåvorna bli slängda i golvet, och den lilla foten sätter sin häl på guldsmycken och silkedukar. Och handen knytes åt fränder och gäster, då de hälsa barnavreden med skrattsalvor.

Låt så tidens väv skynda med ett nytt inslag! Det är bröllop på Skabersjö, och där mötas Tale Thott och Anders Banner. Och om detta vore en berättelse om människor, skulle det talas om hur de möttes och om det var ord eller blickar, som fängslade dem vid varann. Men detta är inte en berättelse om människor. Detta är ett skuggspel, en lek av platta, färglösa skuggor.

Och nu kommer detta, att herr Arild måste gå ut i krig, innan fru Elsa har hunnit reda till bröllop. Och han blir fången i kriget. Och där är jungfru Tale, som skriver till Anders Banner, att herr Arild är fången i fiendeland och nu bör han komma och begära henne. Det är Anders Banner, som rider in på Eriksholm, där ligga de båda unga på knä för jungfruns mor.

Det är inte lönt att försöka tänka sig människor bakom detta. Det behövs blott skuggor till det. Det är inte mer, än vad skuggor kunna utföra.

Och där är hon till hovs, denna skuggjungfru. Där faller hon på knä för den unge kungen, alltid och ständigt tiggande om sin frihet. Alltid fyllande ut den händelse, däri hon deltar, med en svag rest av liv, alltid kastande en starkare och bestämdare skugga än de andra.

Där drar hon hem med kungens frisägelse, där fara ilbud ut från Eriksholm för att bjuda till bröllop, där samlas gästerna. Så kommer mitt i glädjen återbud från kungen. Ett år ännu måste jungfrun vänta på Arild Urup, eftersom kungen inte vill tillåta, att någon orätt sker hans trogne man, medan denne är borta i hans tjänst.

Vad händelsernas rad är lång! Nu draga skånska herrar upp till kung Erik i Sverige, som håller Arild Urup fången, och bedja att få lösa ut honom. Men kungen vill inte. Ännu som skuggkonung lever den gamla nyckfulla viljan i honom. Ingen kan annars förstå varför han så gärna vill behålla herr Arild.

Och herr Arild sitter i fångtornet och väntar på friheten, och jungfrun sitter i lustgården på Eriksholm. Sålunda avstannar händelsernas vilda fart. Det är, som om ett vilt framrusande tåg hade hejdats. Vi få stanna och beundra utsikten från backkrönet, vi få plocka blommor vid vägkanten.

* * *

Tänk, att det är kvällen före Tale Thotts och Anders Banners bröllop, tänk att det är Tale Thotts möafton!

Och tänk, att lyckan kan vara något förfärande, att den nästan kan te sig som sorg, att den pressar ihop bröstet och rister lemmarna, att den förlamar och förvirrar och bringar själen ur sitt fäste!

Att lyckan kan vara så alltför hel och skön, att man kan önska en reva i dess skrud, en skrynkla i dess ansikte!

Det var en sommarnatt med månsken. Det var riktig natt, inte den bleka skymning, som kallas högsommarnatt, utan den svarta augustinatten, då månskenet skär fram genom mörkret som vitaste silver, då ljus är för sig och mörker för sig, då det finns svart, oblandat mörker under parkträden och klart, oblandat ljus över gräsplanen.

Och det var ljum stillhet över nejden. Inte en vind, som oroade, inte ett skrämmande prassel, inte ett fallande löv. Allt gavs helt denna natt, även stillheten.

Och var var det den firades, denna natt, var var det den genomlevdes med så svällande, bävande glädje? Inte nere på slätten bland stengärdesgårdar och pilvallar, utan högt uppe på den gröna sluttningen, högt uppe, där marken klyver sig i rämnor, utför vilka ymnigt grönt kastar sig som svallande vågor, högt uppe, där lundarna ännu växa trygga mitt i åkern, högt uppe, där bokskogen stryker fram på backkrönet som en buskig man över en krökt hals.

Allt gav natten helt och rikt, den flyttade oss inte in i lerkojor, inte under låga korsvirkeshus, utan upp till det stora Eriksholm, det nya, glänsande slottet, flaggsmyckat, med blomstervirad dörrpost, med varje sal dragen med kostbar bonad.

Gåva på gåva gav natten, den gav silver åt den plaskande fontänen, den gav glitter åt slottstakets otaliga gyllene vimplar, den framtrollade dimma ur graven runtom slottet, tills det låg som ett sagoslott, byggt på molnryggar, och den lät en svag doft genomfara luften liksom för att inte glömma något.

Men borta i borgaledet, där gick det dans.

Mö stod bredvid mö, sven stod bredvid sven i två långa rader. Och de trådde sakta dansen, medan försjungaren kvad en visa. Men då han kom till omkvädet, stämde de alla in: »Ty dansen den går så väl, så väl uti lunden...»

Kärlekssång på kärlekssång, tills luften darrade och skalv av lidelse, och så sånger om troll och näck och rå, tills skogen och dimman och parken och ängen tycktes vimla av de underjordiska. Och mitt uppe i detta ett omslag i takten, en ny fart i stråken. De långa kedjorna av dansande löste sig, par bildades, virveldansen begynte, polskan tände yrande glädje i sinne och själ.

Runtom dansplanen stodo facklor, och deras röda sken passade ihop med lustigheten, allt var, som det skulle vara. Men ypperst av allt var Tale Thott. En skön, rikt klädd och smyckad riddardotter var hon. Hon gick fram och tillbaka

i fackelskenet från dansplanen med fru Kirstine Kaas vid handen.

De gingo gång upp och gång ner. Var gång de vände, så att de fingo ljusskenet från dansplanen i ögonen, eller då sången bars till dem i starkare takt, slog jungfru Tale händerna samman. »Hör, hör,» sade hon, »nu fira vi bröllop på Eriksholm!»

»Vill du inte dansa, Tale?» sade fru Kirstine.

»Nej, fru Kirstine, jag förmår inte.»

»Du skulle tala eller sjunga.»

»Jag är för glad, fru Kirstine.»

Hon var alldeles skälvande, alldeles utom sig. Det var, som om hon hade inandats en eldluft, som ville spränga sönder henne, som om hon förbrann invärtes. Hon höll fru Kirstine hårt i handen, som om hon hade sökt lindring för plågor.

Fru Kirstine var nästan orolig för henne. Tale Thott brukade vara kall, fast hållning, seg, hård vilja. Hon brukade gå stilla, tala lågt. Hon var som den, som har kämpat sig fram genom mycket motstånd.

Fru Kirstine brukade annars tycka illa om Tale Thott. Själv var hon den slingrande ålen och den smidiga vidjan. Hon kröp undan för kraftmänniskorna. I kväll slöt hon sig med kärlek till henne.

»Vad är det, Tale Thott?» sade fru Kirstine, »vad är det, som har gjort dig så förbi?»

»Det är bara lyckan, fru Kirstine, bara lyckan.»

Jungfrun satte händerna för ögonen och snyftade. Blott ett par korta, häftiga snyftningar, så började hon tala.

Visste fru Kirstine var Anders Banner befann sig? Inte sant, han red omkring och bjöd till bröllop? Det visste väl fru Kirstine, att så här dagen före bröllopet måste brudgummen alltid rida omkring och bjuda. Han skulle rida från adelsgård till adelsgård. Det var inte att hoppas, att han skulle komma tillbaka förrän mot midnatt.

Det var inte en ton i rösten, som inte var en smula högre, än den brukade. Det var inte ett ord, som inte dansade fram på en underström av skälmskhet och lycka.

»Gud låte honom komma hem med lycka!» sade fru Kirstine.

Tale Thott skrattade till kort, lågt. Skrattet var som hennes gråt nyss bara en lätt uppsvallning av den stora lyckoströmmen inom henne.

Tänkte fru Kirstine också på vilken farlig natt det var? Nu brukade älvkvinnan passa på riddaren och locka honom, då han red hem genom lunden. Tänk, hur det hade gått herr Olov och så mången annan! Allt berodde på om brudgummen vore fast i sin kärlek, då hade älvkvinnan ingen makt över honom. Trodde fru Kirstine, att Anders Banner vore fast i sin kärlek?

»Det synes mig inte vara klokt att driva skämt med de underjordiska,» sade fru Kirstine.

Tale Thott märkte, att hon undvek frågan och att hennes ton var besvärad. Hon skrattade åter, slog armarna om fru Kirstine och kramade henne.

Nej då, hon undrade inte på att fru Kirstine inte ville säga, att hon trodde på Anders Banners

kärlek. Intet var väl mindre att lita på. Se, hon, Tale Thott, hade tyckt om honom, sedan hon var en liten tös, men då hade han, vuxna karlen, inte ens sett åt henne. Hade han ens frågat efter, då de hade trolovat henne med herr Arild? Å, fru Kirstine, herr Arild, att hon nu var fri från honom!

»Att du har så mycket emot min frände, Tale!» sade fru Kirstine.

Jungfrun smålog och tryckte fru Kirstines hand. Det var ett stort vänskapsbevis av fru Kirstine, att hon hade kommit till bröllopet, fast Tale Thott så svårt hade förorättat herr Arild. Därför skulle hon alls inte säga något ont om honom. Hon hade alls ingen lust att tala om honom. Glömma honom ville hon. Och vad var det de hade talat om? Hon ville fråga fru Kirstine till råds om Anders Banner. Det hade ju sagts från början, att han inte frågade efter henne.

Ja, det hade fru Kirstine hört.

Så hade det ock varit, bekräftade jungfru Tale. Det tyngsta av allt lidande, hon burit dessa år, hade varit det, att hon inte hade vetat om Anders Banner eftersträvade henne annat än av hat till Arild Urup. De hade blivit fiender efter en oxhandel på Skurups marknad. De oxarna, fru Kirstine, hon visste inte om hon hatade eller älskade dem. De voro upphovet till hennes lycka, och likväl hade hon ofta gråtit sig till sömns för deras skull.

Nog hade fru Kirstine hört om henne, Tale Thott, att hon skulle vara stolt och högmodig, men det var inte sant, ingen bar i sitt bröst ett

ödmjukare trälahjärta. Ingen hade fått kröka sig i stoftet så som hon. Och det var för kärleken, som hon hade måst ödmjuka sig.

Det hade varit kort tid efter hennes trolovning med Arild Urup, då hade både hon och han varit på bröllop på Skabersjö. Och där hade Anders Banner också varit.

Å, å! Hon lade båda händerna på munnen, kysste på fingrarna och sträckte ut armarna för att omfamna minnet, natten, månskenet. »Så gjorde jag förr, då jag gick här suckande och hopplös,» sade hon. »Men tänk, fru Kirstine, i natt, i morgon! Nu dricka vi bröllop på Eriksholm!»

Åter for en snyftning igenom henne, åter började hon tala. Arild Urup hade bedragit Anders Banner på ett par oxar, och Anders Banner hade svurit att fråntaga Arild Urup det, som var mer värt än många oxar. Därför hade han börjat lägga sig ut för henne, då de möttes på Skabersjö. Det var inte mycket att glädjas åt, eller vad syntes fru Kirstine?

Nej, det var fru Kirstines uppriktiga mening.

Men det hade ändock varit för den skull, som han kommit att se henne och tala med henne. Eljest hade kungens länsherre inte sport det minsta efter en sådan tös som hon. Och det var dock efter det mötet, som hon hade fått mod att hoppas på att slippa herr Arild, det var efter detta, som hon började tigga och be sin mor om att slippa honom.

Fru Kirstine tyckte väl, att hon hade handlat som en dåre. De sade ju, att hon trotsade Gud för

Anders Banners skull, men det trodde hon inte, att hon gjorde. Men hela sin släkt hade hon trotsat. Och det var hon själv, som hade skrivit till riddaren, då herr Arild hade dragit i kriget, att han skulle komma och begära henne. Tänk, hon hade skrivit först! Trodde fru Kirstine, att sådant kunde sluta väl?

Runtom henne hade det upprepats gång på gång, att Anders Banner inte höll henne kär, att han endast ville beröva Arild Urup det, som var mer värt än två oxar. De sade det ännu i dag. Fru Kirstine trodde det nog ännu denna stund.

Och hon lade ett skrymtaktigt anlete upp mot fru Kirstines kind, visande en sorg, som inte fanns, en oro, som inte hade rum inom henne. Sedan log hon henne rätt upp i ögonen och svängde henne, så att hon kom mot dansplanen. »Se, se, fru Kirstine, nu fira vi bröllop på Eriksholm.»

Så började hon åter. Stolt hon? Å, fru Kirstine, stolt hon! Tänk, att hon själv, unga jungfrun, måste draga till hovs! Tänk för alla knäfall, alla böner! Och allt detta för en man, som kanske ej frågade efter henne! Han lämnade ju åt henne att sörja för allt. Kunde det vara så, att han bara ville betala Arild Urup för oxhandeln?

Men det värsta, det svåraste hon måste göra hade varit att vänta. Tänk, då kungen hade befallt, att hon inte skulle få fira bröllop med Anders Banner, förr än hon hade väntat på Arild Urup än ett år!

Det året hade tagit hennes ungdom ifrån henne. Det året hade varit som hundra andra.

Om Arild Urup hade haft det svårt, där han låg fången, hade hon inte haft det bättre. Hon hade inte vågat dansa, inte glädjas. Hon hade inte mäktat sitta stilla vid vävstol eller slända.

Då Anders Banner hade kommit till Eriksholm, hade hon inte visat sig. Hon hade inte vågat. Hennes mor hade inte fått sy på hennes utstyrsel. Hon hade inte vågat. Hon hade inte vågat ha en glad tanke. Hon hade inte vågat räkna de dagar, som hade förgått av vänteåret.

Hon lade sin arm över fru Kirstines. »Kom!» sade hon och ville dra fru Kirstine med sig från den ljusa dansplanen inåt parkens djupare dunkel.

»Nej,» sade fru Kirstine, och det liksom ryste i henne.

»Bara dit bort till kullen, där man ser ut över landsvägen! Där levde jag, fru Kirstine, dag efter dag. Där satt jag, där gick jag, där stod jag.

»Där stod jag och lyssnade efter hästtramp långt, långt bortifrån. Och varje hov, som klingade mot en sten, bar mig bud, att Arild Urup var fri ur sitt fängelse, och likaså varje plym, som stack upp över landsvägen, varje glimmande spjutspets. Det värsta var att känna igen honom i varje ryttare, stor eller liten, ung eller gammal, som drog upp mot gården. Å, jag tror, jag gav akt också på stavkarlar, jag tänkte ibland, att han kunde komma förklädd till kvinna. Kom, fru Kirstine, jag vill gå dit än en gång!»

Men fru Kirstine ville det inte. Det var så långt inåt parken, sade hon.

Men Tale Thott bad fru Kirstine riktigt av hjärtat att följa henne dit. Hon ville gå till den kullen i kväll, då lyckan var så alltför stor och hög, att hon behövde påminna sig de gångna tidernas bitterhet för att inte kvävas av den, för att inte bli vansinnig av glädje.

Då gav fru Kirstine med sig och följde henne. »Det är Guds egen vilja,» sade hon för sig själv.

Och fru Kirstine, kuvad och sliten mellan tunga plikter, tänkte några besynnerligt orediga tankar om att Gud inte låter gäcka sig, att han vakar över att eder och löften skola hållas. Men ändock syntes det henne tungt att följa jungfru Tale bort från ljuset och människorna.

De kommo snart bortåt parkens gränser. Den liknade där mest en vanlig skog och var rik på täta snår. Där fanns en kulle med mjuk, gräsbeväxt sluttning och en bok på toppen. Fru Kirstine höll örat spänt och ryste vid minsta prassel. Jungfru Tale skrattade mer än en gång åt henne.

De kommo upp på kullen och stodo där i månskenet, synliga vitt omkring. »Där går landsvägen,» sade Tale Thott. Och hon knäppte samman händerna och drog in luft i bröstet. Den gamla ängslan kom för ett ögonblick över henne. Sedan slöt hon ögonen och påminde sig, att hon stod här och var lycklig, här på denna förfärans plats.

»Tänk på att jag led allt detta för en man, vars hjärtelag mot mig jag inte litade på!» sade hon.

»Låt oss gå!» bad fru Kirstine helt sakta.

Nej, hon ville inte. Här just ville hon säga fru Kirstine det allra viktigaste.

Visste hon hur det hade gått henne, då hon hade fått det hon djupast hade önskat, då vänteåret hade förrunnit utan att herr Arild hade kommit åter? Hon hade blivit led åt alltsamman för en tid. Hon hade tvivlat och undrat, allt medan de hade rustat till bröllopet. Vad var det för glädje med att bli gift med Anders Banner, om han inte älskade henne? Tänk, hon kunde ha brutit med honom som med herr Arild, om det inte hade varit för skams skull. Hon skulle ha velat, att det ännu hade funnits kloster i landet. Men nu i dag, ja, fru Kirstine visste ju, att Anders Banner red landet runt för att bjuda till bröllop, så brukades det alltid. Och man hade ju inte kunnat vänta honom hem före midnatt. Men han hade varit hemma, tänk, han hade varit hemma!

Vad kunde det betyda, fru Kirstine? Han hade kommit liksom i smyg i skymningen och låtit hälsa henne, att han ville se henne. Och hon hade sökt upp honom ute i lustgården.

»Tale Thott,» sade fru Kirstine, »har nu också det kommit dig till del, att han älskar dig? Låt oss då gå! Varför sitter du här? Låt oss gå!»

Ty till trots för allt fru Kirstine visste om Guds styrelse och om de överdådigas undergång och de löftesbrytares förnedring, tyckte hon detta var för stor lycka att förspilla. Och hon bad gång på gång: »Låt oss gå!»

Men jungfru Tale var lycklig på denna fjärran plats, där hon kunde tala fritt om sin lycka.

Så fru Kirstine trodde då nu, att det betydde, att Anders Banner bar någon ömhet för henne, att han hade smugit sig hem för att få se henne? Han hade inte kunnat vara ifrån henne en hel dag utan att se henne. Redan på detta kunde fru Kirstine tro, att han var henne så väl bevågen. Tänk då, om hon hade hört hans ord!

Hon hade frågat honom om han redan hade ändat sin färd. Ånej, men han hade måst vända om till Eriksholm för att se henne, se, att hon inte lupe någon fara. Och det frågade han då så mycket efter? Om han gjorde, om han gjorde!

Han hade tagit hennes hand och kramat den så, att den hade kunnat gå sönder. Varför var hon så stolt mot honom? Varför bar hon alla sorger ensam? Hade hon ingen kärlek för honom, då hon inte ville låta honom bära något av bördan? Hon skulle inte vänta sig, att han skulle låta sig skjutas åt sidan sålunda, sedan hon hade blivit hans. Vad ville hon med honom, om hon inte hölle honom kär? Toge hon honom bara för att slippa Arild Urup?

Och de hade fått tala några ögonblick samman. Hon hade hunnit säga honom hur länge hon hade hållit honom kär. Och hon hade frågat om han hade giljat till henne för oxarnas skull. Nej, det hade han inte velat svara på. Han hade blivit ond, så ond.

Se därför var hon nästan kvävd av lycka. Hon

visste inte om hon skulle stå eller gå. Hon kunde inte vara bland de andra. Ty ingen lycka var som hennes, ingen lycka.

»Låt oss dock gå till dem!» bad fru Kirstine.

Fru Kirstine hade hört talas om kejsare och påvar, som hade gjort gästabud för sina fiender och förgiftat dem vid bordet mitt under vänskapsord och glädje. Fru Kirstine menade, att hon kände hur det var att sitta som värd vid ett sådant bord.

Jungfru Tale bad henne, att hon skulle förbliva stilla. Om hon visste vad det var henne ljuvt att få stå här långt borta från stoj och munterhet och tänka på att han hade henne mycket kär!

Fru Kirstine sjönk ned i gräset, hennes ben darrade under henne, så att hon knappast kunde stå. Guds hand! Detta var väl Guds hand.

»Då Anders Banner kommer ridande här förbi i natt,» sade jungfru Tale, »så tror han, att vi äro älvkvinnorna, som vilja locka honom.» Och hon förklarade för fru Kirstine, att hennes avsikt var att stå kvar där, tills han komme ridande.

»Vissten I blott hur litet vi ha talat samman och hur mycket vi ha att fråga och spörja! Han skall säga mig hurudan min lycka skall bli, fru Kirstine, hur vi skola leva och bo. Jag känner honom inte stort mer, än om han vore en bergakung, som förde mig in i berget.»

Fru Kirstine talade inte mer, rösten skulle ha svikit henne. De sutto i gräset under boken och väntade, medan dimma ringlade fram över den fuktiga marken nedom kullen och de med troskyldiga

ögon sågo hur älvkvinnor svingade i dans under tunna, genomskinliga slöjor.

* * *

Under tiden stod Arild Urup fördold nere i snåren vid kullens fot. Han själv stod där, stor och trög, fri från bojor och band och med sin hund Kark bredvid sig.

Han hade haft två vänner, Otto Brahe och Mauritz Podebusk, som hade lagat, att han hade blivit utväxlad. Sedan hade han gjort en ritt genom Sverige, som hör till de i sången hågkomna ritterna, och hade anlänt till Ugerup tre dagar före bröllopet.

Han hade vidtalat fru Kirstine Kaas att locka bruden långt bort i lustgården natten före bröllopet. Några andra förberedelser hade han inte gjort.

Men då han hade ridit till Eriksholm, hade han löst Kark, hans goda hund, som nu hade stått bunden i tio år. Han hade kommit fram i god tid på kvällen och smugit omkring i lustgården.

En så stilla natt! Hans vrede hade inte kunnat hålla stånd mot den. Det var, som då orkanen möter stiltjen och utgjuter sin kraft i dess fred.

Han gick och hörde på dansen och jublet borta vid borgaledet; det lockade honom. Han skulle hellre ha stått där framme bland facklorna och sjungit en kämpavisa med full hals än smugit omkring i parkdunklet. Han såg vinfat bäras in i slottet, och från stekarehuset kommo långa tåg av svenner, som buro rätter. Det kom ett omslag

i hans planer. Det var fångens hunger efter allt läckert och skönt, som kom över honom. Dum var han, som gick omkring härute. Långt hellre gå in, göra fred med jungfru Tale och fru Elsa och vara med om festen. Tärnor funnos väl fler, men en sådan fest kom inte så lätt åter.

Så föll det honom in, att han skulle bli utskrattad. Nå, det brydde han sig inte mycket om, han, Arild Urup. Han visste vad som var bäst för honom.

Så kom jungfrun och fru Kirstine gående bortåt lustgården, och de kommo alldeles åt hans hörn, där han stod och grubblade. Han blev då undrande. Han sade, som fru Kirstine, att detta var Guds hand.

Han hörde Tale Thotts ord. Han var nu så vänligt stämd, att han blev rörd av hennes lycka. Hon kunde ju gärna behålla den. Han finge ju bara bråk och besvär av att tvinga henne. Han var väl inte nätt och jämnt utsluppen ur fängelse för att kasta sig i en ny fara, som kunde kosta honom lemmar och liv.

Han lyssnade mer till bullret från dansplanen än till jungfrun. Det var skratt, som dugde. Ja, säkert voro där vandrande gycklare. Och helt visst voro där utklädda och pipare och kraftmän. Dit ville han. Här i skogen var inte bättre än i kung Eriks fängelse.

Han ville inte röra sig, så länge jungfrun satt kvar på kullen. Han skämdes för att hon skulle få se honom komma framsmygande ur ett snår

likt en krypskytt. Men så snart hon var gången, skulle han stiga till häst, rida ut på vägen och trava in på Eriksholm med sådan fart, att vindbron skulle dåna och svikta. Och han skulle ropa åt fru Elsa och de andra, att han tillgav allt, men på bröllopet ville han vara med.

Han undrade vilken gäst skulle ha blivit mer välkommen.

Han hade roligt av att tänka på det, och därför gav han sig god tid att vänta. Kark satt orolig och såg upp till honom, han skalv av köld och jaktiver. Arild Urup såg på honom med förvåning. Det var, som om han först nu hade märkt, att han hade hunden med. Vad i alla tider skulle han med honom? Han fick laga, att den blev bunden, så fort han kom till gården. Hunden var farlig ännu, den hade inte glömt sina gamla konster.

Nå, skulle inte jungfrun snart röra på sig, eller skulle hon låta honom stå där och törsta hela natten?

Med ens reste sig jungfru Tale upp och ropade: »Han kommer!» Hon hade hört hästtramp och sprang utför kullen för att möta Anders Banner.

Men fru Kirstine hörde med detsamma ett starkt prassel i snåret nedom kullen. Då gav hon sig till att springa mot slottet. Hon ville inte vara med om det, som nu skulle hända.

Kark hade rusat upp, då jungfrun hade börjat springa. Han mindes sin gamla läxa, störtade upp mot Tale Thott och vräkte omkull henne. Sedan stod han kvar över henne med framfötterna på bröstet, gapande över strupen, så att halsskinnet

kittlades av tänderna. Arild Urup hade inte eggat honom. Han hade haft helt andra avsikter.

Jungfrun gav till ett enda vilt skri, så blev hon liggande stilla. Hon var förlamad av skräck, ingen människa kunde ha skrämt henne så som detta odjur, som hade kommit farande över henne.

Det var fasa på fasa! Efter trollet, som hade kastat omkull henne och ville bita henne till döds, kom en man och lutade sig över henne. Hon såg ett vilt, grinande ansikte, stora, blanka tandrader och stora vitögon. Arild Urup!

Vad hon nu kände var inte så mycket smärta som död. Om man kan säga, att någon levande har känt döden, så gjorde hon det nu. Det var förlamning över henne, det fanns intet att hoppas på, intet att sörja över, och smärtan hade gått över sin gräns, det var död. Smärtan gjorde sitt verk i henne, men den kändes inte. Det var endast ett, som ännu pinade henne, de avlägsna hovslagen från vägen. Hon hörde dem, som om de hade gått fram över henne. Det var lyckan, som kom ridande för sent, för sent. Hon hörde sedan de hovslagen genom hela sitt liv.

Men Arild Urup såg Tale Thott under Karks betar, han såg henne värnlös i sitt våld, och vilddjuret väcktes till liv i honom. Där var hon, som hade svikit honom, då han inte kunde försvara sin rätt, där var hon, som inte ville äkta honom, hon, som han trampat på hans gåvor! Hämndtanken rann upp i honom. Nej, nej, nej, inte kunde han

tillge. Detta var för mer än alla fester. Han ville henne allt ont, allt ont.

Han böjde sig över henne och grinade åt henne. Ja, han skulle ta henne mitt i lyckan, mitt i festen, röva henne med nesa och våld. Det skulle bli hennes bröllop.

Han såg hur Karks tänder kittlade hennes strupe och log högt.

Han löste upp sitt skärp och band till hennes mun. Sedan släpade han henne bort genom snåren till hästen. Han svängde sig upp i sadeln och red bort, med jungfrun hängande över sadeln som ett skadskjutet djur.

MAMSELL FREDRIKA

DET VAR JULNATT, en riktig julnatt.

Trollen lyfte upp berghällarna på höga guldpelare och firade midvinterfest. Tomten dansade kring julgröten i ny röd mössa. Gamla gudar drogo kring fästet i grå oväderskappor, och på Österhaninge kyrkogård stod Helhästen. Han krafsade med hoven i den frusna marken. Han märkte ut platsen för en ny grav.

Inte långt därifrån, på Årsta gamla herregård, låg mamsell Fredrika och sov. Årsta är, som man vet, ett gammalt spökslott, men mamsell Fredrika sov en god, lugn sömn. Hon var nu gammal vorden och rätt trött efter många tunga arbetsdagar och många långa färder — hon hade ju nästan farit jorden runt —, därför hade hon återvänt till sitt barndomshem för att få ro.

Utanför slottet ljöd i natten en käck fanfar. Döden hade satt sig upp på gångare grå och ridit fram till slottsporten. Hans vida scharlakanskappa och hattens stolta plym vajade för nattvinden. Den stränge riddaren ville betvinga ett svärmiskt hjärta, därför uppträdde han i sällspord ståt.

Fåfäng möda, herr riddare, fåfäng möda! Porten är stängd, och ditt hjärtas dam sover. Ett bättre tillfälle må du söka och en lämpligare tid. Passa på henne, då hon reser till ottesången, stränge herr riddare, passa på henne på kyrkvägen!

* * *

Gamla mamsell Fredrika sov lugnt i sitt älskade bo. Ingen kunde bättre än hon förtjäna vilans ljuvhet. Som en julens ängel satt hon nyss i en krets av barn och berättade för dem om Jesus och herdarna, berättade, till dess hennes ögon strålade och hela hennes vissnade ansikte blev som förklarat. Nu på gamla dagar var det inte heller någon, som anmärkte på mamsell Fredrikas utseende. De, som sågo den lilla spensliga figuren, de små fina händerna och det kloka, vänliga ansiktet, ville tvärtom gärna hålla den synen kvar för erinringen såsom det vackraste minne.

I mamsell Fredrikas stora rum fanns bland många reliker och minnen en liten torr buske. Det var Jerikorosen, hemförd av mamsell Fredrika från fjärran Österland. Nu i julnatten började den blomma alldeles av sig själv. De torra kvistarna bredde ut sig, och mellan dem framlyste blomsamlingar, vilka skimrade som eldgnistor och upplyste hela rummet.

Vid skenet från gnistorna såg man, att en liten och spenslig, men ganska ålderstigen dam satt i den stora, gula fåtöljen och höll salong. Det

kunde inte vara mamsell Fredrika själv, ty hon låg och sov i god ro, och ändå var det hon. Hon satt där och hade mottagning för minnen; rummet var fullt av dem. Människor och hem och föremål och tankar och samtal kommo flygande. Barndomsminnen och ungdomsminnen, kärlek och tårar, ärebetygelser och bittert hån, allt kom susande fram mot den bleka gestalten, som satt och såg på alltsammans med ett gott leende. Hon hade ord av skämt eller vemod för dem alla.

Om natten få alla ting sin rätta gestalt och form. Och liksom man först då kan se himmelens stjärnor, ser man också på jorden mycket, som man om dagen aldrig ser. Så kunde man nu ock i skenet från Jerikorosens blommor se en mängd underliga figurer i mamsell Fredrikas salong. Där var den styva »ma chère mère», den godmodiga Beata Vardagslag, människor från Öster- och Västerland, den svärmiska Nina, den energiska, kämpande Herta i sin vita klänning.

»Kan någon säga mig varför människan alltid skall vara vitklädd?» skämtade den lilla gestalten i fåtöljen, då hon fick se henne.

Men alla minnena talade till den gamla och sade: »Tänk, så mycket du har sett och erfarit, så mycket du har verkat och gagnat! Är du inte trött, vill du inte gå till vila?»

»Ännu inte,» svarade skuggan i den gula fåtöljen. »Jag har en bok kvar att skriva. Jag kan inte gå till ro, innan den är färdig.»

Därmed försvunno skuggorna. Jerikorosen slocknade, och den gula fåtöljen stod tom.

* * *

I Österhaninge kyrka firade de döda midnattsmässa. Där steg en av dem upp till klockorna och ringde in julen, en annan gick omkring och tände julljusen, och en tredje började med knotiga fingrar spela på orgeln. Genom de uppslagna dörrarna kommo de övriga ur natt och grav myllrande in i det ljusa, strålande Herrens hus. Just sådana de hade varit här i livet kommo de, endast en smula blekare. De öppnade bänkdörrarna med skramlande nycklar och tisslade och viskade, medan de gingo uppför gången.

»Det är alla de ljus hon har skänkt de fattiga, som nu lysa i Guds hus.»

»Vi ligga varmt i våra gravar, så länge hon ger de fattiga kläder och ved.»

»Se, hon har talat så många kraftiga ord, som ha öppnat människohjärtan, de orden äro våra bänknycklar.»

»Hon har tänkt sköna tankar om Guds kärlek. De tankarna lyfta oss upp ur gravarna.»

Så tisslade de och viskade, innan de satte sig i bänkarna och till bön böjde sina bleka pannor ned i vissnade händer.

* * *

Men på Årsta kom någon in i mamsell Fredrikas rum och lade vänligt sin hand på den sovandes arm.

»Upp, min Fredrika! Det är tid att fara till ottesången.»

Gamla mamsell Fredrika slog upp ögonen och såg Agathe, sin älskade döda syster, stå vid bädden med ett ljus i handen. Hon kände väl igen henne, ty hon var sig alldeles lik, sådan hon hade varit här på jorden. Mamsell Fredrika blev inte rädd, hon endast gladdes åt att se den älskade, vid vars sida hon gärna ville sova den långa sömnen.

Hon steg upp och klädde sig i all hast. Det var ingen tid till samspråk; vagnen stod för porten. De andra måtte redan ha rest, ty ingen mer än mamsell Fredrika och hennes döda syster rörde sig i huset.

»Minns du, Fredrika,» sade systern, då de sutto i vagnen och raskt körde till kyrkan, »minns du hur du förr alltid satt och väntade på att någon riddare skulle enlevera dig på kyrkvägen?»

»Det väntar jag alltjämt,» sade gamla mamsell Fredrika och skrattade. »Jag åker aldrig den här vägen utan att sitta och spana efter min riddare.»

Hur de än hade skyndat, kommo de dock för sent. Prästen steg ned från predikstolen, då de trädde in i kyrkan, och slutpsalmen började. Aldrig hade mamsell Fredrika hört en så härlig sång. Det var, som om både jord och himmel hade stämt in i sången, som om varje bänk och sten och planka hade sjungit med.

Hon hade aldrig sett kyrkan så överfylld: på altardisken och på predikstolstrappan sutto människor, de stodo på gången, de trängdes i bänkarna, och utanför stod hela vägen fullpackad av folk, som inte kunde komma in. Systrarna fingo dock plats; för dem vek mängden undan.

»Fredrika,» sade hennes syster, »se på människorna!»

Och mamsell Fredrika såg och såg.

Då märkte hon, att hon, liksom kvinnan i sagan, var kommen till de dödas mässa. Hon kände en kall rysning ila nedåt ryggen, men det gick henne nu som ofta förr: hon blev mer nyfiken än rädd.

Och nu såg hon vilka som voro i kyrkan. Idel kvinnor voro där: gråa, lutande gestalter, med rundskurna kragar och urblekta mantiljer, med hattar av förgången glans och vända eller kantstötta klänningskjolar. Hon såg en oerhörd mängd skrynkliga anleten, infallna munnar, dimmiga brillor och skrumpna händer, men ingen enda hand likväl, som bar två släta ringar.

Jo, mamsell Fredrika förstod det nu. Det var alla de hänsovna gamla mamsellerna i Sveriges land, som höllo midnattsmässa i Österhaninge kyrka.

Då lutade sig hennes döda syster fram mot henne.

»Syster, ångrar du vad du har gjort för dessa dina systrar?»

»Nej,» sade mamsell Fredrika. »Vad har jag att vara glad över, om inte det, att det blev mig

beskärt att arbeta för dem? Jag offrade en gång mitt författareanseende för dem. Jag är glad, att jag visste vad jag offrade och ändå gjorde det.»

»Så kan du stanna och höra mer,» sade systern.

I detsamma hördes någon tala borta i koret, en mild, men tydlig röst.

»Mina systrar,» sade stämman, »vårt beklagansvärda släkte, vårt okunniga och förhånade släkte skall snart inte finnas mer. Gud har velat, att vi skola dö ut från jorden.

»Kära vänner, vi skola snart vara en saga blott. De gamla mamsellernas mått är fyllt. Döden rider omkring ute på kyrkvägen för att träffa den sista av oss. Innan nästa midnattsmässa är hon död, den sista gamla mamsellen.

»Systrar, systrar! Vi voro de ensamma på jorden, de tillbakasatta på gästabuden, de tacklöst tjänande i hemmen. Det var hån och kärlekslöshet omkring oss. Vår vandring var tung, och vårt namn blev åtlöjets.

»Men Gud har förbarmat sig.

»Åt e n av oss gav han kraft och snille. Åt en av oss gav han aldrig trytande godhet. Åt en gav han ordets härliga gåva. Hon blev allt, vad vi hade bort vara. Hon kastade ljus över vårt dunkla öde. Hon blev hemmens tjänarinna, såsom vi ha varit det, men hon gav sina gåvor till tusen hem. Hon var de sjukas vårdarinna, såsom vi ha varit det, men hon kämpade mot fördomens väldiga farsot. Hon berättade sina sagor för tusentals barn.

Hon hade sina fattiga vänner i alla land. Hon gav ur fullare händer än vi och med varmare sinnelag. I hennes hjärta rymdes ingenting av vår bitterhet, ty hon har älskat bort den. Hennes ära har varit som en drottnings. Hon har uppburit tacksamhetens skatt av millioner hjärtan. Hennes ord har vägt tungt i mänsklighetens stora frågor. Hennes namn har ljudit genom nya och gamla världen. Och ändå är hon endast en gammal mamsell.

»Hon har förklarat vårt dunkla öde. Välsignelse över hennes namn!»

Och de döda instämde i ett tusenfaldigt eko: »Välsignelse över hennes namn!»

»Syster,» viskade mamsell Fredrika, »kan du inte förbjuda dem att göra mig, fattiga, syndiga människa, högmodig?»

»Men, systrar, systrar,» fullföljde rösten, »hon har vänt sig emot vårt släkte med all sin stora makt. Vid hennes rop på frihet och arbete för alla hava de gamla förhånade nådehjonen dött ut. Hon har nedbrutit tyranniets skrankor kring barnen. Hon har flyttat de unga flickorna ut i livets fulla verksamhet. Hon har gjort slut på ensamheten, på okunnigheten, på glädjelösheten. Inga olyckliga, föraktade gamla mamseller utan uppgift och livsinnehåll skola mer finnas, inga sådana, som vi ha varit.»

Åter ljöd skuggornas eko, jublande som en jägarsång i skogen, som ropen från en glad barnskara: »Välsignat vare hennes minne!»

Därpå myllrade de döda ut ur kyrkan, och mamsell Fredrika torkade en tår ur ögonvrån.

»Jag följer inte med hem,» sade hennes döda syster. »Vill inte också du stanna härute med ens?»

»Jag ville nog, men jag kan inte. Det är en bok, som jag först måste ha färdig.»

»Nå, så godnatt då, och akta dig för riddaren på kyrkvägen!» sade hennes döda syster och log skälmaktigt enligt sin gamla vana.

Därefter for mamsell Fredrika hem. Hela Årsta sov ännu, och hon gick stilla upp på sitt rum, lade sig och somnade än en gång.

* * *

Några timmar senare for hon till den verkliga ottesången. Hon åkte i täckt vagn, men hon fällde ned fönstret för att kunna se på stjärnorna. Möjligt är det väl ock, att hon som förr såg efter sin riddare.

Och där var han, där sprängde han fram till vagnsfönstret! Präktig satt han på sin kråmande gångare. Scharlakanskappan fladdrade för vinden. Hans bleka anlete var strängt, men skönt.

»Vill du bli min?» viskade han.

Hänförd blev hon i sitt gamla hjärta av den höga skepnaden med den vajande plymen. Hon glömde, att hon behövde leva ännu ett år.

»Jag är redo,» viskade hon.

»Då kommer jag och hämtar dig en vecka härefter i din faders gård.»

Han böjde sig ned och kysste henne, och därmed försvann han; men hon började frysa och skälva under dödens kyss.

En liten stund därefter satt mamsell Fredrika i kyrkan, på samma plats, där hon hade suttit som barn. Här glömde hon både riddare och spöken och satt leende i stilla hänförelse vid tanken på Guds härlighets uppenbarelse.

Men antingen var det så, att hon var trött, därför att hon inte hade fått sova hela natten, eller också hade värmen och kvalmet och ljusoset en sövande verkan på henne som på mången annan. Hon slumrade till, bara en sekund, hon kunde rakt inte hjälpa det.

Kanske var det ock så, att Gud ville öppna för henne porten till drömmarnas land.

På den enda sekunden, då hon slumrade till, såg hon nu sin stränge far, sin vackra, eleganta mor och den fula lilla Petrea sitta där i kyrkan. Och barnets själ var sammanpressad av en ångest, större, än någon vuxen har erfarit den. På predikstolen stod prästen och talade om den stränge, straffande Guden, och barnet satt blekt och skälvande, som om orden hade varit yxhugg och gått genom dess hjärta.

»O, vilken Gud, vilken förskräcklig Gud!»

I nästa sekund var hon vaken, men hon skalv och ryste så som efter dödens kyss på kyrkvägen. Hennes hjärta var än en gång fånget i hennes barndoms vilda sorg.

Hon fick med ens så bråttom, att hon genast

hade velat skynda ur kyrkan. Hon måste hem och skriva sin bok, sin härliga bok om fridens och kärlekens Gud.

* * *

Ingenting vidare, som numera kan synas nämnvärt, hände mamsell Fredrika före nyårsnatten. Liv och död, liksom dag och natt, rådde i stilla endräkt över jorden under årets sista vecka, men då nyårsnatten kom, tog döden spiran och förkunnade, att nu skulle gamla mamsell Fredrika tillhöra honom.

Hade man blott vetat detta, då skulle väl allt Sveriges folk ha bett en samfälld bön till Gud om att få behålla sin renaste ande, sitt varmaste hjärta. Då skulle det ha vakats under ångest och sorg i månget hem i skilda länder, där hon hade lämnat älskande hjärtan. Då skulle de fattiga, de sjuka och nödställda ha glömt egen nöd för att minnas hennes, och då skulle alla de barn, som nu ha vuxit sig stora i välsignelsen av hennes gärning, ha knäppt sina händer för att bedja om än ett år för sin bästa vän. Ett år, för att hon måtte få giva full klarhet åt sitt livs gärning och insätta slutstenen.

Ty döden var för snar för mamsell Fredrika.

Storm var det därute i nyårsnatten, storm var det i hennes inre. Hon kände alla livets och dödens kval bryta sig inom henne.

»Ångest!» suckade hon. »Ångest!»

Men ångesten vek, och friden kom, och hon viskade sakta: »Kristi kärlek — bästa kärlek — Guds frid — det eviga ljuset!»

Ja, det var nu detta hon ville ha skrivit i sin bok och kanske mycket annat, lika vackert och härligt. Vem vet? Blott ett veta vi, att böcker glömmas, men ett liv sådant som hennes förgätes aldrig.

Den gamla sierskans ögon slötos, och hon försjönk i syner.

Hennes kropp kämpade med döden, men hon visste det inte. Hennes närmaste sutto gråtande kring dödsbädden, men hon märkte dem inte. Hennes ande hade börjat sin flykt.

Nu blevo för henne drömmarna verklighet och verkligheten drömmar. Nu stod hon, såsom hon redan hade sett sig i sin ungdomssyn, väntande vid himlens port med otaliga skaror av döda runt omkring sig. Och himlen öppnade sig. Han, den ende, den salighetsbringande, stod i dess öppna port. Och hans oändliga kärlek väckte hos de bidande andarna och hos henne en längtan att flyga i hans famn, och deras längtan bar dem och henne, och de svävade som på vingar uppåt, uppåt.

Nästa dag var det sorg över Sveriges land, sorg över vida delar av jorden.

Fredrika Bremer var död.

EN FISKARHUSTRUS ROMAN

VID UTKANTEN av fiskeläget stod en liten stuga på en låg kulle av vit sjösand. Den var inte byggd så, att den kunde stå i led med de jämnhöga, prydliga, regelrätta husen, som omgåvo den breda, gröna platsen, där de bruna fiskgarnen torkades, utan tycktes liksom vara utskjuten ur räckan och flyttad bort på sandhögen. Den fattiga änkan, som hade uppfört den, hade varit sin egen byggmästare, och hon hade gjort sin stugas väggar lägre än alla andra stugors och dess branta halmtak högre än något annat tak i fiskeläget. Golvet låg djupt nere i marken. Fönstret var varken högt eller stort, men räckte ändå från taklisten till jordytan. För spiselmuren och gåskätten hade det till sist inte kunnat bli någon plats i det enda, trånga rummet, utan för deras skull hade små fyrkantiga utsprång måst tillmuras. Den stugan hade inte som de andra stugorna sin trädgårdstäppa med krusbärsbuskar, omslingrade av åkervinda, och fläderbuskar, halvkvävda av kardborrar. Av all fiskelägets växtlighet var det blott kardborrarna, som hade följt med ut på sandkullen. De voro granna

nog om sommaren, då de hade friska, mörkgröna blad och de krokuddiga blomkorgarna fylldes med högröda blommor. Men framåt hösten, då uddarna hade hårdnat och fröna mognat, försummade de sitt utseende och stodo hiskligen fula och torra med de söndertrasade bladen höljda i en bedrövelsens skrud av dammig spindelväv.

Stugan hade aldrig mer än två ägare, ty i mer än två släktled uthärdade den inte att bära det tunga taket på sina väggar av rör och ler. Men så länge den stod, ägdes den av fattiga änkor. Den andra änkan, som bodde där, hade mycken glädje av att betrakta kardborrarna, framför allt om hösten, då de blevo torra och vidhängande. De påminde då om henne, som hade rest stugan. Hon hade också varit skrumpen och torr och haft förmågan att klänga sig fast och hänga vid, och all sin kraft hade hon använt för det barnets skull, som hon hade haft att föra fram i världen. Hon, som nu satt där ensam, ville både gråta och skratta vid tanken på det. Om inte den gamla hade haft den kardborrenaturen, hur annorlunda hade då inte allt gått? Men vem vet om det hade gått bättre?

Den ensamma kvinnan satt ofta grubblande på det öde, som hade fört henne till denna flacka skånska kust, till detta smala sund och detta stillsamma folk. Ty hon var född i en norsk sjöstad, som låg på en smal strandremsa mellan stupande fjäll och öppet hav, och om hon än, sedan hennes far, som var köpman, hade dött och lämnat de sina i fattigdom, levat i små förhållanden, så var

hon dock van vid liv och framåtskridande. Hon brukade berätta sin historia för sig själv om och om igen, liksom man ofta läser igenom en svårtydd bok för att söka utgrunda dess mening.

Det märkliga, som hade hänt henne, hade börjat därmed, att hon en afton på hemvägen från sömmerskan, hos vilken hon arbetade, hade blivit överfallen av två sjömän och räddad av en tredje. Denne kämpade för henne med verklig livsfara och följde henne sedan hem. Hon förde honom då in till modern och syskonen och talade hänförd om för dem vad han hade gjort. Det var, som om livet hade fått nytt värde för henne, därför att en annan hade vågat så mycket för att försvara det. Han hade då genast blivit väl upptagen av hennes närmaste och blivit ombedd att återkomma, så snart och så ofta han kunde.

Hans namn var Börje Nilsson, och han var matros på den skånska jakten Albertina. Så länge fartyget låg kvar i hamnen, kom han nästan varje dag till hennes hem, och där kunde de snart inte mer tro, att han blott var en simpel matros. Han blänkte alltid i ren, nedviken skjortkrage och bar en blå sjömansdräkt av fint kläde. Hurtig och frimodig var han bland dem, som om han hade varit van att röra sig inom samma samhällsklass som de. Utan att han någonsin sade det rent ut, fingo de den föreställningen, att han var från ett ansett hem, en rik änkas enda son, men att hans obetvingliga lust för sjömansyrket hade kommit honom att gå ut som simpel matros, för att hans mor skulle

se, att han menade allvar. När han blott hade tagit sina examina, skulle hon nog skaffa honom eget fartyg.

Den ensamma familjen, som hade dragit sig undan från alla forna vänner, mottog honom utan det ringaste misstroende. Och han beskrev med lätt hjärta och flytande tunga sitt hem med dess höga, spetsiga tak, den stora, öppna spiseln i matrummet och de små fönsterrutorna. Han skildrade ock fädernestadens tysta gator och långa räckor av jämnhöga, sammanbyggda hus, mot vilka hans hem med sina oregelbundna utsprång och avsatser gjorde ett behagligt avbrott. Och hans åhörare trodde honom vara kommen från något av dessa gamla borgarhus med bildprydda gavlar och utskjutande övervåning, som göra ett så mäktigt intryck av rikedom och vördnadsvärd ålderdom.

Snart nog hade hon märkt, att han tyckte om henne. Och detta gjorde modern och syskonen stor glädje. Den unge, rike svensken kom liksom för att lyfta dem alla upp ur fattigdomen. Även om hon inte hade tyckt om honom, som hon gjorde, hade det inte kunnat vara en tanke på att säga nej till hans frieri. Om hon hade haft en far eller en vuxen bror, hade väl denne tagit noggrann reda på främlingens härkomst och levnadsställning, men varken hon eller modern tänkte på att göra verkliga efterforskningar. Sedermera märkte hon hur de rent av hade tvungit honom att ljuga. Till en början hade han låtit dem inbilla sig själva de stora tankarna om hans rikedom, utan all ond

mening, men då han sedan förstod hur glada de voro däröver, hade han inte vågat tala sanning av fruktan att förlora henne.

Innan han reste, voro de förlovade, och då jakten kom åter, blevo de gifta. Det var en missräkning för henne, att han även vid återkomsten uppträdde som matros, men han hade varit bunden av sitt kontrakt. Han hade inte heller med sig några hälsningar från modern. Denna hade väntat, att han skulle ha gjort ett annat val, men hon skulle bli innerligt nöjd, sade han, blott hon fick se Astrid.

Skepparen erbjöd sig att lämna sin hytt åt henne, om hon ville göra överresan på hans jakt, och anbudet mottogs med glädje. Börje blev då nästan fritagen från allt arbete och satt mest på akterdäck, samtalande med sin hustru. Och nu gav han henne inbillningens lycka, såsom han själv hade levat på den hela sitt liv. Ju mer han tänkte på det lilla huset, som låg till hälften begravet i sandkullen, dess högre reste han det palats, som han skulle ha velat bjuda henne. Han lät henne i tankarna glida in i en hamn, som var smyckad med flaggor och blommor till ära för Börje Nilssons brud. Han lät henne höra borgmästarens hälsningstal. Han lät henne åka fram under en äreport, medan männens ögon följde henne och kvinnorna bleknade av avund. Och han förde henne in i det ståtliga hemmet, där bugande, silverlockiga tjänare stodo uppställda längs den breda trappans räckverk, och där det till en festlig måltid

dukade bordet dignade under det gamla familjesilvret.

Då hon upptäckte sanningen, antog hon först, att skepparen hade varit i förbund med Börje för att bedraga henne, men sedan fann hon, att det inte hade varit så. De hade vant sig där på jakten att tala om Börje som om en storman. Det var skämtet framför alla skämt där ombord att tala riktigt som på allvar om hans rikedomar och hans förnäma släkt. De tänkte, att Börje hade sagt henne sanningen, och att hon skämtade med honom som de alla, då hon talade om hans stora hus. Sålunda blev det möjligt, att hon ännu, då jakten kastade ankar i den hamn, som låg närmast Börjes hem, inte visste annat, än att hon var en rik mans hustru.

Börje fick ett dygns landlov för att införa sin hustru i hennes blivande hem och sätta henne in i det nya livet. Då de nu landsattes på den kaj, där flaggorna skulle ha vajat och människoskarorna jublat mot de nygifta, rådde där endast tomhet och vardagsro, och Börje märkte, att hans hustru såg sig omkring med en viss missräkning.

»Vi ha kommit för tidigt,» hade han då sagt. »Resan har gått så märkvärdigt fort i detta vackra väder. Nu ha vi inte heller någon vagn här, och vi ha långt att gå, för huset ligger utanför staden.»

»Det gör ingenting, Börje,» hade hon svarat. »Vi behöva väl gå efter att ha varit så länge stilla ombord.»

Och så började de sin vandring, denna fasans vandring, på vilken hon inte kunde tänka utan att

ännu på gamla dagar stöna av ångest och knyta händerna i smärta. De gingo fram på breda, folktomma gator, som hon genast kände igen på hans beskrivning. Hon tyckte sig återfinna gamla vänner både i den mörka kyrkan och de jämnhöga korsvirkeshusen; men var blänkte den bildprydda gaveln och marmortrappan med det höga räckverket?

Börje hade då nickat åt henne, som om han hade gissat hennes tankar. »Det är ännu långt dit,» hade han sagt.

Om han blott hade varit barmhärtig och med ens mördat hennes hopp! Hon höll honom så kär då. Om han frivilligt hade sagt henne allt, så hade intet agg uppstått mot honom i hennes själ. Men att han såg hennes ångest över att vara bedragen och ändå fortsatte att förvilla henne, det hade gjort henne alltför bitter smärta. Hon hade aldrig fullt tillgivit honom detta. Hon kunde nog säga sig, att han hade velat föra henne med sig så långt som möjligt, för att hon inte skulle kunna fly från honom, men hans bedrägeri alstrade en sådan dödsköld inom henne, att ingen kärlek kunde helt upptina den.

De gingo genom staden och kommo ut på den angränsande slätten. Där framlöpte flera varv av mörka vallgravar och höga, gröna jordvallar, minnen från den tid, då staden hade varit befästad, och på den punkt, där allt detta knöt ihop sig kring en fästning, såg hon några ålderdomliga bygg-

nader och stora, runda torn. Hon kastade en skygg blick ditåt, men Börje vek av åt de vallar, som följde havsstranden.

»Detta är en genväg,» sade han, ty hon tycktes förundra sig över att det blott fanns en smal gångstig att följa.

Han hade blivit helt fåordig. Hon förstod sedan, att han inte hade funnit det så muntert, som han hade tänkt sig det, att komma med hustrun till det fattiga lilla huset i fiskarbyn. Det föreföll honom inte så stort nu att hemföra ett bättre mans barn. Han var ängslig för vad hon skulle taga sig till, då hon fick veta sanningen.

»Börje,» sade hon slutligen, då de en lång stund hade följt de i tvära vinklar brutna strandvallarna, »vart gå vi?»

Han lyfte då handen och pekade bort mot fiskeläget, där hans mor bodde i huset på sandkullen. Men hon trodde, att han visade på en av de vackra lantgårdar, som syntes vid slättens rand, och blev åter gladare.

De stego ned på öde fäladsmarker, och där kom all hennes ängslan åter. Där, varest varje tuva, om man blott kan se det, bjuder skönhet och omväxling, såg hon endast ett fult, vattensjukt fält. Och vinden, som där är i ständig rörelse, for väsande emot dem och viskade om olycka och förräderi.

Börje tog allt raskare ut stegen, och äntligen hunno de till fäladens slut och voro framme vid fiskeläget. Hon, som på sistone inte alls hade vågat

göra några frågor, fick då åter mod. Här var åter en enformig husräcka, och denna kände hon ännu bättre igen än stadens. Kanske, kanske att han dock inte hade ljugit!

Men så nedslagna voro hennes förhoppningar, att hon skulle ha blivit av hjärtat glad, om hon hade fått stanna vid någon av de små prydliga bostäderna, där blommor och vita gardiner syntes bakom blanka fönsterrutor. Hon sörjde över att nödgas gå dem förbi.

Så såg hon med ens just vid utkanten av fiskeläget en den uslaste koja, och det var henne, som om hon redan länge hade sett den med själens ögon, innan hon i verkligheten hade fått syn på den.

»Är det här?» sade hon och stannade just vid den lilla sandkullens fot.

Han böjde omärkligt på huvudet och fortsatte att gå fram mot den lilla kojan.

»Vänta!» ropade hon efter honom. »Vi måste talas vid, innan jag går in i ditt hem. Du har ljugit, du,» fortfor hon hotande, då han vände sig emot henne. »Du har bedragit mig värre, än om du vore min värsta ovän. Varför har du gjort det?»

»Jag ville ha dig till hustru,» svarade han med låg, svävande röst.

»Om du bara hade narrat mig måttligt, måttligt, du! Varför skulle du göra allt så grant och rikt? Vad skulle du med betjänter och äreportar och all annan prakt? Trodde du, att jag var så begiven på pengar? Såg du inte, att jag var nog

kär i dig för att gå med dig vart som helst? Att du kunde tro, att du skulle behöva narra mig! Att du kunde ha hjärta att hålla i med dina lögner in i det sista!»

»Vill du inte komma in och tala vid mor?» sade han helt hjälplöst.

»Jag ämnar inte gå in där.»

»Skall du fara hem då?»

»Hur skulle jag kunna komma hem? Hur skulle jag vilja göra dem därhemma en så stor sorg som att vända åter, då de tro mig lycklig och rik? Men hos dig skall jag inte heller stanna. För den, som kan arbeta, finns alltid en utkomst.»

»Stanna!» bad han. »Jag gjorde det bara för att få dig.»

»Om du hade talat sanning med mig, skulle jag stannat.»

»Om jag hade varit en rik man, som hade ljugit mig fattig, hade du nog stannat.»

Hon höjde på axlarna och vände sig för att gå, då kojans dörr for upp och Börjes mor kom ut. Hon var en liten, torr gumma med få tänder och många rynkor, men inte så gammal till åren och sinnelaget som till utseendet.

Hon hade väl hört en del och gissat en del, ty hon visste vad de stredo om. »Så,» sade hon, »detta är den fina sonhustrun, du har skaffat mig, Börje! Och du har farit med svek igen, kan jag höra.» Men till Astrid kom hon vänligt och klappade henne på kinden. »Kom du in med mig, stackare! Jag kan nog förstå, att du är trött och

förbi. Detta är min stuga, ser du. Han får inte komma in här. Men kom du! Nu är du min dotter, och jag kan inte låta dig gå till främmande, förstår du.»

Hon klappade sonhustrun och jollrade med henne och drog och sköt henne helt omärkligt fram mot dörren. Steg för steg lockade hon henne framåt och fick till sist in henne i stugan, men Börje stängde hon mycket riktigt ute. Och där inne satte sig den gamla att fråga om vem hon var och hur allt hade gått till. Och hon grät över henne och narrade henne att gråta över sig själv. Förfärligt sträng var gumman mot sin son. Hon, Astrid, gjorde rätt, inte kunde hon stanna hos en sådan. Det var sant, att han brukade ljuga, det var visst sant.

Hon berättade för henne hur hon hade haft det med sonen. Han hade varit så fager till ansikte och lemmar, redan då han var liten, att hon alltid hade måst förundra sig över att han var fattigmans barn. Han var som en liten vilsekommen prins. Och sedan hade det alltid förefallit, som om han inte hade varit på rätt plats. Han såg allt så stort. Han kunde inte mäta rätt, när det gällde honom själv. Hans mor hade nog gråtit många gånger för den sakens skull. Men aldrig förr hade han gjort något ont med sina lögner. Här, där han var känd, skrattade de bara åt honom. Men nu hade han väl blivit så förfärligt frestad... Tänkte hon inte ändå därpå, hon, Astrid, att det var underligt hur den fiskarpojken hade kunnat narra dem? Han hade alltid

vetat så mycket om fina ting, som om det hade varit medfött. Det var nog så, att han hade kommit alldeles galet in i världen. Se, det var också ett bevis, att han aldrig hade tänkt på att välja hustru i sitt eget stånd.

Den gamla talade och talade. Astrid teg och tänkte. »Se, jag,» sade gumman bland annat, »jag kan ju aldrig lyckas att ta högmodet och skrytaktigheten ifrån honom, men den, som vore klokare än jag, kunde det kanske. Och han är duktig och god, gossen min, så det lönade nog mödan. Men du skall få gå i morgon. Det skall ske.»

»Var ligger han i natt?» frågade Astrid plötsligt.

»Jag tänker han ligger här utanför på sanden. Han har nog inte ro att gå härifrån.»

»Det är väl bäst, att han kommer in,» sade Astrid.

»Käraste barn, inte kan du vilja se honom! Han kan nog reda sig därute, om jag bara ger honom ett täcke.»

Hon lät honom verkligen sova ute på sanden den natten och sände honom till staden tidigt nästa dag, hållande det för bäst, att Astrid inte såg honom. Och med henne talade hon och talade och höll henne kvar inte med tvång, utan med klokhet, inte med inställsamhet, utan med verklig godhet.

Men då hon äntligen hade nått därhän att få sonhustrun kvar och bevarad för sonen och hade fått de unga försonade och lärt Astrid, att hennes

kall i livet just var det att vara Börje Nilssons hustru och att göra honom så mycket gott hon kunde — och detta hade inte varit en aftonstunds, utan många dagars arbete —, då hade den gamla lagt sig att dö.

Och se, i detta liv med dess trogna omsorg om sonen var det mening, tyckte Börje Nilssons hustru.

Men i sitt eget liv såg hon ingen mening. Mannen drunknade efter få års äktenskap, och hennes enda barn dog vid unga år. Hon hade inte kunnat verka någon förändring hos sin man. Allvar och sanning hade hon inte kunnat lära honom. Då var det snarare hos henne, som förändring hade visat sig, eftersom hon alltmer hade blivit ett med fiskarfolket. Hon ville inte alls se någon av de sina, ty hon blygdes över att hon nu i allt liknade en fiskarhustru. Om nu endast allt detta hade tjänat till något! Om hon, som levde av att laga fiskarnas garn, visste varför hon höll livet vid makt! Om hon hade gjort någon lycklig eller förbättrat någon!

Aldrig föll det henne in att tänka, att den, som höll sitt liv förfelat, därför att hon inte hade gjort gott åt andra, måhända i denna ödmjukhetens tanke hade räddat sin själ.

MORS PORTRÄTT

I ETT av fiskelägets hundra hus, som alla likna varandra till storlek och form, som alla ha lika många fönster och lika höga skorstenar, bodde gamle Mattsson, lotsen.

I alla fiskelägets rum finnas samma slags möbler, på alla dess fönsterhyllor stå samma slags blommor, i alla dess hörnskåp finnas samma sorter av snäckskal och koraller, på alla dess väggar hänga likadana tavlor. Och såsom gammal sed har stadgat det, leva alla fiskelägets människor samma slags liv. Sedan Mattsson, lotsen, hade blivit gammal, rättade han sig noga efter skick och bruk: hans hus, hans rum och hans leverne voro lika alla andras.

På väggen ovan sängen hade gamle Mattsson ett porträtt av sin mor. En natt drömde han, att detta porträtt steg ned ur sin ram, ställde sig framför honom och sade med hög röst: »Du skall gifta dig, Mattsson.»

Gamle Mattsson började då genast klargöra för mors porträtt, att detta var omöjligt. Han

var ju sjuttio år. Men mors porträtt upprepade blott med än större eftertryck: »Du skall gifta dig, Mattsson.»

Gamle Mattsson hade stor respekt för mors porträtt. Det hade varit hans rådgivare i många tvistiga fall, och han hade alltid farit väl av att lyda det. Men denna gång förstod han inte rätt dess handlingssätt. Det syntes honom, som om porträttet handlade alldeles i strid med förut tillkännagivna åsikter. Fastän han låg där och drömde, mindes han tydligt och klart huru det var, första gången han ville gifta sig. Just då han klädde sig till brudgum, lossnade spiken, som porträttet hängde på, och föll till golvet. Han förstod då, att porträttet ville varna honom för giftermålet, men han lydde det inte. Han erfor dock snart, att porträttet hade haft rätt. Hans korta äktenskap hade blivit mycket olyckligt.

Andra gången han klädde sig till brudgum, gick det på samma sätt. Porträttet störtade till golvet då också, och den gången tordes han inte vara olydig. Han rymde bort från brud och bröllop, tog hyra som matros och reste flera gånger jorden runt, innan han vågade sig hem igen. Och nu steg detta porträtt ned från väggen och befallde honom att gifta sig! Hur god och lydig son han än var, tillät han sig att tänka, att det drev gäck med honom.

Men mors porträtt, vilket återgav det bistraste ansikte, som skarpa vindar och salt havsskum kunna utmejsla, stod allvarligt som förut. Och med en

stämma, som under många år hade övats och stärkts av att bjuda ut fisk på stadens torg, upprepade det: »Du skall gifta dig, Mattsson.»

Gamle Mattsson bad då mors porträtt besinna vad det var för ett samhälle han levde i.

Alla fiskelägets hundra hus hade spetsiga tak och vitrappade väggar, alla fiskelägets båtar hade samma byggnad och tackling. Ingen där brukade göra något ovanligt. Mor själv skulle ha varit den första att sätta sig emot ett sådant giftermål, om hon bara hade levat. Mor hade hållit hårt på skick och sed. Och det var inte skick och sed där i fiskeläget, att sjuttioåriga gubbar gifte sig.

Då sträckte mors porträtt ut sin ringprydda hand och rent av befallde honom att lyda. Det hade alltid varit något orimligt vördnadsbjudande över mor, då hon hade kommit så där i svart taft med många volanger. Den stora, lysande guldbroschen, den tunga, skramlande guldkedjan hade alltid skrämt honom. Om hon hade kommit i sina torgkläder, i rutig huvudduk och med vaxduksförklädet besatt med fiskfjäll och fiskögon, skulle han inte ha haft fullt så stor respekt för henne. Men nu blev slutet det, att han lovade gifta sig. Och så kröp mors porträtt upp i ramen igen.

Nästa morgon vaknade gamle Mattsson i stor ångest. Det föll honom inte in att vara olydig mot mors porträtt. Det visste naturligtvis vad som var bäst för honom. Men han ryste ändå för den tid, som nu skulle komma.

Samma dag friade han till den fattigaste

fiskarens fulaste dotter, en liten en, som hade huvudet neddraget mellan skuldrorna och framskjutande underkäk. Föräldrarna sade ja, och dagen, då man skulle gå till staden och taga ut lysning, blev bestämd.

Över blåsiga strandängar och sumpiga fäladsmarker går vägen från fiskeläget till staden. En fjärdedels mil lång är den, och en sägen påstår, att invånarna i fiskeläget äro så rika, att de skulle kunna belägga den med blanka silverpengar. Egendomligt behag skulle detta skänka vägen. Glimmande som en fiskbuk, skulle den med sina vita fjäll slingra fram mellan starrtuvor och pölar, fyllda med hornstagg och melankoliska klockgrodor. Tusenskönor och mandelblommor, som pryda denna av människor övergivna mark, skulle spegla sig i de blanka silvermynten, tistlarna skulle skyddande sträcka ut sina taggar över dem, och vinden skulle finna en klingande resonansbotten, då han spelar på fäladens vasstrån och telefontrådar.

Gamle Mattsson hade kanske också haft någon hugnad, om han hade fått sätta ned sina tunga sjöstövlar på klingande silver, ty visst är, att han nu en tid kom att gå den vägen oftare, än han skulle ha önskat.

Han hade inte haft »klara papper». Det hade inte kunnat bli någon lysning av. Detta berodde därpå, att han hade rymt från bruden förra gången. Det drog ut på tiden, innan kyrkoherden hann

skriva till konsistorium om hans sak och utverka tillåtelse åt honom att få ingå nytt äktenskap.

Så länge väntetiden varade, kom gamle Mattsson in till staden varje expeditionsdag. Han satte sig nere vid dörren i pastorsexpeditionen och dröjde där i tyst förbidan, till dess alla hade talat ut. Då reste han sig och frågade om kyrkoherden hade någonting till honom. Nej, det hade han inte.

Kyrkoherden förvånade sig över den makt, som den allt betvingande kärleken hade fått över denne gamle man. Där satt han i tjock, stickad ylletröja, höga sjöstövlar och vindfaren sydväst med ett skarpt, klokt ansikte och långt, grått hår och väntade på att få lov att gifta sig. Kyrkoherden tyckte, att det var eget, att den där fiskargubben hade kunnat fattas av en så ivrig längtan.

»Mattsson har bråttom med det här giftermålet,» sade kyrkoherden.

»Åja, det är bäst, att det blir gjort snart.»

»Kunde inte Mattsson lika så gärna avstå från hela saken? Mattsson är inte ung längre.»

Kyrkoherden skulle inte förundra sig alltför mycket. Han visste nog, att han var för gammal, men han var tvungen att gifta sig. Det var ingen hjälp för det.

Och så kom han igen vecka efter vecka under ett halvt år, till dess äntligen tillåtelsen kom.

Under hela denna tid var gamle Mattsson en jagad man. Runtom den gröna torkplatsen, där de bruna fiskgarnen voro uthängda, längs de cementklädda murarna kring hamnen, vid fisk-

borden på torget, där torsken och krabborna såldes, och långt ute på sundet, där sillstimmen förföljdes, brusade en storm av undran och åtlöje.

»Jaså, han skulle gifta sig, han, Mattsson, som löpte bort från sitt eget bröllop!»

Och man skonade varken brud eller brudgum. Men värst för honom var, att ingen kunde skratta mer åt hela saken än han själv. Ingen kunde finna den löjligare. Mors porträtt höll på att driva honom till förtvivlan.

* * *

Det var första lysningsdagens eftermiddag. Gamle Mattsson, som alltjämt var en av tal och undran jagad man, gick längs hamnarmen ända ut till den vitmenade fyren för att få vara ensam. Därute råkade han fästmön. Hon satt och grät.

Han frågade henne då om hon hellre hade velat ha någon annan. Hon satt och petade loss små kalkstycken från fyrens vägg och kastade dem i vattnet. Hon svarade ingenting till en början.

»Var det kanske någon hon tyckte om?»

»Ånej, visst inte.»

Därute vid fyren är vackert. Sundets klara vatten svallar runtom den. Den flacka stranden, fiskelägets små regelrätta hus och den fjärran staden, allt överstrålas av dess eviga skönhet. Ur de mjuka töcken, som gärna insvepa den västliga horisonten, kommer då och då en fiskarbåt framilande. I djärv kryssning styr den mot hamnen.

Det brusar muntert om fören, då den skjuter in genom den trånga hamnporten. Seglen fällas helt stilla i samma ögonblick. Fiskarna svänga hattarna till en glad hälsning, och på båtbottnen ligger det vunna bytet och glittrar.

Det kom en båt in i hamnen, medan gamle Mattsson stod ute vid fyren. En ung karl, som satt vid rodret, lyfte på hatten och nickade åt flickan. Gubben såg, att det lyste till i hennes ögon.

»Jaså,» tänkte han, »har du gått och blivit kär i den grannaste karlen i fiskeläget? Ja, den får du aldrig. Likaså gärna kan du gifta dig med mig som att vänta på den.»

Han märkte, att han inte kunde undkomma mors porträtt. Om flickan hade tyckt om någon, som det hade varit någon rimlighet att hon hade kunnat få, så hade han haft en vacker anledning att bli kvitt hela saken. Men nu tjänade det ingenting till att ge henne fri.

* * *

Fjorton dagar därefter stod bröllopet, och ett par dagar senare kom den stora novemberstormen.

En af fiskelägets båtar råkade då i drift nedåt sundet. Roder och master voro borta, så att den var alldeles redlös. Gamle Mattsson och fem andra voro ombord, och de drevo omkring utan föda under två dagar. Då de bärgades, voro de alldeles förbi av mattighet och köld. Allt i båten var klätt med is, och deras våta kläder hade börjat

stelna under den skarpa kylan. Gamle Mattsson blev då så förkyld, att han aldrig mer återfick sin hälsa. Han låg sjuk i två år; så kom döden.

Mången tyckte, att det var egendomligt, att han hade fått den idén att gifta sig strax före olyckshändelsen, ty den lilla kvinnan han hade fått blev honom en god vårdarinna. Hur skulle det ha gått honom, om han hade blivit liggande så där hjälplös, medan han hade varit ensam? Hela fiskeläget erkände nu, att han aldrig hade gjort något klokare, än när han gifte sig, och den lilla kvinnan fick stort anseende för den ömhet, med vilken hon skötte mannen.

»Hon får inte svårt att bli omgift,» sade man.

Gamle Mattsson berättade varje dag, medan han låg sjuk, historien om porträttet för sin hustru.

»Du skall ta det, då jag är död, likasom du skall ta allt mitt,» sade han.

»Tala inte om sådant!»

»Och du skall ge akt på mors porträtt, då de unga karlarna fria till dig. Sannerligen här finns någon i hela fiskeläget, som förstår sig på giftasaffärer bättre än det porträttet.»

EN FALLEN KUNG

»Mitt var fantasiens rike, nu är
jag en fallen kung.»
Snoilsky.

DET KLAPPRADE mot gatstenarna, trätofflorna smällde i orolig takt. Gatpojkarna skyndade förbi. De slamrade, de visslade. Det var språngmarsch. Husen skakade, och från gränderna rusade ekot fram som en bandhund ur sin bur.

Det syntes ansikten bakom fönsterrutorna. Hade det hänt något? Var det något på färde? Larmet drog sig bortåt förstaden. Tjänsteflickorna skyndade dit, följande gatpojkarna. De slogo ihop händerna och skreko: »Bevare oss, bevare oss! Är det mord, är det brand?» Ingen svarade. Klapprandet hördes långt borta.

Efter flickorna kommo stadens visa matronor ilande. De frågade: »Vad står på? Vad stör förmiddagslugnet? Är det en vigsel? Är det en begravning? Är det en eldsvåda? Vad gör tornväktaren? Skall staden brinna ner, innan han börjar klämta?»

Hela hopen stannade framför skomakarens lilla hus borta i förstaden, det lilla huset, som hade vinranka kring dörrar och fönster och där nedanför, mellan gatan och huset, en alnsbred trädgård. Lust-

hus av strå, boskéer för en råtta, gångar för en kattunge! Allt ordnat på bästa sätt. Ärter och bönor, rosor och lavendel, en munfull gräs, tre krusbärsbuskar och ett äppelträd.

Gatpojkarna stodo närmast, spejade och rådslogo. De blanka, svarta fönsterrutorna släppte inte fram blickarna längre än till de vita trådgardinerna. En av pojkarna slängde sig fast i vinrankan och tryckte ansiktet mot rutan. »Vad ser han?» viskade de andra. »Vad ser han?» Skomakarverkstaden och skomakarbänken, smörjburkar och läderbuntar, läster och pligg, ringar och remmar. »Ser han ingen människa?» Han ser gesällen, som klackar en sko. »Ingen mer, ingen mer?» Stora, svarta flugor springa över rutan och göra hans syn ostadig. »Ser han ingen mer än gesällen?» Ingen mer. Mästarens stol står tom. Han såg efter en, två, tre gånger: mästarens stol var tom.

Hopen stod stilla, gissade och undrade. Det var sant således. Den gamle skomakaren hade rymt. Ingen ville tro det. Man stod och väntade på tecken. Katten kom ut på det branta taket. Han spände ut klorna och gled ned mot takrännan. Jo, husbonden var borta, katten hade fri jakt. Sparvarna flaxade och skreko, alldeles hjälplösa.

En vit kyckling tittade fram om husknuten. Han var nästan fullvuxen. Kammen lyste röd som vinlövet. Han spejade och spanade, gol och kallade. Hönsen kommo, en rad vita hönor i fullt språng, kropparna vaggande, vingarna flaxande, de gula benen som trumpinnar. Hönsen hoppade

bland de risade ärterna. Slagsmål utspunno sig. Avundsjuka utbröt. En höna flydde med en fylld ärtbalja. Två tuppar höggo henne i nacken. Katten lämnade sparvbona för att se på. Duns, där föll han ned mitt i flocken! Hönsen flydde i en lång, vaggande rad. Folkhopen tänkte: »Nog är det sant, att skomakarn har rymt. Det syns på katten och på hönsen, att husbonden är borta.»

Den gropiga förstadsgatan, slaskig av höstregn, genljöd av tal. Portarna stodo öppna, fönstren svängde. Huvud stacks mot huvud i undrande viskningar. »Han har rymt.» Människor viskade, sparvar skreko, trätofflor klapprade: »Han har rymt. Den gamle skomakarn har rymt. Det lilla husets ägare, den unga hustruns man, det vackra barnets fader, han har rymt. Vem förstår det? Vem förstår det?»

Så här lyder en visa: »Gammal man i stugan; ung älskare i skogen; hustru, som rymmer; barn, som gråter; hem utan matmor.» Visan är gammal. Den är ofta kväden. Alla förstå den.

Detta var en ny visa. Den gamle var gången. På verkstadsbordet låg hans förklaring, att han aldrig ämnade komma åter. Där bredvid hade ock legat ett brev. Det hade hustrun läst, men ingen annan.

Den unga hustrun var i köket. Hon skötte inga sysslor. Grannkvinnan gick fram och åter, ordnade beskäftigt, satte fram koppar, lade på bränsle, klippte klarskinn, grät så smått och torkade tårarna med disktrasan.

Kvarterets visa kvinnor sutto styva kring väggarna. De visste vad som passade i sorgehus. De höllo tystnaden vid makt, höllo sorgen vid makt. De firade fridag för att stöda den övergivna hustrun i hennes sorg. Grova händer lågo stilla i skötet, väderbitet skinn bröts i djupa rynkor, tunna läppar knepos ihop över tandlösa käkar.

Hustrun satt bland de bronshyade, milt ljus, med ljuvt duvansikte. Hon grät inte, men hon darrade. Hon var så rädd, att fruktan höll på att döda henne. Hon bet ihop tänderna, så att ingen skulle höra hur de skallrade. Då steg hördes, då knackningar ljödo, då tal ställdes till henne, spratt hon till.

Hon satt med mannens brev i sin ficka. Hon mindes än en rad därur, än en annan. Där stod: »Jag kan inte längre uthärda att se på er båda.» Och på ett annat ställe: »Jag har nu fått visshet om att du och Eriksson ämna rymma.» Och åter: »Du skall inte göra det, ty folks onda tal skulle göra dig olycklig. Jag skall rymma, så kan du få ut skilsmässa och bli ordentligt gift. Eriksson är en bra arbetare och kan väl försörja dig.» Så längre ned: »Låt folk säga vad de vill om mig! Jag är nöjd, bara de inte tro ont om dig, ty du skulle inte tåla det.»

Hon förstod det inte. Hon hade inte ämnat bedraga honom. Om hon än gärna språkade med den unge gesällen, vad kom det mannen vid? Kärleken är en sjukdom, men den är inte till döds. Hon hade ämnat bära det livet igenom med tåla-

mod. Hur hade mannen fått reda på hennes hemligaste tankar?

Hur hon plågades av att tänka på honom! Han måtte ha ängslats och spanat. Han hade gråtit över sina år. Han hade rasat över den unges krafter och mod. Han hade darrat vid viskningar, vid leenden, vid handslag. I brinnande galenskap, i gnisslande svartsjuka hade han gjort det till en hel rymningshistoria, som ännu intet var.

Hon tänkte på hur gammal han måtte ha varit i natt, då han gick. Hans rygg var böjd, hans händer skälvde. Långa nätters kval hade gjort honom sådan. Han hade gått för att slippa denna tillvaro av hetsande tvivel.

Hon mindes andra rader ur brevet: »Det är inte min mening att få dig utskämd. Jag har alltid varit för gammal för dig.» Och så en annan: »Du skall alltid vara aktad och ärad. Tig blott själv, så faller all skammen på mig!»

Hustrun kände allt större ångest. Var det möjligt, att människor kunde bedragas så? Gick det an att också ljuga så inför Gud? Varför satt hon i stugan, beklagad som en mor i sorg, hedrad som en brud på bröllopsdagen? Varför var det inte hon, som var hemlös, vänlös, föraktad? Hur kan sådant ske? Hur kan Gud så låta bedraga sig?

Över den stora chiffonjén hängde en liten bokhylla. Överst på hyllan stod en stor bok med mässingsspännen. Innanför spännena gömdes berättelsen om en man och en kvinna, som ljögo

inför Gud och människor. »Vem har ingivit dig, kvinna, att du skulle sådant göra? Se, unga män stå här utanför för att föra dig bort!»

Kvinnan stirrade på boken, lyssnade efter de unga männens fötter. Hon darrade vid varje knackning, ryste vid varje steg. Hon var färdig att stå upp och bekänna, färdig att falla ned och dö.

Kaffet var i ordning. Kvinnorna gledo sedesamt fram mot bordet. De fyllde i kopparna, togo kaksocker i munnen och började sörpla i sig kokhett kaffe, tyst och anständigt, hantverkarhustrurna först, hjälpgummorna sist. Men hustrun såg inte vad som försiggick. Ångesten gjorde henne alldeles utom sig. Hon hade en syn. Mitt i natten satt hon ute på en nyplöjd åker. Runtom henne sutto stora fåglar med starka vingar och spetsiga näbbar. De voro gråa, knappt märkbara mot den grå marken, men de vakade över henne. De höllo dom över henne. Med ens flögo de upp och sänkte sig över hennes huvud. Hon såg deras skarpa klor, deras vassa näbbar, deras piskande vingar komma allt närmare. Det var som ett dödande regn av stål. Hon drog ned huvudet och kände, att hon måste dö. Men då de kommo nära, alldeles nära inpå henne, måste hon se upp. Då såg hon, att de grå fåglarna voro alla dessa gamla kvinnor.

En av dem började tala. Hon visste vad som var anständigt, vad som passade i sorgehus. Man hade nu tegat länge nog. Men hustrun for upp som för ett piskslag. Vad ämnade kvinnan säga?

»Du, Matts Wiks hustru, Anna Wik, bekänn! Du har ljugit länge nog inför Gud och inför oss. Vi äro dina domare. Vi skola döma dig och sönderslita dig.»

Nej, kvinnan började tala om männen. Och de andra stämde in så, som tillfället krävde. Det talades inte till männens pris. Allt ont män hade gjort drogs fram. Det var tröst för en övergiven hustru.

Oförrätt vältades på oförrätt. Underliga varelser, dessa män! De slå oss, de dricka upp våra pengar. De pantsätta vårt bo. Varför i all världen hade Vår Herre skapat sådana?

Tungorna blevo som drakgaddar, de spydde etter, de sprutade eld. Alla lade till sitt ord. Berättelser hopades på berättelser. Hustrur flydde ur hemmet för rusiga män. Hustrur trälade för supiga män. Hustrur övergåvos för andra kvinnor. Tungorna veno som pisksnärtar. Hemmens elände blottades. Långa litanior lästes. För mannens tyranni bevare oss, milde Herre Gud!

Sjukdom och fattigdom, barns död, vinterns köld, besväret med de gamla, allt är av mannen. Slavarna väste mot sina herrar. De vände gadden mot den, för vars fot de kröpo.

Den rymde mannens hustru kände hur det sargade och stack i hennes öron. Hon vågade försvara de oefterrättliga. »Min man,» sade hon, »är god.» Kvinnorna foro upp, fräste och fnöso. »Han har rymt. Han är inte bättre än någon annan. Han, som är gammal, borde ha vetat bättre än

att rymma från hustru och barn. Kan du tro, att han är bättre än någon annan?»

Hustrun bävade, hon tyckte sig släpad genom stickande törnsnår. Hennes man räknad bland syndare! Hon blossade av blygsel, ville tala, men teg. Hon var rädd. Hon mäktade inte. Men varför teg Gud? Varför lät Gud sådant ske?

Om hon toge upp brevet och läste det högt? Då skulle giftströmmen vändas. Ettret skulle stänka mot henne. Dödens fasa kom över henne. Hon vågade inte. Hon önskade till hälften, att en fräck hand hade stuckits i hennes ficka och dragit fram brevet. Hon mäktade inte själv ge sig till pris. Inne från verkstaden hördes en skomakarhammare. Hörde ingen hur den knackade i segerglädje? Hon hade hört det knackandet och harmats över det hela dagen. Men ingen av kvinnorna förstod det. Allvetande Gud, hade du ingen tjänare, som genomskådade hjärtan? Hon ville gärna ta sin dom, bara hon slapp att bekänna. Hon ville höra någon säga: »Vem har ingivit dig, att du skulle ljuga inför Gud?» Hon lyssnade efter ljudet av de unga männens fötter för att falla ned och dö.

* * *

Flera år efter detta blev en frånskild kvinna gift med en skomakare, som hade varit gesäll hos hennes man. Hon hade inte velat det, men hade dragits till det, som en gädda drages till båtkanten, sedan hon har fastnat på reven. Fiskaren låter

henne leka. Han låter henne rusa fram och tillbaka. Han låter henne tro, att hon är fri. Men då hon har tröttat ut sig, då hon ingenting mer förmår, då drar han henne med lätta ryck till båten, då halar han upp henne och vräker ned henne på båtbottnen, innan hon vet vad det är fråga om.

Hustrun till den rymde skomakaren hade avskedat sin gesäll och velat leva ensam. Hon hade velat visa sin man, att hon var oskyldig. Men var var mannen? Brydde han sig inte om hennes trohet? Hon led nöd. Hennes barn gick i trasor. Hur länge trodde då mannen att hon kunde vänta? Hon vantrivdes, då hon ingen hade, som hon kunde trygga sig till.

Eriksson hade framgång. Han hade butik inne i staden. Hans skodon stodo på spegelglashyllor bakom breda fönster. Hans verkstad växte. Han hyrde våning och satte in schaggmöbler i förmaket. Allt väntade blott på henne. Då hon var alltför trött vid fattigdomen, kom hon.

Hon var mycket rädd i begynnelsen. Men det drabbade henne inga olyckor. Hon blev tryggare för varje dag och alltmera lycklig. Hon hade anseende bland människor och visste med sig, att hon inte förtjänade det. Detta höll hennes samvete vaket, så att hon blev en god kvinna.

Hennes första man kom om några år åter till huset i förstaden. Det stod för hans räkning, och han slog sig på nytt ned där och ville börja arbeta. Men han fick intet arbete, och inte heller ville några hyggliga människor umgås med honom.

Han föraktades, medan hans hustru njöt stor heder. Det var dock han, som hade gjort rätt, och hon, som hade handlat orätt.

Mannen behöll sin hemlighet, men den var nära att kväva honom. Han kände hur han sjönk, därför att alla höllo honom för en dålig karl. Ingen litade på honom, ingen ville anförtro honom något arbete. Han tog sådant sällskap, som han kunde få, och lärde sig att dricka.

Medan han var i sitt förfall, kom frälsningsarmén till staden. Den hyrde sig en stor sal och började sin verksamhet. Redan från första kvällen samlades allt slödder till föreställningarna för att göra ofog. Då detta hade hållit på vid pass en vecka, kom Matts Wik med för att deltaga i förlustelsen.

Det var trängsel på gatan, stockning i porten. Där funnos skarpa armbågar och bittra tungor; gatpojkar och knektar, pigor och hjälpkäringar; fredsam polis och stormig pöbel. Armén var ny och modern. Balerna förvissnade, krogarna försmäktade. Eleganter och hamnbusar, alla gingo på frälsningsarmén.

Inne i salen var lågt i taket. Längst bort fanns en tom estrad. Omålade bänkar, lånade stolar. Uppflisat golv, fuktrosor i taket, lampor, som rykte. Järnugnen mitt på golvet spred värme och kolos. Alla platser blevo fyllda på ett ögonblick. Närmast estraden sutto kvinnor, anständiga som i kyrkan, högtidliga som i brudstolen, och bakom dem sjåare och syflickor. Längst bort sutto pojkarna, gatpojke

i knä på gatpojke. Och i porten var det slagsmål mellan dem, som inte kommo in.

Estraden var tom. Klockan hade inte slagit, föreställningen inte börjat. En visslade, en log. Bänkar sparkades sönder. »Stridsropet» flög som en drake mellan hoparna. Publiken roade sig själv.

Sidodörren öppnades. Kall luft strömmade in i rummet. Kaminelden blossade upp. Det blev tystnad. Uppmärksam väntan drog genom salen. Äntligen kommo de, tre unga kvinnor, bärande gitarrer och med ansiktena nästan dolda av bredskyggiga hattar. De störtade på knä, så snart de hade hunnit upp för estradens trappsteg.

En av dem bad högt. Hon lyfte huvudet, men slöt ögonen. Stämman skar som en kniv. Under bönen var det tyst. Gatpojkar och hamnbusar voro inte ännu komna i farten. De väntade på bekännelserna och de upplivande melodierna.

Kvinnorna grepo sig an med sitt arbete. De sjöngo och bådo, sjöngo och predikade. De logo och talade om sin lycka. Framför sig hade de en parterr av hamnbusar. Dessa började resa sig, de stego upp på bänkarna. Det drog ett hotfullt larm genom skarorna. Kvinnorna på estraden sågo skymtvis förskräckliga ansikten genom den rökiga luften. Männen hade våta, smutsiga kläder, som luktade illa. De spottade tobak varannan sekund, svuro vid varje ord. Dessa kvinnor, som skulle kämpa med dem, talade om sin lycka.

Vad denna lilla armé var tapper! Ack, är det inte vackert att vara tapper? Är det inte någon-

ting stolt att hava Gud med sig? Det var inte lönt att skratta åt dem i de stora hattarna. Det var det troligaste av allt, att de skulle besegra de valkiga händerna, de grymma ansiktena, de hädande läpparna.

»Sjung med!» ropade frälsningssoldaterna, »sjung med! Det är gott att sjunga.» De stämde upp en känd melodi. De knäppte på gitarrerna och togo om samma vers gång på gång. De fingo en och annan av de närmast sittande med i sången. Men nu dånade nere från dörren en lättsinnig gatvisa. Toner kämpade mot toner, ord mot ord, gitarr mot visselpipa. Kvinnornas starka, övade röster stredo mot pojkarnas hesa målbrottsstämmor, mot männens brummande basar. Då gatvisan var nära att duka under, började man stampa och vissla nere vid dörren. Frälsningssången dignade som en sårad kämpe. Bullret var fruktansvärt. Kvinnorna störtade på knä.

De lågo som maktlösa. Ögonen voro slutna. Kropparna vaggade i tyst smärta. Larmet dog. Frälsningskaptenen började ögonblickligen: »Herre, alla dessa skall du göra till dina. Tack, Herre, att du vill föra dem alla in i din krigshär! Tack, Herre, att vi få föra dem till dig!»

Folkmassan gnisslade, tjöt, skränade. Det var, som om alla dessa strupar hade kittlats av en skarp kniv. Det var, som om människorna hade fruktat att bli övervunna, som om de hade glömt, att de hade kommit frivilligt.

Men kvinnan fortsatte, och det var hennes skarpa, skärande röst, som segrade. De måste höra.

»I väsnens och skrien. Den gamle ormen inom er vrider sig och rasar. Men detta är just tecknet. Välsignelse över den gamle ormens rytande! Det visar, att han plågas, att han är rädd. Skratten åt oss! Slån ut våra fönster! Jagen oss bort från estraden! I morgon skolen I tillhöra oss. Vi skola besitta jorden. Hur viljen I motstå oss? Hur viljen I motstå Gud?»

Strax därpå befallde kaptenen den ena av sina kamrater att stiga fram och avlägga bekännelse. Hon kom leende. Hon stod käck och oförfärad och slungade ut sin synds och sin omvändelses historia bland de hånande. Var lärde den kökspigan att stå leende under allt detta hån? Det var några av dem, som hade kommit för att driva gyckel, som bleknade. Varifrån togo dessa kvinnor sitt mod och sin makt? Det stod någon bakom dem.

Den tredje av kvinnorna steg fram. Hon var ett det vackraste barn, rika föräldrars dotter, med en blid, klar sångröst. Hon berättade inte om sig själv. Hennes vittnesmål var en av de vanliga sångerna.

Det var som skuggan av en seger. Församlingen glömde sig och lyssnade. Det barnet var vackert att se, ljuvt att höra. Men då hon hade tystnat, vart oväsendet än förfärligare. Nere vid dörren byggde de en estrad av bänkar, stego upp och bekände.

Det blev allt ohyggligare i salen. Järnugnen blev glödröd, slukade luft och flåsade ut värme. De ärbara kvinnorna på de främsta bänkarna sågo sig om efter utväg att fly, men det fanns ingen möjlighet att komma ut. Soldaterna på estraden svettades och sviktade. De ropade och bådo om styrka. Plötsligt for en fläkt genom luften, en viskning nådde deras öra. De visste inte varifrån, men de förnummo ett omslag. Gud var med dem. Han kämpade för dem.

I kamp på nytt! Kaptenen steg fram och höjde bibeln över sitt huvud. »Hållen upp, hållen upp! Vi förnimma, att Gud verkar ibland oss. En omvändelse är nära. Hjälpen oss att bedja! Gud vill skänka oss en själ.»

De föllo på knä i tyst bön. Några i salen deltogo i bönen. Till alla spred sig en spännande förbidan. Var det sant? Tilldrog det sig något stort i en medmänniskas själ, här, mitt ibland dem? Skulle de få se det? Kunde det verkas något av dessa kvinnor?

För en stund var hopen vunnen. Nu var den lika girig på underverk som nyss på hädelse. Ingen tordes röra sig. Alla flämtade av väntan, men ingenting skedde. »O Gud, du överger oss! Du överger oss, o Gud!»

Den vackra frälsningssoldaten började sjunga. Hon valde den mildaste av melodier, längtans skäraste barn: »Fjärran han dröjer från grönskande dalar.»

Orden voro blott föga förändrade. Den finska

vallflickans sång var lätteligen bliven till Jesu längtan efter själen. »O, du min älskade, kommer du ej snart?»

Så milt dragande som ett bedjande barn gled sången in i sinnena, som en smekning, som en välsignelse.

Församlingen var tyst, den försjönk i dessa toner. — »Berg och skogar längta, himmel och jord leva i trånad. Människa, allt i världen törstar efter att du skall öppna din själ för ljuset. Då blir härlighet spridd över världen, då stå djuren upp ur sin förnedring. Ånde blir det på kreaturens suckan.

»O, du min älskade, kommer du ej snart?

»Det är inte sant, att du har glömt dig kvar i höga kungasalar. I mörka krogar, i eländiga kyffen dväljes du. Och du nekar att komma. Min ljusa himmel lockar dig inte.

»O, du min älskade, kommer du ej snart?»

Nere i salen stämde allt flera in i omkvädet. Röst efter röst kom med. De visste inte rätt vad ord de begagnade. Melodien var nog. All längtan kunde sjunga sig fri i dessa toner. Det sjöngs även nere vid dörren. Det sprängde hjärtan. Det kuvade viljor. Det ljöd inte mer som en ömklig klagan, utan starkt, fordrande, befallande.

»O, du min älskade, kommer du ej snart?»

Nere vid dörren, i den värsta hopen, stod Matts Wik. Han såg svårt försupen ut, men den kvällen var han inte rusig. Han stod och tänkte: »Om jag finge tala, om jag finge tala!»

Detta var det underbaraste rum han hade sett, det underbaraste tillfälle. En röst skedde till honom: »Detta är den säv du får viska till, de vågor, som skola bära din röst.»

De sjungande ryckte till. Det var, som om de hade hört ett lejon ryta i deras öron. En stark, förfärlig stämma talade förfärliga ord.

Den hånade Gud. »Varför tjänade människorna Gud? Han övergav alla, som tjänade honom. Han hade svikit sin son. Gud halp ingen.»

Stämman steg väldigare, mera brusande var minut. Sådan kraft hade ingen trott bo i människolungor. Sådant raseri hade ingen hört bryta fram ur ett förtrampat hjärta. De böjde sina huvuden som vandrarna i öknen, då stormen kommer över dem.

Väldiga, väldiga ord. De voro som dundrande hammarslag mot Guds tron. Mot honom, som plågade Job, som lät martyrerna lida, som lät sina bekännare brinna å bål. Den vanmäktige, när upprättar han sitt rike? När upphör han att föra ondskan till seger?

Några hade i början prövat på att skratta. Några hade trott, att detta var skämt. Nu hörde de, bävande, att det var allvar. Redan reste sig några för att fly upp till estraden. De begärde frälsningshärens skydd undan denne, som drog över dem Guds vrede.

Stämman frågade dem i väsande tonfall vad lön de väntade för sin möda att tjäna Gud. De skulle inte vänta sig himmelen. Gud var snål om

sin himmel. En man, sade han, hade gjort mer gott, än som behövdes, för att få saligheten. Han hade bragt större offer, än Gud äskade. Men sedan blev han lockad till synd. Livet är långt. Han betalade ut sin införtjänta nåd redan i denna värld. Han skulle gå de fördömdas väg.

Talet var den skrämmande nordanstormen, som driver skeppen i hamn. Under hånarens tal störtade kvinnor upp på estraden. Frälsningssoldaternas händer omfattades och kysstes. Väckelse följde på väckelse. Soldaterna hunno knappt mottaga dem alla. Pojkar och gubbar prisade Gud.

Han, som talade, fortfor. Orden berusade honom. Han sade till sig själv: »Jag talar, jag talar, äntligen talar jag! Jag säger dem min hemlighet, och jag säger den ändå inte.» För första gången, sedan han hade gjort det stora offret, var han fri från sorg.

* * *

Det var en söndagseftermiddag under högsommaren. Staden såg ut som en stenöken, som ett månlandskap. Man såg inte en katt, inte en gråsparv, knappast en fluga på en solig vägg. Ingen skorsten rykte. Det fanns ingen luft på de kvalmiga gatorna. Det hela var blott en stensådd åker, ur vilken det växte stenväggar.

Var voro hundar och människor? Var voro de unga damerna i smala kjortlar och vida ärmar, långa handskar och röda parasoller? Var voro

knektar och snobbar, frälsningssoldater och gatpojkar?

Vart drogo i daggfrisk morgon alla de brokiga lustfararskarorna, alla de korgar och dragspel och flaskor, som ångbåten stjälpte i land? Eller var blev det av, det långa goodtemplartåget? Fanorna vajade, trummorna dundrade, gatpojkar svärmade, stampade, hurrade. Eller var blevo de av, de blå sufletterna, under vilka de små sovo, medan far och mor sköto dem andaktsfullt framåt gatan?

Alla voro de på väg ut till skogen. De klagade över de långa gatorna. Det var, som om stenhusen jagade efter dem. Äntligen, äntligen skymtade grönt! Och strax utanför staden, där vägen slingrade över platta, fuktiga fält, där lärksången spelade som fullast, där klövern ångade honungssött, där lågo de första efterblivna. Mössan i nacken, näsan i gräset. Kroppen baddad i solsken och blomdoft, själen läskad av lättja och ro.

Men på vägen mot skogen trälade matsäcksbärare och bicyklister. Pojkar kommo med spadar och blanka tornistrar. Flickor dansade i skyar av damm. Vimmel och fanor och barn och trumpeter. Hantverksfamiljer och arbeterskor. Charabangens stegrande kampar svängde med frambenen över hoparna. En gesäll, vild och rusig, sprang upp på hjulet. Han vräktes ned av raska damer och sprattlade på rygg nere i väggruset.

Inne i skogen spelade och sjöng, flöjtade och smackade en näktergal. Björkarna vantrivdes, de

voro svarta om stammarna. Bokarna byggde höga tempel, våning på våning av tvärstrimmigt grönt. Grodan satt och siktade med tungan. Hon tog en fluga med varje skott. Igelkotten traskade kring i det gamla, frasande boklövet. Sländorna foro över kärren och blänkte med vingarna. Människorna slogo sig ned kring matsäckskorgarna. Guldbaggar kröpo omkring dem i gräset. De pipande, sprittande syrsorna sökte göra deras söndag glad.

Plötsligt försvann igelkotten, han rullade skrämd in sig i taggarna. Syrsorna döko ned i grönskan, helt förstummade. Näktergalen sjöng sig nästan från vettet. Det var gitarrer, gitarrer. Frälsningsarmén drog fram under bokarna. Folket rusade upp från sin slöa vila under träden. Dansbanan och krocketplatsen blevo öde. Gungan och karusellen fingo en timmes rast. Allt drog sig mot frälsningshärens läger. Bänkarna fylldes, och på varje tuva sutto åhörare.

Nu hade armén vuxit sig stark och mäktig. Runtom mången fager kind slöt sig frälsningshatten. Mången stark man bar den röda tröjan. Det var frid och ordning bland hoparna. Glåporden vågade sig inte över läpparna. Ederna mullrades oskadligt bak tänderna. Och Matts Wik, skomakaren, den väldige gudsförsmädaren, stod nu som fanvakt nedanför estraden. Han ock var av de troende. Den röda fanans flikar smekte vänligt hans grå huvud.

Frälsningssoldaterna hade inte glömt den gamle.

De hade honom att tacka för sin första seger. De hade kommit till honom i hans ensamhet. De tvättade hans golv och lagade hans kläder. De nekade inte att umgås med honom. Och på deras möten fick han tala.

Alltsedan han hade brutit sin tystnad, var han lycklig. Han stod inte längre som en Guds fiende. Det var en brusande kraft inom honom. Han var lycklig, då han fick ge den luft. Då salarna skakades av hans lejonröst, var han lycklig.

Han talade alltid om sig själv. Han berättade alltid sin egen historia. Den misskändes öde skildrade han. Han talade om offer intill blods, gjorda utan att vinna lön, utan att få erkännande. Han förklädde det han förtalde. Han berättade sin hemlighet och berättade den ändå inte.

Av honom blev en diktare. Han fick kraft att vinna hjärtan. För hans skull samlades hoparna framför frälsningsarméns estrad. Han drog dem dit med de ljuvt fantastiska bilder, som fyllde hans sjuka hjärna. Han fängslade dem med de ord av gripande klagan, som hans hjärtas kval hade lärt honom.

Kanske hans ande fordom hade gästat denna värld av död och växling? Kanske han då hade varit en mäktig skald, lärd att spela på hjärtats strängar? Men för svåra brott hade han dömts att åter börja sitt jordeliv, att leva av sina händers arbete, obekant med sin andes makt. Men nu hade hans sorg brutit andens fängsel. Hans själ var en nyss lösgiven fånge. Ljusskygg och förvirrad, men

dock jublande över sin frihet, drog den fram över de forna slagfälten.

Den vilde, okunnige sångaren, den svarta trasten, som hade vuxit bland starar, lyssnade misstroget till de ord, som kommo honom på läpparna. Varifrån fick han makt att tvinga hopen att hänförd lyssna till hans tal? Varifrån fick han makt att tvinga stolta människor på knä, vridande händerna? Han darrade, innan han började tala. Sedan kom lugn förtröstan över honom. Ur hans aldrig uppmätta lidandes djup stego oupphörligen skyar av kvaltyngda ord.

De talen blevo aldrig tryckta. De voro jaktrop, smattrande hornlåtar, väckande, livande, skrämmande, jäktande. Inte att fånga, inte att återge. De voro blixtar och rullande åskdunder. Hjärtan skakade de i dyster ängslan. Men förgängliga voro de, aldrig kunde de fångas. Forsen kan uppmätas till sista droppen, skummets yrande lek kan målas, men inte dessa tals gäckande, yrande, snabba, växande, väldiga ström.

Den dagen i skogen frågade han de församlade om de visste hur de skulle tjäna Gud. — Som Uria tjänade sin konung.

Nu blev han, mannen på talarstolen, till Uria. Nu red han genom öknen med sin konungs brev. Han var ensam där. Ödsligheten skrämde honom. Hans tankar voro dystra. Men han log, då han tänkte på sin hustru. Öknen blev ett blomsterfält, då han mindes henne. Källor runno upp ur jorden vid tanken på henne.

Hans kamel stupade. Hans själ fylldes av onda aningar. Olyckan, tänkte han, är en gam, som älskar öknen. Han vände inte, utan gick framåt med konungens brev. Han trampade på törnen. Han gick bland huggormar och skorpioner. Han törstade och hungrade. Han såg karavaner draga sin mörka rand genom ökensanden. Han uppsökte dem inte. Han vågade inte söka främlingar. Den, som bär konungens brev, måste gå ensam. Han såg om kvällen herdars vita tält. Han lockades som av sin hustrus leende bostad. Han trodde sig se vita slöjor vinka honom. Han vek av från tälten ut i ensamheten. Ve, om de hade stulit hans konungs brev!

Vacklande går han, då han ser de spanande rövarna jaga efter sig. Han tänker på konungens brev. Han läser det för att sedan förstöra det. Han läser det och får nytt mod. Stå upp, krigare av Juda! Han förstör inte brevet. Han ger sig inte för rövarna. Han kämpar och segrar. Och så vidare, vidare! Han för sin dödsdom med sig genom tusen faror — —

Det är så Guds vilja skall lydas intill blods, intill döds. — — —

Medan Wik talade, stod hans frånskilda hustru och hörde på honom. Hon hade gått ut i skogen på morgonen, nöjd och strålande vid mannens arm, högst matronlik, respektabel i varje klut. Dottern och gesällen buro matkorgen. Pigan följde efter med det yngsta barnet. Allt hade varit nöje, lycka, lugn.

Sedan hade de legat borta i ett skogssnår. De hade ätit och druckit, bjudit och bjudits, lekt och skrattat. Aldrig en tanke på gångna tider! Samvetet teg som ett mättat barn. Förr, då den förste mannen hade slunkit halvt försupen förbi hennes fönster, hade hon känt en tagg i själen.

Sedan hade hon hört, att han hade blivit frälsningsarméns avgud. Hon hade därför fullt lugn. Nu hade hon kommit att höra honom. Och hon förstod honom. Han talade inte om Uria. Han berättade om sig själv. Han vred sig under tanken på sitt eget offer. Han rev stycken ur sitt eget hjärta och kastade ut bland folket. Hon kände denne ökenryttare, denne rövarnas besegrare. Och detta ostillade kval stirrade mot henne som en öppen grav.

Det blev natt. Skogen blev tom på människor. Farväl, grönska och blommor! Vida himmel, ett långt farväl! Ormarna började kräla kring tuvorna. Paddorna kröpo upp på vägarna. Skogen blev ful. Alla längtade hem till stenöknen, månlandskapet. Där är gott att vara för människor. Kanske skola lidande hjärtan där gå framåt till snabb förstening.

* * *

Hustru Anna Eriksson bjöd samman sina gamla vänner. Förstadens hantverkshustrur och dess fattiga hjälpmadammer kommo till henne på förmiddagskaffe. Desamma voro där, som hade varit

hos henne på rymningsdagen. En var ny, Maria Andersson, frälsningskaptenen.

Anna Eriksson hade nu gjort många vandringar till frälsningsarmén. Hon hade hört sin man. Han berättade alltid om sig själv. Han förklädde sin historia. Hon kände alltid igen den. Han var Abraham. Han var Job. Han var Jeremias, som folket kastade i en brunn. Han var Elisa, som barnen på vägen försmädade.

Denna smärta syntes henne bottenlös. Denna sorg syntes henne låna alla röster, göra sig masker av allt den mötte. Hon förstod inte, att mannen talade sig sund, att det lekte och log inom honom av glädje över diktarmakten.

Hon hade släpat sin dotter med sig till armén. Dottern hade inte velat gå. Hon var sträng, sedesam, plikttrogen. Ingen ungdom lekte i hennes blod. Hon var född gammal.

Hon var uppvuxen i blygsel över fadern. Hon gick rak, sträv, liksom sägande: »Se, en föraktad mans dotter! Se, om det finns stoft på min dräkt! Finns det tadel på min vandel?» Hennes mor var stolt över henne. Ändock suckade hon stundom: »Ack, att min dotters händer vore mindre vita, kanske vore då hennes smekningar varmare!»

Flickan satt i armén, spotskt leende. Hon föraktade teatertillställningen. Då hennes far steg upp för att tala, ville hon gå. Hustru Anna Erikssons hand grep om hennes, fast som en tång. Flickan satt kvar. Ordströmmen började brusa

fram över henne. Men det, som talade till henne, var inte så mycket orden, som hennes mors hand.

Den handen våndade sig, krampryckningar flögo igenom den. Den låg i hennes slapp, liksom död. Den grep vilt omkring sig, het av feber. Hennes mors ansikte förrådde intet. Endast handen led och kämpade.

Den gamle talaren beskrev tystnadens martyrium. Jesu vän låg sjuk. Hans systrar sände bud efter honom. Men hans tid var ännu inte kommen. För Guds rikes skull måste Lazarus dö.

Han lät nu allt tvivel, allt förtal susa ned över Kristus. Han beskrev hans lidande. Hans egen medlidsamhet plågade honom. Han genomgick dödskvalen, han liksom Lazarus. Dock måste han tiga.

Blott ett ord hade han behövt säga för att återvinna vänners aktning. Han teg. Han måste höra systrarnas klagan. Han sade dem sanningen i ord, som de inte förstodo. Fienderna hånade honom.

Och så vidare, allt mer och mer gripande.

Anna Erikssons hand låg kvar i dotterns. Den biktade och bekände: »Mannen därborta bär själv tystnadens martyrskap. Han anklagas orätt. Med ett ord kunde han göra sig fri.»

Flickan följde sin moder hem. De gingo tysta. Den ungas ansikte var som sten. Hon grubblade, uppsökte allt, vad minnet kunde säga henne. Hennes mor såg ångestfullt upp på henne. Vad visste hon?

Dagen efter denna hade Anna Eriksson sin kaffebjudning. Talet gick lustigt om dagens marknad, om pris på träskor, om snattande pigor. Kvinnorna pratade och skrattade. De slogo kaffe på faten. De voro blida och sorglösa. Hustru Anna Eriksson kunde inte förstå varav det hade kommit sig, att hon förr hade fruktat dem, att hon alltjämt hade trott, att dessa skulle döma henne.

Då de voro försedda med sin andra kopp, då de välbelåtna sutto med kaffet dallrande på koppens rand och fatet var rågat med vetebröd, tog hon till orda. Hennes ord voro en smula högtidliga, men hennes stämma var lugn.

»Den unga är oförsiktig. En flicka, som har gift sig utan att rätt tänka på vad hon går till mötes, kan komma i stora bekymmer. Vem råkade värre ut än jag?»

De visste det alla. De hade varit hos henne och sörjt med henne.

»Den unga är oförnuftig. Man tiger med det, som skulle sägas, för blygselns skull. Man törs inte tala, av fruktan för vad folk skall säga. Den, som inte har talat i rätta stunden, kan få ångra det ett helt liv.»

De trodde alla, att detta var sanning.

Hon hade hört Wik i går liksom många gånger förr. Nu måste hon säga dem alla något om honom. Det kom en svidande oro över henne, när hon tänkte på vad han hade lidit för hennes skull. Dock tyckte hon, att han, som hade varit gammal,

borde ha haft bättre förstånd än att ta henne, unga tösen, till hustru.

»Jag tordes inte säga det i min ungdom. Men han reste från mig av barmhärtighet, för han trodde, att jag ville ha Eriksson. Jag har hans brev på det, jag.»

Hon läste upp brevet för dem. En tår kom anständigt glidande nedåt hennes kind.

»Han hade bara sett miste i sin svartsjuka. Mellan Eriksson och mig var det då ingenting. Det gick fyra år, innan vi gifte oss. Men jag vill säga det nu, ty Wik är för god att gå misskänd. Han rymde inte från hustru och barn av lättsinne, utan i god mening. Jag vill, att detta skall bli känt överallt. Kapten Andersson vill kanske läsa upp brevet i armén. Jag vill, att Wik skall bli upprättad. Jag vet också, att jag har tegat för länge, men en ger inte gärna sig själv till pris för en fyllbult. Nu är det en annan sak.»

Kvinnorna sutto smått förstenade. Anna Eriksson svävade litet på målet och sade med ett svagt småleende:

»Nu kanske fruarna aldrig mer vilja titta in till mig?»

»Å, för all del! Fru Eriksson var ju så ung! Det var ju inte någonting, som fru Eriksson kunde hjälpa. Det var ju hans fel, som gjorde sig inbillningar.»

Hon smålog. Dessa voro de hårda näbbar, som skulle ha sönderslitit henne. Sanningen var

inte farlig och inte lögnen heller. De unga männens fötter väntade inte utanför hennes dörr.

Visste hon, eller visste hon inte, att hennes äldsta dotter samma morgon hade övergivit hennes hem och gått till sin far?

* * *

Offret, som Matts Wik hade gjort för att rädda sin hustrus heder, blev känt. Han blev beundrad. Han blev utskrattad. Hans brev blev uppläst i armén. Somliga gräto av rörelse. Folk kom och tryckte hans händer på gatan. Hans dotter flyttade till honom.

De närmaste kvällarna efter detta teg han vid sammankomsterna. Han kände ingen kallelse. En gång bådo de honom tala. Han steg upp på estraden, knäppte ihop händerna och började.

Då han hade sagt ett par ord, stannade han förvirrad. Han kände inte igen rösten. Var var lejonstämman? Var den brusande nordanstormen? Och var ordströmmen? Han förstod inte, förstod inte.

Han vacklade baklänges. »Jag kan inte,» mumlade han. »Gud ger mig inte kraft att tala ännu.» Han satte sig ned på bänken och lutade huvudet i händerna. Han samlade all sin tankekraft för att till en början utfinna vad han ville tala över. Brukade han då fundera i forna dagar? Kunde han fundera nu? Tankarna löpte runt med honom.

Kanske det skulle gå, om han åter reste sig,

ställde sig, där han brukade stå, och började med sin vanliga bön? Han försökte. Han blev askgrå i ansiktet. Blickarna riktades på honom. Kallsvetten sipprade fram på hans panna. Inte ett ord fann han på sina läppar.

Han satt på sin plats och grät, tungt stönande. Gåvan var tagen ifrån honom. Han försökte tala, försökte tyst för sig själv. Vad skulle han tala om? Hans sorg var tagen ifrån honom. Han hade ingenting att säga människorna, som han inte fick säga dem. Han hade ingen hemlighet att förkläda. Han behövde inte dikten. Dikten vek ifrån honom.

Det var dödens ångest. Det var en kamp för livet. Han ville fasthålla det, som var gånget allaredan. Han ville ta igen sin sorg för att åter kunna tala. Hans sorg var gången. Han kunde inte ta den åter.

Han raglade fram som en drucken till estraden på nytt, på nytt. Han stammade fram några meningslösa ord. Han läste upp som en utanläxa vad han hade hört andra säga. Han sökte härma sig själv. Han spanade efter andakt i blickarna, efter bävande tystnad, hastiga andetag. Han förnam intet. Det, som hade gjort hans glädje, var taget ifrån honom.

Han sjönk tillbaka i mörkret. Han förbannade, att han med sitt tal hade omvänt hustrun och dottern. Han hade ägt det kostligaste och förlorat det. Hans smärta var fruktansvärd. Men det är inte av sådan sorg, som snillet lever.

Han var en målare utan händer, en sångare, som hade mist sin röst. Han hade endast talat om sin sorg. Vad skulle han nu tala om?

Han bad. »O Gud, då hedern är stum, men misskännelsen talar, giv mig åter misskännelsen! Då lyckan är stum, men sorgen talar, giv mig åter sorgen!»

Men kronan var tagen ifrån honom. Han satt där eländigare än den eländigaste, ty han hade störtat ned från livets höjder. Han var en fallen kung.

MORBROR RUBEN

DET VAR EN GÅNG för snart åttio år sedan en liten gosse, som gick ute på torget och spelade topp. Den lille gossen hette Ruben. Han var inte mer än tre år, men han svängde sin lilla piska så tappert som någon och lät toppen snurra, så att det var en glädje däråt.

Den dagen för åttio år sedan var det ett riktigt vackert vårväder. Mars månad var kommen, och staden var delad i två världar, en vit och varm, där solskenet rådde, och en kall och mörk, där det var skugga. Hela torget hörde solskenet till, utom en smal rand längs ena husraden.

Nu hände sig, att den lilla gossen, så tapper han var, blev trött av att snurra sin topp och såg sig om efter någon viloplats. En sådan var inte svår att finna. Det fanns inga bänkar eller soffor, men vartenda hus var försett med en sten-trappa. Lille Ruben kunde inte tänka sig något lämpligare.

Det var en liten samvetsgrann fyr. Han hade en dunkel aning om att mor inte ville, att han skulle sitta på främmande folks trappor. Mor var

fattig, men just därför fick det aldrig se ut, som om man ville taga något av andra. Så gick han och satte sig på deras egen stentrappa, ty de bodde också vid torget.

Den trappan låg i skuggan, och där var riktigt kallt. Den lille stödde huvudet mot räcket, drog upp benen och mådde så gott som aldrig förr. En liten stund ännu såg han hur solskenet dansade ute på torget, hur pojkar sprungo och toppar snurrade, så slöt han ögonen och somnade.

Han sov visst en hel timme. Då han vaknade, var det inte så bra med honom, som då han somnade, utan allting kändes så förfärligt otrevligt. Han gick in till mor och grät, och mor såg, att han var sjuk, och lade honom till sängs. Och om ett par dagar var gossen död.

Men därmed är det inte slut på hans historia. Det hände nämligen, att hans mor kom till att sörja honom riktigt ur hjärtats djup med en sådan där sorg, som trotsar år och död. Mor hade flera andra barn, många bekymmer upptogo hennes tid och tankar, men det fanns alltid ett rum i hennes sinne, där hennes son Ruben fick bo alldeles ostörd. Han var ständigt levande för henne. Såg hon en barnhop leka på torget, så sprang han med där, och då hon gick och stökade inne i huset, trodde hon fullt och fast, att den lille ännu satt och sov ute på den farliga stentrappan. Säkerligen var intet av mors levande barn så närvarande för hennes tankar som det döda.

Några år efter sin död fick den lille Ruben en

syster, och då denna blev så gammal, att hon kunde springa ute på torget och spela topp, hände sig, att även hon satte sig att vila på stentrappan. Men mor kände i detsamma, som om någon skulle ha ryckt henne i kjorteln. Hon kom genast ut och tog ett så hårt tag i lilla syster, då hon lyfte upp henne, att denna mindes det, så länge hon levde.

Och än mindre glömde hon hur märkvärdigt mors ansikte var och hur rösten darrade, då hon sade: »Vet du, att du hade en gång en liten bror, som hette Ruben, och han dog, därför att han satt på den här stentrappan och förkylde sig. Du vill väl inte dö från mor, du Berta?»

Bror Ruben blev snart lika levande för sina bröder och systrar som för sin mor. Hon var sådan, att de alla måste se med hennes ögon, och snart hade de samma förmåga som hon att se honom sitta ute på stentrappan. Och naturligtvis föll det ingen av dem in att sätta sig där. Ja, så snart de sågo någon sitta på en stentrappa eller ett stenräcke eller en sten vid vägkanten, så fingo de alltid ett styng i hjärtat och tänkte på bror Ruben.

Ytterligare hände det bror Ruben, att han blev satt högst av alla syskonen, då de talade om varandra. Ty alla barnen visste ju, att de voro ett besvärligt och bråkigt släkte, som bara gjorde mor möda och omak. De kunde inte tro, att mor skulle sörja mycket över att mista något av dem. Men då mor verkligen sörjde bror Ruben,

så var det ju säkert, att han måtte ha varit mycket snällare, än de voro.

Det var inte så sällan någon av dem tänkte så här: »Ack, den som kunde göra mor så mycken glädje som bror Ruben!» Och ändå visste ingen något mer om honom, än att han hade spelat topp och förkylt sig på en stentrappa. Men han måtte ju ha varit märkvärdig, då mor hade en sådan kärlek till honom.

Märkvärdig var han ock: han gjorde mor mest glädje av alla barnen. Hon hade blivit änka och arbetade i sorg och nöd. Men barnen hade en så stark tro på mors sorg över den lille treåringen, att de voro förvissade om att om han blott hade levat, skulle mor inte ha sörjt över sin olycka. Och var gång de sågo mor gråta, trodde de, att det var, därför att bror Ruben var död eller ock därför, att de inte själva voro som bror Ruben. Snart nog föddes inom dem en allt starkare lust att tävla med den lille döde om mors tillgivenhet. Det fanns inte en sak, som de inte hade velat göra för mor, om hon bara hade velat tycka lika mycket om dem som om honom. Och det var för denna längtans skull, menar jag, som bror Ruben var det nyttigaste av alla mors barn.

Tänk bara, då den äldsta brodern hade förtjänat sina första slantar genom att ro en främmande över ån och kom och gav dem till sin mor utan att ta undan ett runstycke! Då såg mor så glad ut, att han svällde av stolthet och

inte kunde låta bli att förråda hur omåttligt ärelysten han hade varit.

»Mor, är jag nu inte lika bra som bror Ruben?»

Mor såg prövande på honom. Det var, som om hon jämförde hans friska, strålande ansikte med det lilla bleka ute på stentrappan. Och mor hade säkert velat svara ja, om hon hade kunnat, men mor kunde inte.

»Mor håller mycket av dig, Ivan, men sådan som bror Ruben blir du aldrig.»

Det var oöverkomligt, det insågo alla barnen, men ändå kunde de inte låta bli att sträva.

De växte upp till duktiga människor, de arbetade sig fram till förmögenhet och anseende, medan bror Ruben bara satt stilla på sin stentrappa. Men han hade ändå försprång. Han var oupphinnelig.

Och vid varje framsteg, vid varje förbättring, då det så småningom lyckades dem att bjuda mor ett gott hem och välstånd, så fick det vara lön nog för dem, att mor sade: »Ack, att min lille Ruben hade fått se detta!»

Bror Ruben följde mor genom hela livet, ända till dödsbädden. Det var han, som förtog dödsplågorna deras udd, eftersom hon visste, att de förde henne till honom. Mitt i den största jämmern kunde mor le vid tanken på att hon gick att möta lille Ruben.

Och så dog hon, vars trogna kärlek hade upphöjt och förgudat en stackars liten treåring.

Men inte heller då blev det slut med den lille Rubens historia. För alla sina syskon var han bliven en symbol för det strävsamma livet i hemmet, för kärleken till mor, för alla de rörande minnena från mödans och motgångens år. Det låg alltid något varmt och vackert i deras röster, då de talade om honom. Det var helg och högtid omkring den lille treåringen.

Sålunda kom han ock att glida in i sina brors- och systerbarns liv. Mors kärlek hade gjort honom till en storhet, och de stora, de verka och öva inflytande släktled efter släktled.

Syster Berta hade en son, som kom i mycken beröring med morbror Ruben.

Han var fyra år den dagen, då han satt på trottoarkanten och stirrade ned i rännstenen. Den flödade av regnvatten. Stickor och strån färdades med äventyrliga svängningar nedåt det grunda farvattnet. Den lille satt och såg på med det ljuva lugn, som man erfar vid att följa andras äventyrliga tillvaro, då man själv är i trygghet.

Men hans fredliga filosoferande avbröts av hans moder, som i samma ögonblick hon såg honom måste tänka på stentrappan i hemmet och på brodern.

»Å, kära min lilla gosse,» sade hon, »sitt inte så! Vet du, att din mamma hade en liten bror, som hette Ruben och som var fyra år liksom du nu. Han dog, därför att han satt på en sådan där trottoarkant och förkylde sig.»

Den lille tyckte inte om att bli störd i sina

angenäma tankar. Han satt stilla och filosoferade, medan hans ljusa, krusiga hår ramlade ända ned i ögonen på honom.

Syster Berta skulle inte ha gjort det för någon annan, men för sin kära brors skull ruskade hon sin lilla gosse ganska omilt. Och så fick han lära respekt för morbror Ruben.

En annan gång hade denna ljuslockiga unga herre råkat falla omkull ute på isen. Han hade blivit omkullstött riktigt på elakhet av en stor, stygg pojke, och där satt han kvar och grät för att riktigt visa hur förorättad han var, allra helst som hans mamma inte kunde vara långt borta.

Men han hade glömt, att hans mor dock först och sist var morbror Rubens syster. Då hon fick se Axel sitta på isen, kom hon inte alls med något lugnande och tröstande, utan bara med detta eviga:

»Sitt inte så, min lilla gosse! Tänk på morbror Ruben, som dog, då han var fem år, liksom du är nu, därför att han satte sig i en snödriva!»

Gossen steg genast upp, då han hörde talas om morbror Ruben, men han kände kyla ända in i hjärtat. Hur kunde mamma prata om morbror Ruben, då hennes lilla gosse var så bedrövad? Gärna för Axel fick han sätta sig och dö, var han behagade, men nu var det, som om denne döde ville ta hans egen mamma ifrån honom, och det kunde Axel inte tillåta. Så lärde han hata morbror Ruben.

Högt uppe i trappuppgången i Axels hem fanns en stenbalustrad, som var svindlande härlig att sitta på. Djupt under låg förstugans stengolv, och den, som satt grensle däruppe, kunde drömma, att han färdades fram över avgrunder. Axel kallade balustraden för den gode gångaren Grane. På dess rygg sprängde han över brinnande vallgravar in i förtrollade slott. Där satt han stolt och trotsig med de stora hårbucklorna vajande för det häftiga anloppet och kämpade Sankt Görans strid med draken. Och ännu hade det inte fallit morbror Ruben in att vilja rida där.

Men naturligtvis kom han. Just som draken vred sig i dödsångest och Axel satt där i hög segervisshet, hörde han barnjungfrun ropa: »Lilla Axel, sitt inte där! Tänk på morbror Ruben, som dog, då han var åtta år gammal, liksom Axel är nu, därför att han satt och red på ett stenräcke! Här får Axel aldrig mer sitta.»

En sådan avundsjuk gammal dummerjöns, den morbror Ruben! Han tålde visst inte, att Axel dödade drakar och räddade prinsessor. Om han inte aktade sig, så skulle Axel visa, att han också kunde vinna ära. Om han hoppade ned i stengolvet här nere och sloge ihjäl sig, då skulle han allt känna sig fördunklad, den där storljugaren.

Stackars morbror Ruben! Stackars den lilla snälla gossen, som hade gått och spelat topp ute på det solbelysta torget! Nu fick han erfara vad det vill säga att vara en stor man. En fågelskrämma

hade han blivit, som den tid, som var, satte upp för den, som skulle komma.

Det var ute på landet hos morbror Ivan. En hel mängd kusiner voro samlade på den härliga gården. Axel gick där, uppfylld av sitt hat till den store morbror Ruben. Han ville bara veta om denne pinade någon annan än honom. Men det var något, som skrämde honom från att fråga. Det var, som om han skulle ha begått något hädiskt.

Äntligen voro barnen för sig själva. Ingen stor var närvarande. Då frågade Axel om de hade hört talas om morbror Ruben.

Han såg, att det blixtrade till i ögonen och att många små nävar knötos, men det syntes, att de små munnarna hade fått lära sig vördnad för morbror Ruben. »Tyst för all del!» sade hela skaran.

»Nej,» sade Axel, »nu vill jag veta om det är någon mer, som han pinar, för jag tycker, att han är den besvärligaste av alla morbröder.»

Detta enda modiga ord bröt den damm, som var satt för pinade barnahjärtans harm. Det blev stort gny och ropande. Så måtte en hop nihilister se ut, då de försmäda självhärskaren.

Nu uppsattes den stackars store mannens syndaregister. Morbror Ruben förföljde alla sina syskonbarn. Morbror Ruben dog, varhelst han behagade. Morbror Ruben var alltid av samma ålder med den, vars ro han ville störa.

Och respekt måste man ha för honom, fast han alldeles tydligt var en lögnare. Hata honom

i hjärtats tystaste djup, det kunde man få, men förbise honom eller visa honom vanvördnad, nej, pass för det.

Vilken min de gamla togo på sig, då de talade om honom! Hade han då någonsin gjort något så märkvärdigt? Att sätta sig att dö var då inte något så underbart. Och vad han så hade utfört för storverk, visst var det, att nu missbrukade han sin makt. Han satte sig emot barnen i allt, som de hade lust till, den gamla fågelskrämman. Han drev upp dem från middagssömnen i gröngräset. Han hade upptäckt det bästa gömstället i parken och förbjudit dess begagnande. Nu allra senast hade han företagit sig att rida på osadlade hästar och att åka i hö.

De voro alla säkra på att den stackaren aldrig hade blivit mer än tre år. Och nu överföll han stora fjortonåringar och påstod, att han var av deras ålder. Det var det allra retsammaste.

Det var otroliga ting, som kommo i dagen om honom. Han hade fiskat löjor från brokaren, han hade rott i den lilla ekstocken, han hade klättrat i den där pilen, som hängde ut över vattnet och som var så trevlig att sitta i, ja, han hade till och med legat och sovit på krutfjärdingar.

Men de voro alla vissa om att det inte fanns någon undflykt från hans tyranni. Det var en lättnad att ha fått tala ut, men inte något botemedel. Man kunde inte göra uppror mot morbror Ruben.

Man skulle inte vilja tro det, men då dessa

barn blevo stora och fingo egna barn, började de genast göra sig nytta av morbror Ruben, såsom deras fäder hade gjort före dem.

Och deras barn återigen, det vill säga de ungdomar, som nu växa upp, ha lärt läxan så väl, att det hände en sommar ute på landet, att en femårig pys kom fram och sade till gamla farmor Berta, som hade satt sig på en avsats i trappan, medan hon väntade på vagnen:

»Farmor hade en gång en bror, som hette Ruben.»

»Det har du rätt i, min lilla gosse,» sade farmor och steg genast upp.

Detta var för all ungdomen en sådan syn, som om den hade sett en gammal karolin buga sig för kung Karls porträtt. Den fick en aning om att morbror Ruben alltid måste förbli stor, hur han än missbrukades, bara därför att han hade varit så högt älskad.

I dessa dagar, då man så noga skärskådar all storhet, måste han användas med mera måtta än förr. Gränsen för hans ålder är lägre, träd, båtar och krutfjärdingar äro trygga för honom, men intet av sten, som duger att sitta på, kan undgå honom.

Och barnen, nutidens barn, uppföra sig på annat sätt mot honom än föräldrarna. De kritisera honom öppet och ohöljt. Deras föräldrar förstå inte mer konsten att inge tung, fruktande lydnad. Små pensionsflickor avhandla morbror Ruben och undra om han är annat än en myt. En

sexårig ungdom föreslår, att man medelst experiment skall bevisa, att det är omöjligt att bliva dödligt förkyld på en stentrappa.

Men detta är blott ett mod för dagen. Detta släktled är innerst inne lika övertygat om morbror Rubens storhet som de föregående och lyder honom likasom de.

Den dag skall komma, då dessa begabbare draga ned till fädernehemmet, söka reda på den gamla stentrappan och resa upp den på en sockel med gyllene inskrift.

De skämta med morbror Ruben nu under några år, men så snart de ha blivit vuxna och fått egna barn att uppfostra, skola de bli övertygade om den store mannens nytta och nödvändighet.

»Å, mitt lilla barn, sitt inte på den där stentrappan! Din mors mor hade en morbror, som hette Ruben. Han dog, då han var vid din ålder, därför att han satte sig att vila på en sådan där stentrappa.»

Så skall det heta, så länge världen står.

GRAVSKRIFTEN

NUFÖRTIDEN lägger visst ingen enda människa märke till det lilla korset, som står i ena hörnet av Svartsjö kyrkogård. Nuförtiden går allt kyrkfolket förbi det utan att ge det en blick. Och det är ju inte underligt, att ingen märker det. Det är så lågt, att klöver och blåklockor stå det upp till armarna och timotejen växer över det. Icke heller bryr sig någon om att läsa inskriften, som står där. De vita bokstäverna äro nästan alldeles bortregnade numera, och det tyckes aldrig falla någon in att söka stava ihop dem till ord.

Men det har inte varit så alltid. Det lilla korset har på sin tid väckt mycken undran och förvåning. En tid kunde ingen sätta sin fot på Svartsjö kyrkogård utan att gå fram till det där korset. Och får någon av de gamla tidernas människor se det än i dag, så ser hon på samma gång för sig en hel historia.

Hon ser för sig hela Svartsjö socken, försänkt i vinterdvala och betäckt av jämn, vit snö, som ligger en och en halv aln högt. Så där ser ut! Det är knappast möjligt att känna igen sig där.

Man behöver gå efter kompass som på havet. Det är ingen skillnad på strand och sjö, stubbåkern ligger lika jämn som den jord, som har burit hundrade skördar havre. Kolarfolket, som bor invid stora mossar och nakna bergåsar, kan inbilla sig, att det råder över lika mycken avröjd och odlad mark som den rikaste bonde.

Vägarna ha lämnat sina trygga banor mellan de gråa gärdesgårdarna och äventyra sig fram över ängarna och ute på de frusna vattendragen. Till och med inne mellan gårdarna kan man bli förvirrad. Rätt som det är kan någon komma att upptäcka, att vägen till brunnen har blivit upptrampad tvärsöver det lilla roskvarterets spireahäck.

Men ingenstädes är det så omöjligt att finna sig till rätta som på kyrkogården. För det första är gråstensmuren, som skiljer den från prästgårdsägorna, alldeles översnöad, så att den nu flyter alldeles tillsammans med dessa. För det andra är kyrkogården numera endast ett stort, vitt fält, inte den minsta ojämnhet i snötäcket förråder dödsåkerns många kullar och tuvor.

På de flesta gravar stå små järnkors, vid vilka hänga tunna små hjärtan, som det är vindens sak att sätta i rörelse. De äro alla översnöade nu. Dessa små järnhjärtan kunna inte mer pingla fram sina vemodsfulla visor om saknad och sorg.

Folk, som har varit i städerna på arbete, har tagit med sig hem till sina döda sorgkransar med blommor av pärlor och blad av järnbleck, och dessa äro så värderade, att de ligga på gravarna i små

glaslådor. Men nu äro de gömda och begravna under snön. Nu är den grav, som bär en sådan prydnad, inte förmer än någon annan.

Ett par av snöbärsbuskarna och syrenhäckarna sticka upp över snötäcket, men de flesta äro dolda. De glesa kvistar, som synas ovan snön, äro fruktansvärt lika varandra. De kunna inte lämna mycken ledning åt den, som söker att finna sig till rätta på kyrkogården. Gamla gummor, som ha för sed att varje söndag gå och kasta en blick på sina käras gravar, komma nu inte längre för snöns skull än ett stycke framåt huvudgången. Där bliva de stående och försöka gissa ut var »graven» kan ligga. Är det vid den busken eller vid den? Och de börja längta efter snösmältningen. Det är, som om de döda hade kommit så orimligt långt bort från dem, då de inte mer se stället, där de äro nedmyllade.

Det finns också ett par stora stenar, som skjuta upp över snön. Men de äro så få. Och snön hänger över dem, så att man inte kan skilja den ena från den andra.

En enda väg finns banad på kyrkogården. Den går utefter huvudgången fram till ett litet bårhus. Skall någon begravas, så bäres kistan in i bårhuset, och där håller prästen liktalet och förrättar jordfästningen. Det är ingen tanke på att kistan kan komma ned i jorden, så länge som denna vinter varar. Den får stå kvar i bårhuset, tills Gud sänder tö och jorden åter kan bearbetas med hacka och spade.

Nu händer, att just medan vintern är på sitt strängaste och kyrkogården alldeles otillgänglig, dör ett barn hos brukspatron Sander på Lerums bruk.

Det är ett stort bruk, Lerum, och brukspatron Sander är en mäktig man. Han har helt nyligen lagat i ordning åt sig en familjegrav på kyrkogården. Man kommer nog ihåg den, fastän den nu är gömd under snön. Den är omgiven med en kant av huggen sten och en tjock järnkedja; mittpå graven står ett granitblock, som uppbär namnet. Där står det enda ordet

SANDER

inristat med stora bokstäver, som lysa över hela kyrkogården.

Men då nu barnet har dött och det blir tal om begravningen, säger brukspatronen till sin hustru:

»Jag vill inte, att det där barnet skall ligga i min grav.»

Med ens ser man dem för sig. Det är i matsalen på Lerum, och där sitter brukspatronen vid frukostbordet, åter ensam, som han brukar. Hans hustru, Ebba Sander, sitter i gungstolen vid fönstret, där hon har utsikten över sjön och de björkbevuxna holmarna.

Hon har suttit och gråtit, men då mannen säger detta, bliva hennes ögon med ens alldeles torra. Hela den lilla gestalten drar ihop sig av skräck, hon börjar skälva, som om hon kände en stark köld.

»Vad säger du, vad säger du?» frågar hon. Och hon talar, som då man huttrar av köld.

»Det bär mig emot,» säger brukspatronen. »Far och mor ligga där, och det står Sander på stenen. Jag vill inte, att det där barnet skall ligga där.»

»Ah så, detta har du funderat ut!» säger hon alltjämt rysande. »Jag visste väl, att du en gång skulle hämnas.»

Han kastar ifrån sig servetten, reser sig från bordet och står bred och stor framför henne. Det är alls inte hans mening att trotsa igenom sin vilja med många ord. Men hon kan ju se på honom, där han står, att han inte kan ändra mening. Det är tung, orubblig envishet, hela karlen.

»Jag vill inte hämnas,» säger han utan att höja rösten. »Jag kan bara inte tåla det.»

»Du talar, som vore det endast fråga om att flytta honom ur en säng i en annan,» säger hon. »Och han är ju död, honom kan det väl göra detsamma, var han ligger. Men jag blir ju en förlorad människa.»

»Jag har tänkt på det också,» säger han. »Men jag kan inte.»

De, som ha varit gifta i flera år, behöva inte många ord för att förstå varandra. Hon vet allaredan, att det är alldeles gagnlöst att söka beveka honom. »Varför skulle du då förlåta mig?» säger hon och vrider händerna. »Varför lät du mig stanna kvar på Lerum som din hustru och lovade att förlåta mig?»

Han vet med sig, att han inte vill skada henne.

Han rår inte för, att han nu har kommit till en gräns för sina medgivanden. »Säg vad du vill till grannarna!» säger han. »Jag skall nog tiga. Hitta på, att det är vatten i graven, eller säg, att där inte finns rum för fler kistor än fars och mors och min och din!»

»Och det skulle de tro!»

»Du får reda dig, bäst du kan då,» säger han.

Han är inte ond, hon ser, att han inte är det. Det är, som han själv säger. Han kan inte ge med sig i detta.

Hon flyttar sig högre upp i stolen, lägger armarna bakom huvudet och sitter och stirrar ut genom fönstret utan att säga något. Det förfärliga är, att så mycket skall finnas i livet, som är en övermäktigt. Framför allt är det fruktansvärt, att det skall stiga upp makter inom en själv, som man alls inte kan styra. För några år sedan, då hon redan var en sansad, gift kvinna, kom kärleken över henne. En sådan kärlek! Det hade inte varit en tanke på att hon skulle kunna styra den.

Det, som nu tog väldet över hennes man, var det hämndbegär?

Han har aldrig varit ond på henne. Han förlät henne genast, då hon kom och bekände. »Du har varit ifrån dina sinnen,» sade han och lät henne leva kvar som hans hustru.

Men fast det kan vara en lätt sak att säga, att man förlåter, kan det vara tungt nog att göra det. Framför allt är det svårt för den, som är långsint och tungsint, som aldrig glömmer och

aldrig brusar ut. Vad han än må säga, sitter i hjärtat något, som hungrar och skriker efter att få mätta sig med en annans lidande. En besynnerlig känsla har hustrun alltid haft, att det hade varit bättre, om han den gången hade blivit så ond, att han hade slagit henne. Då hade han kunnat bli god sedan. Nu går han där och är knarrig och led, och hon har blivit rädd. Hon går som en häst mellan skacklorna. Hon vet, att bakom henne sitter någon, som håller piska i hand, om han än inte brukar den. Och nu har han brukat den. Och nu är hon en förlorad människa.

Människor säga, att de aldrig ha sett en sådan sorg som hennes. Hon ser ut som en stenbild. Under dessa dagar före begravningen vet man inte om hon verkligen lever. Det är omöjligt att se om hon hör vad man säger, om hon vet vem som talar med henne. Hon tyckes inte känna hunger, hon tyckes kunna gå ute i den starka kölden utan att frysa. Men människorna ta miste, det är inte sorg, som förstenar henne, det är rädsla.

Hon tänker inte på att stanna hemma på begravningsdagen. Hon måste följa med till kyrkogården, måste gå med i likföljet, gå där och veta, att alla, som följa kistan, tro, att liket skall föras till den stora Sanderska graven. Hon tänker, att hon skall digna under all undran och förvåning, som skall vända sig mot henne, då han, som går med prestaven i spetsen av processionen, leder den fram till en obemärkt gravplats. Det skall gå ett förundrans sorl från led till led, fastän det är

ett liktåg. Varför får inte barnet ligga i den Sanderska graven? Man skall påminna sig de ovissa, obestämda rykten, som en gång ha varit i svang om henne. Det måtte vara någon grund för de där historierna, skall man säga. Innan liktåget kommer åter från kyrkogården, skall hon vara dömd och förlorad.

Det enda, som kan hjälpa henne, är att vara med själv. Hon skall gå där med ett lugnt ansikte, se ut, som om allt vore riktigt. Kanske de då skola tro vad hon säger för att bortförklara saken.

Mannen reser också med till kyrkan. Han har ombestyrt allt, bjudit begravningsgäster, beställt kista och bestämt vilka som skola bära. Han är nöjd och god, sedan han har drivit igenom sin vilja.

Det är söndag, och efter gudstjänstens slut ställer liktåget upp sig utanför sockenstugan. Bärarna lägga de vita bärdukarna över axlarna, alla ståndspersoner i Lerum gå med i processionen och en stor del av det övriga kyrkfolket.

Medan processionen ordnar sig, tänker hon, att nu ställa de upp sig för att följa en förbrytare till avrättsplatsen.

Så de skola se på henne, då de komma tillbaka! Hon har kommit dit, för att hon skulle kunna förbereda dem, men hon har inte fått ett ord över läpparna. Hon kan inte tala lugnt och sansat. Vad hon skulle kunna, vore att jämra sig våldsamt och högt, så att det hördes över hela kyrkplatsen. Hon törs inte röra läpparna, för att inte ett högt skrik av fasa skall bryta fram över dem.

Klockorna börja ringa uppe i tornet, och människorna sätta sig i gång. Och nu skola de komma in i det utan all förberedelse! Varför har hon inte kunnat tala? Hon gör våld på sig för att inte ropa åt dem, att de inte skola gå till kyrkogården med den döde. En död är ju ingenting. Varför skall hon fördärvas för en död? De kunde få lägga den döde var de ville, blott inte på kyrkogården. Hon har förvirrade föreställningar om att hon ville skrämma dem bort från begravningsplatsen. Den är farlig. Den är full av pestsmitta. Man har sett vargspår där. Hon ville skrämma dem, som man skrämmer barn.

Hon vet inte var barnets grav är grävd. Hon får veta det tids nog, tänker hon. Då nu tåget skrider in på kyrkogården, ser hon fram över snöfältet för att upptäcka en nyuppkastad grav. Men hon ser inte väg och inte grav. Därute är ingenting annat än en oröjd snömark.

Och tåget går upp till bårhuset. Så många, som kunna, tränga sig in där, och därinne sker jordfästningen. Det blir inte ens fråga om att gå fram till Sanderska graven. Ingen kan veta, att den lille, som nu inviges till den sista vilan, aldrig skall bli nedmyllad i familjegraven.

Om Ebba Sander hade kommit ihåg detta, om hon inte hade glömt allt för sin fasas skull, så hade hon inte behövt vara rädd ett ögonblick.

»Till våren,» tänker hon, »då kistan blir nedmyllad, är väl knappast någon annan än dödgrävaren tillstädes. Ingen kommer att tro annat,

än att barnet ligger i Sanderska graven.» Och hon förstår, att hon är räddad.

Hon sjunker samman i häftig gråt. Människor se medlidsamt på henne. »Det är förfärligt vad hon sörjer,» säga de. Men hon vet bäst själv, att hon gråter sådana lättnadens tårar som den, vilken har räddats från nöd och livsfara.

Ett par dagar efter begravningen sitter hon vid skymningen på sin vanliga plats i matsalen. Medan mörkret faller på, ertappar hon sig med att hon sitter och väntar och längtar. Hon sitter och lyssnar efter barnet. Nu är ju den tiden, då det brukar komma in och leka. Skall det inte komma i dag? Så far hon upp och tänker. »Det är ju dött, det är ju dött.»

Nästa dag sitter hon åter och längtar i skymningen. Och kväll efter kväll kommer denna längtan igen och blir allt mäktigare. Den breder ut sig, såsom ljuset gör under våren, till dess den till sist regerar över alla dagens och nattens timmar.

Det är ju nästan givet, att ett sådant barn som hennes skall få mera kärlek som dött än som levande. Modern har under hela dess liv inte tänkt på annat än att vinna tillbaka mannen. Och för honom kunde ju inte barnet vara behagligt. Det måste hållas undan. Det fick ofta känna, att det var till besvär.

Hustrun, som hade svikit sina plikter, har velat visa mannen, att hon ändock var något värd. Hon hade ständigt arbete i gång i kök och

vävkammare. Vad kunde det finnas för plats för den lille gossen mitt uppe i allt detta?

Och nu efteråt påminner hon sig hur hans ögon brukade be och tigga. Om kvällarna ville han, att hon skulle sitta bredvid hans säng. Han sade, att han var mörkrädd, men nu tänker hon, att det kanske inte var sant. Han har sagt så, därför att hon skulle stanna hos honom. Hon kommer ihåg hur han låg och arbetade för att inte somna. Nu förstår hon, att han höll sig vaken för att få ligga länge och känna hennes hand i sin.

Han har varit en listig fyr, så liten han var. Han har brukat allt sitt förstånd för att få litet med av hennes kärlek.

Det är förvånande, att barn kunna älska så. Hon förstod det aldrig förr, medan han levde.

Egentligen är det nu först hon börjar älska barnet. Nu först är det hon känner sig glad åt dess skönhet. Hon kan sitta och drömma om dess stora, hemlighetsfulla ögon. Det har aldrig varit ett rosigt och rundkindat barn, det var blekt och spätt. Men det var underbart vackert.

Det står för henne som något oändligt härligt, härligare för var dag, som går. Barn måtte ju vara det yppersta jorden bär. Tänk bara, att det finns små människor, som sträcka ut handen mot var man och tro alla om gott! Små människor, som inte fråga efter om ett ansikte är fult eller vackert, utan kyssa lika gärna det ena som det andra, som kunna älska gammal och ung, rik och

fattig! Och i alla fall äro de verkliga små människor.

För varje dag kommer hon barnet allt närmare och närmare. Hon önskar nog, att det levde, men hon undrar om hon då någonsin hade kommit det så nära som nu.

Stundom är hon i förtvivlan över att hon inte gjorde gossen lyckligare, medan han levde. Han togs väl bort från mig fördenskull, tänker hon. Men det är sällan hon sörjer på det sättet.

Hon har varit rädd för sorg fordom, men hon finner nu, att sorg inte är vad hon har tänkt sig. Sorg är ju att leva om och om igen i ett förgånget. Sorg är att leva sig in i gossens hela väsen, att nu äntligen förstå honom. Denna sorg gör henne mycket rik.

Vad hon nu mest fruktar, är, att tiden skall föra bort honom från henne. Hon har intet porträtt av honom, kanske hans drag skola utplånas ur hennes minne. Hon sitter var dag och prövar och försöker: »Ser jag honom, ser jag honom riktigt?» säger hon.

Då vintern fortgår vecka efter vecka, överraskar hon sig med att längta efter våren, då hon skall få ut honom ur bårhuset och få honom nedbäddad i jorden, så att hon kan komma till graven och tala med honom.

Han skall ligga åt väster; där är det vackrast. Och hon skall smycka kullen med rosor. Hon vill också ha en häck och en soffa. Hon vill kunna sitta där länge, länge.

Men människorna skola väl förundra sig! Människorna veta ju inte annat, än att hennes barn ligger i familjegraven. Vad de skola förvåna sig, om de se henne smycka en främmande grav och sitta där i timtal! Vad skall hon hitta på att säga dem?

Ibland tänker hon, att hon måste göra på detta sätt. Först gå fram till den stora graven och lägga ned en stor bukett där och sitta där en stund. Sedan skall hon väl kunna smyga bort till den lilla graven. Han skall nog vara nöjd med den enda lilla blomma hon kan spara till honom.

Ja, han kan nog nöja sig med detta, om hon kan det. Men det är, som om hon inte skulle komma i någon gemenskap med honom på detta sätt.

Och han skall då få veta, att hon blygdes över honom. Han skall förstå vilken brännande skam det var för henne, att han kom till. Hon vill skydda honom för att få veta detta. Han skall tro, att lyckan att äga honom övervägde allt.

Äntligen ger vintern vika. Man ser, att det skall bli vår. Snötäcket smälter undan, jorden börjar visa sig. Ännu dröjer det kanske ett par veckor, innan tjälen går ur marken, men det ges dock en förhoppning, att de döda skola få komma ut ur bårhuset. Och hon längtar, hon längtar!

Kan hon ännu se honom? Hon prövar varje dag, men det gick bättre på vintern, på våren vill han inte visa sig för henne. Då kommer hon i förtvivlan. Hon måste kunna sitta på graven för att

komma honom nära, för att kunna se honom, älska honom. Kommer han då aldrig ned i jorden?

Hon har intet annat att älska, hon måste kunna se honom, se honom genom hela livet.

Till sist försvinna all tvekan och allt klenmod för hennes stora längtan. Hon älskar, hon älskar, hon kan inte leva utan den döde. Hon känner, att hon inte kan ta hänsyn till någon annan än honom. Och då vårbräckningen är där på fullt allvar, då tuvor och kullar åter framträda på kyrkogården, då järnkorsens hjärtan åter börja pingla och pärlblommorna lysa i sina glaslådor och då jorden äntligen kan öppna sig för den lilla kistan, har hon redan låtit förfärdiga ett svart kors, som hon skall sätta upp på kullen.

Tvärsöver korset från arm till arm står skrivet med tydliga vita bokstäver:

HÄR VILAR MITT BARN.

Och så nedanför på korsstammen står hennes namn.

Hon bryr sig alls inte om, att hela världen får veta vad hon har gjort. Allt annat är fåfängligt, det enda viktiga är att utan förställning kunna få bedja på barnets grav.

BRÖDERNA

DET ÄR STOR SYND om de döda, som skola begravas i städernas kyrkogårdar. Då de sättas upp på likvagnen och köras bort genom gatorna, är det, som skulle de knota och klaga inne i sina kistor. Somliga jämra sig över att de inte hava fått panascherna på likvagnen. Somliga räkna över kransarna och äro inte nöjda. Och så är det några, som följas av bara en, två, tre vagnar och känna sig sårade däröver.

Sådant borde aldrig de döda behöva känna och erfara. Men människorna i städerna förstå alls inte huru de böra hedra dem, som skola bäddas ned till den långa vilan i jorden.

De förstå dylikt bättre på landsbygden, och ingenstädes förstå de det så väl som i Svartsjö socken i Värmland.

Om ni dör i Svartsjö socken, så vet ni, att ni skall få en kista alldeles lik dem, som bestås alla andra, en ärlig, svart kista, av samma slag som de kistor, vari häradsdomaren och länsmannen begrovos häromåret. Ty samma snickare gör alla kistor, och han har bara en modell, ingen

blir bättre eller sämre än den andra. Och ni vet också, ty ni har ju sett det så många gånger, att ni skall bli körd till kyrkan på en arbetsvagn, som man har målat svart för tillfället. Ni behöver alls inte tänka på några panascher, ty sådana känner man inte till. Och ni vet, att hästarna skola ha vita dukar fästa vid selen, och att man skall köra lika långsamt och högtidligt för er som för en hemmansägare.

Men ni skall alls inte behöva ängslas över att ni inte skall få nog många kransar, ty det lägges inte en enda blomma på kistan. Det hör till, att den skall stå svart och glänsande, och att ingenting skall skymma bort den. Och ni behöver inte tänka på att ni inte skall ha nog stort följe, ty de, som bo i er by, de skola nog följa er allesamman. Och inte heller skall ni tvingas att ligga och höra efter om det är gråt eller klagan kring er bår. Det gråtes aldrig över de döda, då de stå på kyrkbacken utanför Svartsjö kyrka.

Nej, det gråtes lika litet över en ung, blomstrande karl, som har fallit för döden, just då han kunde begynna sörja för sina fattiga, gamla föräldrar, som det kommer att gråtas över er. Ni skall bli ställd på ett par svarta bockar utanför sockenstugudörren, och en hel hop folk skall så småningom samlas omkring er, och alla kvinnorna skola ha näsdukar i händerna. Men ingen skall gråta, alla näsdukarna skola hållas hårt hoprullade, ingen skall sättas för ögonen. Ni behöver inte vara rädd för att människorna inte skola ge er lika många

tårar som andra döda. De skulle gråta, om det passade sig, men det passar sig inte.

Ni kan ju förstå, att om det vore mycken sorg vid en grav, skulle det se illa ut för den, som ingen sörjde. De veta vad de göra i Svartsjö. De bära sig åt så, som det har varit sed och skick därstädes nu i många hundra år.

Men medan ni står där på kyrkbacken, är ni en mäktig och stor varelse, fastän ni varken får blommor eller tårar. Ingen kommer till kyrkan utan att fråga vem ni är. Och så gå de tyst upp till er kista och ställa sig och betrakta den. Och det faller ingen in att såra den döde med att beklaga honom. Ingen fäller något annat yttrande, än att det är gott för den, som har fått sluta.

Det är alls inte som i en stad, där ni skulle bli begraven på vilken dag som helst. I Svartsjö skall ni bli begraven på en söndag, så att ni kan ha hela socknen omkring er. Där skall ni ha bredvid er kista både den flickan, som ni dansade med på sista midsommarsvakan, och den mannen, som ni bytte hästar med på sista marknaden. Ni skall ha skolläraren, som vårdade sig om er, då ni var liten pojke, och som har glömt er, fast ni så väl kom ihåg honom, och ni skall ha den gamle riksdagsmannen, som aldrig förr gitte hälsa på er. Detta är inte som i en stad, där skulle människor knappast se efter er, då ni fördes förbi.

Då man kommer med de långa bärklädena och lägger dem under kistan, så är det ingen, som inte följer med i handlingen.

Ni kan inte tro vilken kyrkväktare det finns i Svartsjö. Han är en gammal soldat, och han ser ut som en fältmarskalk. Han har kortklippt, vitt hår och vridna mustascher och spetsigt hakskägg, han är smärt och hög och går rak med en lätt och säker gång. Om söndagarna bär han en nyborstad bonjour av fint kläde. Han ser verkligen ut som den finaste gamla herre man kan råka på. Och det är han, som går först i spetsen för processionen. Efter honom kommer prestaven.

Det är inte sagt, att prestaven tar sig något ut i jämförelse med kyrkväktaren. Det kan hända, att hans kyrkhatt är för stor eller gammalmodig. Han är nog generad också, men när är inte en prestav generad?

Så kommer ni själv i er kista med de sex bärarna, och så komma prästen och klockaren och byalaget och hela socknen. Allt kyrkfolket följer er in på kyrkogården, det kan ni vara viss på.

Men nu skall ni lägga väl märke till något. De se så små och fattiga ut, de, som följa er. Det är ju inga ståtliga stadsbor, det är bara enkelt, tarvligt Svartsjöfolk. Det är, som funnes där bara en, som är stor och vördnadsvärd, och det är ni i er kista, ni, som är död.

De andra, de skola nästa dag stå upp till tungt och grovt arbete, de skola sitta i gamla, fattiga stugor och bära gamla, lappade rockar. De andra, de skola alltjämt pinas och plågas och förtryckas och förödmjukas av fattigdomen.

Om en främmande ginge med er fram till er

grav, skulle han bliva långt mera vemodig vid att se de människor, som gå med i likföljet, än vid tanken på er, som är död. Ni behöver aldrig mer syna sammetskragen på rocken för att se om den börjar blekna i kanterna, ni behöver inte göra ett särskilt veck på silkeduken för att dölja, att den håller på att brista. Ni skall aldrig mer behöva be lanthandlaren att få varor på kredit, ni skall inte känna hur arbetskraften flyr, ni skall inte gå och vänta på den dag, då ni faller socknen till last.

Medan de följa er till graven, går var och en och tänker, att det är bäst att vara död, bättre att sväva upp till himmelen, buren på förmiddagens vita moln, än att alltjämt pröva det mångvidriga livet.

Då man har kommit bort till kyrkogårdsmuren, där graven är uppkastad, bli bärklädena utbytta mot starka rep, och bärarna stiga upp på de lösa jordhögarna och sänka ned er.

Och då detta är gjort, kommer klockaren fram till gravranden och börjar sjunga: »Jag går mot döden.»

Han sjunger psalmen alldeles ensam, inte prästen och ingen av församlingen hjälper honom. Men klockaren måste sjunga, och hur hård nordanvind och hur skarp sol, som ligger honom i ansiktet, så sjunger han.

Klockaren är ganska gammal, och han har inte mycken sångröst kvar. Han vet nog, att det inte låter så vackert nu, då han sjunger folk i graven,

som det gjorde i hans unga dagar, men han gör det ändå, eftersom det hör till hans ämbete.

Ty den dag, förstår ni, då rösten alldeles sviker, så att han inte kan sjunga mer, då måste han taga avsked från sin befattning, och detta blir detsamma som att sjunka ned till riktig fattigdom.

Därför står hela församlingen i ängslan, medan gamle klockaren sjunger, och undrar om rösten skall hålla hela versen igenom. Men ingen sjunger med, ingen enda, ty det går inte för sig, det brukar man inte. Man sjunger aldrig vid graven i Svartsjö. Man sjunger inte i kyrkan heller mer än den första psalmen i julottan.

Dock, om någon hörde efter riktigt noga, skulle han märka, att klockaren inte sjunger ensam. Det är verkligen en röst, som följer med, men den ljuder så precis lika, att de två rösterna blanda sig, som om de vore en enda.

Den där andra rösten, som sjunger med, tillhör en liten gubbe i lång, grå vadmalsrock. Han är ännu äldre än klockarn, men han sätter till allt vad röst han har för att hjälpa honom.

Och rösten är, som sagt, av alldeles samma slag som klockarns; de äro så lika, att man inte kan låta bli att förvåna sig.

Men ser man närmare efter, så är också den lille, grå gubben alldeles lik klockarn, det är samma näsa och haka och mun, endast något äldre och likasom värre farna i livet. Och så förstår man, att den lille fattige är klockarns bror. Och så vet man ju också varför han hjälper honom.

Ty se, det har aldrig gått bra för honom här i världen, och han har ständigt haft otur, och en gång gjorde han konkurs och drog då klockarn med sig i olyckan. Han vet, att det är hans fel, att brodern alltid måste ha det svårt.

Och klockarn har ju försökt hjälpa honom på fötter igen, men det har inte lyckats, ty han har inte varit sådan, att man har kunnat hjälpa honom. Han har jämt haft olycka med sig, och så har det inte varit den rätta kraften i honom.

Utan klockarn har varit det skinande ljuset i släkten, och det har varit att taga emot och taga emot för den andre, och alls ingenting har han haft att ge igen.

Herre Gud, bara tala om att ge igen! Han, som är så fattig! Ni skulle se skogstorpet, där han bor!

Han vet, att han alltid har varit tung och sorgsen och bara till en plåga, bara till en plåga för sin bror och för andra människor.

Men se nu på sista tiden har han blivit en mäktig man, nu står han och ger igen. Det gör han. Nu hjälper han sin bror, klockarn, som har varit ljuset och livet och glädjen för honom i alla hans dar. Nu hjälper han honom att sjunga, så att han skall få behålla sitt ämbete.

Han går inte i kyrkan, ty han tycker, att alla stirra på honom, som inte har svarta söndagskläder. Men varje söndag går han upp på kyrkbacken för att se om det står någon kista på de svarta bockarna utanför sockenstugan. Och om där står någon, då

följer han med till graven, och då ger han sig själv till spillo i sin gamla, grå rock och hjälper brodern med den där eländiga rösten sin.

Den lille gubben hör mycket väl hur illa han sjunger, han ställer sig bakom de andra och tränger sig inte fram till graven. Men sjunger gör han. Det vore inte så farligt om klockarns röst skulle svika på en eller annan ton. Hans bror är där och stöder honom.

På kyrkogården skrattar ingen åt sången, men då folk har kommit hem och fått skaka av sig andakten, så talar man om hur det har varit vid kyrkan, och då skrattar man åt klockarns sång, skrattar både åt hans och åt hans brors. Klockarn bryr sig inte om sådant, han är inte av det lynnet, men brodern lider av det och tänker på det. Han ryser för söndagen hela veckan, men han kommer ändå punktligt dit upp på kyrkogården och gör sin plikt.

Men ni därnere i er kista, ni tycker inte så illa om sången. Ni tycker, att det är god musik. Är det inte sant, att man skulle vilja bli begraven i Svartsjö bara för den sångens skull?

Det står i psalmen, att allting är en vandring mot döden, och då de två gubbarna sjunga det, de två, som ha lidit för varandra hela livet, då känner man så som aldrig förr hur besvärligt det är att leva, och man blir så alldeles nöjd att vara död.

Och så slutar sången, och prästen häller mull på kistan och läser över er.

Därpå sjunga de två gamla rösterna: »Jag går mot himlen.» Och de sjunga inte denna versen

bättre än den förra. Deras röster bli svagare och mera gnällande, ju längre de sjunga.

Men för er utbreder sig då en stor, vid rymd, och ni svävar upp där med ängslande lycka, och allt det jordiska försvinner och förbleknar.

Men det sista, som ni hör av det jordiska, är dock något av trohet och kärlek. Och mitt under er bävande flykt skall den arma sången väcka minnet av allt sådant, som har mött er härnere, och detta skall bära er uppåt. Det skall genomstråla er som en ljusglans och göra er skön som en ängel.

ROMARBLOD

HAR NI VARIT I ROM, så har ni väl lagt märke till de små lantgårdarna utanför stadsmuren. Man har ett par tunnland jord, där man odlar kronärtskockor, ärter och blomkål, allt efter årstiden. Man har ett par långa, halmtäckta boningshus, ett lågt åsnestall, en stor, murad brunn med sadeltak och ett par hönsburar. Man har naturligtvis en mängd fjäderfä och inte bara höns, kalkoner och ankor, utan även påfåglar och fasaner.

Och så för att kunna leva litet bättre, ty grönsaker och höns lämna ingen lysande vinst, skaffar man sig ett par stora fat romerskt slottsvin och lägger upp dem i den ena av de långa stugorna, som inte ha mer än ett rum vardera. Därinne ställer man också fram en disk och en hylla med literflaskor och glas, men ute på gårdsplanen mellan brunnen och hönsburarna ordnar man långa bänkar och stadiga bord. Här utom stadsmuren stryka campagnans vindar fram skarpa och ohejdade, därför sätter man upp små skärmtak över bänkarna och omger dem med vassväggar, genom vilka solskenet kommer insilande gult som guld. Till

sist låter man också måla en skylt och hänger ut den över den lilla murporten, som leder in till gatan och staden. Och så är osterian färdig.

Nino Beppone hade nu i tio år varit kypare på en sådan där liten osteria, men man skall inte tro, att han hade stannat där så länge för lönens eller drickspengarnas skull, eller därför att han inte dugde till något annat. Tvärtom, Nino var en präktig, ja, rentav en bildad ung man. Om han nöjde sig med att vara kypare på en osteria utanför muren, så var det därför, att han var kär i Teresa, äldsta dottern i gården.

Ah, hur Nino älskade henne! Hon var så vacker. Hon var vacker just så, som Nino ville ha det, med stora, starka drag och höga, klara färger. Hennes gång var så stolt och lätt som en drottnings. Hon talade med en klar, klingande röst och så tydligt, att ingen stavelse av orden kunde tappas bort. Hon skrattade så rent, som en silverklocka ringer. Hennes händer voro sköna, vita och fasta, och hennes handtag var så styrkande som en välsignelse.

Alla, som kommo in på osterian, ville beställa av henne och fordrade, att hon alltid skulle vara till hands bakom disken. »Var är Teresa?» frågade de ovillkorligen, om de inte sågo henne. Och det kunde Nino väl förstå. Visste han inte själv hur mycket bättre soppan smakade, då hon hade öst upp den ur grytan, än då den serverades av hennes systrar? Det var alls inte underligt, att varenda människa ville ha med henne att göra.

Var det inte trygghet och trevnad bara att vara i samma rum som hon?

Han var säker om att folk kom in på osterian långt mindre för att dricka vin än för att få anförtro Teresa alla sina sorger. Om åsnan var död, om man hade blivit slagen i bollspelet eller om den galningen Piero hade gått och satt kniven i någon, så var det en lättnad att berätta det för henne. Det kunde ibland hända, att unga, raska karlar, som inga sorger hade, sutto och lagade ihop långa, bedrövliga historier, bara för att hon skulle stå stilla vid deras bord en stund, höra på dem och taga sig litet av dem. Anej, de voro inte kära i henne, men de ville i alla fall, att hon skulle slå i vinet i deras glas, att hon skulle stoppa till dem en mandarin, då de gingo, och lova dem att komma ihåg dem i sina böner.

De andra systrarna gifte sig, så snart de hade fyllt sina sexton år; en flyttade bort och en stannade kvar hemma med man och barn. Men Teresa ville inte gifta sig, och Nino visste nog varför. Han visste väl, att hon varken ville ta honom eller någon annan av lantfolket. Teresa var stolt, hon skulle aldrig gifta sig med någon annan än en signor.

Ja, ja, Teresa var mycket stolt. Man såg det av det sätt, varpå hon satte håret högt uppe på huvudet, alldeles som en signorina, och på hennes kyrkkläder. Ute på osterian gick hon i grönt förkläde och bar en röd duk om halsen, men då hon

gick in i Rom, var hon alltid svartklädd. Och hon hade en stor hatt med brättet i många bukter och en fjäderkrage om halsen, så lång att den räckte ner till klänningsfållen.

Naturligtvis tyckte Nino, att det skulle ha passat Teresa att bli en signora. Det enda onaturliga var, att hon inte förstod, att hon redan var det.

I själva verket var Nino mycket nöjd med detta, att Teresa inte ville gifta sig med en campagna-bo. Han själv hade inte något hopp att få henne. Han var rund och tjock som en mjölsäck, och han hade en sådan där grå mjölnarhy. Och endast ett par små streck till ögon! Nino visste, att han var alldeles för ful för Teresa. Men som det nu dröjde, innan hon fick sin signor, och ingen annan vågade försöka sig på att ta bort henne, så kunde Nino få gå kvar som hennes kamrat år efter år. Och det var ingen liten lycka.

Dagarna därute på lantgården tycktes Nino vara fulla av salighet. Om mornarna, då Teresa gick och ställde med sina fåglar, bar Nino skålen med majsen åt henne. På förmiddagen hjälpte han henne att rensa bort ogräs och att göra i ordning grönsakerna, som skulle sändas till torget. Och om kvällarna, då arbetsfolk, som gick hemåt, kom in på osterian för att dricka ett glas guldgult Castello romano, stod hon vid fatet och fyllde i måtten, och han tog emot dem av henne. Men var det en stor dag, om det var fest eller marknad och folk hade strömmat till och alla sittplatser voro upptagna och hela gården vimlade av positiv-

spelare och försäljare av stekta äpplen och kastanjer och han och hon måste varma och andlösa ila fram mellan borden med sina flaskor och glas, nickade de till varandra, när de möttes. De kände sig så kamratlika som soldater, då de dra ut i strid.

Men de kvällar, då inga kunder kommo, satt Nino och berättade Teresa om det han hade läst i sina böcker. Då lät hon honom berätta hela det gamla Roms historia, och framför allt ville hon höra talas om plebejers upphöjande till patricier och om de mäktiga romerska matronorna. Nino visste nog varför. Samma blod! Hon kände sig av samma blod! Nästa dag bar hon huvudet mycket stoltare än förr. Nino sade sig, att han handlade som en galning. För varje gång han berättade henne om Cornelia, Gracchernas moder, förde han henne längre ifrån sig. Varför kunde han inte låta bli att berätta? Varför älskade han henne allra mest, då hon lyfte nacken så där högt och då hennes ögon blixtrade?

När hon hade fyllt fyra och tjugu år, hörde Nino människor säga, att det snart skulle bli för sent för henne att få en man. Hon var inte vacker mer. Nino kunde inte förstå vad de menade. Var hon inte vacker?

En dag märkte han ändå, att de hade haft rätt. Hon hade verkligen varit avbleknad, hon hade varit på väg att bli gammal. Han hade inte gett akt på det förut, men nu såg han det, därför att hon började stråla upp igen. All hennes ungdoms skönhet lyste åter upp hennes ansikte. Vad

var detta för ett under? Nino blev nästan rädd, när han såg det.

Varje afton kom nu en liten löjtnant ut till osterian. Ack, ack! Nino kunde inte neka till att det var det nättaste ting man kunde se! Han hade en uniform i svart och silver och ett mjukt, barnsligt ansikte. Han hade blivit kär i Teresa, redan första kvällen han hade sett henne. Och hon, hade hon fått igen sin skönhet för hans skull? Tyckte hon om den lille löjtnanten? Var signorn nu äntligen kommen?

Den stackars Nino började med ens hata krig och krigare. Italien förde krig med Abessinien, och han tyckte, att det var nog elände, att Italiens krigare drogo över havet för att ofreda ett främmande folk, som intet ont hade gjort, det var nog med det elände de anställde därute. Härhemma kunde de låta bli att vålla folk olycka.

Nino uppsökte likasinnade och kom in i fredsföreningar. Här uppträdde han som talare och yrkade på krigshärens avskaffande. Italien skulle inte bli stort som ett stridens land, utan som ett fridens. »Låt oss få slut på det där afrikanska äventyret! Låt oss få hem våra soldater och sätta dem i lantbruksskola!» Det var Ninos ord.

På dessa föreningsmöten kände sig Nino som en mäktig man. Han satte upp adresser till ministrarna och adresser till kungen. Han blev snart en av de ledande. Han blev en av de mest omtyckta talarna. Stackare, stackare!

Men då Nino kom hem ifrån ett sådant där

möte, där han hade avskaffat kriget och krigshären, kom Teresa emot honom. De stannade vid brunnen, där de alltid brukade sitta och prata, och Teresa ville tala krig. Det pågående kriget brydde hon sig inte om, men hon ville veta vad romarna hade utfört i forna dagar. Nu ville hon höra något om Scipio. Var det inte Scipio, som hade gått till Afrika och besegrat de svarta? Och Nino måste berätta om honom. Nino måste sitta halva natten och tala krig, krig, krig.

Medan Nino berättade, blev Teresa strålande skön. Lyktan, som hängde på brunnstaket, visade henne för Nino underbart vacker med ett hemlighetsfullt leende över läpparna. Nino förstod, att hon endast kunde älska en hjälte. Men han, som inte kunde neka henne att berätta om dessa avskyvärda blodbad, vad var han? Han var feg. Om hon hade älskat en Nero, skulle Nino ha låtit tvinga sig att prisa tyrannerna. Nino var en feg usling, han var visst ingen hjälte.

Hon blev till sist förlovad med löjtnant Ugo, och Nino tänkte allvarligt på att göra sig fri och söka en annan tjänst. Men han kunde inte, hon var så god emot honom just då. Han fick vänta till efter bröllopet.

Teresa glömde inte Nino ett ögonblick. Hans födelsedag inföll dagen efter förlovningen, och Nino var dyster på morgonen och menade, att detta skulle bli den sorgligaste dagen i hans liv. Men han hade aldrig blivit så firad förr. Teresa hade sytt näsdukar åt honom med monogram, som

räckte över halva duken. Hon hade också bakat honom en tårta, och hon gick till San Antonios av Padua kyrka och bad för Nino till hans skyddspatron. Hela dagen passade hon upp honom och lät honom inte bära fram en enda flaska vin. Hon skämtade med honom och tvang honom att se glad ut. Han måste skratta hela dagen, därför att hon ville det. Nu skulle alla vara lyckliga.

På natten kunde Nino inte låta bli att gråta. Han hade märkt, att hon i de dagarna gav sina fåglar dubbla ransoner, åsnan hade fått ny halm, och katten fick sitta på hennes axel, så länge den ville. Nino hade aldrig förr känt sig så jämnställd med katten, åsnan och fåglarna.

Så glad som hon var över att hennes fästman var officer! Näst det, att han var en signor, tyckte hon om, att han var militär. Nino hörde en gång vad hon svarade, då man frågade henne om hon fruktade, att han skulle bli sänd till Afrika.

»Gud, att han finge fara!» sade hon. »Så skulle ni få se, att det bleve annat av.»

Nå, detta hände just vintern nittiosex, då man gick och väntade på att det skulle bli något av därute i Afrika. Man skickade ut skepp på skepp med trupper, men man hörde aldrig, att de råkade på kejsar Menelik och hans shoaner. Trupperna lagrades upp borta i trakten av Adua, det var allt, vad man visste. Det var, som då bin krypa ut ur kupan och bli hängande utanför flustret i en stor pung och man går och ser på dem dag

efter dag och förargar sig över att de inte komma sig för att svärma.

Teresa var storartad, då hon framemot slutet av februari fick veta, att löjtnant Ugo måste avgå till Afrika. Nino såg inte en tår i hennes ögon. Hon tänkte bara på att nu äntligen skulle det komma till drabbning och seger. Nu skulle hennes arma Italien bli hulpet.

Hon gjorde en avskedsbjudning för fästmannen och hans kamrater. Det var en härlig fest. Castelloromano-vinet flöt utan hejd. Hon hade slaktat sina fetaste kalkoner och plockat de första kronärtskockorna. Och hon hade lagat till tårtor och sötsaker i oändlighet.

Den stackars Nino hade måst hjälpa henne med alla tillrustningar. Han hade rest en flaggstång på brunnstaket, där hon hade hissat Italiens flagga. Han hade också förfärdigat transparanger, på vilka lästes: Leve armén! Lycka åt våra tappra soldater! Allt för Italien! och andra höga ord. Ja, Nino var den, som hade hängt upp de kulörta lyktorna under stråtaken och som hade skaffat sångare, vilka kunde sjunga de nya krigssångerna. Men han hade svurit, att Teresa inte skulle få honom att hålla tal. Stackars Nino, han blev inte ombedd! Hon vågade inte anförtro honom något så maktpåliggande.

Men på kvällen, då de små lustbomberna knallade kring gästernas fötter, då inte bara stråtaken över bänkarna, utan också hönsburarna, brunnen och boningshusen strålade av grön-röd-vita lyktor,

och då Nino antände bengaliska eldar ute bland kronärtskockorna, såg han, om ingen annan, vad hon menade. Det var, som om hon med varje glas vin, som hon räckte soldaterna, ville säga: »Gå och gör allvar av det! Romas kvinnor vilja se nya triumftåg skrida upp mot Campidoglio.»

Ingen visste bättre än Nino hur Teresa älskade den där lille, nätte mannen, som skulle gå ut emot barbarerna. Och när han såg hur hon lät honom gå utan att beklaga sig, utan att visa ett ögonblicks svaghet, måste han beundra henne nästan mot sin vilja. »Hon skulle ha kunnat vara en av det gamla Roms matronor,» tänkte Nino. »Det är äkta romarblod i hennes ådror.»

Då löjtnant Ugo avreste med sin trupp till Neapel, där den skulle inskeppas till Afrika, följde Nino Teresa till järnvägsstationen.

Det var på natten. Soldaterna kommo tågande i rask takt, runtom dem svärmade gatpojkar, släktingar och krigsentusiaster. Nere vid stationen inväntades de av Roms sindaco och flera generaler. Där höllos tal, där ropades: »Leve Italien!», där kysstes och blomsterkastades.

Teresa stod blek av hänförelse, hon klagade inte med ett ord. Det var fina damer nere vid stationen, som delade ut blommor till soldaterna, och hon följde deras exempel. Och hon bad de unga krigarna, att de inte skulle komma tillbaka, förrän de hade intagit Meneliks huvudstad. Löjtnant Ugo omfamnade henne och lovade att komma

tillbaka till henne med den abessiniska kejsarinnans krona. Och så skildes de.

Men löjtnant Ugo hade inte varit borta i två dagar, han hade alls inte hunnit avresa till Afrika, förrän det hände, att den stora svärmen, som hade varit upplagrad vid Adua, började röra på sig. Den tågade fram mot abessinierna och blev slagen och uppriven.

Det var just då, när ingen tänkte på annat än den seger, som måste vinnas därborta, sedan så oerhört mycket folk hade blivit ditsänt. Kungen själv hade begivit sig till Neapel för att se de sista truppernas avfärd. Ena dagen talade han till dem om den ära de skulle förvärva åt det älskade Italien, andra dagen kom ett telegram och berättade om förlorad batalj, uppriven här, flykt och panik.

Just egendomligt att tänka hur telegrammen träffade i de dagarna! Meneliks kulor hade endast kunnat fälla sjutusen man, men telegrammen togo upp kulornas verk, kommo från Aduas högslätt, passerade Medelhavet och nådde målet. Ack, inte ett enda italienskt hjärta kom oskadat undan!

Teresa kom till Nino alldeles tillintetgjord. »Vad har skett därute, Nino?» frågade hon, »hur har det kunnat gå så illa?»

Och Nino berättade henne, att italienarna hade blivit slagna, inte så mycket av sina mänskliga fiender som av den övermäktiga naturen. Därute måste man klättra i berg, av vilka de lägsta voro som Sabiner- och Albanerbergen, ställda på

varandra. Där funnos inga vägar, utan man tågade fram på en mark, beväxt med tistlar, så styva och taggiga, att inte en gång en åsna kunde äta dem. Där var det så ont om mat, att soldaterna kastade sig över mulåsnor, som hade stupat på vägen, och sleto till sig köttstycken.

Men det var ju inte att sända folk till! Ett land, där man måste äta mulåsnor!

Nej, det var också Ninos mening.

Och nu fick Nino sjunga ut. Nu fick han tala om för Teresa hur gräsligt kriget var.

De läste tidningarna tillsammans. De läste om att man fruktade, att de trupper, som nu drogo ut, skulle möta Menelik och shoanerna på hamnkajen i Massaua. De, som foro ut nu, de foro till en säker död.

Teresa läste också, att barbarerna framför allt sköto på officerarna. De togo sikte på deras blåa rangmärke och plockade ner dem, då de ryckte fram med sina soldater.

Hon läste om alla grymheter och förfärligheter, som dessa svarta människor utövade. Hon läste om de avskyvärda gamla kvinnor, som följde krigshären, och som efter ett slag gingo omkring ute på stridsplatsen och plundrade och styckade de döda.

Det var slut med Teresa. Hon var förskrämd. Hon vågade inte läsa mer.

Nino sköt toppmössan tillbaka och frågade vad hon hade trott, att folk gjorde ute i krig. Hade hon inte tänkt sig, att man blev dödad där? — Nej,

hon visste inte vad hon hade trott. Hon hade alls inte tänkt detta. Hon hade bara tänkt på att de svarta skulle bli slagna och att italienarna skulle vinna en stor seger.

Så kom ett brev från löjtnant Ugo, däri han ännu en gång sade henne farväl. Ångbåten, som skulle föra honom över till Afrika, skulle avgå nästa dags afton.

På natten voro Teresa och Nino på väg till Neapel. Vad skulle hon göra där? Nino trodde, att hon ville se fästmannen än en gång, innan han reste, men själv visste hon alls inte varför hon for. Hon kunde inte låta vara. Och ingen annan än Nino hade hon velat ha till sällskap.

På morgonen, så snart de hade kommit till Neapel, sökte hon upp sin löjtnant i kasernen. Han kom ut emot henne yr och brådskande, men synbarligen smickrad och rörd över att hon hade kommit för att säga farväl. Men Teresa blev dödsblek, när hon fick se honom. Han bar nu en ljus uniform av gulgrått linne med ett brett, klarblått band över bröstet. Det var detta blåa band, som de svarta hade till skottavla.

Han måste genast in igen till sina soldater. Kunde hon då inte få träffa honom på hela dagen? Jo, de kunde äta frukost samman vid ett-tiden. Han kunde vara ifrån två timmar då. Så stämde de möte, och han skyndade bort.

Jo, det var en dag! Nino och hon gingo och satte sig på en bänk nere i »villan», medan de

väntade. Hon gjorde ingenting annat än frågade Nino vad klockan var.

Så snart hon blev ensam med Nino, blev hennes ansikte stelt och blekt som statyernas, som stodo runtom dem, och hennes ögon tycktes inte se mer än deras. Nino frågade henne varför hon stirrade så besynnerligt framför sig. Hon svarade, att hon satt och betraktade h a n s lik. Hela natten hade hon sett honom ligga död i en bergskreva. Hon hade också sett de svartas gamla kvinnor, som skyndade till för att plundra och stycka. Nino hade ju sagt, att de styckade liken därborta.

Nino försökte säga henne något, som kunde trösta henne och inge henne en smula hopp. Han påminde henne, att löjtnant Ugo var tapper. Han skulle nog reda sig mot barbarerna.

Vad hjälpte det att vara tapper, sade hon, då fienden låg gömd i snåren och siktade på det blå bandet? Hade Nino lagt märke till det blå bandet? Varför var det blått, det dödsbandet, varför var det inte rött som blod?

De sutto mestadels tysta. Teresa orkade inte tala med Nino, men hon ville, att han skulle sitta bredvid henne hela tiden. Hon tog löfte av honom, att han inte skulle lämna henne. Inte lämna henne på hela dagen.

»Nej då, Teresa.»

Och Nino satt och tänkte på hur underbart det var, att Teresa ville ha honom bredvid sig som ett stöd i sin stora sorg, att hon gav honom allt

sitt förtroende, att han, Nino, egentligen stod henne mycket närmare än den andre.

Han undrade om det skulle ha varit mycket annorlunda, om hon hade älskat honom. Han tänkte till och med, att hon tyckte om honom mer, än hon visste. Och det underligaste var, att han tänkte på detta i dag, då han såg hur hon var nära nog vansinnig av fruktan för att det skulle hända den andre något ont.

Nino var också med om frukosten. Löjtnant Ugo beställde ett enskilt rum, och så åto de tre tillsammans.

Till en början visade sig Teresa munter, hon föreföll lika sorglös, som om de hade suttit hemma på osterian, och Nino trodde, att det var hennes mening att kasta ifrån sig all oro under dessa två timmar och endast och allenast vara lycklig. Hon var till och med mycket muntrare, än hon brukade, hon koketterade för löjtnant Ugo, så att han blev alldeles yr. Och hon tillät, att han kysste henne. Nino såg ner i tallriken, men han märkte det ändå. Nino såg ibland på henne, och hans små grå ögon tiggde om att få gå. Men då kom hennes hand, som var alldeles iskall och skälvande, smygande under bordet och lade sig på hans och höll honom kvar. Löjtnanten fann honom nog mer än överflödig, men Teresa ville tydligen ha honom där.

Det serverades både Asti spumanti och Lacrymæ Christi, och Nino drack, som han aldrig hade druckit förr. Men han lyckades varken göra sig döv eller blind.

Till sist, då Nino tänkte sig, att löjtnant Ugo borde vara smått tokig av hennes ögonkast och hennes kyssar, lutade hon sig fram emot denne och frågade liksom halvt på lek, om han inte kunde låta bli att resa. Kunde han inte på något sätt laga så, att han finge stanna hemma?

Han skrattade åt henne. Nej, han kunde inte komma undan.

Kunde han inte bli sjuk? Göra sig sjuk?

Nej, nej, han kunde inte.

Men hade han då tänkt på hur lång tid det nu skulle dra om, innan de finge fira bröllop?

Löjtnanten förstod knappast, att hon menade allvar. Jo, visst hade han tänkt på detta med bröllopet, men det kunde ju inte hjälpas.

Teresa log inte mer, utan talade med en röst, som skälvde av rörelse. Hon bekände, att hon hade längtat, sedan han hade rest. Hon kunde inte vara skild från honom en dag. Kunde han inte hitta på någon förevändning för att få stanna?

»Teresa,» sade han, »jag vore ju en vanärad man. Be mig inte!»

»Vanärad?» sade hon med inställsam röst. »Hur kan du säga något sådant? Du skulle ju inte stanna hemma av feghet, utan därför att jag älskar dig så högt, att jag inte kan låta dig gå.»

Löjtnanten kysste henne, men han tycktes inte uppfatta hennes böner som annat än ett löst infall.

Då började hon med något annat. — Om det nu skulle bli ett slag och de svarta började skjuta,

ville han då lova henne att ta bort det blå bandet?

Nej, det ville han inte, han fick inte.

Över huvud taget trodde nog löjtnanten, att allt detta var ett skämt.

Nino såg hur Teresa sänkte huvudet liksom uttröttad. När hon såg upp, var varje spår av munterhet borta ur hennes ansikte. Hon var sådan, som hon hade varit på förmiddagen.

Nu började hon att med en häftig ordström berätta honom allt det, som hon hade fått höra om det främmande landet och om de svartas krigföring. Hon talade om bergen och taggväxterna och hungersnöden. När hon berättade om mulåsnorna, skrattade han och sade, att det inte var sant.

Hon talade om löjtnant Petrini, som blev bränd av shoanernas kvinnor. Visste han det, eller visste han det inte? Och vad var det för ära att vinna i strid med barbarer? Och de sköto ner alla officerare, visste han det? De togo sikte på de blå banden och sköto på officerarna.

»Ah, Teresa,» sade han, »vill du skrämma mig? Är det där ord för en romarinna?»

Ja, ja, just för en romarinna! Romas kvinnor hade aldrig tillåtit, att man berövade dem vad de älskade. Och nu skulle han veta, att hon hade kommit bara för att säga honom, att hon säkert visste, att han skulle falla, om han reste nu. Hon såg honom död framför sig. Hon såg honom styckad och blodig framför sig.

När hon hade sagt detta, lade hon inte mer band

på sig, utan visade honom all sin förtvivlan. Hon kastade sig på knä för honom, grät, bad, tiggde.

Han blev mycket rörd, men också något besvärad. Ett ögonblick såg han bort till Nino, liksom undrande vad han skulle taga sig till. Nino drog fram sin klocka. Ja visst. Det var det enda han kunde göra. Säga, att tiden var utlupen och så gå.

»Vad vill du?» sade löjtnanten, »vad vill du, att jag skall göra? Jag kan inte komma undan.»

»Låtsa, att du är sjuk! De äro många nog, som resa. Det är styggt att resa. De därute försvara endast hus och hem. Du kan inte vilja strida emot dem.»

»Om jag stannar, är det förbi med mig.»

»Du skall dö därute, och det är intet att dö för. De svarta ha inte gjort oss något. Låt dem vara i fred! De vilja inte ta vårt land, varför skola vi taga deras?»

»Teresa,» sade löjtnant Ugo, »säg nu ett modigt farväl till mig såsom i Roma! Nu måste jag gå.»

»Måste?»

»Ja.»

»Gå då!»

»Teresa!»

»Gå då! Jag skall försöka att inte mer tänka på dig. Du är död för mig.»

Hon steg inte upp, utan låg kvar på golvet. Hon inte ens såg på honom. Han strök henne över det blåsvarta håret. Hon rörde sig inte. Han

suckade tungt, visste inte vad han skulle säga eller göra, utan gick verkligen.

Han tryckte Ninos hand med ett ångestfullt grepp. Det var, som om han hade anförtrott Teresa åt honom.

På kvällen emot tiotiden stodo Nino och Teresa nere vid hamnen. Ett par stora ångare lågo ute på redden, färdiga att avgå, och en mängd båtar lågo och väntade för att föra trupperna ut till dem. Några tusen människor trängdes nere på kajen för att åse avfärden.

Men det var en stor skillnad på denna avfärd och dem, som hade försiggått förut under vintern. Förut hade man inte kunnat jubla nog, då soldaterna fördes ombord. Nu, efter nederlaget, var det ingenting annat än dysterhet både över de resande och de avskedstagande. Man skulle nu helst ha velat borra båtarna, så att de inte hade kunnat föra bort någon Italiens son till det förbannade barbarlandet.

Soldaterna kommo tågande ner till hamnen, så tysta, som om de hade velat smyga sig bort. Ingen musik, intet skjutande, inga leverop! Från den åskådande mängden hördes ett dovt mummel av harm, och man påskyndade inskeppningen så mycket som möjligt. Man var inte fullt säker på att inte folket kunde falla på den tanken att vilja hindra avfärden.

Teresa tycktes hoppas något sådant. »De ska inte tillåta det, Nino,» sade hon. »Alla dessa män

ska inte tillåta, att deras söner föras bort för att slaktas av barbarerna.»

Men det ena båtlaget efter det andra fördes ut till ångarna, och mängden lät det ske. En och annan bröt sig in i soldatflocken, men bara för att kyssa och säga farväl. Nino såg löjtnant Ugo stå vid kajen och övervaka nedstigandet i båtarna.

Så var var Teresa? Nyss hängde hon vid Ninos arm, men nu såg han henne nere vid tillläggsplatsen. Hon slog armarna om löjtnant Ugo. Han kysste henne och ville göra sig fri från henne. Det var hans tur att stiga i.

Hon tycktes också dra sig undan, men så såg Nino något blankt lysa i hennes hand. Det såg ut, som ville hon omfamna fästmannen än en gång. I detsamma vacklade denne och skrek till.

Nino var därnere. Han ryckte till sig Teresa. Han drog henne med sig in i folkhopen.

»Stå stilla här!»

Hon skrattade med ett nästan fånigt skratt. »Han skall inte resa nu, Nino,» sade hon.

Nino grep henne om handleden. »Tig!» sade han och tryckte, så att det gjorde ont.

»Gendarmerna kunna gärna...»

Nino tryckte till med ett järngrepp, och hon teg.

Det var en trängsel, ett slitande hit och dit. Nino höll sig ihärdigt kvar inne i denna täta villervalla. Han försökte inte fly.

»Rätt så!» viskade en neapolitanare till Nino. »Stå bara stilla, så att inte gendarmerna fatta misstankar! Ingen neapolitanare skall förråda er.»

Teresa började med ens snyfta.

»Låt vara med det där!» sade Nino.

Och hennes tårar upphörde. Hon stod tyst och stilla, så länge som Nino ville. Han hade allt väldet.

Löjtnant Ugo blev upplyftad och bortburen. Gendarmerna började spana efter den, som hade sårat honom. Nino och Teresa hörde dem göra frågor bland mängden. »Vartåt hade kvinnan flytt? Hade någon sett henne?»

Det var en hög signorina — nej, en liten! Här hade man sett henne, nej, här! — Hon hade tagit vägen till järnvägsstationen. — Nej, till Santa Lucia! Och polismännen spridde sig till höger och vänster.

Om en stund förde Nino Teresa till järnvägsstationen. Och de reste djärvt hem. Nino litade på att löjtnant Ugo inte skulle ange Teresa.

Han läste också i tidningen nästa dag, att löjtnanten hade förklarat, att han aldrig förr hade sett den kvinna, som hade sårat honom.

Löjtnantens sår var inte farligt. I nästa vecka kom det ett brev från honom till Teresa.

Alltsedan resan till Neapel lät hon sig i allt styras och ledas av Nino. Nu kom hon också fram till honom med brevet.

»Läs det, Nino!» bad hon.

Han bröt brevet, och hon stod skälvande.

»Är det slut, Nino?» frågade hon.

Nino svarade ja, så ängsligt, som om han hade förkunnat henne en dödsdom.

»Låt mig då höra det!» sade hon och rätade på sig.

Nino läste upp för henne, att löjtnant Ugo inte mer älskade henne. »All min kärlek är död inom mig,» skrev han, »min stackars kärlek är död.»

Hon höjde föraktligt på axlarna.

»En signors kärlek tål då inte att se blod,» sade hon.

»Du, Teresa,» skrev löjtnant Ugo, »du var för mig fäderneslandets stolthet, du var det pånyttfödda Roma, du var forntidens starka kvinna, du var den, som skulle än en gång göra romare till hjältar, du skulle ha själsstyrka nog att sända oss ut för att erövra världen. Förlåt mig, att jag tog miste! Jag vet nu, att de gamla romarinnorna äro döda. Det nya Romas döttrar sända ingen man ut för att vinna ära, de ha endast mod till att hindra honom att göra sin plikt.»

Teresa lade sin hand på Ninos. »Jag vill inte höra mer,» sade hon.

Nino teg.

»Om jag inte hade gjort det, Nino,» sade hon, »skulle han nu vara död. Jag förstår inte vad han menar. Jag såg honom ligga död i en bergskreva. Han skulle ha legat där nu, om jag inte hade varit. Hur kunde jag då låta honom resa?»

»Tycker också du, Nino, att jag är feg?» frågade hon. »Är jag vansläktad? Har jag ingen droppe romarblod i mina ådror?»

Nino såg upp på henne, där hon stod framför honom skön och stolt och trotsig. Han älskade

henne, som han alltid hade gjort, och han såg framför sig hela sin framtid. Hon skulle aldrig bli gift, han skulle aldrig kunna lämna henne, och de skulle leva tillsammans livet igenom, hon som härskarinna, han som dräng. Den tid, som nu hade varit, då han nästan hade varit härskare, var inte mer. Hon skulle snart återtaga väldet.

»Säg mig, Nino,» frågade hon, »voro det gamla Roms kvinnor vilddjur? Tilläto de, att man berövade dem vad de älskade?»

Aldrig hade Nino insett så väl som just då vad som gjorde det nya Italien olikt det gamla, men han tillslöt ögonen för alla historiens vittnesbörd, ty han var på nytt bliven Teresas slav och träl och svarade, som hon önskade, att i hennes ådror flöt romarblod, det ädlaste romarblod.

I VINETA

I.

UNGE KAPTEN RICKARD skrev brev till sin hustru varje dag under resan från New-York till Visby. Inte så, att han ämnade sända dem till henne med posten, därtill trodde han knappt att han skulle få någon lägenhet, utan han skrev för att få vara i ständigt umgänge och sällskap med den han älskade högst. Så snart ett brev var färdigt, lades det i ett kuvert och fick sin utanskrift: Fru Annie Öberg, Visby. Därefter stoppades det in i en dokumentslåda av järnbleck, som borde kunna tåla att kastas omkring av vågorna i åratal utan att sjunka och utan att släppa in en droppe vatten. I lådan voro skeppets namn, Vineta, och hemortens, Visby, outplånligt intryckta.

Om skeppsbord kan man ju aldrig vara nog försiktig. Men det var visserligen inte kapten Rickards mening, att breven skulle behöva vräka omkring för vindars och vågors hugskott. Nej, han ville själv lämna dem till sin vackra hustru och sitta bredvid henne, medan hon läste dem. Och så skulle han få ge henne en kyss för var gång han hade skrivit något vackert om henne.

Det kan inte vara svårt för den, som något känner de båda, att föreställa sig vad dessa brev innehöllo. Det var mycket om väder och vind och inte litet om kärlek och gemensamma minnen. Så till exempel lär han nog ha påmint henne om den kväll, då de sågo varann för första gången.

»Minns du,» lär han nog ha skrivit, »hur eget det föll sig den kvällen, riktigt som på Vår Herres egen befallning? Jag hade just blivit kallad till ön per telegraf för att överta skutan, och sedan jag hade fått uppgjort med redarna, gick jag och drev omkring i staden. Jag minns, att jag då tänkte på att det var galet att kalla barken Vineta, eftersom Vineta ju var en sjunken stad, en stad på havsbottnen. Det var inte något uppmuntrande namn för ett skepp. Men sitt gamla ugglenäste till stad kunde de gärna ha kallat Vineta. Just så såg den ut, som om den hade stått nere på havsbottnen i några tusen år.»

Kapten Rickard brukade verkligen tala om sina intryck från den kvällen så ofta, att man alldeles vet hur orden föllo för honom, då han skrev. Och alla de intryck han fick av vandringen känner man. »Det var mig, som om jag gick och drömde,» brukade han säga. »Allt var dött och hade legat i havet i tusen år, och jag ensam var levande. Jag höll på att bli tokig av det.

»Så kom jag drivande fram under ringmuren, där den är som högst. Jag gick och såg på alla de förtrollade små husen och de förtrollade trädgårdarna, som ligga inklämda nedanför den. 'Kan

just undra om här finns några förtrollade prinsessor också?' sade jag för mig själv..

»I detsamma kom en kvinnovarelse emot mig. Hon var så gammal och så rynkig och krokig och surögd och bruntorkad, att jag väl aldrig hade sett någon värre ansatt av ålderdom. Och hon tiggde pengar av mig och sade, att hon hade levat i nittio år på jorden och att den nu var trött vid henne och inte ville föda henne vidare. Hon var så svag, att hon vacklade bort till en husknut och stödde sig mot den för att inte falla.

»Då jag fick upp plånboken, såg jag, att jag inga andra pengar hade än femtikronsedlar, och så sade jag åt gumman att vänta, medan jag gick och växlade. Det lovade hon att göra, förstås.

»Men när jag kom igen, så stod där ingen gammal käring vid husknuten, utan där stod en ung, vacker flicka, söt, söt, söt som socker, med småkrusigt hår över pannan och ett litet ansikte, som jag ville kalla inställsamt och farligt, med ögon som på den ostyrigaste pojke och mun som på ett två års barn. 'Ja,' sade jag för mig själv, 'nog är det visst och sant, att här är förtrollning å färde.' Men till henne sade jag: 'Det var den mest fördelaktiga förändring jag har sett i all min tid. Om jag finge råda, skulle ni alltid uppträda i den här skepelsen.'

»Hon såg förbryllad ut och frågade om det var jag, som hade lovat gumman pengar. Hon och hennes mor bodde nämligen där i huset, och då de hade fått se den fattiga gumman, som var nära att

digna av svält och trötthet, hade de bett henne gå in i deras kök för att få litet mat. Men gumman hade sagt, att hon inte ville gå in, för hon skulle få pengar av en herre, om hon stode kvar där. Men då hade unga fröken, som var rädd, att gumman skulle bli liggande på gatan, lovat att vakta ut herrn åt henne.

»Flickan sträckte ut sin hand efter pengarna. Men det låtsade jag inte förstå mig på, utan jag gick fram mot den lilla vita trädgårdsgrinden. Då förde hon mig in i en trädgård, vars like jag aldrig har skådat. Den var alldeles utan grönt, ty där var ett blomstrande och ett fruktbärande, så att inga blad kunde skymtas. Vi gingo fram på kalkvita gångar mellan alléer av vita liljor, som stodo som riktiga vaktare utmed rabattkanterna, och det hade jag aldrig förr sett. Därefter gingo vi över en gård, där små kullerstenar lågo i rutor och stjärnor, det hade jag heller aldrig förr sett. Och på det hela taget hade jag aldrig sett något likt den trädgården och det huset och den flickan. Men då jag gick min väg, var jag riktigt inne i en saga och skämdes inte för att göra mig själv till hjälte i den. Jag var den fattige Johannes, som hade varit barmhärtig mot en död, ty den där gumman kunde ju nästan räknas som död, och nu skulle det bli min lön att få en ängel till reskamrat. Så drömde jag, och så gick det med.»

Det kan man veta, att den historien blev beskriven i breven, och på den hänsyftades det, och den utlades i all oändlighet. Den var just i unge

kapten Rickards smak, eftersom han menade sig kunna spåra litet av Guds styrelsekonst i den. Han menade sig aldrig ha fått en sådan fingervisning, aldrig hade »han däruppe» tydligare visat honom sin ledning.

Man kan också förstå, att han i dessa brev, liksom annars i samtal, berättade hur han hade kommit åt att fria. Det hade ju inte varit alldeles så lätt, menade han, ty han hade bara haft en dag på sig, innan barken skulle segla. Det var, emedan den förre kaptenen hade fått slag, som han hade kommit till befälet. Lasten var intagen och allt ordnat, redan innan han hade anlänt till Visby. Men hur han skulle få sin egen affär uppgjord, det kunde han inte förstå. Det var hårt att nödgas segla utan att ge henne åtminstone en vink om hur han hade det, om att han var alldeles på det klara med sig själv.

Så fick han se henne nere vid hamnen, men långt, långt borta. Han var ända nere vid badhuset, och hon gick åt staden till. Han började springa, men det var en förtvivlans gärning; hon såg inte åt hans håll, och om ett par ögonblick skulle hon vara inne bland gränderna och alldeles borttappad för honom. Men just som hon gick förbi kolgården, stannade hon och blev stående alldeles som fastnaglad.

»Men det var inte så, som jag i början inbillade mig,» brukade kapten Rickard säga, »att det var min önskan, som höll henne kvar, utan hon stannade, emedan där, just på den sotigaste platsen i hela hamnen, fanns något så vackert att titta på. Där satt

nämligen en svart och sotig kolgårdsarbetare i en stor, slokig hatt och matade duvor. Karlen satt där på en sotig lår, marken var svart och väggarna bakom honom voro grå, och han hade sot både i skägg och hår, både på händer och kläder, men han var alldeles omfladdrad av de ljusa fåglarna. Han hade namn på dem och ropade på dem. Morfar kallade han en, och Brunte hette en annan. Duvorna sutto på hans axlar, hans huvud, hans armar. De ströko sig mot hans fötter och flögo upp i hans hand för att äta, den ena efter den andra.

»Det var för att se på detta, som hon stannade. Sannerligen var det inte vackert som en tavla, men hon var också vacker. Hon blir så levande, så fort något slår an på henne. Men när jag såg, att hon inte skulle undgå mig, gick jag helt stilla fram och ställde mig bredvid henne, och hon kände genast igen mig och nickade åt mig och frågade viskande om detta inte var bra vackert.

»Då var det genast, som om det hade funnits ett hemligt band eller samförstånd mellan oss. Vi frågade mannen vems duvorna voro och hur många de kunde vara och hur de fingo mat och vem som åt upp dem. På detta svarade han, att duvorna voro hemma i kolgården, att där väl funnes mer än hundra och att de ägdes av arbetarna, som också salade ihop av sina egna slantar till mat åt dem. Men ingen fångade dem eller åt upp dem, om inte några okynniga pojkar. 'Vi arbetare, vi fånga dem inte, för vi älska dem.' Och

han satt stilla utan att lyfta ögonen från duvorna, i det han talade sakta för att inte skrämma dem.

»Men då han sade: 'För vi älska dem', fingo vi liksom en stöt i hjärtat och tordes inte se på varandra, utan vandrade tillsammans bort på den vita vägen utmed stranden.»

Detta lär han alldeles säkert ha skrivit om i breven. Ty när han låg där ensam ute på havet, så tör det väl ha hänt, att han har känt sig undrande och oviss om han någonsin skulle få se henne igen. Och då har han väl styrkt sitt hjärta med tanken på hur allt anordnades för honom den dagen, då han frågade henne om hon ville bli hans reskamrat. »Och om man sade mig, att den kolgårdsarbetaren var en Herrens ängel, så vet jag inte varför jag inte skulle tro det,» brukade kapten Rickard säga. »Jag skulle tycka om att höra, att ingen annan någonsin hade sett honom sitta där i hamnen och mata duvor. Jag skulle riktigt tycka om det.»

Det är, som sagt, inte svårt att tänka sig vad som stod i breven. Många små försåtliga påminnelser hade där funnits angående den resan de gjorde till Riga, då de voro alldeles nygifta. Jo, hon hade fått höra mångahanda om det, att hon en gång hade sagt, att hon skulle tycka om att vara kapten på ett så ståtligt fartyg. Det mest skälvande asplöv kunde lika gärna vara kapten, en liten grönögd ödla, som kryper in i ett hål, så fort det rasslar i en kvist, kunde lika gärna vara kapten. Fy, en sådan sjömanshustru! Månne det fanns en vattenpuss så liten, att hon inte var rädd för

den? Stiltje, ingenting annat än blankaste stiltje hade behagat henne. Om hon hade fått bestämma vädret, hade de ännu legat kvar mittpå havet, med alla vindar sovande runt om kölen.

Men om man hade läst rätt, så skulle man nog ha förstått hur förälskad han var i hennes feghet. Man måste nog misstänka, att han ibland hade skrämt henne mer än nödigt var, för det hade varit så rart, när hon kom och kröp in under hans stora kappa och inte vågade gå ett steg ifrån honom och var förtroendefull som ett barn och gömde ansiktet i hans händer för att slippa se det fasliga, fasliga havet.

Om sådant och om allt, som hörde till deras lilla kärlekshistoria, kunde man ju veta, att han skrev, men han berättade nog desslikes om allt, som hände under överfarten. Han har nog fyllt hela sidor med berättelser om skeppet och om gastarna. Ingen kapten hade sådant folk som han, så märkvärdigt och så ypperligt. Bröder och kamrater voro hans sjömän för honom. Fast det är för litet sagt! Långt mer än kamrater — hjältar voro de. Han kände deras historia. Å, vilka stormar de hade prövat, vilka äventyr de hade bestått! Han kom ihåg deras ordvändningar, han skröt med deras kvickheter. Man kunde inte vara tio minuter tillsammans med kapten Rickard utan att höra talas om gamle Lars och Tom Tumtott och Bergens Kalle och alla de andra gastarna. Skulle han då inte ha skrivit om dem?

Men om man än kan tänka sig allt, som stod

att läsa i breven, är ändå visst, att det bleve svårt att rätt fatta all den kärlek, som levde i dem och huru de voro skrivna just så, att hon, för vilka de voro bestämda, skulle ha känt sig trygg för hela sitt liv vid tanken, att en så stark och livsglad och öm ande hade tagit henne till kamrat på levnadsstigen.

Och väl, rätt väl var det, att de breven blevo skrivna, ty nu måste det väl sägas: den unge kapten Rickard återsåg aldrig hemmet. Han led skeppsbrott vid Karlsöarna en stormig oktobernatt. Där förgicks då han själv och med honom hans berömda vänner gamle Lars och Tom Tumtott för att inte nämna alla de övriga. Man vet ingenting om hur grundstötningen skedde och om det mod, varmed de tappra männen försvarade sina liv. Då morgonen kom, var allt sönderkrossat, förolyckat, förgånget, och dokumentslådan drev omkring efter vindars och vågors hugskott.

II.

Det var två dagar efter det underrättelse hade kommit, att unge kapten Rickard hade förgåtts. Hans hustru hade kommit ut ur det lilla förtrollade huset och gått igenom den lilla förtrollade trädgården. Där stodo växterna svartnade och förtorkade, eller också hängde de på spaljéerna så uppmjukade, att de nästan bara voro ett klibbigt slem. Den stackars lilla reskamraten, som hade blivit kvarlämnad att ensam

söka sin väg genom världen, kunde inte låta bli att fråga sig: »Var ha de alla blivit av? Allt detta, som klädde marken och klättrade uppåt alla murar och lyftes mot himlen, så att det skymde sol och stjärnor, var har det blivit av?» Och hon undrade om det verkligen var borta eller om det bara var hon, som inte kunde se det.

Det är ju lätt att förstå, att hon inte skulle finna någon tröst av att gå i den bladlösa trädgården, utan att hon måste söka sig fram till en port i ringmuren och gå ut i det fria. Där gick hon på en stig, omgiven av stora snår av törne och slån. Buskarna hade ännu kvar sina blad, men inte ett av dem var helt efter alla de larver, som i somras hade gått i bete på dem. På allt sätt voro de illa medfarna, blåst och frost hade gjort dem svarta, kalkdamm hade bitit sig fast vid dem, och nu till sist voro en massa trasiga spindelvävar spända över dem som ett slags misslyckade skönhetsflor.

Marken var våt och lerig, kalken klibbade fast vid skodon och klänningsfåll. Det rådde otrevnad runtom henne. Men då lyfte hon sina ögon och såg tillbaka på staden. Hon stod så, att hon såg ringmuren och dess torn och de stora ruinernas höga gavlar och tak, som stucko upp över muren; men de låga nutidsbyggnaderna kunde hon inte se.

Hon ryckte till. »Vad är detta,» sade hon, »vad är detta för en stad?» Hade hon mött en vandrare på vägen, så skulle hon ha stannat och frågat: »Vad är detta för en stad?»

Det underbara låg däri, att staden tycktes äga en sådan hemsk myckenhet av ruiner. De trängdes därinne, de syntes uppfylla hela utrymmet inom murarna. Det var, som om staden hade varit byggd så, som om det alltid hade varit meningen, att den skulle vara så. Ruinmassorna reste sig så trotsiga, så stolta, att det var, som om de visste, att ingenting brast dem. »Vi äro vad vi skola vara. Vi stå i vår egen stad. Här har aldrig varit annorlunda. Här har aldrig funnits annat än ruiner.»

Hon satte sig ner på en sten, stödde hakan i handen och såg på denna främmande stad. Den tjusade henne. Den låg skön som en stormnatt med hemlighetsfullhet och vildhet och förfäran över sig. Hon förstod inte, att något, som människohänder hade byggt, kunde äga en sådan mäktig stämning. Och hon undrade om människor hade byggt den.

Om någon hade byggt en sådan stad, borde det vara minnet. Ja, om minnet kunde bygga, så skulle det bygga en stad av ruiner. Och det skulle förvara den med murar och torn. Hon fängslades av tanken: »Om minnet kunde bygga sig en stad.»

Kunde det inte förunnas minnet att bygga sig en stad? Ingen undrade över alla de slott och städer, som hoppet hade byggt. Men hoppet bygger i molnen. Minnet skall väl lägga sin stad på havsbottnen, nere i de skumma, gröna djupen.

Det var inte tankar, det var syner och stämningar, som passerade genom hennes hjärna. Nu slog det henne plötsligt, att hennes man hade brukat

säga, att Visby hade legat på havets botten i tusen år, och att det borde heta Vineta. Det hade han väl fått därifrån, att en sägen berättade, att då det stolta Vineta hade sjunkit i havet, hade de av dess invånare, som räddat sig från undergång, seglat till Gottland och grundlagt Visby. Nu förstod hon meningen härav. Visby var Vineta. Havsbottnens tysta stad hade av en ofantlig svallvåg blivit lyft upp på land. Staden, som minnet hade byggt nere i de gröna djupen, låg på jorden.

Det ringde just då i domkyrkans vackra klockor, och hon log och sträckte ut händerna mot staden. O Vineta, Vineta!

Hon tyckte, att klockorna kallade henne och alla dem, som hade mistat lyckan. Och de fingo gå in där för att leva i det, som hade varit, för att slippa se vad som var. »Ingen behöver känna sorg,» dånade klockorna. »Låt honom komma hit, och förgången fröjd skall växa upp omkring honom. Han skall lära att skjuta verkligheten åt sidan. Han skall äga glädjen. Minnet skall skydda honom.»

Kapten Rickards hustru vandrade sakta hemåt. Hon längtade in i staden, in under ringmuren. Hon ville ställa sig vid fönstret i sin lilla kammare och se den älskade komma framåt gatan. Hon ville stå i sin trädgård och se den blomstra på nytt. Hon ville gå in i minnets stad och skjuta bort sorgen. Den stackars lilla reskamraten tänkte, att hon måste skjuta bort den, annars skulle den döda henne.

Medan hon vandrade, log hon såsom en den där har funnit livets djupaste hemlighet. Det behövdes

ingenting annat än att skjuta verkligheten åt sidan. Hon behövde inte sörja, om hon inte ville. Hon skulle aldrig hoppas, aldrig längta framåt, bara, bara minnas.

Hon visste, att staden skulle hjälpa henne. Staden, som stod och log och yvdes i sin ruinprakt, skulle hjälpa henne. Och dess människor, dess tysta, allvarliga människor skulle hjälpa henne. Hon såg för sig de många vemodiga ögon, som hon hade mött där, och hon tänkte på att hon nu förstod deras hemlighet, förstod, att de hade lärt sig leva minnets liv, att de hade mördat hoppet, mördat längtan, att de hade avstått från livet och att minnet tröstade dem.

III.

Det var ett stort under, att breven blevo funna. Kapten Rickard skulle ha sett en märkvärdig försynens ledning däri, i synnerhet som de kommo bättre till pass än några brev i världen.

Ty den stackars lilla övergivna reskamraten höll på att lyckas alltför väl i sin konst att minnas. Hon satt dag efter dag i sitt lilla rum och levde om sin lycka; men då man talade vid henne om den förlust hon hade lidit, var det, som om hon inte hade förstått. Snart började man tro, att hon inte mer kom ihåg, att hennes man var död. Själen hade skakat av sig en kunskap, som den inte kunde uthärda.

Och den drömmande staden hade hjälpt henne,

de vemodiga, trötta ögon, som hon såg ute på gatorna, hade hjälpt henne, livets enformighet hade hjälpt henne. Allt sövde henne till ro. Hon vandrade i minnets Vineta och kände blott en stilla glädje.

Då skrev hennes mor ner till några lotsar och fyrvaktare på öns sydvästra kust för att fråga om de inte kunde sända henne några spillror eller kvarlevor från den förolyckade tremastaren. Ty det hade blivit en fix idé hos henne, att hon måste ha något sådant påtagligt och ovedersägligt att lägga fram för dottern. Allt, som talades om skeppsbrottet, kunde denna liksom stänga sig ute ifrån.

Men fyrvaktare och lotsar hade ingenting kunnat finna åt henne, och så for gumman själv. Det var mitt i november, och hon hade att fara i segelbåt från fiskeläge till fiskeläge, ty det fanns bara små usla gångstigar där på kusten. Till på köpet försäkrade man henne, att hon ingenting skulle vinna med all sin möda.

»Jag vet nog, att barken blev söndermald mellan klipporna,» sade hon, »men jag begär inte att få något helt stycke av den. Det är bara en skärva, en trasa, bara en enda spillra jag behöver. Och jag vet nog, att människorna därnere av fruktan för efterräkning inte gärna låtsa om, att det har hittats något, men om jag kommer själv, ska de förstå, att det inte är fråga om spioneri, utan att det är riktig nöd.»

Därför hade hon själv rest ner till de fiskelägen, som ligga i närheten av Karlsöarna, och gått ur

hus i hus därnere, gammal och högtidlig, en märklig företeelse att möta i de förblåsta hyddorna och på de nätomspända torkplatserna.

Vart hon hade kommit, hade hon ärligt berättat varför hon sökte dessa spillror. »Min dotter var gift med barkens kapten,» sade hon, »och hon kan inte bära sorgen efter honom. Hon skjuter den ifrån sig. Hon vill inte höra talas om att han är död. Hon vill inte leva livet sådant det är, utan ligger bara och drömmer om det, som har varit. Hon tar en liten mjuk kudde på sitt knä och sitter och smeker den. Han brukade nämligen ligga på golvet vid hennes fötter och lägga upp huvudet i hennes knä, och nu inbillar hon sig, att han åter sitter så och att hon stryker över hans hår. Hon sitter och småler långa stunder, fast hon väl borde gråta. Hon drömmer, och jag måste ha något att väcka henne med.»

På det sättet hade det verkligen lyckats henne att komma över dokumentslådan nere vid Kronvalls läge. En fiskare hade kommit med den och stuckit den till henne, just då hon satte sig i båten för att fara vidare.

»Kanske andra ha funnit mer,» sade han, »men jag har bara funnit detta. Det är bara en bunt brev i den, men ni kan ju visa henne lådan, för den är märkt med det rätta namnet.»

Och då hon tackade honom, hade han svarat liksom ursäktande: »Ja, en tiger ju helst med sådant, men när man hör, att det är självanöd för hand, får en våga något.»

Sålunda hade ändå breven kommit till destinationsorten. Och så snart rådmanskan kom hem, gick hon in till sin dotter med denna skatt, som tycktes komma från själva dödens land.

»Vad kan detta betyda?» sade den unga hustrun i alldeles naturlig ton, då hon höll brevpacken i sin hand. »Jag väntar inga brev från Rickard.»

»Så, gör du inte det?»

»Varför skulle han skriva, när han är hos mig...»

Nu träffades hon av en så ångestfull blick från modern, att hon märkte, att hon hade förrått sig. Hon tog sig samman till en förfärlig ansträngning.

»Rickard är död, mamma,» sade hon och mötte stadigt moderns blick.

»Men han skrev till dig, innan olyckan hände. Alla dessa brev har han skrivit på resan från New-York. Du vill ju läsa dem?»

»Ja, litet senare, ge mig breven litet senare, mamma!»

»Han tänkte på dig och skrev till dig varje dag under resan. Vill du inte läsa vad han skriver?»

»Jo jo, jag vill. Mamma kan lägga dem här bredvid mig.»

Och så blevo breven lagda på ett bord bredvid hennes soffa.

Hennes mor satt inne hela dagen och såg på sin dotter, såg ömsom på henne och på breven. Den unga kvinnan tycktes inte ha sin vanliga ro. Hon började arbeta.

Hon fållade en näsduk och sydde den färdig med nervös brådska. Sedan lade hon den ifrån sig på bordet och lagade så, att den skylde brevpacken. Hon märkte i detsamma, att modern såg på henne och flyttade den, så att den bara skylde en liten del därav. Nästa näsduk kastade hon ifrån sig, liksom helt vårdslöst, men den föll så, att alla breven skymdes bort. Modern såg hur hon nu blev mindre nervös i sin flit. Ändå var det lilla sybordet snart alldeles överhöljt av näsdukar. Detta syntes vara i vägen för henne. Hon steg upp, lyfte bort allt, som låg på bordet, och bar det helt obesvärat till en byrå, som stod nere vid dörren.

Modern och dottern brukade sitta de flesta dagar utan att tala med varandra. I dag försökte modern tala. Hon berättade om sin resa, men dottern hörde inte på henne. Modern började då att med en viss förtrytelse tala med henne om honom, som hade skrivit breven. Då hörde den unga på med den största uppmärksamhet, och den gamla tystnade i förtvivlan. Hon var åter nere i sina minnen. Hon bara hjälpte henne att drömma.

Modern satt och stirrade utåt gatan. Den låg tyst och stilla, inte ett åkdon, inte en främling. Mittemot stod stadsmuren, stolta och sköna reste sig från den de mäktiga tornen. Men vad fanns inom dessa murar, som kunde hjälpa henne? Vad fanns där av liv, som kunde ge dottern liv? Vintern var över dem, den tysta, händelsefattiga vintern.

Kanske också hon såg en skymt av detta Vineta,

som lockar och lockar och lönar med full lycka en och var, som bara kan skjuta undan verkligheten. En och var, som har gästat det gamla älskade Visby, har väl också en gång sett dess inre ansikte, sett det som Vineta. Han har känt dess luft söva, dess skönhet maktstjäla, dess minnen locka till ett liv i det förgångna. En och var, som har sett det, skall tänka på det som på det mest tjusande, som på det mest farliga han har mött, lika lockande, lika stilla, lika rogivande som det spegelblanka havet, men omöjligt, omöjligt för hans kraftfyllda, jäktande, pinande arbetsliv.

För ett ögonblick tänkte modern: »Varför kan jag inte låta henne drömma? Det är det enda, som bjudes här. Han, som är död, var en sådan livets man, men ingen annan skall komma och väcka henne, som han gjorde. Kanske jag skulle låta henne vara?»

I detsamma såg hon på dottern. Det var skymning, så att hon hade lagt bort arbetet. Däremot hade hon omigen tagit den lilla kudden i sitt knä. Hennes ansikte kunde modern inte se, men det var eld i kakelugnen, och den flammade plötsligt upp. Då såg hon i detta obevakade ögonblick hurusom dottern hade förvandlats. Det låg något så fult i hennes leende, hon grinade som en satyr, medan ögonen fånigt vändes så, att bara vitögat syntes. Det var, som om vansinnet hade stått bakom henne och jublat: »Hon är snart min. Hon gör intet motstånd. Jag kan gripa henne, när jag vill.» Då reste sig modern, hon smög sakta som en tjuv

genom rummet bort till byrån. Där sökte hon fram breven, löste upp snöret, som omgav dem, bar dem bort till kakelugnen och slängde in dem i den flammande brasan.

Hon visste vad hon gjorde. Hon kände det, som om hon mördade en själ, en död mans själ. Hon ryste för alla de små kärleksord, som gingo upp i lågor, för alla de dyrbara förtroenden, för allt skämt, för all längtan, som hon dödade. Men hon gick till verket som en domare. Hon sade till sig själv: »Hon är inte värd att läsa breven. Hon ville inte bära sorg efter honom, som har skänkt henne så mycken glädje. Nu skall hon få annat att göra än att sitta och smeka en kudde och vända ut och in på ögonen. Hon skall få sörja denna dag, så länge hon lever.»

»Du ser inte vad jag gör, du Annie.» Och hon rörde om i elden, så att den lågade upp i dagsljus klarhet. Då såg hon upp, den unga. Hon stirrade in i elden, förlorade med ens sitt glatta lugn, såg bort på byrån, såg åter in i elden, och i nästa ögonblick måste hennes mor hålla fast henne, för att hon inte skulle störta in i brasan för att rädda de redan förkolnade breven. Det var en förfärlig stund, som följde. Å, vad hon grät och bad! Var det inte något kvar? Hade inte hennes mor tagit undan ett brev, bara ett? Var det inte bara ett skämt? Hon hade lagt undan breven och bränt något annat papper? Hon hade inte kunnat bränna sådana brev, Rickards brev? Det

var ju omöjligt. Kunde hon inte få dem nu? Var hon inte plågad nog?

»De äro brända,» sade modern. »Du kan aldrig, aldrig mer få dem åter. Du läste dem inte, då du hade dem. Du hade ingen rätt kärlek till din man. Nu skall du ha ditt straff.»

»Ack, mamma, mamma, jag vet ju inte hur han hade det hela denna sista tid, som han var ensam ute på havet. Jag vet inte om han höll mig kär, som då han for. Skall jag nu aldrig få veta det? Han är mig nära, han är aldrig långt borta från mig. Han väntar, att jag skall läsa breven, och jag kan inte. Han skulle ha sagt, att det hade varit en skickelse, att han hade skrivit dem, så att de skulle komma, då han inte kunde komma själv. Var har du dem? Jag är tvungen att läsa dem. Du är väl ingen tjuv? Du har inte stulit mina brev!»

»Jo,» sade modern, »jag har stulit dem. De äro alla borta. Jag var så ond på dig, att jag inte unnade dig att ha något kvar.»

Den unga gick runtom rummet. Hon sökte under soffor och bakom kuddar. Då det var förgäves, kom hon tillbaka till sin mor. Nu lade hon sitt huvud smekande intill hennes bröst. Hon sökte försona sig med henne.

»Jag förstår dig. Jag är inte ond på dig. Du trodde, att jag skulle bli vansinnig, och du ville rädda mig. Du gjorde det av kärlek. Ja, det förstår jag. Du har rätt, jag har inte velat sörja. Vad skulle det ha blivit av mig, om du hade tänkt likaså? Om du hade vikit tillbaka för det för-

färliga ansvaret vid att bränna breven, så hade jag kanske aldrig kunnat rycka upp mig till verkligheten. Men du har väckt mig, mamma, du ser ju, att jag åter är mig själv.»

Och hon kysste henne, ställde sig in hos henne, visade, att hon var klok, riktigt klok, och slutade med att be om breven.

»Å,» sade hon, »du har inte kunnat vilja lägga en sådan börda på mig. Förstår du inte, att jag alltid skall gå och ängslas för att det eller det kunde ha stått i dem? Kanske något han ville, att jag skulle göra, kanske något om hans folk? Han hade gamla föräldrar i livet. Han har sänt hälsningar till dem. Å, mamma, du har inte bränt breven? Du kunde väl veta, att jag skulle göra mig tusen inbillningar. Den sista villan blir nog värre än den första. Du har inte kunnat bränna breven!»

»Jo, jag har gjort det,» sade modern helt dovt och stilla. »Om jag hade gjort det bara för att rädda dig, hade jag måhända gömt dem, som du tror, eller kanske sparat något av dem, men jag var ond. Jag har aldrig förr varit så ond. Jag tänkte på vad jag hade gjort för att skaffa breven. Jag tänkte på honom, som hade skrivit dem. Och du ville inte ens se på dem, du flyttade undan dem, du var rädd för dem.»

»Det skall nu alltid vara så, som om jag inte höll honom kär. Det skall alltid bränna på min själ, att jag inte höll honom nog kär.»

»Ånej, du skall lära dig att tänka, att du var

bortbytt, förtrollad. Du skall förstå, att ingenting annat än detta kunde göra dig frisk.»

»Mamma!» och hon talade raskt och glatt, liksom säker om att äntligen lyckas. »Du vet hur Rickard höll av sina män, hur han hade allas deras förtroende. Men du, Store Lars' hustru var här i går och sade, att hon inte visste om hennes man har förlåtit henne, för det hon hållit med sonen emot honom. Nu, när han är död, är hon så ängslig för att hon har gjort honom orätt och för att han inte har förlåtit henne. Hon har aldrig någon ro, säger hon. Hon tar döden på sig av ängslan. Du, mamma, göm breven för mig, om du vill, men läs dem, så att du kan se, om där står något om Store Lars!»

Nu började modern plötsligen gråta. Hon grät häftigt, som den, vilken har varit förstenad av sorg och äntligen finner lättnad. Den unga hade sjunkit ner bredvid henne, hon satt tyst en stund.

»Varför gråter du? Gråter du över mig?»

»Nej, barn, nej, jag gråter, därför att jag ser, att din man har räddat dig. Jag hör på allt vad du säger, att du är räddad. Tänk du, att detta, att han satt och skrev till dig ute på det villande havet, har frälst dig och återgivit dig åt livet!»

* * *

Är det då slut på historien om breven? De voro ju brända, de voro ju förintade. Den stackars lilla reskamraten skulle få gå genom livet utan

att få den ledning, som de hade kunnat bjuda henne. Så var det också, men det var ändå inte slut med dem.

Ty den, som kände kapten Rickard, kunde ju så gruvligt väl veta vad han hade skrivit i breven. Då nu mor och dotter sitta ensamma under de långa, enformiga dagarna, händer det väl, att den unga spörjer: »Vad tror du att det stod i de där breven, mamma?»

»Ack,» svarar den gamla raskt, »det är inte svårt att veta.» Och hon börjar berätta vad han skrev.

»Tror du, att han skrev så vackert om mig?»

»Det gjorde han visst, du, och ändå mycket vackrare.»

Och hon berättar vad han skrev, berättar som för ett barn, som kan höra samma sak om och om igen.

Det är inte gott att veta, om detta är nöje eller botgöring. Hon är stolt, när hon kan finna ut något nytt. Och dottern skrattar åt henne ibland. »Nej, vet du, mamma, så skulle aldrig en sjöman ha skrivit. Du kan ju inte skilja toft från rå.»

Så ändlöst långa dessa brev måtte ha varit! Och så mycken visdom där fanns, så många råd för alla olika svårigheter, som kunde möta en ensam vandrare!

De två, som tala om dem, äro inte olyckliga. Kapten Rickard hade varit så glad, en sådan livets man. Hans brev måste vara glada, och på hans brev är det, som de nu leva.

De ha fröjdat dem genom långa vintrar. Historierna om Tom Tumtott och Bergens Kalle ha blivit upplivade.

Det är alls intet vansinne i detta, bara en lek för tanken, eftersom livet står så stilla.

Men skulle det vara möjligt att på något annat ställe leva så på det, som är dött och förgånget? O Vineta, Vineta!

DUNUNGEN

I.

JAG TYCKER, att jag kan se dem, då de köra åstad. Alldeles tydligt ser jag hans styva storm med stora, svängda brätten, sådana som de hade dem på fyrtitalet, hans ljusa väst och hans spännhalsduk. Jag ser också hans vackra, slätrakade ansikte med små, små polisonger, hans höga, stela krage och den behagfulla värdigheten i hans minsta rörelse. Han sitter till höger i kärran och samlar just ihop tömmarna, och bredvid honom sitter den lilla kvinnovarelsen. Gud välsigne henne! Henne ser jag än tydligare. Liksom på en målning har jag för mig det smala lilla ansiktet och hatten, som omsluter det och som är tillknuten under hakan, det mörkbruna, slätkammade håret och den stora schalen med broderade silkesblommor. Men schäskärran, som de åka i, har naturligtvis en stol med gröna, svarvade pinnar, och naturligtvis är gästgivarens häst, som skall dra dem den första milen, en av de små, knubbiga bruntarna.

I henne har jag varit förälskad från första stund. Det är inte någon reson i det, ty hon är

det obetydligaste lilla fladdrande flarn, men det är vid att se alla de blickar, som följa henne, då hon far åstad, som jag har blivit fångad. För det första ser jag hur far och mor skåda efter henne, där de stå i dörren till bagarboden. Far har till och med tårar i ögonen, men mor har inte tid att gråta just nu. Mor måste begagna sina ögon för att se efter flickan sin, så länge denna ännu kan vifta och vinka åt henne. Och så är det förstås glada hälsningar från barnen vid bakgatan och skälmska ögonkast från alla de små söta hantverkardöttrarna bakom fönster och dörrspringor och drömmande blickar från några unga gesäller och lärlingar. Men alla nicka god mening och välkommen igen efter henne. Och så är det oroliga blickar från fattiga gummor, som komma ut och niga och ta av brillorna för att kunna se henne, då hon far förbi i sin ståt. Men jag kan inte se, att det är en enda ovänlig blick, som följer henne, nej, inte så lång gatan är.

Då hon inte syns mer, torkar far raskt med ärmen tårarna ur ögonen:

»Var nu inte ledsen, mor!» säger han. »Du skall se, att hon reder sig. Dunungen reder sig, mor, så liten hon är.»

»Far,» säger mor med stark tonvikt, »du talar så besynnerligt. Varför skulle inte Anne-Marie kunna reda sig? Hon är så god som någon.»

»Hon är väl så, mor, men ändå, mor, ändå. Nej, sannerligen jag ville vara i hennes ställe och resa dit hon nu reser! Nej, sannerligen!»

»Ja, vart skulle det väl bära i väg för dig, din gamle fule bagarmästare!» säger mor, som ser, att far är så orolig för flickan, att han behöver kryas upp med litet skämt. Och far skrattar, ty det har han lika lätt för som för att gråta. Och så gå de gamla tillbaka in i boden.

Emellertid är dunungen, det lilla flarnet, den lilla silkesblomman, vid rätt gott mod, där hon åker framåt vägen. Litet rädd för fästmannen, förstås, det är hon nog; men i grund och botten är dunungen litet rädd för alla människor, och det har hon gott av, ty därför söka alla människor bara visa henne, att de inte äro farliga.

Aldrig har hon haft sådan respekt för Maurits som i dag. Då de ha lämnat bakgatan och alla hennes vänner bakom sig, tycker hon, att Maurits riktigt sväller upp till något stort. Hatten och kragen och polisongerna riktigt styvna, och halsduksrosetten pöser. Rösten blir liksom tjock i halsen på honom och har svårt för att komma fram. Hon känner sig litet modstulen därvid, men det är grant att se Maurits så där storartad.

Maurits är så klok, han har så mycket att förmana. Man skulle rakt inte kunna tro det, men Maurits talar bara förstånd hela vägen. Men se, sådan är Maurits. Han frågar dunungen om hon riktigt förstår vad den här resan gäller för honom. Tror hon, att det bara är fråga om en lustresa utåt landsvägen? Sex mils resa i den goda schäsen med fästmannen vid sidan, det kunde ju se ut som en riktig lustfärd, det. Och ett präktigt ställe

att fara till, en rik onkel att gästa! Hon har nog trott, att allt bara var en lek, eller hur?

Tänk om han visste, att hon hade berett sig på den här färden under långa samtal med mor i går, innan de lade sig, och med en lång rad av ängsliga drömmar under natten och med böner och med tårar. Men hon låtsas vara dum, bara för att desto mer få njuta av hur vis Maurits är. Han tycker om att visa det, och det får han så gärna, så gärna.

Egentligen var det så svårt med det, att hon var så söt, säger Maurits. Ty det var därför han hade kommit att fästa sig vid henne, och det var ju ändå bra dumt av honom. Hans far var alls inte för det. Och hans mor, han tordes inte tänka på hur hon hade bråkat, då Maurits hade tillkännagivit, att han hade förlovat sig med en fattig flicka från bakgatan, en flicka, som inte hade någon uppfostran eller några talanger och som inte ens var vacker, bara söt.

I Maurits ögon var naturligtvis en bagarmästares dotter lika god som borgmästarens son, men alla hade inte så fri åskådning som han. Och om inte Maurits hade haft sin rika onkel, så kunde det väl ingenting ha blivit av hela saken, för han, som bara var student, hade ju ingenting att gifta sig på. Men om de nu kunde vinna onkel för sig, då vore allt klart.

Jag ser dem så tydligt, då de resa framåt landsvägen. Hon har en liten olycklig min, medan hon lyssnar till hans visdom. Men så nöjd hon

är i sina tankar! Vad Maurits är förståndig! Och då han talar om vilka offer han gör för henne, så är det bara hans sätt att säga hur mycket han håller av henne.

Och om hon hade väntat, att han en sådan här dag på tu man hand kanske skulle vara litet annorlunda, än då de sutto hemma hos mor — Men det hade inte varit rätt av Maurits. Hon är bara stolt över honom.

Han håller på att tala om för henne vad onkel är för en karl. En sådan man är han, att om han bara vill beskydda dem, så äro de genast inne i lyckans hamn. Onkel Teodor är så otroligt rik. Elva masugnar äger han och dessutom gods och gårdar och gruvdelar och fjärdeparter. Till allt detta är Maurits rätte arvingen. Men onkel är litet vansklig att ha att göra med, om det är någon, som han inte tycker om. Om han inte blir nöjd med Maurits' hustru, så kan han testamentera bort alltsammans.

Det lilla ansiktet blir allt färglösare och tunnare, men Maurits bara styvnar och sväller. Det är ju inte stora utsikter för att Anne-Marie skall kunna förvrida huvudet på onkel liksom på Maurits. Onkel är en helt annan sorts man. Hans smak, ja, Maurits har inte höga tankar om hans smak, men han tror, att det skall vara något högröstat, något blixtrande rött, som skall slå an på onkel. Dessutom är han en sådan inbiten ungkarl och tycker fruntimmer bara äro till besvär. Men det enda, som behöves, är, att onkel inte tycker för

illa om henne, så skall Maurits nog sörja för resten. Men inte skall hon vara något sjåp. Gråter hon? Å, om hon inte ser modigare ut, då de komma fram, så skall onkel ge båda två respass inom en minut. Hon är glad för deras egen skull, att onkel inte är så klok som Maurits. Det måtte väl inte vara någon synd mot Maurits att tänka, att det är bra, att onkel är en helt annan sorts människa än han. Ty tänk, om Maurits vore onkel och två fattiga unga personer komme resande till honom för att få något att leva av. Då skulle Maurits, som är så förståndig, säkert bedja dem fara var åt sitt håll och vänta med att gifta sig, tills de hade något att gifta sig på. Fast onkel var visst förskräcklig på sitt sätt. Han drack så och gjorde sådana stora bjudningar, där det gick riktigt vilt till. Och han förstod sig inte alls på att hushålla. Han visste nog, att alla människor bedrogo honom, men han var lika glad i alla fall. Och vårdslös! Borgmästaren hade sänt med Maurits några aktier i ett företag, som inte ville gå riktigt bra, men onkel köpte dem nog av honom, hade Maurits sagt. Onkel brydde sig inte om var han slängde bort sina pengar. Han hade stått på torget i staden och kastat ut silverpengar åt gatpojkarna. Och att spela bort ett par tusen riksdaler på en natt och tända sin pipa med tioriksdalerssedlar, det var bland det vanligaste onkel gjorde.

Så foro de, och så samspråkade de, under det att de foro.

Mot kvällen kommo de fram. Onkels »resi-

dens», som han brukade kalla det, var intet bruk. Det låg fjärran från all kolrök och allt hammarslammer, på sluttningen av väldiga höjder med vidsträckt utsikt över sjöar och långa berg. Det var ståtligt byggt, med skogsängar och björkdungar runtom, men nästan inga åkrar, ty stället var inte ett lantgods, utan ett lustslott.

De unga åkte uppför en allé av björk och alm. De foro till sist fram mellan ett par låga, täta granhäckar, och så skulle de svänga in på gården.

Men just där vägen svängde, var en äreport rest, och där stod onkel med underhavande och hälsade. Se, det hade dunungen aldrig kunnat tro om Maurits, att han skulle ha berett henne ett sådant mottagande. Hon blev genast riktigt lätt om hjärtat. Och hon fick fatt på hans hand och tryckte den till tack. Mer kunde hon inte göra just då, ty de voro mittunder äreporten.

Och där stod han, den välkände mannen, brukspatron Teodor Fristedt, stor och svartskäggig och strålande av välvilja. Han svängde hatten och ropade hurra, och hela folkskaran ropade hurra, och Anne-Marie fick tårarna i ögonen och log på samma gång. Och naturligtvis måste de alla hålla av henne från första stund bara för hennes sätt att se på Maurits. Ty hon tänkte ju, att de alla voro där för hans skull, och hon måste vända sina blickar från hela ståten för att se på honom, då han tog av hatten med en stor sväng och hälsade så vackert och så kungligt. A, en sådan blick hon gav honom!

Patron Teodor höll på att komma av sig med hurrningen och falla in i en svordom, då han såg den.

Nej, dunungen önskade inte ofärd över någon människa på jorden, men om det ändå hade varit så, att gården hade varit Maurits', så hade det verkligen passat bra. Det var högtidligt att se honom, då han stod på förstubron och vände sig mot folket för att tacka. Brukspatron Teodor var ståtlig, han med, men vad hade han för sätt emot Maurits? Han bara hjälpte ner henne ur åkdonet och tog emot hennes schal och hatt liksom en betjänt, medan Maurits lyfte hatten från sin vita panna och sade: »Tack, mina barn!» Nej, patron Teodor hade visst inte något sätt, ty när han nu gjorde bruk av sina onkelsrättigheter och tog henne i famn och kysste henne och märkte, att hon råkade se åt Maurits mitt i kyssen, så svor han verkligen, svor riktigt styggt. Dunungen var inte van att finna någon otrevlig, men det skulle säkert inte bli något lätt arbete att behaga patron Teodor.

»I morgon,» säger onkel, »blir här stor middag och bal, men i dag får ungherrskapet vila sig efter resan. Nu äta vi bara kvällsvard, och så gå vi till sängs.»

De föras in i ett förmak, och där bli de lämnade ensamma. Patron Teodor far ut likt en vind, som är rädd att bli instängd. Fem minuter senare åker han nedåt allén i sin stora vagn, medan kusken kör, så att hästarna ligga som spända remmar utefter marken. Så gå fem minuter till,

men så är onkel där igen, och nu sitter en gammal fru bredvid honom i vagnen.

Och in kommer han, förande vid armen en vänlig och pratsam fru, som han kallar »bergsrådinnan». Och denna tar genast Anne-Marie i famn, men på Maurits hälsar hon mera stelt. Och det måste hon ju göra. Ingen kan ta sig några friheter med Maurits.

I alla fall är Anne-Marie bra glad, att denna pratsamma gamla dam har kommit. Hon och brukspatronen ha ett så lustigt sätt att skämta med varandra. Det blir riktigt hemtrevligt på det främmande stället.

Men så, när de ha sagt godnatt till varandra och Anne-Marie har kommit in i sin lilla kammare, sker något så ledsamt och förargligt.

Onkel och Maurits gå omkring nere i trädgården, och dunungen förstår, att Maurits går där och utvecklar sina framtidsplaner. Onkel tycks inte säga något alls, han bara går och slår av gräsvippor med sin käpp. Men Maurits övertygar honom nog snart om att det bästa han kan göra är att ge Maurits en förvaltarplats på ett av sina bruk, ifall han inte rätt så gärna vill ge honom ett bruk med ens. Maurits har fått sådan håg för det praktiska, sedan han har blivit kär. Han brukar ofta säga: »Är det inte bäst, att jag, som ändå skall bli stor godsägare, börjar genast med att sätta mig in i de där sakerna. Vad lönar det sig för mig att ta hovrätten?»

De gå rätt under hennes fönster, och ingen-

ting hindrar dem från att se, att hon sitter där, men då de inte bry sig om det, så kan ingen begära, att hon inte skall höra på vad de säga. Detta är verkligen lika mycket hennes affär som Maurits'.

Då stannar patron Teodor plötsligt, och han ser ond ut. Han ser riktigt rasande ut, tycker hon, och hon håller nästan på att skrika åt Maurits, att han skall akta sig. Men det är för sent, ty patron Teodor fattar Maurits för bröstet, krasar till hans krås och rister honom så, att han slingrar som en ål. Så slänger han honom ifrån sig med sådan kraft, att Maurits stapplar baklänges och skulle ha fallit, om han inte hade fått stöd mot en trädstam. Och där blir Maurits stående och säger: »Va?» Ja, vad annat skulle han säga?

Aldrig har hon så beundrat Maurits' självbehärskning. Han springer inte på patron Teodor och slåss med honom. Han ser bara lugnt överlägsen ut, bara oskyldigt förvånad. Hon förstår, att han behärskar sig, för att inte hela resan skall bli gagnlös. Han tänker på henne och behärskar sig.

Stackars Maurits, det visar sig, att onkel är ond på honom för hennes skull. Han frågar om inte Maurits vet, att hans onkel är ungkarl och hans hem ett ungkarlshem, då han har fört hit sin fästmö utan att ta med sig hennes mor. Hennes mor! Dunungen blir förnärmad å Maurits' vägnar. Det var ju mor själv, som hade undanbett sig och sagt, att hon inte kunde lämna bageriet,

Det svarar också Maurits, men hans onkel tar inte emot några ursäkter. — Nå, än borgmästarinnan då, hon kunde väl ha gjort sin son den tjänsten? Ja, om hon var för högfärdig, så kunde de hellre ha stannat, där de voro. Hur skulle de ha burit sig åt nu, om inte bergsrådinnan hade kunnat komma? Och hur kunde fästman och fästmö resa på tu man hand genom landet? — Jaså, Maurits var inte farlig. Nej, det hade han aldrig trott, men folks tungor voro farliga. — Nå, och så till sist var det schäskärran. Var det det löjligaste åkdon i hela staden, som Maurits hade snokat upp? Låta det barnet skaka sex mil i en schäs och låta honom, patron Teodor, resa upp äreport för en schäskärra! Kunde han inte ha lust att riktigt rotrista honom! Låta patron Teodor ropa hurra för en pinnskrinda!

Han därnere blir för orimlig. Vad hon beundrar Maurits, som kan stå så lugn! Hon skulle egentligen ha bra god lust att blanda sig i leken och försvara Maurits, men hon tror inte, att han skulle tycka om det.

Och innan hon somnar, ligger hon och räknar upp allt, vad hon skulle ha sagt för att försvara Maurits. Så somnar hon in och spritter upp igen och hör för sina öron en gammal gåta:

»Det stod en hund på berge'.
Han skälld' utöver Sverge.
Han het som du,
han het som ja',
han het som allt i världen va'.
Va' hette han?
Han hette Va.»

Den gåtan hade retat henne många gånger. Å, vad hon hade tyckt den hunden var dum! Men nu i halvslummern förblandar hon hunden »Va» med Maurits, och hon tycker, att hunden har hans vita panna. Så skrattar hon. Hon har lika lätt för att skratta som för att gråta. Det har hon ärvt efter far.

II.

Hur har »det» kommit? Det, som hon inte törs nämna vid namn.

»Det» har visst kommit som daggen till gräset, som färgen till rosen, som sötman till bäret, omärkligt och ljuvt utan att anmäla sig på förhand.

Det är ju också detsamma hur det kom och vad det är. Vare sig det är gott eller ont, ljuvt eller lett, så är det det förbjudna, det, som aldrig skulle finnas till. Det gör henne ängslig, syndfull, olycklig.

Det är vad hon aldrig mer vill tänka på. Det är vad som skall ryckas bort och kastas ut, och ändå är det intet, som kan gripas och fångas. Hon stänger till sig för det, och in kommer det likafullt. Det driver undan blodet i ådrorna och flyter fram där, driver tankarna ur hjärnan och regerar där, dansar fram genom nerverna och dallrar ända ute i fingerspetsarna. Det finns överallt inom henne, så att om hon hade kunnat ta bort allt, vad kroppen eljest bestod

av, och lämna kvar det, så skulle det ha lämnat ett fullt avtryck av henne. Och ändå var det intet.

Aldrig vill hon tänka på det, och ständigt måste hon tänka på det. Hur har hon blivit så dålig? Och så rannsakar hon och undrar hur det kom.

Ack dununge, ack ängsull! Hur mjuka äro inte våra sinnen och hur lätt väckta våra hjärtan!

Hon var säker på att det inte hade kommit vid frukosten, alldeles säkert inte vid frukosten.

Då hade hon bara varit rädd och blyg. Hon hade råkat i sådan själsskakning, då hon kom ner till frukosten och inte fann Maurits, bara patron Teodor och bergsrådinnan.

Det hade ju bara varit klokt av Maurits, att han hade gått på jakt, fast det var omöjligt att finna ut vad han jagade så där vid midsommartiden, som också bergsrådinnan anmärkte. Men han visste förstås, att han gjorde bäst att hålla sig undan för onkel några timmar, tills denne blev god igen. Han kunde ju rakt inte tänka sig, att hon var så blyg, att hon nära nog hade svimmat, då hon hade funnit honom borta och sig själv lämnad ensam med onkel och bergsrådinnan. Maurits hade aldrig varit blyg. Han visste inte vad det var för en plåga.

Den frukosten, den frukosten! Onkel hade till en början frågat bergsrådinnan om hon hade hört berättelsen om Sigrid den fagra. Han frågade inte dunungen, och hon skulle inte heller ha mäktat svara. Bergsrådinnan kände gott till historien, men

han berättade den i alla fall. Då kom Anne-Marie ihåg, att Maurits hade skrattat åt onkel, därför att han i hela sitt hus bara hade två böcker, och dessa voro Afzelii sagohävder och Nösselts allmänna historia för fruntimmer. »Men dem kan han också,» hade Maurits sagt.

Anne-Marie hade funnit historien vacker, hon. Hon tyckte om detta, att Bengt Lagman lät sy pärlor över vadmalsvåden. Hon såg Maurits för sig, hur kungligt stolt han skulle ha sett ut, då han hade befallt fram pärlorna. Detta var just en sak, som Maurits hade kunnat göra.

Men då onkel hade kommit dit i berättelsen, där det omtalas, att Bengt Lagman drog till skogs för att undvika mötet med sin vrede broder och i stället lät sin unga hustru möta stormen, då blev meningen så tydligt den, att onkel förstod, att Maurits hade gått på jakt för att undvika hans vrede, och att han visste hur hon satt och tänkte på att vinna honom. — Ja, i går, då hade de nog kunnat göra upp planer, Maurits och hon, om hur hon skulle kokettera för onkel, men i dag var det just ingen tanke på att hon skulle kunna utföra dem. Hon hade aldrig burit sig så dumt åt. Allt blodet strömmade henne åt ansiktet, och kniv och gaffel föllo med väldigt skrammel ur hennes händer ner på tallriken.

Men patron Teodor hade ingen barmhärtighet visat, utan fortsatt historien, tills han kom till det goda jarlaordet: »Hade min broder detta ogjort, så hade jag gjort det själv.» Detta hade han sagt

med så lustigt tonfall, att hon hade måst se upp och möta blicken ur hans skrattande bruna ögon.

Och när han hade sett ångesten stirra ut ur hennes ögon, så hade han börjat skratta som en riktig pojke. »Vad tror bergsrådinnan,» hade han ropat, »att Bengt Lagman tänkte, när han kom hem och hörde det där 'Hade min broder'... Jag tänker han stannade hemma nästa gång.»

Dunungen fick tårarna i ögonen, och onkel, som såg det, började skratta allt häftigare. »Ja, det är en skön medlare min brorson har valt sig,» tycktes han vilja säga. »Du är allt kommen ur rollen nu, min lilla flicka.» Och var gång hon hade sett på honom, så hade de bruna ögonen upprepat: »Hade min broder detta ogjort, så hade jag gjort det själv.» Egentligen var dunungen inte viss på att inte ögonen sade brorson. Och tänk, så hon hade burit sig åt! Hon hade börjat storgråta och störtat ut ur rummet.

Men inte var det då »det» kom, inte heller under förmiddagspromenaden.

Då var det fråga om något helt annat. Då var hon betagen av glädje över det vackra stället och över att vara naturen så förtroligt nära. Det var, som om hon hade återfått något, som hon hade förlorat för länge, länge sedan.

Bagarmamsell, stadsflicka, ja, det trodde man om henne. Men hon hade blivit en lanttös med ens, bara hon satte foten på sandgången. Hon kände genast, att hon hörde landet till.

Så snart hon hade lugnat sig litet, hade hon vågat sig ut på egen hand för att inspektera stället. Hon hade gått och sett sig om nere på sandplanen framför förstubron. Rätt som det var, hade hon börjat svänga på kroppen. Hon fick hatten på armen och slängde schalen ifrån sig. Ytterligare satte hon armen i sidan, tog in luft i lungorna, så att näsborrarna drogos ihop, och visslade.

Å, vad hon hade känt sig manhaftig!

Hon hade gjort ett par försök att lugnt och sedigt gå nedåt trädgården, men det var inte vad som hade lockat henne. Med en tvär vändning hade hon begivit sig in på de stora, kringbyggda bakgårdarna. Hon hade mött en lagårdspiga och talat ett par ord med denna. Hon hade blivit förvånad vid att höra huru rask hennes egen stämma ljöd. Den var som en löjtnants framför fronten. Och hon kände på sig hur hurtigt det tog sig ut, då hon, med huvudet stolt upplyftat och snedvridet, med kroppen i raska, vårdslösa rörelser och med ett litet vinande spö i handen, steg in i ladugården.

Den var ändå inte vad hon hade tänkt sig. Inga långa rader av behornade varelser hade där funnits att imponera på, ty de voro alla ute på bete. En ensam kalv stod borta i sin kätte och tycktes vänta, att hon skulle göra något för honom. Hon gick fram till honom, höjde sig på tå, höll klänningen tilldragen med ena handen och vidrörde kalvens panna med yttersta spetsen av den andra.

Som kalven ändå inte tycktes anse, att hon hade gjort nog, utan sträckte ut sin långa tunga, så lämnade hon den nådigst sitt lillfinger att slicka. Men då hade hon inte kunnat låta bli att se sig omkring och liksom söka någon beundrare till hjältebragden. Och så hade hon funnit, att patron Teodor stod i lagårdsporten och skrattade åt henne.

Sedan hade han följt med henne på promenaden. Men »det» kom inte då, alls inte då. Då hade bara det märkvärdigt förunderliga timat, att hon inte längre hade varit rädd för patron Teodor. Det var med honom som med mor, han tycktes ha reda på alla hennes fel och svagheter, och det var så tryggt. Då behövde man inte visa sig bättre, än man var.

Patron Teodor hade velat föra henne till trädgården och till terrasserna vid dammen, men detta var inte i hennes smak. Hon ville veta vad som kunde finnas i alla dessa stora byggnader.

Då gick han tåligt med henne till mjölkkammare och iskällare, till vinkällare och potatiskällare. Han tog tingen i ordning och visade henne matbod och vedbod och vagnsbod och mangelbod. Så förde han henne genom arbetshästarnas stall och genom vagnshästarnas, lät henne se selkammare och betjäntrum, drängstuga och slöjdrum. Hon blev litet förvirrad av allt det i rumväg, som patron Teodor hade ansett nödigt att inrätta på sin gård, men hennes hjärta blev brinnande av hänförelse vid tanken på hur härligt det kunde vara att ha allt detta att regera över. Så att hon blev

inte trött, fastän de också genomvandrade fårhus och svinhus och tittade in till hönsen och kaninerna. Hon undersökte troget vävkammare och mjölkkammare, rökbur och smedja, allt under växande hänförelse. Så gingo de över stora vindar, torkvind för kläder och torkvind för virke, höloft och loft för torrt löv, som fåren skulle äta.

Den slumrande husmodern inom henne vaknade till liv och medvetande vid all denna fullkomlighet. Men mest av allt rörde henne det stora brygghuset och de två nätta bagarstugorna med den vida ugnen och det stora bordet.

»Detta skulle mor se!» sade hon.

Där i bagarstugan hade de suttit och vilat, och hon hade berättat om sitt hem. Det kunde hon gärna göra för onkel. Han var redan som en vän, fast hans bruna ögon skrattade åt allt, vad hon sade.

Hemma var det så stilla, intet liv, ingen omväxling. Hon hade varit sjuklig som barn, och därför vaktade föräldrarna henne så, att hon ingenting fick göra. Det var bara på lek hon fick vara med i bageriet och boden. Rätt som det var, hade hon råkat säga, att far kallade henne dunungen. I det sammanhanget hade hon också sagt: »Hemma skämma alla bort mig utom Maurits, därför tycker jag så mycket om honom. Han är så klok emot mig. Han kallar mig aldrig dunungen, bara Anne-Marie. Maurits är så förträfflig.»

Å, så det hade dansat och skrattat inne i onkels ögon! Hon hade kunnat slå honom med spöet.

Hon upprepade om igen nästan med gråten i halsen: »Maurits är så förträfflig.»

»Ja, jag vet, jag vet,» hade onkel då svarat. »Han skall ju bli min arvtagare.» Varpå hon hade utropat: »Ack, onkel Teodor, varför gifter ni er inte? Tänk, vad den skulle bli lycklig, som finge bli fru på en sådan här gård!»

»Hur skulle det då gå med Maurits' arv?» hade onkel frågat helt saktmodigt.

Så hade hon varit tystad för en lång stund, ty hon kunde inte säga till onkel, att hon och Maurits inte frågade efter arvet, för det var just vad de gjorde. Hon undrade om det var mycket fult, att de gjorde det. Hon fick plötsligen en känsla av att hon borde bedja onkel om förlåtelse för någon stor orätt, som de hade gjort honom. Men det kunde hon inte heller.

Då de kommo in igen, kom onkels hund emot dem. Det var en liten, liten en på de smalaste ben, med flaxande öronlappar och gasellögon, ett intet med en liten gäll röst.

»Du undrar väl, att jag har en så liten hund,» hade patron Teodor sagt.

»Det gör jag nog,» hade hon då svarat.

»Men ser du, det är inte jag, som har valt Jenny till hund, utan Jenny, som har tagit mig till husbonde. Du vill nog höra historien, dununge?» Det ordet hade han genast tagit fasta på.

Jo, det hade hon velat, fast hon hade förstått, att det var något retsamt han ämnade säga.

»Jo, ser du, då Jenny kom hit första gången,

låg hon i knäet hos en fin fru från staden och hade täcke över ryggen och duk om huvudet. Tyst, Jenny, det är sant, att du hade det! Och jag tänkte det var mig en ynkrygg till hund. Men ser du, när hundkräket kom ner på marken här, så måtte det ha vaknat några barndomsminnen hos henne, eller vad det nu var. Hon krafsade och sparkade och skulle av med täcket. Och sedan bar hon sig åt som de stora hundarna här, så vi sade, att Jenny visst hade vuxit upp på landet.

»Hon låg ute på förstubron och inte ens såg åt förmakssoffan, och hon jagade hönsen och stal kattens mjölk och skällde på tiggare och for omkring benen på hästarna, då här kom främmande. Vi hade vår lust och glädje åt att se hur hon bar sig åt. Du kan veta en sådan här liten, som bara hade legat i korg och burits på armen. Det var ju underligt. Och så, du, när de skulle resa, så ville inte Jenny följa med. Hon stod på trappan och gnällde så ömkligt och hoppade upp på mig och riktigt bad, du, att få stanna kvar. Så vi hade ingen annan råd än att låta henne stanna. Vi blevo rörda av hundkräket, som var så litet och ändå ville vara lanthund. Men inte hade jag trott, att jag skulle komma att hålla mig med knähund. Snart får jag kanske hustru också.»

Å, vad det är svårt att vara blyg, att vara ouppfostrad! Hon undrade om onkel hade blivit mycket förvånad över att hon så häftigt hade rusat sin väg. Men det hade varit, som om han hade menat henne, när han hade talat om Jenny. Och

det hade han kanske inte alls. Men i alla fall — — Ja, hon hade blivit så förlägen. Hon hade inte kunnat stanna.

Men det var inte då »det» kom, inte då.

Så var det väl på kvällen då, under balen. Aldrig hade hon haft så roligt på någon bal! Men ifall någon hade frågat om hon hade dansat mycket, så hade hon visst måst besinna sig och säga, att det hade hon inte. Men det var bästa tecknet på att hon hade haft riktigt roligt, att hon inte ens hade märkt, att hon hade varit litet försummad.

Hon hade haft så roligt bara av att se på Maurits. Just därför att hon hade varit lite, lite grand sträng mot honom vid frukosten och skrattat åt honom i går, så hade hon sådan glädje av att se honom på balen. Han hade aldrig synts henne så vacker och så överlägsen.

Han hade visst fruktat, att hon skulle finna sig tillbakasatt, därför att han inte hade talat och dansat bara med henne. Men hon hade haft nog nöje av att se hur alla höllo av Maurits. Som om hon hade velat ställa ut deras kärlek till allmänt åskådande! Dunungen var inte så dum.

Maurits dansade många danser med den vackra Elisabet Westling. Men det hade inte alls oroat henne, för Maurits hade gång på gång kommit fram och viskat: »Du ser jag slipper henne inte. Vi äro barndomsvänner. De äro så ovana här på landet att ha en kavaljer, som har varit med ute, som både kan dansa och tala. Du får låna ut mig till brukspatronsdöttrarna för i kväll, Anne-Marie.»

Men onkel gick liksom ur vägen för Maurits. »Var du värd för i kväll!» sade han till honom, och det var Maurits. Han räckte till för allt, anförde dansen, anförde drickandet och höll tal för den sköna bygden och för kvinnan. Han var storartad. Både onkel och hon hade haft blickarna på Maurits, och så hade deras ögon mötts. Då hade onkel smålett och nickat åt henne. Onkel var bestämt stolt över Maurits. Det hade känts litet tungt, att onkel inte riktigt gjorde heder åt sin brorson. Fram på morgonen hade onkel varit högröstad och bråkig. Då hade han velat vara med i dansen, men flickorna veko undan för honom, när han kom fram till dem, och låtsades vara uppbjudna.

»Dansa med Anne-Marie!» hade Maurits sagt till patron Teodor, och det hade naturligtvis kommit att låta litet beskyddande. Hon blev så rädd, så att hon riktigt for tillsammans.

Onkel blev också stött, svängde sig om på klacken och gick in i rökrummet.

Men Maurits hade kommit fram till henne och sagt med hård, hård stämma:

»Du fördärvar alltihop för mig, Anne-Marie. Skall du se sådan ut, när onkel vill dansa med dig? Om du kunde veta vad han sade mig i går om dig. Du måste också göra något, Anne-Marie. Tycker du det är rätt att lämna allt åt mig?»

»Vad vill du då att jag skall göra, Maurits?»

»Å, nu är det ingenting att göra, nu är spelet

redan fördärvat. Tänk, allt jag har vunnit denna kväll! Men det är förlorat nu.»

»Jag skall gärna be onkel om ursäkt, om du vill, Maurits.» Och det hade hon menat. Hon var verkligen ledsen över att ha gjort onkel förtret.

»Det vore naturligtvis det enda rätta, men man kan ju ingenting begära av den, som är så löjligt blyg som du.»

Då hade hon inte svarat, utan gått rakt in i rökrummet, som nu var nästan tomt. Onkel hade kastat sig ner i en länstol.

»Varför vill inte onkel dansa med mig?» hade hon frågat.

Patron Teodors ögon hade fallit igen. Han öppnade dem och såg länge på henne. Det var den smärtfullaste blick hon hade mött. Hon fick en aning om hur en fånge känner det, då han tänker på sina bojor. Det var, som om det hade varit så synd om onkel. Som om han hade behövt henne mycket bättre än Maurits, för Maurits behövde ingen. Han var så bra, som han var. Så lade hon sin hand på patron Teodors arm helt lätt och smekande.

Med ens hade han friskt liv i ögonen. Han började stryka hennes hår med sin stora hand. »Lilla mor,» hade han sagt.

Så kom »det» över henne, medan han strök hennes hår. Det kom smygande, det kom krypande, det kom risslande, rasslande, som när trollen komma tågande genom mörka skogen.

III.

En kväll ligga tunna, mjuka moln över himmelen, en kväll är det stilla och ljumt, en kväll genomsvävas luften av små vita fjun från aspar och popplar.

Det är redan sent, och ingen är uppe mer än patron Teodor, som går ute i trädgården och överlägger hur han skall kunna skilja den unge mannen och den unga kvinnan.

Ty aldrig, aldrig i evighet skall det ske, att Maurits får fara från gården med henne vid sidan, under det att patron Teodor står på trappan och önskar dem lycklig resa.

Är det någon möjlighet alls att låta henne resa, sedan hon i tre dagar har fyllt gården med kvittrande lustighet, sedan hon på sitt stilla sätt har vant dem vid att hon tänkte och sörjde för dem alla, sedan han har vant sig att se denna mjuka, smidiga lilla varelse ströva omkring överallt? Patron Teodor säger till sig själv, att det är ingen möjlighet. Han kan inte mer undvara henne.

I detsamma stöter han till en maskros, som har gått i frö; och som människors beslut och människors löften förströs den hvita dunbollen, dess vita fjun fara raskt ut och förskingras.

Natten är inte kall, som nätterna bruka vara i denna landsända. Värmen hålles kvar under det grå molntäcket. Vindarna visa för en gång barmhärtighet och hålla sig stilla.

Patron Teodor ser henne, dunungen. Hon gråter, därför att Maurits har övergivit henne. Men han drar henne upp till sig och kysser bort tårarna.

Mjuka och små tumla de vita fjunen ner från trädens stora, mognade hängen. Så lätta, att luften knappt vill låta dem falla, så små och ömtåliga, att de knappt synas på marken.

Patron Teodor skrattar för sig själv, när han tänker på Maurits. I tankarna går han nästa morgon in till honom, medan han ännu ligger i sin säng. »Hör, Maurits!» ämnar han säga till honom. »Jag vill inte inge dig något falskt hopp. Om du gifter dig med den här flickan, så får du inte vänta ett öre av mig. Jag vill inte vara med om att fördärva din framtid.»

»Tycker onkel så illa om henne?» skall Maurits då fråga.

»Nej, du, tvärtom, det är en bra flicka, men ändå ingenting för dig. Du skall ha en praktkvinna som Elisabet Westling. Var nu förståndig, Maurits! Vad blir det av dig, om du avbryter dina studier och blir brukskarl för det här barnets skull? Det duger du inte till, min gosse. Det behövs mer till sådant än att kunna lyfta hatten vackert från huvudet och säga: 'Tack, mina barn!' Du är ju klippt och skuren till ämbetsman. Du kan bli statsråd.»

»Om onkel har så goda tankar om mig,» svarar då Maurits, »så hjälp mig till min examen, och låt oss sedan gifta oss!»

»Alldeles inte, du, alldeles inte. Vad tror du det skulle bli av din bana, om du hade en sådan black om foten som en hustru? Den hästen, som skall dra brödlasset, rusar inte. Tänk dig nu bagarmamsellen som ministerfru! Nej, du bör inte förlova dig på ännu en tio år, inte förrän du har avancerat. Vad skulle följden bli, om jag hjälpte er till att gifta er? Vartenda år skulle ni komma till mig och tigga pengar. Och det bleve både ni och jag trötta på.»

»Men, onkel, jag är ju en hederlig karl. Jag har ju förlovat mig.»

»Hör nu, Maurits! Vad är bättre: att hon går och väntar på dig i tio år och du sedan inte vill gifta dig med henne, eller att du slår upp nu genast? Nej, var nu beslutsam, stig upp, tag schäskärran och far hem, innan hon vaknar! Det går ändå inte för sig, att fästman och fästmö flacka kring landet så där på tu man hand. Jag skall nog sörja för flickan, bara du avstår från det här vansinnet. Bergsrådinnan skall få fara hem med henne. Jag skall släppa till både spann och heltäckare, om du vill. Du skall få underhåll av mig, så att du inte behöver oroa dig för framtiden. Så ja, var förståndig! Du gör dina föräldrar glädje, om du lyder mig. Res nu utan att se henne! Jag skall tala förstånd med henne, jag. Hon vill nog inte stå i vägen för din lycka. Sök inte att träffa henne bara, innan du reser! Då kunde du bli vekhjärtad, för hon är söt.»

Och på de orden fattar Maurits ett hjältemodigt beslut och reser sin väg.

Och när han har rest, vad skall ske sedan?

»Lymmel!» ropar det i trädgården högt och hotande som åt en tjuv. Patron Teodor ser sig om. Finns där inte någon annan? Är det bara han, som ropar så till sig själv?

Vad som skall ske sedan? Å, han skall förbereda henne på att Maurits är borta, visa henne, att Maurits inte var henne värdig, komma henne att förakta honom. Och sedan hon då har gråtit ut vid hans bröst, skall han så varligt, så försiktigt komma henne att förstå vad han känner, locka henne, vinna henne.

Fjunen fortfara att falla. Patron Teodor sträcker ut sin stora hand och uppfångar en flinga.

Så fin, så lätt, så ömtålig! Han blir stående och ser på den.

De fortfara att falla runtom honom, flinga efter flinga. Vad skall ske sedan med dem? De skola jagas av vinden, smutsas av jorden, trampas av tunga fötter.

Patron Teodor börjar känna det, som om dessa lätta fjun fölle ner på honom med den största tyngd. Vem vill vara vind, vem vill vara jord, vem vill vara skosula, då det gäller dessa små, dessa försvarslösa?

Och till följd av hans häpnadsväckande kunskap i Nösselts allmänna historia framställer sig för honom en episod därur, jämförlig med vad han nyss har tänkt på.

Det var en stigande morgon, inte sjunkande natt som nu. Det var en klippstrand, och nere vid havet satt en skön yngling med panterhud över skuldran, med vinlöv om lockarna, med tyrsos i handen. Vem han var? Gud Bacchus själv.

Och klippstranden var Naxos. Det var Greklands hav guden såg. Skeppet med de svarta seglen, som snabbt flydde bort emot synranden, styrdes av Teseus, och i grottan, vars ingång öppnade sig högt upp i en avsats av de branta strandbergen, slumrade Ariadne.

Och under natten hade den unge guden tänkt detta: »Månne den dödlige ynglingen är värdig den himmelska flickan?» Och för att pröva Teseus hade han i en dröm skrämt honom med livets förlust, om han inte genast övergåve Ariadne. Då hade denne strax stått upp, skyndat till skeppet och flytt utåt vågen utan att ens väcka flickan för att säga henne farväl.

Nu satt gud Bacchus där leende, vaggad av de ljuvaste förhoppningar, och väntade Ariadne. Solen steg upp, morgonvinden friskade i. Han överlämnade sig åt leende drömmar. Han skulle nog veta att trösta den övergivna, han, gud Bacchus själv.

Så kom hon. Hon trädde ut ur grottan med ett strålande leende. Hennes ögon sökte Teseus, de irrade allt längre bort, till skeppets ankarplats, utåt vågen, till de svarta seglen — —

Och så, med ett skärande skri, utan besinning, utan tvekan ned i havet, ned till död och glömska!

Och där satt nu gud Bacchus, tröstaren.

Så gick det till. Så hade det troligen skett. Patron Teodor påminner sig visserligen, att Nösselt tillägger ett par ord om att medlidsamma skalder påstå, att Ariadne lät sig tröstas av Bacchus. Men de medlidsamma hade helt säkert orätt. Ariadne lät inte trösta sig.

Gode Gud, därför att hon är god och söt, så att han måste älska henne, skall hon för den skull göras olycklig?

Till lön för de små vackra leenden hon har skänkt honom, därför att hennes mjuka lilla hand har lagt sig förtroendefullt i hans, därför att hon inte har blivit vred, då han gycklade, därför skall hon förlora sin fästman och göras olycklig.

För vilken av alla sina förbrytelser skall hon dömas? Därför att hon har kommit honom att upptäcka ett rum innerst inne i hans själ, som tyckes ha stått fint och rent och oupptaget allt hittills och väntat på en sådan här liten öm och moderlig kvinnovarelse, eller därför att hon har makt över honom redan, så att han knappt törs svära en gång, så hon hör det, eller för vad är det hon skall dömas?

Å, stackars Bacchus, stackars patron Teodor! Det är inte gott att ha att göra med dessa fina, ljusa, dunmjuka. De springa i havet, då de se de svarta seglen.

Patron Teodor svär i tysthet över att dunungen inte är svarthårig, rödkindad, grovlemmad.

Då faller åter ett fjun, och det börjar tala:

»Det är jag, som skulle ha följt dig alla dagar. Jag skulle ha viskat en varning i ditt öra vid spelbordet. Jag skulle ha flyttat undan vinglaset. Du skulle ha tålt det av mig.» — »Det skulle jag,» viskar han, »det skulle jag.»

Ett annat kommer och talar även: »Det är jag, som skulle ha regerat över ditt stora hus och gjort det hemlikt och varmt. Det är jag, som skulle ha följt dig genom ålderdomens ödsliga land. Jag skulle ha tänt din brasa, varit ditt öga och din stav. Skulle jag inte ha dugt till detta?» — »Ljuva lilla dun,» svarar han, »det skulle du.»

Ännu kommer där ett fjun, och det talar: »Det är så synd om mig. I morgon reser min fästman ifrån mig utan att ens säga mig farväl. I morgon skall jag gråta, gråta hela dagen, ty jag skall känna det som en sådan skam, att jag inte är god nog åt Maurits. Och då jag kommer hem — Jag vet inte hur jag skall kunna komma hem, hur jag skall kunna stiga över min fars tröskel efter detta. Längs hela bakgatan skall det tissla och tassla, när jag visar mig. Alla skola undra vad ont jag har gjort för att bli så illa behandlad. Rår jag för, att du älskar mig?» Han svarar med gråten i halsen: »Tala inte så, lilla dun! Det är för tidigt att tala så.»

Han går därute hela natten, och äntligen mot midnatt kommer det en smula mörker. Han råkar då i stor ångest, denna dova, kvalmiga luft tycks stå stilla av ängslan för någon missgärning, som skall begås på morgonen.

Då söker han lugna natten med att helt högt säga: »Jag skall inte göra det.»

Men då timar det underligaste. Natten råkar i sådan skälvande ångest. Nu är det inte mer de små fjunen, som falla, utan runtom honom rassla stora och små vingar. Han hör, att något flyktar, men vet inte varthän.

Det flyende stryker förbi honom, det rör vid hans kind, snuddar vid hans kläder och händer, och han förstår vad det är. Det är löven, som lämna träden, blommorna, som fly från sina stjälkar, vingarna, som flyga bort från fjärilarna, sången, som övergiver fåglarna.

Och han förstår, att när solen går upp, skall hans lustgård stå alldeles ödelagd. Tom, kal och tyst vinter skall råda där, men ingen fjärillek, ingen fågelsång.

Han stannar därute, ända tills ljuset kommer åter, och han blir nästan förvånad, när han ser lönnarnas mörka lövmassor. »Jaså,» säger han, »vad var det då, som härjades, om det inte var trädgården? Här fattas inte så mycket som ett grässtrå. Tusan ock, det är jag, som får gå i vinter och köld hädanefter, inte trädgården. Det är, som om hela livsmodet vore flyktat. Ah, din gamle tok, det här går väl över som allt annat! Det är för mycket bråk, det här, för det där flickkräket.»

IV.

Vad »det» uppför sig förfärligt obeskedligt denna morgon, då de skola resa. Under de två dagar, som de ha varit kvar efter balen, har »det» snarare varit något uppeggande, något livande, men nu, då dunungen skall resa, då »det» inser, att det är slut på allvar, att det inte skall få spela någon roll i hennes liv, då förvandlar det sig till en dödstyngd, till en dödskyla.

Det är, som om hon måste släpa en förstenad kropp utför trapporna ned i frukostrummet. Hon sträcker fram en tung, kall hand av sten, då hon hälsar, hon talar med en trög stentunga, småler med hårda stenläppar. Det är ett arbete, ett arbete.

Men vem kan låta bli att glädja sig, då man tänker på hur allt denna morgon avgöres så, som gammaldags trohet och heder fordra?

Patron Teodor vänder sig till dunungen under frukosten och förklarar med underligt sträv röst, att han har beslutat ge Maurits förvaltarplatsen på Laxåhyttan. Men som bemälde unge man, fortfar onkel med ett ansträngande försök att ta upp sin vanliga samtalston, inte är mycket hemma i praktiska sysslor, så får han inte tillträda platsen, förrän han har en hustru vid sin sida. Har hon, mamsell Dunungе, ansat sin myrten så väl, att den kan bära krona och krans i september?

Hon känner hur han sitter och ser in i hennes ansikte. Hon vet, att han vill ha en blick till tack, men hon ser inte upp.

Maurits åter springer upp. Han omfamnar onkel och väsnas ofantligt. »Men, Anne-Marie, varför tackar du inte onkel? Du måste klappa onkel Teodor, Anne-Marie! Laxåhyttan är det härligaste i världen! Seså, Anne-Marie!»

Nu lyfter hon upp sina ögon. Det är tårar i dem, och genom dessa faller på Maurits en blick, full av ångest och förebråelse. Att han inte förstår något, att han nödvändigt skall gå med bart ljus i krutkällaren! Sedan vänder hon sig till patron Teodor, men inte på det blyga, barnsliga sätt hon har brukat förr, utan med en viss grandezza i sättet, med något av martyr, av fången drottning.

»Onkel gör för mycket för oss,» säger hon bara.

Sålunda är allt uppgjort i enlighet med hederns och ärans fordringar. Det är intet ord mer att spilla på saken. Han har inte berövat henne tron på den hon älskar. Hon har inte förrått sig. Hon är trogen honom, som har gjort henne till sin fästmö, fast hon bara är en fattig flicka från en liten bagarbod vid bakgatan.

Och så kan schäskärran köras fram, kappsäcken snöras till, matsäcken fyllas.

Patron Teodor stiger upp från bordet. Han går och ställer sig borta vid ett fönster. Alltifrån det hon vände sig till honom med den tårfyllda blicken, är han från sina sinnen. Han är avgjort galen, i stånd att kasta sig över henne, lägga

henne till sitt bröst och ropa åt Maurits att komma och slita henne därifrån, om han kan.

Han håller händerna i fickorna. I de knutna nävarna går det ryckningar som i kramp.

Kan han tillåta, att hon sätter på sig hatten, att hon säger bergsrådinnan farväl?

Där står han åter på Naxos' klippa och vill stjäla till sig den älskade. Nej, inte stjäla! Varför inte ärligt och manligt stå fram och säga: »Jag är din rival, Maurits. Din fästmö får välja mellan oss. Ni är inte gifta, det är ingen synd att söka vinna henne ifrån dig. Tag väl vara på henne! Jag ärnar använda alla medel.»

Så vore han ju varnad, och hon visste vad hon hade att rätta sig efter.

Det knakade i knogarna, när han åter knöt nävarna. Vad Maurits skulle skratta åt den gamle onkeln, då han stege fram och förklarade detta! Och vad skulle det tjäna till? Skulle han skrämma henne, så att han inte ens finge lov att hjälpa dem framdeles?

Men hur skall det gå nu, då hon nalkas för att säga honom farväl? Han är nära att skrika åt henne att akta sig, att hålla sig på tre stegs avstånd från honom.

Han står kvar vid fönstret och vänder ryggen åt dem allihop, under det att de syssla med påklädning och matsäcksinläggning. Bli de då aldrig färdiga att fara? Nu har han redan genomlevat det tusen gånger. Han har tagit henne i hand,

kysst henne, hjälpt henne upp i schäskärran. Han har gjort det så många gånger, att han redan tror henne vara borta.

Han har också önskat henne lycka. Lycka... Skall hon kunna bli lycklig med Maurits? Hon har inte sett lycklig ut denna morgonen. Åjo, visst har hon. Hon grät ju av glädje.

Under det att han står där, har Maurits plötsligt sagt till Anne-Marie: »Ett sådant dumhuvud jag är! Jag glömmer rent att tala med onkel om pappas aktier.»

»Jag tycker det vore bäst, att du läte bli,» svarar dunungen. »Det är kanske inte rätt.»

»Prat, Anne-Marie! Aktierna ge ingenting just nu. Men vem vet om de inte en dag bli bättre? Och för resten: vad gör det onkel? En sådan småsak...»

Hon tar i med ovanlig hetta, nästan med ångest. »Jag ber dig, Maurits, gör det inte! Ge mig rätt denna enda gång!»

Han ser på henne, litet stött. »Denna enda gång! Som om jag vore en tyrann över dig! Nej, vet du, det kan jag inte, bara för detta ord tycker jag, att jag inte bör ge vika.»

»Fäst dig inte vid ord, Maurits! Här gäller det mer än hövlighet och fraser. Jag tycker inte det är vackert av dig att vilja narra onkel nu, då han har varit så god mot oss.»

»Men tyst då, Anne-Marie, tyst då! Vad förstår du av affärer?» — Hela hans sätt är ännu retfullt lugnt och överlägset. Han ser på henne

som en skolmästare på en god elev, som dummar sig på själva examensdagen.

»Att du inte alls förstår vad det gäller!» utropar hon. Och hon slår förtvivlat ifrån sig med händerna.

»Jag måste sannerligen tala med onkel nu,» säger Maurits, »om inte för annat, så för att visa honom, att här inte är fråga om något bedrägeri. Du bär dig åt så, att onkel kan tro, att jag och min far äro verkliga uslingar.»

Och han kommer fram till patron Teodor och förklarar för honom vad meningen är med dessa aktier, som hans far vill sälja till honom. Patron Teodor hör på honom, så mycket han kan. Han förstår genast, att hans bror, borgmästaren, har gjort en dålig spekulation och vill skydda sig för förlust. Men vad mer, vad mer? Sådana tjänster brukar han göra hela släkten. Men egentligen tänker han inte på detta, utan på dunungen. Han undrar vad som ligger i den förtrytelsens blick, som hon kastar på Maurits. Det var just inte kärlek, detta.

Och så mitt, mitt i hans förtvivlan över offret, som han måste göra, börjar det dyka upp för honom en svag glimt av hopp. Han står och stirrar på den liksom en man, som ligger i ett spökrum och ser ett ljust töcken höja sig ur golvet och förtätas och växa och bli till påtaglig verklighet.

»Kom med in i mitt rum, Maurits,» säger han, »så skall du strax få pengarna!»

Men under det han talar, vilar hans blick på dunungen för att se om spöket skall kunna lockas till att tala. Men ännu ser han bara stum förtvivlan hos henne.

Men inte förr sitter han vid pulpeten i sitt rum, än dörren öppnas och Anne-Marie kommer in.

»Onkel Teodor,» säger hon mycket fast och beslutsamt, »köp inte de här papperen!»

Ack, ett sådant mod, dununge! Vem skulle ha trott dig om sådant, som har sett dig, när du för tre dagar sedan satt vid Maurits' sida i schäskärran och tycktes krypa ihop och bli mindre för varje ord han sade.

Nu behöver hon också allt sitt mod, för nu blir Maurits ond på allvar.

»Tig!» väser han åt henne och ryter därpå för att riktigt göra sig hörd av patron Teodor, som sitter vid pulpeten och räknar upp sedlar. »Vad har du fått för dig? Aktierna ge ingen ränta nu, det har jag sagt onkel, men onkel vet lika väl som jag, att de komma att ge. Tror du onkel låter bedraga sig av en sådan som jag? Onkel lär väl förstå de här sakerna bättre än någon av oss. Har det någonsin varit min mening att ge ut de här aktierna som goda? Har jag sagt annat än att för den, som kan vänta, kan detta bli en god affär?»

Patron Teodor säger ingenting, han bara räcker en sedelbunt till Maurits. Han undrar om detta skall få spöket att tala.

»Onkel,» säger den lilla omedgörliga sanningsförkunnaren, ty det är ju en känd sak, att inga kunna vara mer omedgörliga än dessa dunmjuka, dessa ömtåliga, då de äro på den sidan, »de här aktierna äro inte värda en skilling och ska aldrig bli det. Det veta vi alla därhemma.»

»Anne-Marie, du gör mig till en skurk —»

Hon far över honom med ögonen, liksom hennes blickar vore ett par gående mejslar i en sax, och hon klipper av honom klut på klut av allt, som hon har utstyrt honom med, och då hon till sist ser honom i all egenkärlekens och egennyttans nakenhet, fäller hennes lilla förskräckliga tunga domen över honom:

»Vad annat är du då?»

»Anne-Marie!»

»Ja, vad annat äro vi båda två?» fortsätter den obarmhärtiga tungan, som sedan hon väl har blivit satt i gång finner det bäst att klargöra de här sakerna, som ha pinat hennes samvete, sedan hon har börjat tänka, att också den rike mannen, som ägde detta stora ställe, hade ett hjärta, som kunde lida och längta. Och så säger hon, medan tungan är så förträffligt i gång och all blyghet synes vara viken ifrån henne:

»När vi satte oss i kärran därhemma, vad tänkte vi då? Vad talade vi om på vägen? Om hur vi skulle lura honom där. 'Du skall vara morsk, Anne-Marie,' sade du. 'Och du skall vara slug, Maurits,' sade jag. Vi tänkte bara på att ställa oss in. Mycket ville vi ha, och ingenting

ville vi ge, annat än förställning. Inte var det vår mening att säga: 'Hjälp oss, därför att vi äro fattiga och tycka om hvarandra', utan vi skulle smickra och smeka, tills onkel blev betagen i mig eller i dig, det var meningen. Men vi ämnade ingenting ge igen, varken kärlek eller aktning eller ens tacksamhet. Och varför for du inte ensam, varför skulle jag med? Du ville visa mig för honom, du ville att jag, att jag...»

Patron Teodor reser sig, då han ser Maurits höja sin hand mot henne. Ty nu har han räknat färdigt och följer med vad som sker med hjärtat svällande av förhoppning. Och det är, som om själva hans hjärta har flugit upp på vid gavel för att mottaga henne, då hon nu skriker till och flyger i hans famn, flyger dit utan tvekan eller betänketid, alldeles som om det inte funnes något annat ställe på jorden att fly till.

»Onkel, han vill slå mig!»

Och hon trycker sig fast, fast intill honom.

Men Maurits är nu åter lugn. »Förlåt min häftighet, Anne-Marie!» säger han. »Det gjorde mig ont att höra dig tala så barnsligt i onkels närvaro. Men onkel skall också förstå, att du endast är ett barn. Dock medger jag, att ingen, om än aldrig så rättvis harm ger en man rätt att slå en kvinna. Kom nu hit och kyss mig! Du behöver inte hos någon söka skydd mot mig.»

Hon rör sig inte, vänder sig inte om, bara klänger sig fast.

»Dununge, skall jag låta honom ta dig?» viskar patron Teodor.

Och hon svarar bara med en darrning, som också ilar genom hela hans kropp.

Men patron Teodor känner sig så frisk, så upplyftad. Han är, också han, ur stånd att som förr se den fullkomlige brorsonen i hans fullkomlighets rätta ljus. Han vågar skämta med honom.

»Maurits,» säger han, »du förvånar mig. Kärleken gör dig svag. Kan du förlåta så med ens, att hon kallar dig skurk? Du måste genast slå upp med henne. Din heder, Maurits, tänk på din heder! Ingenting i världen kan tillåta en kvinna att förolämpa en man. Sätt dig upp i schäskärran, min gosse, och res härifrån utan denna förtappade varelse! Det är bara ren och enkel rättvisa efter en sådan skymf.»

Och som han slutar detta tal, lägger han sina stora händer omkring hennes huvud och böjer upp det, så att han kan kyssa hennes panna.

»Övergiv denna förtappade varelse!» upprepar han.

Men nu börjar också Maurits att förstå. Han ser hur det spelar i patron Teodors ögon och hur det ena leendet efter det andra dansar över hans läppar.

»Kom, Anne-Marie!»

Hon rycker till. Nu kallar han henne som den, till vilken hon har lovat bort sig själv. Det är, som om hon måste gå. Och hon släpper patron Teodor så hastigt, att han inte kan hindra

det, men inte heller kan hon gå till Maurits, utan så glider hon ner till golvet, och där blir hon sittande och snyftar.

»Far hem ensam i din pinnskrinda, Maurits!» säger patron Teodor skarpt. »Den här unga damen är gäst i mitt hus än så länge, och jag ämnar beskydda henne för dina övergrepp.»

Och han tänker inte mer på Maurits, utan bara på att lyfta upp henne, torka hennes tårar och viska, att han älskar henne.

Och Maurits, som ser dem så, den ena gråtande, den andre tröstande, utropar: »Å, detta är en sammansvärjning! Jag är bedragen. Detta är en komedi. Man har stulit min fästmö ifrån mig, och man hånar mig. Man låter mig ropa på en, som aldrig ämnar komma. Jag lyckönskar dig till den här handeln, Anne-Marie.»

Och i det han störtar ut och kastar igen dörren, ropar han: »Lycksökerska!»

Patron Teodor gör en rörelse som för att gå efter ut och tukta honom, men dunungen håller honom tillbaka.

»Ack, onkel Teodor, låt för all del Maurits behålla sista ordet! Maurits har alltid rätt. Lycksökerska, det är just vad jag är, onkel Teodor.»

Hon smyger sig på nytt intill honom, utan att tveka, utan att fråga. Och patron Teodor är helt förvirrad, nyss grät hon och nu skrattar hon, nyss skulle hon gifta sig med en och nu smeker hon en annan. Då lyfter hon upp hufvudet och

småler: »Nu är jag din lilla hund. Du kan inte bli av med mig.»

»Dununge!» säger patron Teodor med sin barskaste röst. »Du har vetat det hela tiden!»

Hon började att viska: »Hade min broder...»

»Och du ville ändå, dununge... Maurits är lycklig, som slipper dig. En sådan dum, lögnaktig, hycklande dununge, ett sådant orättrådigt litet flarn, ett sådant, ett sådant...»

* * *

Ack, dununge, ack, silkesblomster! Du var väl inte bara en lycksökerska, du var väl också en lyckogiverska, eljest skulle det väl inte finnas kvar av din goda frid på gården, där du bodde. Än i dag skuggas gården av stora lönnar, och björkstammarna stå där vita och fläcklösa från roten och ända upp. Än i dag får huggormen sola sig i fred på sin backe, och i parkdammen går en id, som är så gammal, att ingen pojke nänns meta upp den. Och när jag kommer dit, känner jag, att det ligger helg i luften, och det är, som om fåglar och blommor ännu diktade sina vackra visor om dig.

BLAND KLÄNGROSORNA

JAG SKULLE ÖNSKA, att de människor, bland vilka jag har genomlevat min sommar, läte sina blickar falla på dessa rader. Nu sedan köld och mörka nätter ha kommit, skulle jag vilja återföra deras tankar till den ljusa, varma årstiden.

Framför allt ville jag påminna dem om klängrosorna, som omgärdade verandan, om rosa bengalensis' fina, något glesa lövverk, som så i solsken som månsken avtecknades i mörkgrå skugga på det ljusgrå stengolvet och kastade en lätt spetsslöja över allt därute, och om hennes stora, ljusa jätteblommor med de upptrasade kanterna.

Andra somrar påminna mig om klövervallar eller om björkskogar eller om astrakaner och bärbuskar, men denna sommar hade fått sin karaktär av klängrosorna. De ljusa, ömtåliga knopparna, som tålde varken vind eller regn, de lätt vajande, ljusgröna årsskotten, de mjukt böjda stammarna, den överdådiga rikedomen på blommor, de muntert surrande insektskarorna, allt detta skall följa mig och resa sig för mig i hela sin prakt, då jag

tänker tillbaka på sommaren, den skära, fina, ömtåliga sommaren.

Nu, då arbetstiden har kommit, frågar man mig ofta varmed jag har tillbragt min sommar. Då glider allt annat bort ur mitt minne, och det förefaller mig, som om jag har suttit dag ut och dag in ute på verandan bakom klängrosorna och sugit in doft och solsken. Vad gjorde jag då? Å, jag såg på hur andra arbetade.

Där fanns ett litet tapetserarbi, som arbetade från morgon till kväll, från kväll till morgon. Ur de mjuka, gröna bladskivorna sågade det med sina vassa käkar ut en liten prydlig oval, rullade ihop den så, som man rullar samman en riktig tapet, och med den dyrbara bördan tryckt intill sig fladdrade det åstad bort till parken och slog sig ner på en gammal trästubbe. Där fördjupade det sig i mörka gångar och hemlighetsfulla gallerier, tills det äntligen hann bottnen av ett lodrätt schakt. I dess okända djup, dit varken myra eller tusenfoting någonsin hade vågat sig in, bredde det ut den gröna bladrullen och täckte det ojämna golvet med den vackraste matta. Och när golvet var täckt, kom biet tillbaka efter nya bladskivor för att täcka schaktets väggar och arbetade så raskt och ivrigt, att det snart inte fanns ett blad i rosenhäcken, som inte hade en oval utskärning, som vittnade om att det hade måst bidraga till den gamla trädstubbens utsmyckande.

En vacker dag bytte det lilla biet om sysselsättning. Det borrade sig djupt in bland jätte-

rosornas hoptrasslade blad, sög och drack allt vad det förmådde i dessa vackra visthus, och när det väl hade fått en mun full, for det genast åstad till den gamla trädstubben för att fylla den nytapetserade kammaren med klaraste honung.

Men det lilla tapetserarbiet var inte den enda, som arbetade därute i rosenhäcken. Där fanns också en spindel, en alldeles makalös spindel. Den var större än något jag har sett i spindelväg, den var klart gulröd med ett tydligt punkterat kors på ryggen, och den hade åtta långa, röd- och vitrandiga ben, alla lika väl tecknade. Ni skulle ha sett den spinna! Varje tråd drogs med den yttersta noggrannhet, alltifrån de första, som bara voro till stöd och fäste, ända till de innersta, fina vävtrådarna. Och ni skulle ha sett den balansera sig fram längs de smala trådarna för att gripa en fluga eller inta sin tron i mitten av nätet, orörlig, tålig, väntande i flera timmar.

Denna stora gulröda spindel vann mitt hjärta: han var så tålig och så vis. Var dag hade han sin lilla sammandrabbning med tapetserarbiet, och alltid drog han sig ur affären med samma osvikliga takt. Biet, som hade sin väg tätt förbi honom, fastnade gång på gång i hans nät. Genast började det surra och riva, det slet i det fina nätet och bar sig åt som en galning, vilket naturligtvis hade till följd, att det fastnade allt värre och värre och fick både ben och vingar inlindade i den klibbiga vävnaden.

Så snart biet hade blivit utmattat och förlamat, kom spindeln krypande fram mot det. Den höll sig alltid på vederbörligt avstånd, men med den yttersta spetsen av ett av de eleganta, rödrandiga benen gav det biet en liten stöt, så att det svängdes runt i väven. Och när biet åter hade surrat och rasat sig trött, fick det åter en den mildaste knuff och så ännu en och ännu en, till dess det for runt som en snurra och inte visste till sig i sitt raseri och blev så yrt, att det inte kunde försvara sig. Men under detta kringsvängande tvinnades trådarna, som höllo det fast, alltmer tillsammans, och spänningen blev så stor, att de brusto, och biet föll till marken. Ja, det var detta, som spindeln hade velat naturligtvis.

Och detta konststycke kunde de göra om, dessa två, dag efter dag, så länge biet hade arbete i rosenhäcken. Aldrig kunde den lilla tepetseraren lära att akta sig för spindelnätet, och aldrig visade spindeln vrede eller otålighet. Jag tyckte verkligen om dem båda två, den lilla, ivriga, ludna arbetaren så väl som den stora, sluga gamla jägaren.

Det hände inte ofta några stora tilldragelser på gården med klängrosorna. Mellan spaljén kunde man se den lilla sjön ligga och blinka mot solen. Och det var en sjö, som var för liten och för omgärdad för att kunna häva sig i verkliga vågor. men för varje liten krusning på den grå ytan flög det upp tusentals små gnistor, som glimmade och lekte på vågorna: det var, som om hela djupet hade varit fullt av eld, som inte kunde slippa fram

Och så var det med sommarlivet därute: det var vanligen så stilla, men kom blott den allra minsta lilla krusning — å, vad det kunde skimra och glittra!

Och det behövdes inga stora ting för att göra oss glada. En blomma eller en fågel kunde ge oss munterhet för flera timmar för att inte tala om tapetserarbiet. Jag skall aldrig glömma hur hjärtans glad jag en gång blev för dess skull.

Biet hade varit inne i spindelnätet som vanligt, och spindeln hade som vanligt hjälpt det loss, men det hade suttit säkert fast, så att det hade måst snurra alldeles ofantligt länge och varit mycket tamt och kuvat, när det hade flugit sin väg. Jag böjde mig fram för att se om spindelväven hade tagit stor skada. Det hade den då lyckligtvis inte, men däremot satt en liten gul larv fast i nätet, ett litet trådsmalt odjur, som bara bestod av käkar och klor, och jag blev uppskakad, verkligen uppskakad vid att se den.

Kände jag dem inte, dessa majbaggens larver, som i tusental kräla upp på blommorna och dölja sig under deras kronblad? Kände jag dem inte och beundrade dem också, dessa ihärdiga, sluga parasiter, som sitta dolda och vänta, bara vänta, om det så skulle vara i veckotal, till dess ett bi kommer, i vars gulsvarta päls de kunna gömma sig? Och visste jag inte om deras hatfulla skicklighet, att just då den lille cellbyggaren har fyllt ett rum med honung och på dess yta lagt det ägg, ur vilket den rätta ägaren till cellen och honungen

skall komma fram, att just då krypa ner på ägget och under ivrigt balanserande sitta kvar på detta som på en båt, ty komme de ner i honungen, skulle de drunkna. Och medan biet täcker det fingerborgsliknande boet med ett grönt tak och försiktigt stänger igen om sin unge, så river den gula larven med skarpa käkar upp ägget och förtär dess innehåll, medan äggskalet alltjämt måste tjänstgöra som farkost på den vådliga honungssjön.

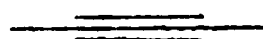
Men så småningom blir den smale gule platt och stor och kan själv simma på honungen och dricka av den, och i tidens fullbordan kommer en fet, svart skalbagge ut ur bicellen. Men det är säkert inte detta, som det lilla biet har velat åstadkomma med sitt arbete, och hur slugt och behändigt skalbaggen än har burit sig åt, så är han dock ingenting annat än en lat parasit, som ingen barmhärtighet förtjänar.

Och mitt bi, mitt eget lilla flitiga bi, hade flugit omkring med en sådan där gul snyltgäst i pälsen! Men medan spindeln har snurrat runt med det, har den lossnat och fallit ned på spindelväven, och nu kom den store gulröde och gav den ett bett med giftkroken och förvandlade den på ett ögonblick till ett skelett utan liv och innehåll.

Och då det lilla biet kom tillbaka, var dess surrande som en hymnsång åt livet.

»Å, du vackra liv!» sade det. »Jag tackar dig, att jag har fått på min lott det lustiga arbetet bland rosor och solsken. Jag tackar dig,

att jag kan njuta dig utan ängslan och fruktan. Väl vet jag, att spindlar lura och skalbaggar stjäla, men mitt är det lustiga arbetet och den modiga sorglösheten. Å, du vackra liv, du härliga tillvaro!»

Innehåll.

